CATECHISMUS

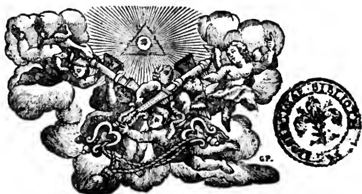
EX DECRETO

SS. CONCILII TRIDENTINI

AD PAROCHOS,

S. PII V. PONT. MAXIMI

JUSSU EDITUS.

VENETIIS, MDCCXXVII.

Apud Jo: Baptiſtam Recurti.

SUPERIORUM PERMISSU.

DEI MATRI MARIÆ,
VIRGINI IMMACULATÆ,
ANGELORUM, HOMINUM, CŒLI, TERRÆQUE REGINÆ.

SAnctiſſima Dei Mater, dulciſſima Virgo Maria, ſpes humani generis certiſſima, & tutiſſimum peccatorum refugium: Ecce ego miſerrimus, & ingratiſſimus peccator, ſolo miſericordiæ tuæ validiſſimo patrocinio innixus, ſub umbra

alarum tuarum ſupplex confugio, enixè te rogans, ut hanc Romani Catechiſmi nuperam, nitidamque Editionem, quam propriis ſumptibus in lucem produci curavi, tibi meritò dicatam, ſolita clementia benignè reſpicere non dedigneris. Cui nempe munuſculum iſtud potiori jure debetur, quam tibi, o Virgo potens! quæ cunctas hæreſes ſola interemiſti in univerſo Mundo? Quam tibi, o Turris Davidica! ex qua mille pendent clypei ad propugnanda veritatis arcana? Quam tibi, o Virgo fidelis! cujus integerrima fides, ſicut inconcuſſa ſtetiſti tu juxta Crucem, erecta ſtetit & ipſa, uſque ad tui glorioſiſſimam in Cœlo coronationem.

Plura, o Mater amabiliſſima! animo occurrunt, quæ hæc Catholicæ Fidei dogmata tibi offerenda perſuadent: Matri enim, Virginis caſtæ, quæ Filio tuo Jeſu Chriſto Sponſa decernitur, haud dubiè pertinet ipſius electæ Sponſæ, & puram pulchritudinem, & intemeratam integritatem piiſſimo conatu, & protegere, & conſervare.

Protege, rogo, o Virgo ſapiens! inſurgunt quippe ubique gentium loquaces Pſeudo-

Pseudo-Magistri, quorum obstinata superbia eorum auditum a veritate avertit, ut & ipsi ad fabulas convertantur. Hi sunt, qui vestes amantissimi Filii tui iterum, & iterum dilacerantes, fucata sermonis magniloquentia, indoctam circumveniunt simplicitatem, ut eandem miserrimè perdant. O Virgo prudens! O salus infirmorum! O Stella matutina! profer lumen cœcis.

Decrevi, rursùs, opusculum istud offerre tibi, ut per te, Advocata mea, Filio tuo aliquantulum satisfaciam. Heu mihi! heu quanta & vana, & lubrica, chartæ mandare non erubui! O utinam proprio sanguine delere posse contingeret cuncta, quæ imprudens, impudensque scribere non abhorrui. Sit, oro, etsi modica satisfactio; satisfactio tamen tanti criminis, conatus iste, quo tam utile, tamque necessarium opus publicæ utilitati dandum curavi.

Suscipe, precor, o Virgo Sanctissima, paupercula hæc vota mea, eaque in sinu misericordiæ tuæ benignissimè fove. Eja Mater clementissima! Sed quomodo audeo te Matrem appellare, qui toties peccans

cans

cans in Cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus? Dicam me alumnum? Tenax inobedientia induratаque cordis mei cœcitas de mendacio extemplò me redarguent. Dicam me Servum? Segnitia, hebetudo, & toties repetitæ infidelitates jure me terrent, ſimulque prohibent, ut tantum honorem aſſumere audeam. Dicam me viliſſimum indignumque mancipium? O utinam & tam abjecto nomine me inter tuos vocare non dedigneris! Voca me, o Mater Divinæ Gratiæ! Voca me, o ſupplex omnipotentia! Voca ad veram pœnitentiam, voca ad dilectiſſimi Filii tui, tuique puriſſimum amorem. Voca denique, & ardeant tota præcordia mea ſalubri incendio inextinguibilis charitatis. Diſſipet per te nitidiſſimus hujuſce amoris ignis omnium paſſionum tenebroſas vanitates, quæ ſedulò cor meum ab optata pace retrahunt. Diſſipet, quæſo, & eripiat me ab inimicis meis fortiſſimis. Diſrumpat peccatorum tenacia vincula, quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me. Conſumat tetros

im-

importunoſque concupiſcentiæ ardores, quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Comburat denique uſque ad ima cordis mei penetralia, eaque penitiſſimè mundet, purificet, & renovet, ut mente prorſus, & corpore inflammatus, & accenſus, per te, Virgo, ſim defenſus nunc & ſemper, & in ipſo mortis formidabili agone. Amen.

Indigniſſimus Peccator, & humillimus Servus tuus

J. A. D. B.

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del P. F. Tomaso Maria Gennari Inquisitore, nel Libro intitolato: *Catechismus ex Decreto SS. Concilii Tridentini ad Parochos*, non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concediamo licenza à Gio: Battista Recurti Stampatore, che possa esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.
Dat. 14 Ottobre 1726.

{
{ Alvise Pisani Kav. Proc. Riform.
{ Zan-Piero Pasqualigo Riform.

Agostino Gadaldini Segret.

29. Gennaro 1726. Registrato nel Magistrato Eccellentiss. degl'Esecutori contro la Bestemmia.

Antonio Canal Nod.

INDEX ARGUMENTORUM PRINCIPALIUM.

De Symbolo Apostolorum.

De Sacramentis.

De Præceptis Decalogi.

De Oratione Dominica.

INDEX CAPITUM, ET SECTIONUM

Totius Operis.

PARS PRIMA.

PARS SECUNDA.

PARS TERTIA.

PARS QUARTA.

INDEX EVANGELIORUM DOMINICALIUM,

In gratiam piorum Divini Verbi Declamatorum facili ordine digestus, quo demonstratur, quodnam hujus Catechismi argumentum ad quam partem cujuslibet Evangelii referri, & accommodari possit: ex quo conciones ornare, & amplificare valebunt non solum illi, verum omnes, quibus ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, animasque Christo venandas, plebem hortari, & pascere famelicas oves datum est: quales sunt Parochi, quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porro nullum fere erit Evangelium alicujus solemnitatis, cui uberrimam dicendi copiam non suppeditet, vel more oratorio fuse, & copiose, vel Scholastico breviter, profunde, & acute, ita ut sufficienter unicuique animum explere liceat.

Dominica Prima Adventus.

Erunt signa in Sole, & Luna, &c. Lucæ 21. Hoc Evangelium ad argumentum de judicio generali traducendum est. Quare hic recurrat Parochus ad articulum Symboli, *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*. pag. 63. & seq. prout faciendum præcipitur p. 8. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce rex tuus venit tibi, &c. Matth. 21. Hic opportune tractabit Parochus ea, quæ de Incarnatione, & causis Adventus Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici, pag. 24. & 32. & seq.

Invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, solvite, &c. D. Athanasius in sermone de verbis hujus Evangelii ostendit, ex hoc loco Apostolis, & eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos, qui instar asinorum, peccatorum pondere pressi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet Parochus, quæ habentur de confessione p. 221. & seq. & absolutione, p. 230. & de potestate remittendi peccata in Ecclesia. pag. 89. & seq.

Dominica Secunda.

Cum audisset Joannes in vinculis &c. Tu es, qui venturus es, &c. Matth. 11. Ista Joannis interrogatio tam sedula ostendit, quanto cum studio curare debeamus, ut de rebus fidei & nos, & ii, qui nobis subsunt, rite, & a Catholicis doctoribus instruamur. Vide, quæ huic argumento inserviunt, initio Catechismi usque ad primum Symboli articulum, p. 2. & seq.

In vinculis. Fides usque ad vincula, imo ad necem usque cum opus est, & a judice urgemur, profitenda est; nec est satis eam pectore inclusam habere, quantumvis rectam, & sinceram, ut ostenditur p. 12. vel, *Erunt signa, in Sole, & Luna, &c.* ut Domin. præced.

Dominica Tertia.

Confessus est, & non negavit. Joan. 1. Ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere Jusjurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide, quando, & sub quibus pœnis jurare prohibitum, p. 310. & seq.

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? &c. Agendum hic de ministris baptismi, de quo p. 136. Et quomodo sese habeant in dispensatione sacramentorum Christus Dominus, & minister, quantum ad effectum sacramenti, p. 121.

Cujus

Vel

Ut

habetur pag. 389. & 410. 411. Porro hic commode secunda petitio Dominicæ orationis tota explicabitur, ut habetur p. 416.

Et hæc omnia adjicientur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda. p. 433.

Dominica decimaquinta.

Et resedit, qui erat mortuus. Luc. 7. Si hic mortuus, & quidam alii sint revocati ad vitam, quomodo intelligendum, quod Christus primus omnium resurrexerit, vide pag. 53. Hic tractari poterit art. Symboli Apostolici penult. de carnis resurrectione, p. 94. & seq.

Dominica decimasexta.

Si licet Sabbato, curare, &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, & a quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit, habes p. 320. & seq.

Cum invitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes, ne alii aliis se præferant, ut est pag. 408. neve ambitiosi sint, bonorumque cupidiores, ut est p. 408.

Dominica decimaseptima.

Diliges Dominum Deum tuum, &c. Matth. 22. Vide Evangelium Dominicæ 12. ut supra.

Quid vobis videtur de Christo? &c. Christus quomodo sit Davidis filius, vide pag. 35.

Quomodo item non sit filius Davidis ratione divinitatis, habes p. 28. 29.

Dominica decimaoctava.

Videns autem Jesus fidem eorum &c. Matth. 9. Ecce quantum fide aliena moveatur Deus ad aliquod donum alteri non modo non petenti, sed ne cogitanti quidem impertiendum. Hinc fit, ut in baptismo infantes regenerationis fiant participes; non quia mentis suæ assensione credant; sed quia susceptorum, vel parentum, si fideles fuerint, sin minus, Ecclesiæ Catholicæ (ut ait Augustinus) fide muniantur. p. 141. & de patrinis p. 140.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. Christum, ut hominem, primum omnium potestatem remittendorum peccatorum habuisse, ex hoc loco probatur, p. 92. Porro dum sacerdos jurisdictionem habens vel ordinariam vel delegatam, rite pœnitenti peccata remittit, non minus absolvitur, quam hic paralyticus, quantum est ex parte sacramenti. De forma absolutionis habes pag. 211.

Hic blasphemat, &c. De blasphemia habetur pag. 311. Et de juramento, pag. 306. & seq.

Dominica decimanona.

Qui nuptias fecit filio suo, Matth. 22. Quibus de causis vir, & mulier conjungi debeant. Vide pag. 272. Et quæ sponsæ magis sint quærendæ. pag. 273. Et quod Deum orandi causa certis temporibus a matrimonii officio abstinere debent p. 281. Item de tribus matrimonii bonis. p. 277.

Contumeliis affectos occiderunt, &c. De contumelia, detractione, murmuratione, cæterisque vitiis, quibus proximus læditur, vide pag. 365. & seq.

Non habens vestem nuptialem. Vestem hanc nuptialem vestis candida, vel sudariolum, quod baptizatis datur, designat, de quo p. 155.

Mittite in tenebras exteriores, &c. De sententia, & pœna damnatorum pag. 67. & seq.

Dominica vigesima.

Erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur. Jo. 4. Unde tot miseriæ, & adversitates, & quæ, quotque illæ sint. p. 440. Quo in malis, & rebus adversis confugiendum. pag. 464. & 458. Hic exponi poterit ultima petitio Dominicæ orationis; *Sed libera nos a malo.* p. 463. & seq.

Dominica vigesimaprima.

Redde, quod debes, &c. Matth. 18. Restitutio pœnitenti est necessaria, antequam absolvatur, quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut inquit Aug. Vide de restitutione p. 353. Item de furto, rapina, usuris, & aliis illicitis rerum usurpationibus. pag. 354. & seq.

Si non remiseritis, &c. Hic exponatur petitio illa orationis Dominicæ: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c.* p. 442. & seq.

Dominica vigesimasecunda.

Magister, scimus, quia verax es, &c. Genus assentationis pessimum, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. De adulatione habes p. 365.

Quia verax es, &c. De mendacio vide p. 362.

LAUS DEO.

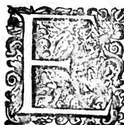
CATECHISMI ROMANI

PRÆFATIO,

Agens de Pastorum in Ecclesia Necessitate, Auctoritate, Officio, & præcipuis Doctrinæ Christianæ Capitibus.

SECTIO PRIMA.

Homo non potest, suis relictus viribus, veram sapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes consequi.

A est humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, quum alia multa, quæ ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia investigaverit, ac cognoverit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cujus rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem, & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere nunquam potuerit. (*a*) *Invisibilia quidem Dei* (ut docet Apostolus) *a creatura Mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*. Verùm (*b*) mysterium illud

Theologi in 1. sent. dist. 26. id ostendunt. Consulatur 6. Sectio prim. ar. symb. & 3. Ser. 12. ca. de Orat. Dom. Ps. 118. Lucerna pedibus meis &c. Baruc. 3. 31. Non est qui possit &c. 2. Tim. 3. 16. Omnis Scriptura.

a Rom. 1. 20. Dam. lib. 2. c. 30.

b Col. 1. 26.

Dei gratia, fideique munere homo verã sapientiam consequitur. S. Th. 2.2. q. 174. ar. 6. in corp.

illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset Sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere divitias gloriæ Sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

2. *Unde tam præclarum fidei munus concipiatur.*

a *Rom.* 10. 17. *Dam. li.* 4. *c.* 11
b *Rom.* 10. 14. 15.

Cum autem (*a*) fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quàm necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est: (*b*) *Quo modo audient sine prædicante? quo modo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Et quidem ab ipsius Mundi origine, clementissimus, ac benignissimus Deus suis nunquam defuit; sed (*c*) multifariè, multisque modis locutus est Patribus in Prophetis, eisque pro temporum conditione ad cœlestem beatitudinem certum, ac directum iter monstravit.

c *Hebr.* 1. 2. *Deus ministerio decentium fidem animis hominum instillat. D. Th.* 2. 2. *q.* 6. *art.* 1. *Hec luculenter docet B. Aug. in libris de doctr. Christian.*

3. *Christus in hunc Mundum venit ad docendum fidem, quam postea Apostoli, & successores eorum propagarunt.*

d *Isa.* 49. 6.
e *Ps.* 40. *Joel.* 7. 23.
f *Hebr.* 1. 2.
g 2. *Petr.* 7. 17
h *ad Eph.* 4. 11 *Apostoli, & Discipuli, quorũ legitimi successores sunt Ecclesiarum Pastores, hi sunt. Videatur Princip. sess.* 5 *Conc. Trid.*
i *Ephes.* 4. 14
K *Ephes.* 2. 22.

Sed quoniam prædixerat daturum se doctorem justitiæ (*d*) in lucem gentium, ut (*e*) esset salus ejus usque ad extremum terræ, (*f*) novissimè locutus est nobis in Filio, quem etiam, voce e cœlo delapsa a magnifica gloria, jussit (*g*) ut omnes audirent, ejusque præceptis obtemperarent. Deinde vero Filius alios (*h*) dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui verbum vitæ annuntiarent; (*i*) ne circumferremur, tanquam parvuli fluctuantes, omni vento doctrinæ; sed firmo fidei fundamento adhærentes, (*k*) coædificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

4. *Quomodo verba Pastorum Ecclesiæ sint recipienda.*

l *Thess.* 2. 13.
m *Luc.* 16. 16. *Quanta sit auctoritas evangelizantium. Con. Trid. sess.* 23. *c. in decr. de Sac. Ordin.*
n *Matt.* 28. 20.

Ac, ne quis (*l*) verbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tanquam verbum hominum, sed sicut verè est, verbum Christi acciperet, ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: (*m*) *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit:* quod quidem non de iis tantum, quibuscum sermo habebatur, intelligi voluit, verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, (*n*) quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturum esse pollicitus est.

5. *Veritate jam manifestata, hodie etiam necessarium est, Pastores verbum Dei prædicare.*

At vero

At verò, cum hæc divini verbi prædicatio nunquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certè hoc tempore majori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ, fideles nutriantur, & confirmentur (*a*). Exierunt enim falsi Prophetæ in Mundum, de quibus dixit Dominus: (*b*) *Non mittebam Prophetas; & ipsi currebant: non loquebar ad eos; & ipsi prophetabant*, ut (*c*) variis doctrinis, & peregrinis Christianorum animos depravarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse videatur. Ac, nisi Salvatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmavit, (*d*) ut portæ Inferi adversus eam prævalere nunquam possint; maximè verendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata concideret. Nam, ut omittamus nobilissimas provincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam a majoribus acceperant, piè, & sanctè retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam erraverunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina, quàm longissimè recesserunt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipublicæ angulus inveniri potest, quo hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

Verbi Dei perpetua esse debet in Ecclesia prædicatio.

a Joan. 46.1. Infra de Sacramento Ordin sect. 3 & 4
b Jerem. 23.21
c Hebr. 13.9.
d Matth. 16.18

Hæresis quam latè serpserit.

6. *Catechismis potissimum hæretici Christianorum animos depravare studuerunt.*

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt (a quibus tamen cavere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint.

Quo astu hæretici sint usi ad impia sua dogmata infundenda.

Catechismorum apud hæreticos pernicies.

7. *Pestilentibus Pseudoprophetarum vocibus, & scriptis occurrendum Sancta Synodus rectè statuit.*

Quamobrem Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam me-

Trid. Synod. sess. 24. cap. 7. & sess. 25. in fine.

Duplex antidotum pestis grassantis. Primum. Secundum.

dicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicæ doctrinæ capita, contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & Doctoris munus obeundum esset.

8. *Necesse fuit etiam Oecumenici Concilii studio, Summique Pontificis auctoritate, post tot Doctrinæ Christianæ conscriptas institutiones, novum Catechismum Pastoribus proponere.*

Editionis hujus Catechismi ratio. Vide secundam section. primi c. de Symb. Apost.

Ephes. 4. 5.

Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis, & doctrinæ laude versati sunt: sed tamen Patribus visum est maximè referre, si liber Sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint: ut, quemadmodum *unus est Dominus, una fides*, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque præscriptio.

9. *Non sunt exactè universa nostræ religionis dogmata hic discussa.*

Comparatio hujus Catechismi cum aliis Catholicorum Catechismis.

Pastoribus præcipue servit hac instructio & per eorum ministeriũ omnibus Christianis.

Multa, quæ ad Pastoris officiũ pertinent, tractantur fere posteriori parte cujusque sess. Con. Trid. ubi agitur de reformatione.

Ergo, cum multa sint, quæ ad Christianæ religionis professionem pertinere videantur, nemo existimet, illud Sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata uno libro comprehensa subtiliter explicarentur: (quod ab iis fieri solet, qui se profitentur universæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus convenire perspicuum est) sed, quoniam Parochos, Sacerdotesque animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maximè propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri voluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus divinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adjuvare possent. Quæ cum ita sint, antequàm ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus hujus doctrinæ summa continetur; institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent.

10. *Cum Pastores animarum hic instituendi suscipiantur, quid illis potissimum, ut rite suo fungantur munere, sit considerandum.*

Igitur

Igitur, ut sciant, quonam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, & studia referenda sint, quove pacto id, quod volunt, facilius consequi, & efficere possint: illud primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi, vel potius, quemadmodum Salvator noster ait, (*a*) *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & , quem misisti, Jesum Christum*. Quamobrem in eo præcipuè Ecclesiastici Doctoris opera versabitur, ut fideles scire ex animo cupiant (*b*) *Jesum Christum, & hunc crucifixum*: sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant, (*c*) *aliud nomen non esse datum hominibus sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri*: (*d*) siquidem *ipse propitiatio est pro peccatis nostris*. At verò (*e*) quia *in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus*; proximum est, & cum eo, quod diximus, maximè conjunctum, ut simul etiam ostendat, vitam a fidelibus non in otio, & desidia degendam esse, verùm oportere, ut, (*f*) *quemadmodum ipse ambulavit, ita & nos ambulemus*, (*g*) sectemurque omni studio justitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem, *dedit* enim (*h*) *semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum*, quæ Apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Salvator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, (*i*) Legem, & Prophetas ex dilectione pendere, Apostolus deinde confirmarit, (*k*) charitatem esse finem præcepti, ac legis plenitudinem, dubitare nemo potest, hoc, tanquam præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac divino quodam ardore incensus, ad summum illud, & perfectissimum bonum rapiatur, cui adhærere, solidam, & veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud Prophetæ dicere poterit: (*m*) *Quid enim mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram?* Hæc nimirum est via illa excellentior, quam idem (*n*) Apostolus demonstravit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ nunquam excidit, dirigeret. Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid proponatur; ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quivis perspiciat, omnia perfectæ Christianę virtutis opera non aliunde,

Pastores omnē suam doctrinā eo debent primum referre, ut omnes intelligant quātum beneficiū Deus generi humano per Christum prę stiterit, quod est primum.

a *Jo.* 17. 3.
b 1. *Cor.* 2. 3.
c *Act.* 4. 12.
d 1. *Jo.* 2.
e 1. *Jo.* 2. 3.

Secundū, quod Pastores, docēdo debēt respicere, sunt mandata Christi, ad quę subditi sunt excitādi.

f 1. *Joan* . 6.
g 2. *Tim.* 2. 22.

Opera esse fidei adjungenda, nec quemquam in hac sola sibi debere blandiri, clarè ostenditur c. 11. sess. 4. Concil. Trid. & c. 20. ejusdem.

h *ad Tit* 2 14

Paulus pręcipit Pastoribus, ut fideles excitent ad pietatis, & charitatis opera, quod est tertium.

i *Matth.* 22. 2.
K 1. *Tim.* 1. 5.
l *Rom* 13. 21.

Solida felicitas hominis est Deo integrè per amorē adhærere.

m *Psal.* 72. 25
n 1. *Cor.* 1. 8.

Omnis doctrina Catholici doctoris ad charitatem dirigenda est.

Declaratur quomodo plenitudo legis sit dilectio.

unde, quàm a dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem referenda esse.

Virtus nulla perfecta sine charitate.

11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines inter docendum respicere; sed se ad captum cujusque debent accommodare.*

Pastori auditorum circumstantia consideranda, & inter docendū ad captum cujusque respiciendum.

a 1. Cor. 9. 19. 22.
b 1. Cor. 4. 2. 1.
c Matt. 25. 23
d 1. Petr. 2. 2.
e 1. Cor. 3. 2. Hebr. 5. 12.
f Eph. 4. 13.

Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas: tum vero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio; ut, qui docendi munus exercet, omnia omnibus (*a*) efficiatur, ut & omnes Christo lucrifaciat, & (*b*) seipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare possit, ac, (*c*) veluti servus bonus, & fidelis, dignus sit, qui super multa constituatur a Domino. Neque verò unius tantum generis homines fidei suę commissos esse arbitretur, ut pręscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatem instituere æquè omnes fideles possit: sed, cum (*d*) alii veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipiant, nonnulli vero quodammodo confirmata sint ætate; necesse est diligenter considerare, quibus (*e*) lacte, quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ spiritum augeant, (*f*) *donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Id verò Apostolus in seipso omnibus observandum indicavit, cum (*g*) dixit, se Græcis, & Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitorem esse: ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitæ præceptis doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiam accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleverint, ne interim parvulos fame perire patiantur, ut (*h*) qui panem petant, & non sit, qui frangat eis. Neque vero cujusquam studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leviores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab iis potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur, ac conquiescit. Nam, si ipsa æterni Patris Sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, (*i*) ut parvulus fiat in medio fratrum suorum, & tanquam nutrix fovens filios suos, ita cupidè proximorum salutem

Paulus veri pastoris exemplar.

g Rom. 1. 14.
h Thre. 4. 4.

Non esse hoc exercitium ob rerum levitatem contemnendum.

Ab exemplo Christi.

i 1. Thess. 2. 7.

Iutem

lutem desideret, ut, quod de seipso Apostolus testatur, (*a*) eis velit non solum Evangelium Dei, sed etiam animam tradere?

a Ibid. 2. 8.

12. *Cum Deus visibilem sui præsentiam nobis subduxerit, Pastores ejus verbum haurient ex Scriptura, & Traditionibus.*

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit; verbo Dei continetur, quod in Scripturam, Traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesque versabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam omnes, quicunque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem hæc admonitio in hunc modum: (*b*) *Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Est enim* (*c*) *omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Sed quoniam, quæ divinitus tradita fuerunt, multa sunt, & varia, ut nec ita facilè, aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit, & prompta explicatio; sapientissimè majores nostri totam hanc vim, & rationem salutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam distribuerunt: Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad Mundi creationem, & gubernationem, sive ad humani generis redemptionem spectent, sive ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tanquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, hæc Septem Sacramentorum doctrina complectitur. Jam vero quæ ad leges referuntur, (*d*) quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica Precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus Sacræ Scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quę Christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

Doctrina fidei Catholicæ Scriptura, & Traditionibus continetur.

b 1. Tim. 4. 13
c 2. Tim. 3. 16. 17.

De verbo Dei scripto, & non scripto extat peculiare decr. sess. 4. Concil. Trid.

Traditionum Ecclesię varietas.

Traditiones in quatuor capita distributę

Primum.

Secundum.

Tertium.

d 1. Tim. 1. 5.

Quartum.

Traditionum quatuor capita sunt velut communes Scripturæ loci, ad quorũ aliquod omnis labor docentis respicere debet.

13. *Qua methodo Parochi explicationem Evangelii cum Catechismi explicatione conjungent.*

Itaque visum est monere Parochos, ut, quoties usu venerit, ut aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium Divinæ Scripturæ locum, intelligant, ejus loci, quicunque is fuerit,

Vide Indicem novum, quem huic operi adjunximus.

fuerit, ſententiam cadere ſub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tanquam ad ejus doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugient. Exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud Euangelium primæ Dominicæ Adventus (*a*) *Erunt ſigna in Sole, & Luna, &c.* quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli Articulo: *Venturus eſt judicare vivos, & mortuos*: quibus inde aſſumptis, Paſtor una, eademque opera fidelem populum, & Symbolum, & Evangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri univerſam Divinæ Scripturæ vim, atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui in initiandis Chriſto Domino, & in ejus diſciplina inſtituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

a *Luc. 21. 29.*

Paſtores Eccleſiarum debere ſuas conciones juxta hujus Catechiſmi doctrinam inſtituere ſtatuitur c. 7. Decr. de reformat. ſeſſ. 14. Con. Trid.

A Fidei doctrina incipiendum.

C A-

CATECHISMI ROMANI

PARS PRIMA,

DE FIDE, ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

1. *Quid sit Fides hoc loco, & quæ ejus ad salutem necessitas.*

SED quoniam in divinis literis multiplex est Fidei significatio; nos hìc de ea loquimur, cujus vi omnino assentimur iis, quæ tradita sunt divinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo jure dubitabit; præsertim cùm scriptum sit: (a) *Sine fide impossibile est placere Deo*. Cùm enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc vero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cujus virtus efficit, ut id ratum habeamus, quod à Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, (b) qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ Historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quanquam latè pateat, & magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in Sacris literis: (c) *Modicæ fidei, quare dubitasti?* &, (d) *Magna est fides tua*: &, (e) *Adauge nobis fidem*: item, (f) *Fides sine operibus mortua est*: &, (g) *Fides, quæ per charitatem operatur*) tamen est idem genere, & diversis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio convenit. Quàm vero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in Articulorum explicatione dicetur.

A fidei doctrina incipiendum.

De fide, & Symbolo fidei Pars Prima.

a *Heb.* 11. 6.

Quàm sit fides ad justificationem, & salutē consequendam necessaria repetatur ex sess. 5. Conc. Trid. decr. de justificatione, præsertim c. 6. 7. & 8.

b *Jo.* 14. 6.

Fides catholica etsi una sit, tamen ex personarum qualitate diversos habet gradus.

c *Matt.* 14. 31.
d *Luc.* 17. 6.
e *Matt.* 15. 18.
f *Jac.* 2. 17. 20
g *Gal.* 5. 6.

2. *Quando, & qua de causa hæc duodecim fidei capita ab Apostolis sint tradita.*

Quæ igitur primùm Chriſtjani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces, doctoreſque ſancti Apoſtoli, divino ſpiritu afflati, duodecim Symboli Articulis diſtinxerunt. Nam, cùm mandatum à Dominò accepiſſent, (*a*) ut pro ipſo legatione fungentes, in univerſum Mundum proficiſcerentur, (*b*) atque omni creaturæ Evangelium prædicarent, Chriſtianæ fidei formulam componendam cenſuerunt, ut ſcilicet (*c*) id ipſum omnes ſentirent, ac dicerent; neque ulla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei unitatem vocaſſent, ſed eſſent *perfecti in eodem ſenſu, & in eadem* * *ſententia*.

a *Matt.* 28. 20.
b *Marci* 16. 16.
c 1. *Cor.* 1. 10.

* *Quãvis vulgata editio, habeat* ſcien*tia Græca tamen, & Syriac. & manuſcript. exemplaria habent, ſentẽtia.*

3. *Symbolum unde ſit dictum.*

Hanc autem Chriſtianæ fidei, & ſpei profeſſionem à ſe compoſitam, Apoſtoli Symbolum appellarunt: ſive quia ex variis ſententiis, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt, ſive quia ea veluti nota, & teſſera quadam uterentur, qua deſertores, (*d*) & ſubintroductos falſos fratres, qui Evangelium adulterabant, ab iis, qui verè Chriſti militiæ Sacramento ſe obligarent, facile poſſent internoſcere.

d *Gal.* 2. 4.

4. *Quæ Symboli hujus ſit neceſſitas, & quot in partes dividatur.*

Chriſtiano præcipuè credendum eſt, quòd Deus ſit Trinus, & Unus.

Credo in Deum. Cùm multa in Chriſtiana religione fidelibus proponantur, quorum ſigillatim, vel universè certam, & firmam fidem habere oportet; tum verò illud primò, ac neceſſariò omnibus credendum eſt, quod (veluti veritatis fundamentum, ac ſummam) de Divinæ eſſentiæ unitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipſe nos docuit. Hujus myſterii doctrinam breviter in Symbolo Apoſtolorum comprehenſam eſſe Parochus docebit. Nam, ut majores noſtri, qui in hoc argumento piè, & accuratè verſati ſunt, obſervaverunt, in tres potiſſimùm partes ita diſtributum videtur, ut in una, Divinæ naturæ prima perſona, & mirum creationis opus deſcribatur; in altera, ſecunda perſona, & humanæ redemptionis myſterium; in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ variis, & aptiſſimis ſententiis concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam à Patribus noſtris frequenter uſurpata, Articulos appellamus. Ut enim corporis membra Articulis diſtinguuntur; ita etiam in hac fidei confeſſione, quidquid diſtinctè, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, rectè, & appoſitè Articulum dicimus.

Symboli Apoſtolorum tres partes tribus Perſonis Divinis ſunt accommodatæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ Symboli ſententiæ, quæ ſunt veluti ſtatei Apoſtolicæ decretum, cur Articuli vocati.

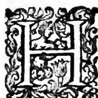
Quid Articulus.

D E

DE PRIMO
SYMBOLI ARTICULO.
CAPUT II.

CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM COELI, ET TERRÆ.

1. *Explicatur breviter Primus Articulus.*

IS verbis ea ſententia ſubjecta eſt: Certò, ac firmiter credo, & ſine ulla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam ſcilicet Trinitatis Perſonam, (*a*) qui ſua omnipotenti virtute cœlum ipſum, & terram, & omnia, quæ cœli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque ſolùm eum corde credo, & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio, ac pietate ad illum, veluti ſummum, & perfectiſſimum bonum, contendo. Hæc igitur ſit brevis quædam primi hujus Articuli comprehenſio. Sed, quoniam magna myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea nunc diligentiùs Parocho perpendenda ſunt: ut, quantum Dominus permiſerit, ad ejus majeſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Primi Articuli brevis expoſitio, quæ poſtea minutim examinatur.

a Gen. 1. 2. & ſeq. Eſter. 13. Pſ. 32. 6. 35. 5. Act. 14. 15. & 17. 24.

Syngula Symboli verba diligenter exponenda.

2. *Credendi verbum quid ſignificet.*

Igitur *Credendi* vox hoc loco *putare*, *exiſtimare*, *opinari* non ſignificat: ſed, ut docent Sacræ literæ, certiſſimæ aſſenſionis vim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firmè, conſtanterque aſſentitur. Quamobrem is credit (quod ad hujus loci explicationem attinet) cui aliquid ſine ulla hæſitatione certum, & perſuaſum eſt. Neque verò exiſtimare quiſquam debet, fidei notitiam minùs certam eſſe, quòd ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. Etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non ſinit, *Deus* enim (*b*) *qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere*, ipſe illuxit in cordibus noſtris, (*c*) ut non ſit nobis opertum Evangelium, ſicut iis, qui pereunt.

Verbi hujus, Credo, in materia fidei Evangelicæ acceptio, & profeſſio. Conferantur hæc cum ſect. 1. ſuperioris capitis. Fidei notitia propter infallibilem, quæ à Deo mentibus infunditur, veritatem, eſſe certam.

b 2. Cor. 4. 6.
c Ibid. 5.

 3. *Quæ*

3. *Quæ in Symbolo proponuntur, non curiosè scrutanda, sed simpliciter asserenda sunt.*

Curiosus veritatis indagator est modicę fidei.

Jam verò ex iis, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim, cùm jussit nos credere, non divina judicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit; sed immutabilem fidem præcepit, quę efficit, ut animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profectò cùm Apostolus testetur, (a) *Deus verax est*, (b) *omnis autem homo mendax*: si arrogantis, & impudentis hominis est gravi, ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cujus temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei voces audientem, cœlestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, seclusa omni non solùm ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

a Rom. 3. 4.
b Psal. 115.
A minori ad majus.

Fides nō fert ambiguitatē, nec demonstrationem requirit.

4 *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Fidei actus interior, & exterior.
Actus fidei interior voce declarandus.

Verùm illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit *Credo*, præterquam quòd intimum mentis suæ assensum declarat (qui interior fidei actus est) debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: (c) *Credidi, propter quod locutus sum*: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt (d) *Non possumus, quæ vidimus, & audivimus, non loqui*: Divi Pauli præclara illa voce excitari: (e) *Non erubesco Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. Item, quo maximè hujus sententiæ veritas confirmatur, (f) *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

c Psal. 115. 1.
d Act. 4. 20.
e Rom. 1. 16.
Rom. 10. 10.

5. *Fidei Christianæ excellentia.*

Christianę sapientiæ, quę fide, spe, & charitate perficitur dignitas.

In Deum. Hinc jam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum divinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximèque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus, ascendere.

6. *Quantum differat Christiana de Deo sapientia a Philosophica rerum divinarum notitia.*

Profuerit hac conferre cum

In hoc enim multum inter se differunt Christiana Philosophia,

ſophia, & hujus ſæculi ſapientia: quod hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores, vix tandem (*a*) inviſibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum cauſam, & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contra verò illa humanæ mentis aciem ita excitat, ut in cœlum nullo labore penetrare poſſit, atque divino ſplendore colluſtrata, primum quidem æternum ipſum luminis fontem, deinde, quæ infra ipſum poſita ſunt intueri: (*b*) ut nos vocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud Apoſtolorum Principem, cum ſumma animi jucunditate experiamur, (*c*) & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò ſe in Deum credere profitentur, cujus majeſtatem, ex (*d*) Jeremiæ ſententia, incomprehenſibilem eſſe dicimus: (*e*) *Lucem enim*, ut ait Apoſtolus, *inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt*: cùm enim ad Moyſem loqueretur: (*f*) *Non videbit me*, inquit, *homo, & vivet*. Nam, ut mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perveniat, neceſſe eſt eam omnino à ſenſibus abſtractam eſſe, cujus rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed, quamvis hæc ita ſint, (*g*) *non reliquit*, tamen Deus, ut inquit Apoſtolus, *ſemetipſum ſine teſtimonio, benefaciens de cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum*. Quæ cauſa fuit Philoſophis nihil abjectum de Deo ſentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt ab eo longiſſimè removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tanquam à perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent: quem ſapientem, veritatis auctorem, & amantem, juſtum, beneficentiſſimum, & aliis nominibus appellaverunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cujus immenſam, & infinitam virtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt. Hoc ex divinis literis longe melius conſtat, & illuſtrius: ut illo loco: (*h*) *Spiritus eſt Deus*: item, (*i*) *Eſtote vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt*: tum (*k*) *Omnia nuda, & aperta ſunt oculis ejus*; & illud: (*l*) *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei*; deinde: (*m*) *Deus verax eſt*; & (*n*) *Ego ſum via, & veritas, & vita*; præterea: (*o*) *Juſtitia plena eſt dextera tua*: denique:

ilis, quæ de cœleſti, & perfectiori Dei cognitione ſect. 6. art. 12. explicantur.

a *Rom.* 1. 20.

Obſcuram quandam Dei cognitionem philoſophia vix præſtat.

Chriſtiana ſapientia ad certam Dei notitiam adducit.

Fidei ſumma Symbolo comprehenſa.

b 1. *Petr.* 2. 9.
c 1. *Petr.* 1. 8.
d *Jer.* 32. 13.
e 1. *Tim.* 6. 16.
f *Exod.* 33. 20
g *Act.* 14. 16.

Deus ſuam excellentiam, & bonitatē Ethnicis, quo ſe magis à terrenis ſenſibus abducerēt, per ea, quæ facta ſunt, oſtentavit.

Certius, & clarius ſe Deus hominibus cognoſcendum præbuit ſuo verbo.

h *Jo.* 4. 24.
i *Matth.* 5. 48.
K *Hebr.* 4. 13.
l *Rom.* 11. 33.
m *Rom.* 3. 4.
n *Joan.* 14. 6.
o *Pſal.* 47. 11.

a Psal. 144. 16. b Psal. 138. 7. 8. 9. denique: (a) *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione*; postremò: (b) *Quò ibo à spiritu tuo, & quò a facie tua fugiam?* Et: *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris &c.* Et: (c) *Nunquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus?* Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea, & consequentia ex rerum effectarum investigatione Philosophi cognoverunt: quanquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solùm hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut, quæ viri tantùm sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint: verùm, ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multò certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quàm si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quantò præstantior Divini Numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hęc autem Symboli Articulis continetur, qui nobis Divinæ essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo cœlestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem a Divo Paulo didicimus, (d) Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an ejus generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem (e) Apostolum Isaias Propheta (f) his verbis ostendit: *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.*

c Jer. 23. 24.

Ad philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

d Hebr. 11. 6.

e 1. Cor. 2. 9. f Isa. 64. 4.

7. *Unum Deum esse, non plures deos confitendum est.*

Sed ex his, quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos confitendum est. Nam, cùm Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimum est, inveniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum literarum locis comprobatur, scriptum est enim: (g) *Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est.* Præterea est Domini jussum: (h) *Non habebis deos alienos coram*

g Deut. 6. 4. h Exod. 20. 3.

ram me. Deinde per Prophetam sæpè admonet: (*a*) *Ego primus, & ego novissimus; & absque me non est Deus*. Apostolus etiam palam testatur: (*b*) *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma*.

a *Isa.* 41. 4. & 48. 12. *Apoc* 1. 18. & 21. 13.
b *Ephes.* 4. 5.

8. *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed impropriè*.

Neque verò nos moveat, quod interdum Sacræ literæ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam, quod (*c*) Prophetas, & judices deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stultè, & impiè finxerunt; sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in (*d*) Symbolo Nicæni Concilii dictum est, Christiana fides credit, & profitetur: sed altius etiam ascendens, ita unum intelligit, *ut unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneretur*: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

c *Exod.* 7. 15. & 22. 28. *Ps.* 31. 6.
Prophetæ, & Judices interdum dii vocati propter excellentē quādam virtutem quæ in illis elucebat. Vid. sect. 6. ult. art.
d *Symbol. Nic. apud Ruf. lib.* 1. *cap.* 7. *Ath. in Symb.*

9. *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Christianorum Pater dicitur*.

Sequitur enim in Symbolo, *Patrem*. Sed, quoniam *Patris* vox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria hujus loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortæ essent, & cujus providentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio, & imperio regitur, *Patrem* vocabant; ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, *Patrem* appellari voluerint. Eodem nomine sacræ etiam literæ usæ sunt, cùm de Deo loquentes, universorum creationem, potestatem, admirabilemque providentiam ei tribuendam indicarent. Legimus enim: (*e*) *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Et alibi: (*f*) *Nunquid non Pater unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos?* At vero multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in Novi Testamenti libris, Deus *Pater Christianorum* dicitur, qui (*g*) *non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater*: (*h*) *eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus*: (*i*) *quod si filii, & hæredes, hæredes*

Deus primaria, & generali ratione dicitur hominū Pater, quia eos ut res cæteras produxit & singulari providentia gubernat.
Hac de re plura initio c. 9. p. 4. de Oratione Dominica.
e *Deut.* 32. 6.
f *Malac.* 2. 10.
Deus secundo peculiarius dicitur Pater fidelium propter adoptionem.
g *Rom* 8. 15.
Quę obiter hic attinguntur, latius sect. 7. de precatione Dominica explicabuntur.
h 1. *Jo.* 3. 1.
i *Rom.* 8. 17.

a Hebr. 2.11.

hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus: (a) nec confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis, & providentiæ, sive præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, meritò fideles Deum *Patrem* se credere profitentur.

10. *Ex hac voce* Patris *quæ colligenda mysteria, & de distinctione personarum in Divinis.*

Pia meditatio circa nomen, Pater, in divinis, & de personarum proprietatibus.
b 1. Tim.6.16.

Tertio Patris nomen unius essentiæ, plures esse personas arguit Damas. li.1. de orthod. fid. cap. 9.
Præfatio Missæ de sancta Trinitate non ex dissimilitudine essentiæ, sed externa distinctione proprietatum, quæ in Personis Divinis inveniuntur, existimanda est.

Verùm præter eas notiones, quas explicavimus, *Patris* nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim *(b)* in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id *Patris* vocabulo Divina Oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una divinitatis essentia non unam tantùm personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una divinitate personæ; Patris, qui à nullo genitus est; Filii, qui ante omnia sæcula à Patre genitus est; Spiritus Sancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui Pater est in una divinitatis substantia, prima persona, *qui cum unigenito Filio suo, & Spiritu Sancto, unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantiæ.* Jam verò hæ tres personæ, cum in iis quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodò proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius à Patre genitus; Spiritus Sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; *ut in confessione veræ, sempiternæque Deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in Trinitate æqualitatem piè, & sanctè colendam credamus.* Nam, quod Patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, majus, aut minus cogitemus: absit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cum eandem æternitatem, eandem gloriæ majestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed Patrem, propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, verè, & sine ulla dubitatione affirmamus: quæ quidem uti Patris proprietate distincta est, ita in unam illam præcipuè hoc convenit, quòd Filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul, & Patrem fuisse, nobis significatur,

In Trinitate nihil majus, aut minus. Symb. Athan.

Dam. li.1. cap. 11 lit. K.
Prima Trinitatis Persona cur Patris nomen tribuatur.

catur, cùm Dei, & Patris nomina conjuncta in hac confessione pronunciamus. Verùm, quoniam in nullius rei, quam hujus omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione aut periculosius versari, aut gravius errare possumus, doceat Parochus, religiosè retinenda esse essentiæ, & personæ propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur: & sciant fideles, unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cùm meminerimus illius vocis: (*a*) *Qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria*: satis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo (cujus oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. (*b*) *Docete*, inquit, *omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Rursus: (*c*) *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt*. Oret tamen assiduè, ac precetur Deum, & Patrem, qui universa ex nihilo condidit, (*d*) *disponitque omnia suaviter, qui* (*e*) *dedit nobis potestatem filios Dei fieri*, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui divino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus sit, qui videat, quæ tanta sit Dei Patris fœcunditas, ut seipsum intuens, atque intelligens, parem, & æqualem sibi Filium gignat: quove modo duorum idem plane, & par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est, a Patre, & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat; atque ita Divinæ Trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

Patris proprietas, Filium ab æterno genuisse. Divinitatis Unitas in essentia, Trinitas in Personis admittenda.

a *Prov. 25. 27.*
b *Matt. 28. 19.*
c *1. Jo. 5. 7.*
d *Sap. 8. 1.*
e *Joan. 1. 12*

Dei majestas multis nominibus in Scripturis exponitur.

11. *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

Omnipotentem. Solent sacræ literæ multis nominibus Dei summam vim, & immensam majestatem explicare, ut ostendant, quanta religione, & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit: (*f*) *Ego Dominus omnipotens*. Et rursus Jacob, cùm filios ad Joseph mitteret, ita illis precatus est: (*g*) *Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem*. Deinde verò in Apocalypsi scriptum est: (*h*) *Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens*, & alibi: (*i*) *Dies magnus Dei omnipotentis appellatur*. Nonnunquam etiam pluribus verbis

Omnipotentia Deo frequentius tribuitur.

f *Gen. 17. 1.*
g *Gen. 43. 14.*
h *Apoc. 1. 8.*
i *Apoc. 16. 14.*

illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur: (*a*) *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*; & :(*b*) *Nunquid manus Domini invalida est?* Item: (*c*) *Subest tibi, cùm volueris, posse*. Et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solùm hęc, quę tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet; nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant: verùm etiam multò majora in illius potestate sita sunt, quę humanę menti, & intelligentię suspicari non licet.

a Luc. 1.37.
b Num. 11.23.
c Sap. 12.18.

Omnipotens ideo Deus censetur, quia omnia potest, quæ summæ ejus perfectioni non repugnant. Dam. li. 2 c. 19 in fin.

12. ***Cùm Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.***

Neque verò, cùm omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hęc enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est: Deus verò, cujus perfectissima semper est actio, ideo hęc non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summę, & infinitę omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum *Omnipotentem* esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quę perfectę ejus essentię maximè conjuncta, & convenientia non sunt.

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare sunt actiones imbecillitatis non potentiæ.

13. *Cur aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermissis, solius Omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio: quæque sint ejus fidei utilitates:*

Rectè autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut prætermissis aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam, cùm Deum *omnipotentem* agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni, & imperio subjecta esse. Cùm verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus: quæ si desint, quomodo Omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri a Deo posse; quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum

Omnipotentia vox quam multa suo ambitu concludat. Dam. in Dial contra Manichęum fol. 48. lit. K.

Omnipotentiæ persuasio fidem & spem maxime confirmat.

ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo majora sint, quæ Divina Oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab *omnipotenti Deo* effici non possit. Quare hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogimur, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum Apostolis incredulitatem objiciens diceret: (*a*) *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis*. De altero autem Sanctus Jacobus ita testatus est: (*b*) *Postulet in fide, nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur: non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino*. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet: in primis verò ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps Apostolorum: (*c*) *Humiliamini sub potenti manu Dei*: monet etiam non esse trepidandum ubi non sit timor; sed unum Deum timendum esse, in cujus potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sunt: inquit enim Salvator Noster: (*d*) *Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Utimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: (*e*) *Fecit mihi magna, qui potens est*.

Fides omnipotentiæ quando sit maxime necessaria.

a Matt. 17. 19.

b Jac. 1. 6. 7.

Omnipotentiæ fides humilitatem, & confidentiam bonâ præstat.

c 1. Petr. 5. 6.

d Luc. 12. 5.

Omnipotentia omnia ad laudandum Deum fideles excitat.

e Luc. 1. 49.

14. *Omnipotentiæ vox non ita Patri hic attribuitur, ut de Filio, vel Spiritu sancto etiam non dicatur.*

Sed, quod Patrem omnipotentem in hoc Articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam, & Spiritui sancto commune non sit. Nam (*f*) quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus, ita æquè Patrem, ac Filium, & Spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At ve-

f *Athanas. in Symb. Damasc. li. 1. de fid. orth. ca. 10. & 11. Idem lib. 1. cap. 15. in fin.*

C 2 rò præ-

ro præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris verbum eſt, Sapientiam, & Spiritui ſancto, qui utriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus; quamvis hæc, & alia hujuſmodi nomina communiter de tribus perſonis, ex Catholicæ fidei regula, dicantur.

15. *Quo pacto, quaque de cauſa Deus cœlum, & terram creaverit.*

Creatorem Cœli, & Terræ. Quam neceſſarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex iis, quæ nunc de univerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immenſa Creatoris poteſtate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus eſt, ſed ex nihilo creavit; idque nulla vi, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, & voluntate inſtituit. Neque verò ulla alia fuit cauſa, quæ illum ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quæ ab ipſo effectæ eſsent, bonitatem ſuam impertiretur: nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſſima, nullius rei indigens eſt, ut inquit David: (a) *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, (b) quæcunque voluit, fecit; ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra ſe poſita eſſet, cùm univerſa conderet, ſecutus eſt: verùm, quia rerum omnium exemplar divina intelligentia continetur, id ſummus Artifex in ſe ipſo intuens, ac veluti imitatus, ſumma ſapientia, & infinita virtute, quæ ipſius propria eſt, rerum univerſitatem initio procreavit: (c) *Ipſe* enim *dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.*

Deus, ut ſuam bonitatem aliis communicares, mundum ex nihile creavit. Dam. lib. 2. de orth. fid. cap. 2.

a *Pſal.* 15. 1.

Deus in rerum creatione nulla idea extrinſeca uſus eſt, ſed ex ſeipſo exemplar ſumpſit.

b *Pſal.* 113.

c *Pſal.* 148. 5.

16. *Quid per cœlum, & terram hoc loco intelligendum ſit.*

Dam. lib. 2. c. 5.
Pſal. 145.
d *Pſal.* 8.

Verùm cœli, & terræ nomine, quidquid cœlum, & terra complectitur, intelligendum eſt. Nam præter cœlos, (d) quos opera digitorum ejus Propheta appellavit, Solis etiam ſplendorem, Lunæque, & cæterorum ſiderum ornatum addidit: atque, (e) ut eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos, ita cœlorum orbes certo, & conſtanti curſu temperavit, ut nihil perpetua eorum converſione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri poſſit.

e *Gen.* 1.

17. *De creatione cœlorum ſpiritualium, ideſt Angelorum.*

Præterea ſpiritualem naturam, innumerabileſque Angelos qui

qui Deo ministrarent, atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornavit. Nam, cùm illud sit in divinis literis, (*a*) *Diabolum in veritate non stetisse*; perspicuum est, eum, reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse: de quo ita est apud sanctum Augustinum: *Cum bona voluntate, idest cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Unde sine bona voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum literarum testimonium: (*b*) *Tu Domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.* Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: (*c*) *Potentes virtute, facientes verbum illius;* atque ob eam rem sæpe in sacris literis (*d*) virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed, quamvis omnes ii cœlestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: (*e*) *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.*

Fulg. lib. de fide ad Pet. Diac. cap. 3.

a *Joan.* 8. 44.

Angeli omnes in gratia creati.

Aug. lib. 12. de civ. Dei, cap 9.

Sapientes Angeli.

Alex. de Ales 2. p. q. 19. memb. 2

S. Tho. 1. p. q. 62. ar. 3.

b 2. *Reg.* 14. 20

c *Psal.* 102. 20

Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

d *Psal.* 23. 45. & 58.

Isa. 6.

Angeli apostatæ in æternas pœnas conjecti

e 2. *Petr.* 2. 4.

Epist. Jud. sen. 6. Job. 26.

18. *De Terræ creatione.*

At verò (*f*) terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo jussit in media mundi parte consistere; effecitque, (*g*) ut *ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundavit eis:* ac, ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem *non transgredientur, neque convertentur operire terram.* Deinde non solùm arboribus, omnique herbarum, & florum varietate convestivit, atque ornavit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras complevit.

f *Psal.* 103.

Terra orbis centrum.

g *Ibid.*

Terra ornatur & plantis, & animantibus.

19. *De creatione hominis.*

Postremo Deus ex limo terræ (*h*) hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent.

h *Gen.* 1.

Homo immortalis, & impassibilis creatus, etiam secundum corpus.

Con. Milev. c. 1

Et de consecr. dist. 4. can. 152

Hominis anima liberi arbitrii particeps

creata, & in illa ratio domina sensitivi appetitus instituta.

Anima cum originali justitia creata. An amissa post Adę peccatum justitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctum, declaratur sess. 6. Conc. Trid. can 4. 5. & 6.

Cęli, & terrę nomine omnia visibilia, & invisibilia denotantur.

a Psal. 88. 12. Symb. Nic.

rent. Tum originalis justitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præesse voluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

20. *Cœli, & terræ nomine visibilia omnia, & invisibilia comprehenduntur.*

Hæc igitur de universorum creatione, cœli, & terræ verbis, intelligenda sunt: quæ omnia breviter quidem Propheta complexus est illis verbis: (*a*) *Tui sunt Cœli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem ejus tu fundasti*: sed multo etiam brevius Patres Nicæni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, *visibilium, & invisibilium*, significaverunt. Quæcunque enim rerum universitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur; vel mente, & intelligentia percipi a nobis possunt, quæ invisibilium nomine significantur.

21. *Res Dei virtute conditæ, citra ipsius gubernationem, & providentiam subsistere non possunt.*

Res conditæ Dei virtute, & providentia subsistunt, & gubernantur.

Nec verò ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita ejus virtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia ut essent, Creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua ejus providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id Scriptura declarat, cum inquit: (*b*) *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?*

b Sap. 11. 26. Psal. 103 Joan. 5.

22. *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non evertit.*

Deus ita res a se conditas gubernat, ut tamen secundarum causarum virtutem non evertat, sed hanc etiam præveniat.

Non solùm autem Deus universa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat; verùm etiam, quæ moventur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, præveniat tamen; cùm ejus occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, (*b*) *attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter*. Quare ab Apostolo dictum est, cùm apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: (*d*) *Non longè est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

Sap. 8. 1.

d Act. 17. 27. 28

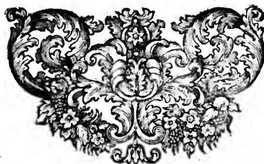
23. Re-

23. *Rerum creatio soli Patri tribuenda non est.*

Atque hæc de Primi Articuli explicatione satis fuerint, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ, & individuæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex Apostolorum doctrina, Patrem creatorem cœli, & terræ confitemur: in scripturis sacris legimus de Filio: (*a*) *Omnia per ipsum facta sunt:* & de Spiritu sancto; (*b*) *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: & alibi; (*c*) *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Creationis opus toti Trinitati commune est. Ex ipso Patre effective, & per ipsum Filium exemplariter, & in ipso Spiritu sancto finaliter.

a Joan. 1.3.
b Gen. 1.2.
c Psal. 32.6.

DE

DE SECUNDO ARTICULO,

CAPUT III.

ET IN JESUM CHRISTUM, FILIUM EIUS UNICUM, DOMINUM NOSTRUM.

1. De secundo Articulo, & de professionis ejus utilitate.

Parochus docebit confessionem æternæ Christi Nativitatis nostræ salutis fundamentum.

a 1. Jo. 4. 15.

Irificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex hujus Articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Joannis testimonium ostendit: (a) *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo*: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo Domino tributum est Principi Apostolorum: (b) *Beatus es, Simon Barjona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis.

b Matth. 16. 17. 1. Cor. 12. 3. *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.*

Justitia originalis deperdita, per solum Dei Filium recuperata.

2. Unde magnitudo beneficii hoc articulo propositi potissimùm cognoscatur.

Hic ponitur causa occasionalis, & accessoria Incarnationis Filii Dei, ut veniret mortalis, & passibilis, sed initio ponitur causa prima, & per se.

c Gen. 2. 16.

Trid. Syn. sess. 5. can. 1. & 2. & sess. 6. can. 1.

Peccatum Adæ ad posteros est propagatum.

Conc. Trid. sess. 5. can. 2. & 3. Dam. lib. 2. c. 11. & 30.

Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fructus maximè ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cùm enim a Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset illud, (c) *Ex omni ligno paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris:* in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicavit. Propterea verò peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non constitisse commemorabit, sed ex eo tanquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem jure permanasse.

3. Nullus præter Christum, genus humanum potuit restaurare.

Cùm igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus,

genus, sublevari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum, aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei Filii infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, (*a*) infinitam tolleret peccati vim, (*b*) & nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

Genus humanũ non potuit ullius creaturæ viribus restitui. Vide Concil. Trid. sess. 6. can. 1. & 2.

a *Joan.* 1. 29.
b *Rom.* 5. 10

4. *Citra redemptionis fidem nullus unquam salvari potuit, & propterea Christus a mundi initio sæpè prænunciatus est.*

Hujus autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstravit: nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciavit: (*c*) *Inimicitias ponam inter te, & mulierem; semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus*: & deinceps eandem promissionem sæpè confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam præstare: inter cæteros verò, cum (*d*) Patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declaravit, cùm ille Dei jussis obediens, filium suum unicum Isaac immolare voluit: inquit enim: (*e*) *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ*. Ex quibus verbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ secundum carnem, fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut ejusdem promissionis memoria conservaretur, idem fœdus cum Jacob Abrahæ nepote sancivit. (*f*) *Nam, cùm ille in somnis vidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlos, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam*, ut testatur Scriptura; audivit etiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: (*g*) *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritque semen tuum, quasi pulvis terræ. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem, & benedicentur*

Redemptionis fides ad salutẽ semper necessaria, & mox post hominis lapsum divinitus fuit ostẽsa. Primum sub lege naturæ.

D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 7.
c *Gen.* 3. 15.
d *Gen.* 12. 17 & 18. 2.
e *Gen.* 22. 17
f *Gen.* 28. 12
g *Gen.* 28. 13. 14

Sub lege scripta sæpius memoria redemptionis humanæ renovata, per sacrificia, typos, & prædictiones Prophetarum.

in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renovanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Salvatoris expectationem commovere: siquidem Judæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona Salvator ille, & Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac (*a*) Prophetæ quidem, quorum mens cœlesti lumine illustrata fuit, Filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque ejus mysteria, hæc omnia, quasi cùm adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter Prophetarum prædicta, & Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & nostram interesse videamus. Sed jam de singulis Articuli partibus dicendum videtur.

a *Psal. 2. 25. 68. & 119. Isa. 7. 8. 9. 11. & 53. per tot. Jer. 23. 25. 30 Dan. 7. 9. & alibi sæpè.*

Patriarcharũ Prophetarum, & Apostolorum fides sola temporis circumstantia differt.

5. *De Jesu nomine, & quod Christo propriè conveniat.*

Jesus nomen humani generis redemptori Dei præcepto fuit impositum

Jesus proprium est nomen ejus, qui Deus, & homo est; quod Salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio, & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciavit: (*b*) *Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum.* Ac deinde Joseph Virginis sponso non solùm, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declaravit: inquit enim: (*c*) *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.*

b *Luc. 1. 31. Isa. 7. 14. 15. D. Th. 3. p. qu. 37. ar. 2.*

c *Matt. 1. 20. 21.*

6. *Non est eadem ratio, cur aliis quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Josue filius Nũ a LXX. dicitur passim Jesus.

Eccl. 46. 1.

Jesus filius Syrach.

Eccl. 50. 29.

Jesus filius Josedech apud Esdram, Aggæum, & Zachariam sæpè, & iste est ille

Multi quidem hoc nomine fuerunt in divinis literis: nam idem nomen Nave filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine filius Syrach Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo, & Josedech sacerdotis filius, appellati sunt. Sed quanto verius Salvatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed universis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco, vel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus

bus, & durissimis peccati, & diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit: qui eis cœlestis regni jus, & hæreditatem acquisiverit: qui eos Deo Patri reconciliaverit: in illis Christum Dominum adumbratum videmus, a quo iis beneficiis, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina (*a*) prædicta sunt Dei Filio divinitus imponenda, ad unum hoc Jesu nomen referuntur: cum enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum universæ salutis humanæ vim, rationemque complexum est.

7. *Quid sibi hic velit Christi nomen, & quot rationibus Jesu nostro conveniat.*

Jesu nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, & officii nomen est, nec unius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi (*b*) Patres nostri Christos appellabant sacerdotes, (*c*) & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ii sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant; qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei majestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, (*d*) unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi (*e*) mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncii cœlestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At verò cùm Jesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes, & officia suscepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis; atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicujus mortalis opera, sed cœlestis Patris virtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo: quippe cùm in sanctissimam ejus animam Spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit: atque id præclarè Propheta ostendit, cùm Redemptorem ipsum affatus diceret: (*f*) *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Idem etiam, ac multo apertius Isaias iis verbis demonstravit;

qui fuit Eliezer apud Lucam c. 3. 29.

Jesus nomen, propriissimè Christo convenit, qui ut Rex reddidit libertatem, ut Propheta lucē, & ut Sacerdos salutem.

a *Isa.* 7. 14. *Zach.* 6. 12.

Jesu nomen, sua amplitudine quicquid aliis nominibus per Prophetas Christo fuit attributum, complectitur.

Christus est officii, & dignitatis nomen.

b 1. *Reg.* 12. 15. 24. & 16. 9. 1. *Par.* 16. 22. *Psal.* 104. 15.

Sacerdotum officium.

c *Exod.* 29. 6. & 40. 13. 1. *Regum* 9. 1.

Regum officium.

d *Luc.* 8. 11. 12. *Num* 3. 3. 2. *Reg.* 10. 2. & 16. 22. 2. *Reg.* 4. 3.

e 3. *Reg.* 10. 15.

Sacerdotes, & Reges quare soliti sint inũgi. Propheta inuncti.

Filius Dei incarnatus triũ Personarum officia quia suscepit, ideo Christus dictus est.

Christus non humano auxilio ad ternas illas dignitates est evectus, nec terreno unguento inunctus.

f *Psal.* 44. 8.

Hebr. 1. 9. Ful. lib. 3. ad Trasim. Reg. c. 14. a Is. 61. 1. Luc. 4. 18. *Christus Prophetarum summus.* b Deut. 18. 15.

Christus Sacerdos. Ber. ser. 15 sup. Cant. post med. c Psal. 109. 4. d Heb. 5. 6.

Christus juxta utramque naturam est Rex. e Luc. 1. 33. *Christi regnum spirituale est, quod paulo post art. 6 sect. 5. ostendetur.* *Christus quibus modis Regis officium obeat. Videatur secunda petitio Dominicæ orationis.* *Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinent: peculiarius tamen soli boni.* *Christus jure divino secundum humanam etiam naturam totius Mundi Rex.* f Matt. 1. 6. 7. 8. Luc. 3. 31. g Matt. 28. 18. h Joan 7. 17. Apoc. 17. 19. 2. Co. 15. 27. 28. *Filius Dei verus Deus est, & aliis duabus Personis omnino æqualis.* Dam. lib. 1. de orth. fid. c. 8.

(a) *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me.* Itaque Jesus Christus (b) summus Propheta, & Magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & a cujus doctrina orbis terrarum Patris cœlestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præstantius convenit, quod omnes, quicunque Prophetæ nomine dignati sunt, ejus discipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè causam missi, ut Prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, prænunciarent. Christus item Sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticæ tribus sacerdotes extiterunt, verum ex illo, de quo David Propheta cecinit; (c) *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Cujus rei argumentum Apostolus ad (d) Hebræos scribens, accuratè persecutus est. Sed Christum, non solùm ut Deus, verùm ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est, (e) *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis:* quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cœlo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili providentia suæ præstat Ecclesiæ. Ipse eam regit, ipse eam ab hostium impetu, atque insidiis tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solùm sanctitatem, & justitiam largitur, verùm etiam ad perseverandum facultatem, & vires præbet; quanquam autem hujus regni finibus tam boni, quam mali continentur, atque adeo omnes homines jure ad illud pertineant: ii tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex ejus præceptis integram, atque innocentem vitam degunt: neque verò hoc illi regnum hæreditario, aut humano jure obrigit, tametsi genus (f) a clarissimis regibus duceret; sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit (g) quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod jam fieri cœptum est, plenè, (h) perfectèque in die judicii subjicientur.

8. *Quo pacto Jesum Christum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conveniat.*

Filium ejus unicum. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda, & contemplanda fidelibus proponuntur; nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti Pater est, qui eum ab æterno genuit. Præterea illum divinæ Trinitatis secundam

perso-

personam aliis duabus omnino æqualem confitemur: nihil enim impar, & dissimile in divinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus, quod cùm multis pateat divinæ Scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit sancti Joannis testimonium: (*a*) *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Sed, cùm Jesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de ejus ortu cogitandum est: verùm ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere, (*b*) *Generationem ejus quis enarrabit*? Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturæ, ejusdem potestatis, & sapientiæ cum Patre, ut in Symbolo Nicæno explicatius confitemur; inquit enim: *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum; & ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*

a Joan. 1. 1.

Spiritualis Filii Dei ex Patre nativitas, admiranda potius, quam scrutanda. Fulg. lib. 3. ad Monim. cap. 7.

b Isa. 53. 8.

Ex Symb. Nic. 1. & Constantinop. can. 7. Et Greg. Naz. or. 40. Dam. lib. 1. de orthod. fid. cap 8.

9. *De modo generationis æternæ, ducta similitudine a rebus creatis, & de duplici nativitate, & filiatione Christi.*

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis, similitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur: quamobrem sanctus Joannes filium ejus (*c*) *Verbum* appellat. Ut enim mens nostra, seipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen divinis humana conferri possunt, seipsum intelligens, Verbum æternum generat: etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Jesum Christum verum Deum, & verum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex Patre: ut hominem verò natum in tempore, ex matre Maria Virgine. Et quanquam duplicem ejus nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse credimus. Una enim persona est, in quam divina, & humana natura convenit.

Modus æternæ Christi generationis similitudine declaratur.

c Joan. 1. 1. Dam. lib. 1. de orthod. fid. c. 9. Scot. de modo generationis æternæ prolixè de se habet in 1. sent. dist. 2. q. 6. lit. A, & H & idem 3. dist. 5. q. unic.

Duplex Christi nativitas non facit duos Filios, licet duas filiationes. Ath. in Symb.

10. *Quo-*

10. *Quomodo Christus fratres habere, vel non habere censendus sit?*

Pluribus hæc explicantur sect. 9. c. 9. de oratione Dominica.
a *Isa.* 64. 8.
b *Hebr.* 2. 12.

Et, quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cùm ipse Patris unicus Filius, (*a*) nos verò homines figmentum, & opus manuum ejus simus. At si humanum ortum consideremus, (*b*) multos ille non solùm fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unà cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscantur: ii sunt, qui fide Christum Dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officiis præstant: quare *primogenitus in multis fratribus* ab Apostolo vocatur.

Fratres Christi qui sint.
Rom. 8. 29.

11. *Christus secundum utramque naturam Dominus noster dicitur.*

Diversæ proprietates juxta diversas naturas Christo tribuuntur.

Dominum nostrum. Multa sunt, quæ de Salvatore nostro in sacris literis dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi convenire perspicuum est, quoniam a diversis naturis diversas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum, quod a divina natura habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum convenire nemo dubitat. Verùm, præter hæc, quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cum *Dominum nostrum* dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti Pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus est, ac Pater: & quemadmodum ipse, & Pater non est alius, atque alius Deus, sed idem planè Deus, ita etiam ipse, & Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse Redemptor noster fuit, atque a peccatis nos liberavit, jure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset, ac diceretur: ita enim Apostolus docet: (*c*) *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*. Atque ipse de se post resurrectionem, (*d*) *Data est*, inquit, *mihi omnis potestas in cœlo, & in terra*. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ naturæ, divina, & huma-

Communicatio idiomatum est in Christi persona, ratione diversarum naturarum.
Christus juxta utramque naturam noster Dominus est.
Dam. lib. 4. de orth. fid. c. 19.
Ath. in Symb.
Psal. 67.
Isa. 42.
Joan. 13.
Apoc. 19.
c *Philip.* 2. 9.
d *Matt.* 28. 18
Unio hypostatica causa est, cur Christus Dominus dicitur; etiam si Adam non peccasset.

na,

na, conjunctæ sint: hac enim admirabili conjunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ sunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inserviunt.

Leo Papa ser. 2. de Nativ. Christi.
Greg. Naz. orat. 38.
Sco. 3. di. 7. q. 3
D. Th. 2. 2. q. 2. art. 7.

12. *Christiani se totos Jesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, æquissimum esse præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen invenimus, Christianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus, ob id maximè, quod ejus munere hæc omnia fide intelligimus, æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, Redemptori nostro, & Domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem cum baptismo initiaremur, ante Ecclesiæ fores id professi sumus: declaravimus enim, nos Satanæ, & Mundo renunciare, & Jesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, tam sancta & solemni professione nos ipsos Domino nostro devovimus, quo supplicio digni erimus, si, postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognovimus, postquam sacramentorum gratiam percepimus, ex Mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus vixerimus; perinde ac si cum baptismo abluti sumus, Mundo, & Diabolo, non Christo Domino, ac Redemptori nomen dedissemus? sed cujus animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, & propensa in nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu veluti servos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, (*a*) ut non servos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò justissima causa est, atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuo debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

Quanta sit indignitas, postquam nos Deo addiximus, servire Diabolo.

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius.
a Joan. 15. 14.

DE

DE TERTIO ARTICULO,

CAPUT IV.

QUI CONCEPTUS EST DE SPIRITU SANCTO, NATUS EX MARIA VIRGINE.

1. Tertius fidei Articulus quid credendum fidelibus proponat.

Quo consilio, & ratione Christus genus humanum liberaverit.

Aximo quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos e durissimi tyranni servitute in libertatem vindicarit, ex iis, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò, si consilium etiam, & rationem, qua potissimùm id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil divina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Ejus igitur mysterii magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ literæ considerandum sæpissimè proponunt Parochus à tertii articuli explicatione ostendere incipiet, cujus hanc esse sententiam docebit: nos credere, & confiteri, eum ipsum Jesum Christum, unicum Dominum nostrum, Dei Filium cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero Virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem (*a*) Spiritus Sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione planè perspicitur: inquit enim: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis; Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est*. Atque id etiam sanctus Joannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini Salvatoris pectore altissimi hujus mysterii cognitionem hausisset: nam cùm Divini Verbi naturam declarasset illis verbis. (*b*) *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: ad extremum conclusit: (*c*) *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*.

Sensus tertii articuli. Dam. lib. 3. ca. 1. & 3.

a Matth. 1. 20. Luc. 1. 35.

Symb. Constantinop. quod extat cap. 7. Canonum ejusdem Conc. Similia habet Nicen. Conc. Dam. lib. 3. de orth. fid. ca. 8.

b Joan. 1.

c Ibid. 14.

2. Per

2. Per temporariam nativitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.

Verbum enim, quod divinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, & eadem esset divinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis conjunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conservaret, atque, ut est apud Sanctum Leonem magnum illum Pontificem, *nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.*

Duæ naturæ in una persona retinent utrasque proprietates.

Leo ser. 1. de Nativ. Dom. Dam. lib. 3. c. 17.

3. Solus Spiritus Sanctus Incarnationis opus non perfecit.

Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cùm dicimus Dei Filium Spiritus Sancti virtute conceptum esse, unam hanc divinæ Trinitatis personam Incarnationis mysterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes divinæ Trinitatis personæ, Pater, Filiùs, & Spiritus Sanctus, hujus mysterii auctores fuerunt: siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis, quàm aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest: nam Filius a Patre tantùm generatur, Spiritus Sanctus a Patre, & Filio procedit: quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere Filii Dei Incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ literæ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere: Quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam divinæ Incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

Quidquid extra tres personarum Trinitatis proprietates fit divinitus, omnibus personis est commune.

August. lib. 1. de Trin. cap. 4

Proprietates, quæ in tribus Personis inveniuntur, non sunt omnibus communes.

Dam. lib. 1. c. 10. & 11.

Incarnatio Patri, & Filio, & Spiritui Sancto etiam tribuenda.

Prov. 8. Prov. 9. Matth. 1. Ambr. lib. 2. de Spir. S. cap. 8. Fulg. lib. 3. ad Trasim. Reg. cap. 27.

Cur Spiritui S. tribuatur.

4. Omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.

In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissimo Virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus; cùm illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod verò, & naturæ ordinem, & hu-

In Incarnatione Christi quædam secundum naturam, quædam supra naturam facta inveniuntur.

Dion. Areop. ep. 3. ad Cajum. Leo Pap. ser. 2. De Nat. Dom. Ambr. l. de Incarn. Verb. c. 6.

Dam. lib. 3. c. 2 & lib. 4. c. 15.
a Luc. 1. 38.
Quo temporis articulo credatur Christi corpus formatum in utero Virginis.
Anastasius in Symb.

manam intelligentiam superat, illud est: simul atque beata Virgo Angeli verbis assentiens dixit, (*a*) *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos conjuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus Homo fuit. Hoc autem novum fuisse, atque admirabile Spiritus Sancti opus, nemo dubitare potest; cùm servato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium hominis anima informari queat.

Quando divinitas sit humanitati conjuncta.
Leo Pap. ser. 8. de Nat. Dom.
Dam. l. 3. c. 2.

Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima conjuncta fuit, ipsa etiam divinitas cum corpore, & anima copulata est: quare simul corpus formatum atque animatum est, corpori, & animæ divinitas conjuncta: ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus Homo esset, & Virgo sanctissima verè, & propriè mater Dei, & Hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & Hominem concepisset.

Eodem momẽto Maria Deũ, & Hominem concepit.
b Luc. 1. 31.
c Isa. 7. 14.
d Luc. 1. 43.
Dam. lib. 3. de orth. fid. c. 2.

Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cùm ait: (*b*) *Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*. Et eventu comprobatum est, quod Isaias prædixit: (*c*) *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*. Idemque quoque Elisabeth, cum Spiritu Sancto repleta, Filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: (*d*) *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ Virginis sanguinibus, sine ulla viri opera, ut antea diximus, verum sola Spiritus Sancti virtute formatum est; ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut aliis hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Joannes, (*e*) *dat Deus Spiritum*, sed omnem gratiam tam affluenter in ejus animam infudit, (*f*) *ut de plenitudine ejus nos omnes accepimus*.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ.
e Joan. 3. 34.
f Joan. 1. 16.

Christus nequit dici Filius Dei adoptivus, quia est hæresis Bonosiana 24. q. 3. cap 29.
Amb. lib. 1. de fide cap. 9.
Dam. lib 4. c. 8.
Greg. Naz. orat. 51.

5. *Christus dici non potest filius Dei adoptivus.*

Neque tamen Christum filium Dei adoptivum appellare licet: quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam, cùm natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est.

6. *Quid*

6. *Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum sit?*

Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt: ex quibus, ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei renasceremur. Hæc cùm attentè consideraverint, tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent; nec curiosè, quod sine periculo vix unquam fieri potest, illa investigare, ac perscrutari velint.

Cur Deus incarnatus. Athan. disput. habita in Con. Nicæn. contra Arium. Gregor. Naz. carm. 2. de Filio. Dam. li. 3. c. 18 Ambr. libr. 4. in Lucam. Cant. 4. Vulnerasti cor meũ &c. Vulnus cordis, vulnus amoris. Hebr. 2. Decebat enim eum, &c.

7. *Christum ex Maria Virgine natum quid sit?*

Natus ex Maria Virgine. Hæc altera est hujus Articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter versabitur, cùm fidelibus credendum sit, Jesum Dominum non solùm conceptum Spiritus Sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum esse. Cujus mysterii fides quanta cum lætitia, & jucunditate animi meditanda sit, Angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim; (*a*) *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Tum ex illius cœlestis militiæ cantico, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incepit, cui dictum est, (*b*) fore aliquando, ut in ejus semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam verè matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & Homo erat, peperit, (*c*) a Davide Rege originem duxit.

Nativitas Christi quantæ lætitiæ causa.

a Luc. 2. 10.

Maria dicitur Mater Dei per cõmunicationem idiomatũ sicut & aliæ dicuntur matres simul animæ, & corporis ita Maria Dei & hominis. Dam. li. 3. c. 12

b Gen. 22. 18.

Maria quomodo Deipara sit. Quia Filius Dei subsistit in natura assumpta.

c Matth. 1. 18

8. *Christus secundum communem naturæ cursum non est natus.*

Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit; ita in ortu nihil non divinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ virginitatis diminutione, & (*d*) quomodo postea ex sepulchro clauso, & obsignato egressus est, (*e*) atque ad discipulos clausis janius introivit: vel, ne a rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, discedatur, quomodo Solis radii concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex

Christi ortus quam fuerit admirabilis.

d Matth. 28. 2.

e Joan. 20. 26.

Similitudo, qua ostenditur Christi ortus qualis sit.

parte lædunt: simili, inquam, & altiori modo, Jesus Christus ex materna alvo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento editus est: ipsius enim incorruptam, & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filii conceptione, & partu, Matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conservarit.

Maria perpetua virginitas Spiritus Sancti virtute fuit conservata.

9. *Christus secundus Adam, & Maria altera Eva rectè dicitur.*

Solet interdum (a) Apostolus Christum Jesum novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrem cum Eva ita conferre, ut priori Evæ secunda Eva, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim, (b) quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus invexit; & Maria postquam (c) Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & vita ad homines perveniret. Propter Evam (d) nascimur filii iræ: a Maria Jesum Christum accepimus, per quem filii gratiæ regeneramur. Evæ dictum est: (e) *In dolore paries filios*. Maria hac lege soluta est, ut quæ salva virginalis pudicitiæ integritate; sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Jesum filium Dei peperit.

a *Rom. 5. 12. 1. Cor. 15. 21.* *Christus Adamo frequenter comparatus, & secundus Adam dictus.* *Maria cum Eva comparatio, & quod illa sit altera Eva. Vide comparationem Mariæ cum Eva apud Iren. lib. 3. c. 33 & lib. 5. c. 19.* b *Gen. 3.* c *Luc. 2.* d *Ephes. 2.* e *Gen. 3. 16.*

10. *Quibus præcipuè figuris, ac prophetiis conceptionis, & nativitatis Christi sacramenta adumbrata sint.*

Cùm igitur tanta, & tam multa sint admirandæ hujus conceptionis, & nativitatis Sacramenta divinæ providentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in variis Sacræ Scripturæ locis legimus: præcipuè verò portam illam sanctuarii, (f) quam Ezechiel clausam vidit: (g) item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem; qui *factus est magnus mons, & implevit universam terram*: deinde (h) Aaron virgam, quæ una inter virgas principum Israelis germinavit: (i) & Rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis sanctus (k) Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit: qua de re nihil est

Prophetiæ, & figuræ Conceptionis & Nativitatis Jesu Christi.

f *Ezech. 44. 2. Vide Hiero. ad Pammach.* g *Dan. 2. 35. Vide Iren. lib. 3 cap. 23.* h *Num. 17. 8.* i *Exod. 3. 2.* k *Luc. 2. per tot. fere cap.*

hil eſt, quod plura a nobis dicantur, cùm ea lectio Parocho in promptu ſit.

11. *Incarnationis myſterium ſæpiùs populo eſt inculcandum, quidque utilitatis ex ejus meditatione capiatur.*

Danda autem illi eſt opera, ut hæc myſteria, quæ ad doctrinam noſtram ſcripta ſunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant: primum quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam ejus auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & ſingulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum noſtrorum ſuperbiam, & elationem comprimendam accommodatius eſſe poteſt, quàm ſæpiùs cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, ut cum hominibus gloriam ſuam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemque aſſumat? Deum hominem fieri, ſummamque illam, & infinitam majeſtatem homini miniſtrare? (*a*) *ad cujus nutum columnæ cœli*, ut inquit Scriptura: *contremiſcunt, & pavent*: eumque in terra naſci, (*b*) quem in Cœlis Angeli adorant? Quid igitur, cùm hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obſequamur, facere oportet? quàm libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videant fideles, quàm ſalutari doctrina Chriſtus naſcens nos inſtituat, antequam vocem aliquam emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur ut peregrinus in diverſorio: naſcitur in vili præſepio: naſcitur media hyeme: ita enim ſcribit ſanctus Lucas: (*c*) *factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diverſorio*. Potuitne Evangeliſta humilioribus verbis omnem cœli, & terræ majeſtatem, & gloriam includere? Neque verò ſcribit, non fuiſſe locum in diverſorio, ſed ei non fuiſſe, qui dicit: (*d*) *Meus eſt orbis terræ, & plenitudo ejus*. Quod etiam alius Evangeliſta teſtatus eſt: (*e*) *In propria venit, & ſui eum non receperunt*. Hæc cùm fideles ſibi ante oculos propoſuerint, tum verò cogitent, Deum carnis noſtræ humilitatem, & fragilitatem ſubire voluiſſe, ut humanum genus in altiſſimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum ſatis declarat excellentem hominis dignitatem, & præſtantiam, quæ illi divino beneficio tributa eſt, quod homo fuerit, qui idem verus, & perfectu Deus ſit: ut jam gloriari nobis liceat, Filium

Roman. 15. 4. Incarnationis myſterium ſæpius populo inculcandum, ut ſint grati tãto benefactori, & ejus humilitatē imitentur.

a *Job. 26. 11.*

b *Pſal. 95. 8.*

c *Luc. 2. 6. 7.*

d *Pſal. 49. 12.*

e *Joan. 1. 11.*

Incarnationis Filii Dei myſterium, quāto pietatis ſtudio recolendum. Hominis quāta dignitas.

a Genes. 2. 23. Dei (*a*) os nostrum, & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. *Nusquam enim*, ut est apud (*b*)
b Hebr. 2. 16. Apostolum, *Angelos apprehendit*, *sed semen Abrahæ apprehendit*. Præterea cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut, quemadmodum illi in diversorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit; ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur. Hoc enim, cùm salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat: nam, ut ille Spiritus sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque,

Domicilium Christo in cordibus nostris parandum.

c Joan. 1. 13. atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, (*c*) non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate
d Gal. 6. 15. viri, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti (*d*) novam creatu-
e Rom. 6. 4. ram (*e*) in novitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet: hac enim ratione sanctæ hujus Filii Dei conceptionis, & nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, &
f 1. Cor. 2. 7. credentes (*f*) Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

Filii Dei nativitatis imago quomodo in nobis ipsis exprimi possit.

D E

DE QUARTO ARTICULO,

CAPUT V.

PASSUS SUB PONTIO PILATO, CRUCIFIXUS, MORTUUS, ET SEPULTUS.

1. *Articuli quarti cognoscendi necessitas, & ejus sententia.*

QUantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpissimè animo repetant, (*a*) docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, *nisi Jesum Christum, & hunc Crucifixum*. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quàm maximè illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam convertant. Fides itaque priore articuli parte (nam de altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, *Christum Dominum*, cùm Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris jussu Judæam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus, variis injuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est.

a 1. Cor. 2. 2. Sensus prioris partis articuli

Repleta est malis anima Christi. Psal 87. Psal. 68. Thren. 1.

2. *Anima Christi cruciatus sensit secundum utramque portionem.*

Nec verò cuiquam dubitandum est, Christi animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuisse: nam, quod humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse: quare inquit: (*b*) *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea conjunctio facta non fuisset; cùm in una Jesu Christi persona utriusque naturæ, divinæ, & humanæ proprietates servatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile, & mortale, passibile, & mortale permansit: rursus verò, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse divinam

Ego plorans, &c. Thren. 3. Inundaverunt aquæ &c. Dam lib. 3. ca. 23. in fine. Scot in 3 sent. dist. 15. Greg. Naz. orat. 52. b Marc. 14. 34. In una Christi persona duarũ naturarum proprietates sunt servatæ. Dam. li. 3. c. 13

vinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

3. Cur in Symbolo exprimatur, sub quo Judææ Præside Christus sit passus?

Quod autem hoc loco tam diligenter observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum (quod & ab *(a)* Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris prædictionem exitu comprobatam esse: *(b) Tradent*, inquit, *eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum*.

a 1. Tim. 6. 13.

b Matth. 20. 19

4. Non temerè accidit, quod Christus in ligno crucis mortem est perpessus.

Hoc opus nostræ salutis, &c. Hymno de Passione Domini.

Sed, quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est, *ut* scilicet, *(c) unde mors oriebatur, inde vita resurgeret*: serpens enim, *(d)* qui in ligno primos parentes vicerat, victus est a Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti *(e)* Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, Redemptorem nostrum mortem crucis potissimùm subire. Verùm satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis a Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur; quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solùm enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæque plenissimum semper existimatum est; verùm etiam in lege Moysis *(f) maledictus homo* appellatur, *qui pendet in ligno*.

c Præfatio Missæ de S. Cruce.

d Gen. 2. 23.

e Vide inter cæteros Irenæum l. 4. c. 17.

Crucis supplicium apud Gentiles, & Judæos fuit execrandum.

f Deut. 21. 23. Gal. 3. 13.

5. Historia passionis Christi frequentius populo est replicanda.

Quam necessaria hujus quarti articuli professio, & fides mysterii absconditi in cruce.

Neque verò Parochus hujus articuli historiam prætermittet, quæ diligentissimè a sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert, certè crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est: vixque percipi

Crucis misteriũ creditur omniũ difficillimũ; unde Gnostici Christum negabãt cruci fuisse affixum, sed illius loco Simonem Cyrenæum, Iren. lib. 1. c. 23.

percipi a nobis poteſt, ſalutem noſtram ex cruce ipſa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus eſt, pendere. Sed in hoc, ut docet Apoſtolus, ſummam Dei providentiam licet admirari. (*a*) *Nam, quia in Dei ſapientia non cognovit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes*. Quare mirandum non eſt, ſi Prophetæ ante Chriſti adventum, & Apoſtoli poſt ejus mortem, & reſurrectionem tantoperè laborarunt, ut hominibus perſuaderent, hunc eſse mundi Redemptorem, eoſque in crucifixi poteſtatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cùm nihil tam ab humana ratione remotum eſſet, quàm crucis myſterium, ſtatim poſt peccatum nunquam deſtitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filii ſui mortem ſignificare. Atque, ut de figuris pauca quædam attingamus, (*b*) Abel primum, qui fratris invidia occiſus eſt, deinde (*c*) Iſaac ſacrificium, præterea (*d*) agnus, quem Judæi, cùm e terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum (*e*) ſerpens æneus, quem Moyſes in deſerto exaltavit, Chriſti Domini paſſionis, ac mortis figuram præmonſtrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea vaticinati ſunt, id verò multò notius eſt, quàm ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, ut (*f*) Davidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis noſtræ myſteria in Pſalmis complexus eſt, (*g*) Iſaiæ oracula tam aperta, & clara ſunt, ut rectè dici queat, eum potiùs rem geſtam expoſuiſſe, quàm futuram prædixiſſe.

a 1. Cor. 1. 21

Prophetæ, Apoſtoli, & Deus ipſe, cur tantopere inculcarint crucis, & paſſionis myſteria.

Figura mortis Chriſti.

b Gen. 4. 8.
c Gen. 22. 6. 7.
d Ex. 12. 5. 6. 7.
e Num. 21. 8. 9 Joan. 3. 14.
f Pſal. 2. & 21 68. 109. Hier. in epiſt. ad Paulinum.
g Iſa. 53.

6. *Quid hæc clauſula*, Mortuus, & ſepultus, *credendum ſignificet?*

Mortuus, & ſepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Jeſum Chriſtum, poſtquam crucifixus eſt, verè mortuum, ac ſepultum eſſe. Neque verò ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cùm non defuerint qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti Apoſtoli meritò opponendam cenſuerunt: de cujus articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes (*h*) Evangeliſtæ conſentiunt, Jeſum ſpiritum emiſiſſe. Præterea, cùm Chriſtus verus, & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima ſeparatur a corpore. Quare, cùm Jeſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, ejus animam a corpore diviſam eſſe: neque tamen concedimus divinitatem ſe-

Chriſtus verè in cruce fuit mortuus.

Gnoſtici Chriſtum mortuum negarunt.

Iren. Tertul. li. de præſcrip. Epiph.

h Matt. 27. 50 Marc. 15. 37. Jo. 19. 30.

Morte Chriſti divinitas a corpore vel anima non fuit ſeparata.

junctam a corpore: quin potiùs constanter credimus, & confitemur, anima ejus a corpore divisa, divinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse. (a) Decebat autem Filium Dei mori, *ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium*, id est Diabolum; & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

a Heb. 2. 10. Dam. lib. 3. cap. 27.

7. Invitus, & coactus mortem Christus non subiit.

Mors Christi fuit voluntaria.

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cùm ipse mori decrevit; & mortem non tam aliena vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec verò mortem solùm, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit: ita enim Isaias scripsit: (b) *Oblatus est, quia ipse voluit*. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: (c) *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cùm Herodes ejus vitæ insidiaretur, ipse inquit: (d) *Dicite vulpi illi, ecce ejicio Dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor; veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare; quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem*. Ille igitur nihil invitus, aut coactus fecit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens dixit: (e) *Ego sum*: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injustè, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cùm pœnas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam, si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat: hoc verò haud magni beneficii loco a nobis ponetur. Verùm, si nostro tantùm nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solùm referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat: ex quo Jesu Christi summa, & eximia charitas, ejusque divinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

b Isai. 53. 7.
c Jo. 10. 17.
d Luc. 13. 32.
e Jo. 18. 5.

Magnitudo beneficii passionis ex eo, quod fuerit ultronea, considerari debet.

8. Cur Christum non modo mortuum, sed etiam sepultum esse dicamus?

Deū dicimus mortuum, & sepultum propter unitatem personæ, &

Jam verò quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod novam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ jam de morte dicta sunt. Nam,

Nam, si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque verò hoc solum credimus, Christi corpus mortuum esse, sed illud præcipue his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei Catholicæ regula verissimè etiam dicimus: Deum mortuum, & ex Virgine natum esse: nam, cùm divinitas nunquam divisa fuerit a corpore, quod in sepulchro conditum est, rectè confitemur Deum sepultum esse.

communicationem idiomatum: erat enim totus Deus in sepulchro, & totus Deus in inferno, totus, sed non in totum. Dam. lib. 3. de orth. fid. ca. 7. Fulg. lib. 3. ad Tra. c. 25. & 27.

Christus quod semel assumpsit, nunquam dimisit.

9. *Quæ circa mortem, & sepulturam Christi sint maximè observanda.*

Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ a sanctis (*a*) Evangelistis dicta sunt. Duo verò in primis observanda sunt: alterum, Christi corpus in sepulchro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta ita vaticinatus erat; (*b*) *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*: Alterum est, quod ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Jesu, ut homini, non ut Deo convenire: nam pati & mori in humanam tantùm naturam cadunt: quamvis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa persona, quæ simul (*c*) *perfectus Deus, & perfectus homo fuit*, rectè dici perspicuum est.

Circa mortem & sepulturam Christi duo maximè observanda.

a Matt. 27. 58. 59. Marc. 15. 46. Luca 23. 53. Jo. 19. 38. 39.
b Psal. 15. 10. Act. 2. 31.

Quomodo Deus nec patitur nec moritur, & tamen rectè dicitur Deus passus, & mortuus.

c Ath. in Symbol. Fulg. lib. 3. ad Tras. Reg. c. 30. 31.

10. *Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.*

His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Joannes (*d*) *Verbum* esse dicit, *quod erat apud Deum*. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum; (*e*) Esse eum, *quem Deus constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula, qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis*. Atque, ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus Deus, & homo: patitur Creator pro iis, quos ipse condidit: patitur Dominus pro servis:

d Joan. 1. 1.
e Heb. 1. 2. 3. Sap. 7. 2. Cor. 4.

patitur is, per quem Angeli, homines, cœli, elementa facta sunt: ille, inquam, (*a*) *in quo, per quem, & ex quo sunt omnia*. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est: nam, ut inquit Scriptura, (*b*) *Terra mota est, & petræ scissæ sunt*: (*c*) *tenebræ* etiam *factæ sunt per universam terram, & Sol obscuratus est* Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes Creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipsi, tanquam (*d*) vivi lapides hujus ædificii, dolorem suum declarare debeant.

a Rom. 11. 36.
b Matt. 27. 51
c Luc. 23. 44. 45.
d 1. Petri 2. 5. Osea 11.

11. *Cur Christus voluerit extrema pati, quidque sentiendum de his sit, qui Christianismum professi in peccatis sordescunt.*

Jam verò causæ etiam passionis exponendæ sunt, ut eo magis divinæ erga nos charitatis magnitudo, & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit, cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimùm fuisse inveniet, (præter hæreditariam labem primorum parentum) vitia, & peccata, quæ homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. Hoc enim in passione, & morte Filius Dei Salvator noster spectavit, ut omnium ætatum peccata rediмeret, ac deleret, & pro eis Patri abundè, cumulatèque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solùm Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pro illis, qui pœnarum omnium, quas pertulit, Auctores, & Ministri fuerunt: de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebræos scribens: (*e*) *Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes*. Atque hac culpa omnes teneri judicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur. Nam, cùm peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut Crucis supplicium subiret: profectò qui in flagitiis, & sceleribus volutantur, *rursus*, quod in ipsis est, (*f*) *crucifigunt in semetipsis Filium Dei, & ostentui habent*. Quod quidem scelus eo gravius in nobis videri potest, quàm fuerit in Judæis, quod illi, eodem Apostolo teste, (*g*) *Si cognovissent, nunquam Dominum Gloriæ crucifixissent*: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre.

Joan. 3. Sic Deus &c. Rom. 5. Commendat charitatem. Quod potuit gutta, voluit unda, ut nos magis alliceret ad amorem suum. Pondera ly, omniũ ætatum, quia incarnatus est in medio annorum, ut omnes equaliter participarent in tertio millenario & medio. Abac. 3.
e Heb. 12. 3.
Et de rigore justitiæ erat necessarium, quod esset Deus, & homo. O vere necessarium Adæ peccatum, &c. Aug. in Bened. Cerei Pasch. Relabentes sæpius in scelera Deum iterum crucifigunt, & gravius plerũque quam Judæi.
f Heb. 6. 6.
g 1. Cor. 2. 8.

12. *Christus a Patre, & a semetipso etiam traditus est.*

Sed a Patre etiam, & a semetipso Christum Dominum traditum esse Sacræ literæ testantur: inquit enim apud Isaiam: (*a*) *Propter scelus populi mei percussi eum*. Et paulo ante idem Propheta, cùm Dominum plagis, & vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit: *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*. De Filio autem scriptum est: (*b*) *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum*. Sed eandem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit, cùm tamen ex altera parte vellet ostendere quantum nobis de immensa Dei misericordia, & bonitate sperare liceat: inquit enim; (*c*) *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis * donavit?*

*Joan. 3. Rom. 8. Ephes. 5. Matth. 4. a Isa. 53. 8. Amb. lib. 1. de fide ad Grat. c. 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto. cap. 12. b Ibid. 10. c Rom. 8. 32. 33 * Donabit Græca, & Syriaca exemplaria.*

13. *Christus tormentorum acerbitatem corpore, & animo verè sensit.*

Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat: quamquam, si memoria teneamus (*d*) sudorem Domini factum, ut guttas sanguinis * decurrentis in terram, cùm ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo post afficiendus erat, facilè ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. Nam, si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, (*e*) id quod sanguinis sudor declaravit, quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est?

*Acerbitas passionis. d Luc. 22. 44 * Decurrentes habet Græcus textus. e Ibid.*

Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit ejus corporis pars, quæ gravissimas pœnas non senserit: nam & pedes, & manus clavis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines (*f*) *convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. (*g*) Gentes enim, & Judæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt. Judas eum prodidit, Petrus negavit, cæteri omnes deseruerunt. Jam verò in cruce ipsa acerbitatemne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profectò nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueverunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mor-

Christus in corpore quanta pertulit. f Psal. 2. 2. g Matt. 26. 27 Marc. 14. 15. Luc. 22. 23. Joan. 13. 19. Mortis Christi genus acerbissimum, & ignominiosissimum.

Corpus Christi perfectissimum & temperatissimum fuit.

tis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum magnitudinem ipsa Christi Jesu corporis constitutio, & habitus; quod quidem cum Spiritus sancti virtute formatum esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora esse possunt: atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & gravius tormenta illa omnia perpessum est.

2. Cor. 4. 7. In omnibus tribulationem, &c. usque ad Non perimus. Nam Christus angustiatus est a cōtrariis, destitutus ab Apostolis, derelictus a Deo, confusus a Judaeo.
a Col. 1. 24.
b 2. Cor. 7. 4.
c Matt. 26. 39. Psal. 68. Et sustinui &c. Et 141. Considerabam. Thren. 1. Longe factus est &c.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium divinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: imo verò in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: inquit enim Apostolus: (*a*) *Gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia*: & alibi: (*b*) *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. Verùm Christus Dominus amarissimæ Passionis calicem, (*c*) quem bibit, nulla suavitate permista temperavit. Humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

14. *Quæ potissimùm commoda, & bona Christiano generi Christi passio pepererit.*

Lucæ 22. Apparuit illi Angelus de cœlo, &c. nota ly, Confortans; Et solve, ex Psal. 9. Exurge Domine &c. bene & subtiliter meditando quænam sit illa confortatio?
Primus fructus passionis Christi.
d Apoc. 1. 5.
e Col. 2. 13.
Secundus.
f Joan. 12, 31.
Tertius.
Quartus.
g Rom. 5. 10. 2 Cor. 5. 18.
Quintus.
h Hebr. 10. 19.

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex Passione Domini percepimus, a Parocho accuratè explicentur. Primum igitur Domini Passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud Sanctum Joannem, (*d*) *dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Et Apostolus inquit: (*e*) *Convivificavit vos cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit: (*f*) *Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum*. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persolvit. Tum verò, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium offerri potuit, (*g*) Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremò, quoniam peccata sustulit, cœlorum etiam aditum communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: (*h*) *Habemus fiduciam in introitu sanctorum*,

sanctorum, in sanguine Christi. Neque verò in veteri lege hujus mysterii figura, & imago quædam defuit: nam illi, (*a*) quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reverterentur, hoc significabant, nemini, quamvis justè, & piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cœli fores patuerunt iis, qui Sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate prædititi, passionis ejus participes fiunt.

a Num. 35. 25. Patribus veteris testamenti ante Christi mortem cæli aditus non patuit, vide Iren. lib. 5. cap. 31. Tertul. lib. 4. ad Marcionē Orig. in c. 5. ad Rom.

15. *Unde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autem omnia maxima, & divina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos pervenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque verò pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solùm, & æquale fuit, verùm ea longe superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cùm illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigavit, atque hoc nomine Apostolus usus est, cùm inquit: (*b*) *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis*. Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem (*c*) *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati*: & Apostolus docet: (*d*) *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*.

1. Reg. 9. Quia de industria &c. Matth. 27. Et cum gustasset. 1. Petri 2. Christus passus est &c. Christi passio verum sacrificium. b Ephe. 5. 2. Redemptio. c 1. Pet. 1. 18. Apoc. 5. Redemisti nos Domine, &c. nota illa 4. ex omni tribu, & lingua &c. d Gal. 3. 13.

16. *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Verùm præter hæc immensa beneficia, illud etiam vel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione omnium virtutum clarissima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solùm in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut verè dicere possimus, Salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia

Sextus Christi passionis fructus.

uno

uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breviter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta sint. Utinam verò hæc mysteria in animis nostris assiduè versentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus: ut deinde, abjecta omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cœlestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE

DE QUINTO ARTICULO,

CAPUT VI.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESURREXIT A MORTUIS.

1. *Prima pars hujus articuli quomodo sit intelligenda.*

MAxime quidem refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri Jesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se recte tractari possit, nos tamen sanctorum Patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos conjungendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tandiu mansisse, quamdiu ejusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur eandem Christi personam eodem tempore & apud inferos fuisse, & in sepulchro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet, propterea quod, ut sæpe jam docuimus, quamvis anima a corpore discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab anima, vel a corpore separata est.

Isa. 11. Et erit sepulchrũ ejus gloriosum.

Prioris partis quinti artic. sententia.

Christus eodẽ tempore in sepulchro, & apud inferos fuit.

Vide sect. 6. superioris articuli.

2. *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, Inferos hoc loco pro sepulchro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putaverunt. Superiori enim articulo, *Christum Dominum* sepultum esse, edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem a sanctis Apostolis repeteretur: verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus ani-

De multiplici vocis Inferni significatione.

Inferi quid significent.

mæ detinentur, quæ cœleſtem beatitudinem non ſunt conſecutæ. Ita vero ſacræ literæ hanc vocem multis in locis uſurparunt. Nam apud Apoſtolum legimus (*a*) *in nomine Jeſu omne genu flecti, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*: & in Actis Apoſtolorum D. Petrus teſtatur, (*b*) *Chriſtum Dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus inferni*.

a *Phil.* 2. 10.
b *Act.* 2. 24.

Receptacula Inferna animarum non ſunt unius generis
c *Matt.* 25. 41.
Primus locus damnatorum.
d *Matth.* 5. & 10. 20. 29.
e *Apoc.* 9. 11.
Pondera ly torquētur, qua torſione, quia ſecundū Amb. ſerm. 20. ſuper Beati immaculati. Bernard. Greg. 2. Pet. 2. Angelis peccantibus, &c. Diabolus non habet pœnam ſenſus, ſed ſolum damni uſque ad diem judicii, & tunc utramque.
f *Lucæ* 16. 22.
g *Apoc.* 21. 27.
Secundus Locus animarum eſt Purgatoriū. Tertium animarum receptaculum eſt ſinus Abrahæ. Luc. 16.

3. *Quot ſint loca, quibus animæ extra beatitudinem conſtitutæ poſt mortem detinentur.*

Neque tamen ea receptacula unius, & ejuſdem generis ſunt omnia. Eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, (*c*) ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam (*d*) gehenna, (*e*) abyſſus, & propria ſignificatione (*f*) Infernus vocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit (*g*), in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam & Scripturarum teſtimoniis, & Apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti Domini adventum excipiebantur, ibique ſine ullo doloris ſenſu beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, quæ in ſinu Abrahæ Salvatorem expectabant, Chriſtus Dominus ad inferos deſcendens liberavit.

Chriſtus liberavit omnes animas Patrum & omnes purgantes tunc ibi exiſtentes. Anima Chriſti reipſa deſcendit ad inferos Joa 12. *Cum exaltatus &c.*

4. *Anima Chriſti non potentia tantum, ſed reipſa ad inferos deſcendit.*

Nec verò exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut ejus tantummodo vis, ac virtus, non etiam anima, eo pervenerit. Sed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe; de quo extat firmiſſimum illud Davidis teſtimonium: (*h*) *Non derelinques animam meam in inferno*.

Unde dicit, deſcendit ad inferos, non ad infernum.
h *Pſal.* 15. 10.
Greg. N. or. 42.

5. *Aliquid dignitati Chriſti ex ejus deſcenſu ad inferos detractum non eſt.*

Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de ejus ſumma poteſtate detractum eſt; neque ejus ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto veriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eum-

que

que filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissime comprobatum sit: id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captivi descenderant: ipse vero (*a*) inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim vero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verum ut sanctos, & justos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, & potestate diminutio facta est.

a *Psal.* 87. 6

Alia fuit Christo causa descendendi ad inferos, quam aliis hominibus.

6. ***Quibus de causis Christus ad inferos descendere voluerit.***

His expositis docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis Dæmonum spoliis, sanctos illos Patres, cæterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cœlum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est: statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque implevit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit: quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis, (*b*) *Hodie mecum eris in Paradiso*. Hanc vero piorum liberationem Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: (*c*) *Ero mors tua; o mors: morsus tuus ero, inferne*. Hoc etiam significavit Zacharias propheta, cum ait: (*d*) *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Idipsum denique expressit Apostolus illis verbis: (*e*) *Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*. Verum ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem, antequam ille moreretur, ac resurgeret, cœli portæ nemini unquam patuerunt: sed piorum animæ cum e vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc iis contingit, qui-

Dam li. 3. c. 29

Christus animas inferno extractas mox effecit beatas

Quomodo latroni promissa eodem die beatitudo sit præstita.

b *Luc.* 23. 43.

c *Oseę* 13. 14.

d *Zach.* 9. 11. *Ecclef.* 24.

e *Col.* 2. 15.

Passionis Christi fructus ad omnium tēporum fideles est diffusus.

Purgatorium ignem Judæis ante Christi mortem fuisse persuasum colligitur ex 1. Reg. 31. 13. Tob. 4. 17.

2.Mach.12.43 bus aliquid diluendum, & persolvendum est, Purgatorii igne
Vide Aug. lib. de cura pro mortuis geren. da cap. 2. expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, (ut ibi etiam, quemadmodum in cœlo, & in terris, vim suam, potestatemque declararet; &
a Phil. 2. 10. omnino, (a) *ut in nomine ejus omne genu flecteretur, cœlestium, terrestrium, & infernorum*. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed
Ubi sint inferi. infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

7. *Alterius partis quinti articuli sensus.*

De glorioso resurrectionis Christi mysterio. Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba:
b 2.Tim. 2. 8. (b) *Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis.* Quod enim Timotheo præcepit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, (c) qui Pila-
c Joa. 19. 38. ti Præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt: tertio a mor-
d Matt. 28. 1. Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. 2. 3. Joa. 20. 1. te die, qui fuit Dominicus, (d) summo mane illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit.

8. *Non aliena virtute, ut cæteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sua vi Christus ab inferis est excitatus. Scot. 4. dist. 43. qu. 3. Job. 7. Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit: sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua a morte ad vitam revocare. Hoc vero summæ Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illis Apostoli ver-
e 2.Cor. 13. 4. bis intelligimus: (e) *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei*. Quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulchro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset, qua & licuit sua virtute reviviscere, atque a mortuis resurgere. Id vero David spiritu Dei plenus prædixit

xit his verbis; (*a*) *Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus*. Deinde ipse Dominus Divino oris sui testimonio confirmavit: (*b*) *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*. Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: (*c*) *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus, (*d*) *Christum Dominum a Patre suscitatum esse*, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

a Psal. 97. 2.
b Jo. 17. 18.
c Joan. 2. 19.
d Act. 2. 24. Rom. 8. 12.

9. *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cum alii ante ipsum resuscitati noscantur.*

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in scripturis & (*e*) *primogenitus ex mortuis*, & (*f*) *primogenitus mortuorum* vocatur. Atque, ut est apud Apostolum, (*g*) *Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine: primitiæ Christus, deinde ii, qui sunt Christi*. Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet: nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est; (*h*) ante Christum multi alii a mortuis excitati sunt; qui omnes tamen ea conditione revixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: (*i*) *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur.*

e Col. 1. 18.
f Apoc. 1. 5.
g 1. Cor. 15. 20. 21.
h 3. Reg. 17. 22.
i Rom. 6. 9.

10. *Quomodo, & qua ex causa Christus in tertiam diem suam resurrectionem distulerit.*

Quod vero articulo additur, *Tertia Die*, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulchro fuisse: nam quod integrum naturalem diem,

Tertia die non simpliciter, sed secundum festi. plures.

Osea 6. Jona 2. Matth. 12. Greg. Nis. ora. de resurrectione Christi Alex. de Ales par. 3. quæ. 20. Mem. 3. ar. 3.

diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulchro conditus est, ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulchro jacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse: ut enim divinitatem suam declararet, resurrectionem usque ad finem sæculi differre noluit: rursus vero, ut eum vere hominem, vereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

11. *Quare Patres Constantinopolitanæ Synodi huic articulo clausulam adjecerint*, Secundum Scripturas.

a 1. Cor. 15. 3. b 1. Cor. 15. 14. D. August. in Psal. 120. c Matt. 16. & 17. & 20. 21. d Luca 18. 33. e Matt. 12. 39. Luca 11. 29.

Patres primæ Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt; *Secundum Scripturas*: quod quidem ab (*a*) Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis verbis: (*b*) *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra: & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris*. Quare D. Augustinus cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: *Non magnum est credere, quia mortuus est Christus; hoc & Pagani, & Judæi, & omnes iniqui credunt; hoc omnes credunt, quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse*. Ex quo factum est, ut frequentissime (*c*) Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac nunquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur: quare cum dixisset: (*d*) *Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellaverint, occident eum*; ad extremum addidit: *Et tertia die resurget*: Et cum Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, (*e*) *nullum aliud signum eis datum iri, quam Jonæ Prophetæ signum*: *sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum* affirmavit *filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus*. Verum ut hujus articuli vim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis investiganda, & cognoscenda sunt: primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde qui resurrectionis finis, & scopus sit: & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta.

12. *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere*.

D. Th. 3. par. q. 53. art. 1. Psal. 63.

Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, a quo maxime decebat

eum

eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: (a) *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum.* Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua virtute a mortuis resurrexit. Deinde, ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est: ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad (b) Corinthios, & (c) Thessalonicenses scribit: & a Principe Apostolorum Petro dictum est: (d) *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem.* Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos a peccatis liberavit; resurgens vero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: (e) *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

Accedet homo ad cor altum, &c.
Prima causa.
a Philip. 2. 8. 9.
4. Reg. 19.
Mittet radicem, &c.
Secunda.
1. Cor. 15. 12.
1. Petr. 1.
Luca 15.
Congratulamini, &c.
Tertia.
b 1. Cor. 15. 12
c 1. Thess. 4. 14
d 1. Petr. 1. 3. 1
Quarta.
e Rom. 4. 25.

13. *Quæ commoda ex resurrectione Christi ad homines redeant.*

Ex iis vero, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit: in resurrectione enim Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit: tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: (f) *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum:* quæcunque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tanquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam.

Utilitas resurrectionis Christi.
Secunda.
f 1. Cor. 15. 21.
Resurrectio Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Amb. ser. 52.

dam. Exemplar vero dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est;

a 1. Cor. 15. 42. (*a*) ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Ut

b Philip. 3. 20. enim Apostolus docet; (*b*) *Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Hoc etiam de anima in pec-

Tertio.

catis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio

c Rom. 6. 4. 5. exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: (*c*) *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*, & paucis interjectis, inquit: *Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.*

14. *Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.*

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitæ instituto ita

d Rom. 6. 4. 5. *Christi resurrectio corporalis nos ad spiritualem hortatur resurrectionem*,

perseveremus, ut adjuvante Domino, a Justitiæ via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque vero (*d*) Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; verum etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque & spiritum largiri, quo in sanctitate, & justitia permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert, ut deinde pie, & sancte Deum colentes, in novitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus.

15. *Quibus*

15. *Quibus indiciis colligatur, aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse.*

Hujus resurrectionis quæ potissimum signa observanda sint Apostolus nos admonet: nam, cum inquit: (*a*) *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*: plane ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, vere cum Christo surrexisse: cum vero addit, (*b*) *Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram*: alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cum Christo surrexerimus. Ut enim corporis affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita (*c*) si quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, alicui sapiant, isque cœlestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam, & spiritalem vitam una cum Christo Jesu surrexisse.

Quæ sint signa resurrectionis nostræ spiritualis.

a *Col.* 3. 1.

b *Ibid.* 3. 2.

c *Philip.* 4. 8.

H DE

DE SEXTO ARTICULO, CAPUT VII.

ASCENDIT AD COELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS.

1. *Hujus articuli excellentia, & primæ partis sententia.*

Avid Propheta, cum beatam, & gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: (*a*) *Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: Ascendit Deus in jubilatione*. Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibique diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed, quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de divino hoc mysterio agitur, a priori ejus parte incipiendum est, & quæ ejus sit vis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto jam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cœlum corpore, & anima ascendisse: nam ut Deus est, nunquam ab eo absuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat.

a *Psal.* 46. 1. 6.

2. *Non solum divinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum (*b*) Helias, qui igneo curru in cœlum evectus est: (*c*) vel Abacuch propheta, vel (*d*) Philippus diaconus, qui divina virtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque vero solum ut Deus præpotenti divinitatis virtute in cœlos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit

b 4. *Reg.* 2. 11 12.
c *Dan.* 14. 35.
c *Act.* 8. 39.

rit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus vero, quod jam gloriam adeptum erat, moventis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & homo est, Christum in cœlum sua virtute ascendisse credimus.

3. *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteram Patris.*

In altera articuli parte hæc sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris*: quo loco tropum, idest verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis literis, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus: neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est: eandem rem ad cœlestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur.

Sedere denotat possessionẽ & quietem gloriæ, non positionem corporis, quia Christus stat, & nõ sedet, sicut & omnes beati stabunt, & nõ sedebunt, quia sedere imbecillitatis est, stare vero est, naturalis situs hominis perfectus.

Scot. 4. dist. 43. q. 13. Cajetan. in Marc. 16.

Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam a Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: (*a*) *Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro*: Et, (*b*) *omnia subjecit sub pedibus ejus*. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuivis alii creatæ naturæ convenire non possit. Quare alio loco testatur: (*c*) *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando*: (*d*) *Sede a dextris meis?*

Sedere ad dexterã Dei quid denotet, Vide Ath. ser. 1. contra Arian. Basil lib. de Spiritu sancto c. 6. Dam. lib 4. c. 2.

Sedere ad dexteram Dei soli Christo est tributum.

a *Ephes.* 1. 20. 21. 22.
b *Psal.* 8. 8.
c *Heb.* 1. 13.
d *Psal.* 109. 1.

4. *Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum sit repetenda.*

Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, Ascensionis Historiam persequens, quam sanctus Lucas Evangelista in (*e*) Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explicatione illud primum observare oportebit, cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem & absolutionem contineri: nam ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum

e *Actuum 1. per totum fere cap.*

Ad Ascensionem omnia Christi mysteria dirigũtur.

Dominum pertinent, summam ejus humilitatem, & contemptionem ostendunt: neque enim abjectius, aut humilius quicquam cogitari potest, quam quod Filius Dei pro nobis humanam naturam & imbecillitatem assumpserit, patique, & mori voluerit. At vero, quod eum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nunc vero in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

5. *Cur Christus in cœlum ascenderit, nec in terra potius regnum suum constituerit.*

Christi in cœlum ascensionis causa. Jam his expositis, accurate docendum est, cujus rei causa Christus Dominus in cœlos ascenderit. *Prima.* Primum enim ascendit, propterea quod ejus corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ hujus, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum & splendidissimum cœli domicilium conveniret. *Secunda.* Nec vero solum ut ejus gloriæ & regni solio potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. *Tertia.* Deinde. (a) ut regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret: nam mundi regna terrena & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi vero regnum non terrenum, quale Judæi expectabant, sed spirituale, & æternum: itemque ejus opes & divitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cœlis collocavit: in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt: nam & sanctus Jacobus testatur, (b) Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. *Quarta.* Sed etiam illud Dominus noster in cœlum ascendens efficere voluit, ut nos eundem ascendentem mente & desiderio prosequeremur: nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat; ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi in cœlum nos cogitatione conferamus, (c) confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, (d) cives esse sanctorum, & domesticos Dei. (e) Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conversatio in cœlis est.

a Joan. 18. 36. Vide secundi art. sect. septimam.

Christi regnū non terrenum, sed spirituale.

Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores.

b Jacob. 2. 5.

c Heb. 11. 13.

d Eph. 2. 19.

e Phil. 3. 20.

6. *Quæ beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collata.*

Jam vero vim & magnitudinem inexplicabilium bonorum,

quæ

quæ in nos Dei benignitas effundit, divinus (*a*) David, (*b*) Apoſtolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: *Aſcendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*: nam decimo die (*c*) Spiritum ſanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit præſentem illam fidelium multitudinem, & vere tum magnifica illa promiſſa perſolvit: (*d*) *Expedit vobis, ut ego vadam: ſi enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; ſi autem abiero, mittam eum ad vos*. Aſcendit etiam in cœlum ex Apoſtoli ſententia, (*e*) ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem advocati officio fungatur. (*f*) *Filioli mei*, inquit S. Joannes, *hæc ſcribo vobis, ut non peccetis, ſed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*. Nec vero quidquam eſt, unde fideles majorem lætitiam, & animi jucunditatem capere debeant, quam Jeſum Chriſtum patronum cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſtitutum eſſe, cujus ſit apud æternum Patrem ſumma gratia, & auctoritas. (*g*) Paravit denique nobis locum, quod etiam ſe facturum promiſerat; atque omnium noſtrum nomine caput ipſe Jeſus Chriſtus venit in cęleſtis gloriæ poſſeſſionem: nam in cœlum abiens portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobiſque viam munivit, qua ad cœleſtem beatitudinem perveniremus; (*h*) quemadmodum ipſe in cœna diſcipulis futurum prædixerat: quod quidem ut rei etiam eventu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit.

Quanta redūdant ad nos cōmoda ex Aſcēſione Domini.
a Pſal. 67. 19.
b Eph. 4. 8.
Primum mittit Spiritum Sanctum.
c Act. 2. per tot.
d Joan. 16. 8.
Secundo Advocatum agit.
e Heb. 9. 24.
f 1. Jo. 2. 1.
Tertio. Spem noſtram erigit de remiſſione peccatorum.
Quarto.
g Joan. 14. 2. 3
Locum amicis apparat, & viam ad cœlū præſtruit. Tange inſtantiam ex Jo. 3. Nemo aſcendit &c.
h Jo. 16. 24. 27
Captivam abduxit captivitatem.

7. *Commoda, quæ Chriſtus ſua Aſcenſione nobis attulit.*

Hanc cœleſtium munerum admirabilem copiam ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt: primum enim fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit; nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Dominus a nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: ſiquidem a Chriſto Domino (*i*) *beati* prædicantur, *qui non viderunt, & crediderunt*. Præterea Chriſti in cœlum aſcenſus ad confirmandam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet: nam quoniam Chriſtum hominem in cœlum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore ut nos etiam, ejus membra, illuc aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro conjun-

Primo Fidem noſtrā confirmat, & meritum auget.
i Joan 20. 29
Secundo Beatitudinis noſtræ expectationem certā facit.

a *Joan.* 17. 26

Tertio Charitatem nostram promovit, & affectum a terrenis ad cęlestia sustulit.

b *Matt.* 6. 21. *Luca* 12 34.

conjungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: (*a*) *Pater, quos dedisti mihi, volo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum*. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cœlum rapuit, ac divino spiritu inflammavit: nam verissime dictum est, (*b*) ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est.

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

c 2. *Cor.* 5. 16.

Est elevatus in cęlum, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes.

Præfatio de Christi Asc.

d *Joan.* 16. 7.

Ac profecto, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset; & illum duntaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret; eumque terrena quadam benevolentia prosequeremur: (*c*) verum in cœlum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, veneremur & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo judicare videbantur: partim vero ipsius Domini testimonio confirmatum est: cum inquit: (*d*) *Expedit vobis, ut ego vadam*. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsentem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus sancti adventu: quare statim addit: *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos*.

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maxime amplificata fuit.*

e *Joan.* 21. 15

Petrus universæ Ecclesię Pastor relictus.

f 1. *Cor.* 12. 28 *Eph.* 4. 11.

Christus quotidie Ecclesiã suis donis auget.

g *Ephe.* 4. 11

Ascẽsio Christi nobis ascẽdendi virtutẽ præstat.

Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam amplificavit, quæ Spiritus sancti virtute, & ductu gubernaretur: (*e*) ejus vero universæ inter homines Pastorem, & summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem reliquit: tum vero *dedit quosdam quidem* (*f*) *Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores*: Atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis atque aliis diversa dona semper impertitur: nam testatur Apostolus, (*g*) *unicuique nostrum datam esse gratiam, secundum mensuram donationis Christi*. Ad extremum vero, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de Ascensu fidelibus cogitandum est. Quamvis enim Christi passioni salutem & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad cęlum aperuit: tamen ejus Ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & Spiritu in cœlum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

DE

DE SEPTIMO ARTICULO,

CAPUT VIII.

INDE VENTURUS EST JUDICARE VIVOS, ET MORTUOS.

1. *Christi tria in suam Ecclesiam beneficia, & articuli septimi sententia.*

Christi tria insignia in suã Ecclesiam beneficia.

TRia sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinii, & judicii. Cum autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut ejus judicium hoc articulo declaretur: cujus articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere judicaturum esse.

Articuli septimi sensus.

2. *Duplex est Christi Adventus.*

Sacræ enim literæ duos Filii Dei adventus esse testantur: alterum, cum salutis nostræ causa carnem assumpsit, & homo in Virginis alvo effectus est: alterum, cum in consummatione ſęculi ad judicandos omnes homines veniet. Hic adventus in sacris literis (*a*) Dies Domini appellatur, de quo ait Apostolus: (*b*) *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*: & Salvator ipse. (*c*) *De die autem illa & hora nemo scit*. Ac de summo judicio satis sit illa auctoritas Apostoli: (*d*) *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*. Plena enim est sacra (*e*) scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subjiciendam: ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberatio-

a 1. *Pet.* 3. 10. *Apoc.* 3. 16.
b 1. *Thess.* 5. 2.
c *Matt.* 24. 36 *Marc.* 13. 30.
d 2. *Cor.* 5 10 *Rom.* 14. 10.
e 1. *Reg.* 2. 10. *Ps.* 95. 97. 13. *Is.* 2. 13. 26. 27. 30. & 66. *Jerem.* 30. 23. *Dan.* 7. 9. *Joel.* 2. 1. 31. *Soph.* 12. 14. *Malach.* 4. 1. *Matt.* 12. 13. 16. & 26. *Luca* 17. 29. *Act.* 1. & 3. 11. *Rom.* 2. 14. 1. *Cor.* 15. 1. *Thess.* 1. 4. 2. *Thess.* 1. 17. *Apoc.* 20. 11.

nis

nis suæ spem positam haberent: ita deinceps post filii Dei mortem, & ascensum in cęlum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, (a) *expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei.*

a Tit. 2.13. Aug. toto libro 20. de Civ. Dei

3. *Quoties quilibet homo Christi judicis sententiam coram subire debeat.*

Duplex cujusque hominis judicium, particulare, & generale.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque judicis præsentem subire sententiam. Primum est, (b) cum unusquisque nostrum migrat e vita: nam statim ad Dei Tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit unquam: atque hoc privatum judicium vocatur. Alterum vero, (c) cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal judicis stabunt, ut, omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & judicatùm fuerit, cognoscant: cujus sententię pronunciatio impiis, & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum, & suppliciorum pars: rursus vero pii & justi non parvum ex ea præmium, fructumque percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale judicium appellatur.

b Heb. 9. 27. Luca 16. 22. Eccl. 11. 28. Aug. lib. 2. de anima cap. 4.

c Matt. 25.31 Joel. 3. 2. 3.

4. *Cur necesse fuerit privato judicio generale subjicere.*

Causa ob quas privato judicio universale subjiciatur. Prima ratio.

De quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit cur præter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus judicium exerceretur. Nam, cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint liberi ac discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & pęnas augeri necesse est; cum hæc vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies; æquum erat de universa hac recte, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum judicio.

Mortuorum præmia, vel pęna augentur virtutibus, & vitiis suorum sectatorum. Vide Basilium lib. de Sancta virginitate an te medium. Scot. 4. dist. 47. q. 1. S. Thom. 3. par. q. 59. a. 5.

Secunda, ut laudem pii, ignominiam impii palam

Accedit etiam, quod, cum piorum fama sæpe lædatur, impii vero innocentiæ laude commendentur, divinæ justitiæ ratio postulat, ut pii ereptam injuria apud homines existimatio-

mationem, in publico universorum hominum conventu, & judicio recuperent.

Deinde vero boni & mali homines, quæcunque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conveniebat, corporibus una cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali judicio fieri poterat.

Tertia, ut corpora vel præmium, vel pœnæ cum anima ex æquo participent.
Ath. in Symb. Psal. 36. & 61. 2. Cor. 5.

Postremo, quoniam in adversis & secundis hominum rebus, quæ promiscue nonnunquam bonis, & malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & justitia geri ac gubernari, par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, verum etiam publico ac generali judicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent; atque ut Deo justitiæ, & providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animadverterent: nam Propheta, (*a*) *Mei*, inquit, *pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*: & paulo post: (*b*) *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt divitias: & dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum; & lavi inter innocentes manus meas; & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis*. Atque hæc frequens querela (*c*) multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale judicium exerceretur: ne forte homines dicerent, (*d*) Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in providentia, & justitia Dei nutarent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea proposito judicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut cognita Dei justitia, illi ne deficerent, hi a malis æterni supplicii metu, atque expectatione revocarentur. Quare Dominus, & Salvator noster, (*e*) cum de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale judicium; signaque adventantis ejus temporis descripsit: ut, cum illa viderimus, finem sęculi prope esse intelligamus: ac deinde in cęlum ascendens Angelos misit, qui Apostolos ejus absentia mærentes his verbis consolarentur:

Quarta, ut divinę providentia ratio omnibus constet: hęc ratio sumitur ex Eccles. 9. 1. 2. 3. Psal. 9.

a *Psal.* 72. 2.
b *Idem.* 13. 1. & 14.
d *Job.* 28. 7 *Jerem.* 12. 1. 2 *Abacuc.* 1. 13
d *Job.* 22. 14.

Quinta, ut boni perseverarẽt & mali resipiscerent.
e *Matth.* 24. 29. 30.

a *Act.* 1. 11. *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.*

5. *Juxta utramque naturam Christo tributa est potestas judicandi genus humanum.*

Christus etiã ut homo judex omnium constitutus est.

Verum Christo Domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc judicium datum esse, sacræ literæ declarant: quamvis enim judicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipue tamen Filio eam tribuimus, quod ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quod autem, ut homo, mundum judicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: (*b*) *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.*

b *Joan.* 5. 26. *Aug. in Joan. tract.* 21. & 1. *de Trin. c.* 13.

6. *Cur perinde Patri, vel Spiritui sancto hoc judicium non adscribatur.*

Judex Christus corporeis oculis videbitur. *Aug. de verb. Dom. ser.* 64. *Job.* 36. 17. *Causa tua quasi, &c.*

Decebat autem maxime a Christo Domino hoc judicium exerceri, ut cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis judicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino judicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde judex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cum in Cornelii domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum a Judæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia vero die ad vitam resurrexisse, subjunxit: (*c*) *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum, & mortuorum.*

c *Act.* 10. 42.

7. *Quibus indiciis extremum judicium imminere agnoscetur.*

Signa judicii præcessura. *Damasc de fide orth. lib.* 4. *cap.* 27.

Tria hæc præcipua signa judicium antecessura esse, sacræ literæ declarant, Prædicationem Evangelii per universum orbem, Discessionem, Antichristum: inquit enim Dominus; (*d*) *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet consummatio:* & Apostolus nos admonet, (*e*) ne ab aliquo seducamur, *quasi instet dies Domini: quoniam, nisi venerit Discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, judicium non fiet.*

d *Matt.* 24. 14. *Aug. de serm. Dom in monte l* 2 & *cap.* 8 *ad Hesich.* e 2 *Thess.* 2. 3. *Augut. l.* 20. *de civ. Dei c.* 19.

8. *Quomodo fiet judicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Judicii forma f *Dan.* 7. 9.

Quæ autem judicii forma, & ratio futura sit, Parochis ex (*f*) Danielis oraculis, tum ex sanctorum Evangeliorum,

(*a*) &

(*a*) & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea sententia, quæ a judice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis judicium summa cum benignitate pronunciabit (*b*): *Venite benedicti Patris mei: possidete regnum, quod paratum est vobis a constitutione mundi*. Quibus verbis nihil jucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint; ac cum animo suo cogitaverint, iis verbis pios, & justos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum valle ad summum gaudium, a miseriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officiis promeriti fuerint, vocari.

a Matt. 24. & 25. Marci 13. Thess 4. *Judicis sententia piis lata, impiis horribilis.* *b Matt. 25. 34 Vide Aug. ser. 37 de Sanctis, & Cyrillum Alexand. in orat. de exitu animæ.*

9. *Quibus pœnarum generibus impii afficientur.*

Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conversus, suam justitiam in eos effundet, his verbis: (*c*) *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus*. Prioribus illis verbis, *discedite a me*, maxima pęna significatur, qua impii plectendi erunt, cum a Dei aspectu quam longissime ejicientur: neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando ut tanto bono perfruantur: atque hæc quidem a Theologis Pœna damni appellata est, quod scilicet impii apud inferos divinæ visionis luce perpetuo cerituri sint. Quod vero additur, *Maledicti*, mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem: si enim, cum a divina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis solatio esse potuisset: at, quoniam nihil hujusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leviorem faciat, jure optimo, cum expellentur, divina justitia eos omni maledictione persequetur.

c Matt. 25. 41 *Duplex impiorum pœna, una quę est damni, & altera sensus: de pœna damni vide Chrys. hom. 23 in Matt. Aug. in Euch. cap. 112.*

10. *De pœna sensus, & societate damnatorum.*

Sequitur deinde: *In ignem æternum*: quod quidem alterum pęnarum genus, Pęnam sensus Theologi vocarunt, propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in verberibus, & flagellis, aliove graviore suppliciorum genere: inter quæ dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere: cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit, ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse: atque hoc magis declarant verba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt; *Qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus*. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias levius feramus, si calamitatis nostræ so-

Pęna sensus quanta futura sit. *Aug. ser. 181. de temp. & in l. de trinl. hab. c. 2. Greg. l. 9. mor. c. 46. & l. 4. dialog. c. 28. Scot 4. d. 44. l. 2. & 3.* *Job. 26.* *Socii pęnarum non leniēt pęnas inferni.*

Solatium est miserorum socios habere pœnarum in mũdo, non in inferno. Sententiæ illius acerbissima æquitas.

cium aliquem & consortem habeamus, cujus prudentia, atque humanitate aliqua ex parte juvari possimus; quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate divelli nunquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios justissime a Domino Salvatore nostro feretur: ut qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitarint.

11. *Judicii materia sæpius fidelis populi auribus inculcari debet.*

Basilius Magnus serm. super Psal. 33.

a Eccl. 7. 40. Aug. serm. 120 de temp. Greg. Hom. 39. in Evang. Ber. ser. 1. in festo omnium Sanct. & serm. de primordiis, mediis, & novissimis nostris.

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. Nam hujus articuli veritas fide concepta, maximam vim habet ad frænandas pravas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: (*a*) *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*. Ac profecto vix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando ut ei apud justissimum judicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persolvenda sit. Justus vero ad colendam justitiam magis, ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo (post ærumnosæ hujus vitæ certamina) victor universis hominibus audientibus declarabitur; & divinis, atque illis quidem æternis honoribus in cœlestem patriam receptus afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint adventantem magnum illum Diem Domini majore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

DE

DE OCTAVO
ARTICULO,
CAPUT IX.

Credo in Spiritum Sanctum.

1. *Quanta sit fidei in Spiritum Sanctum necessitas, & fructus.*

Actenus quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de Spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt; cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus recte sentire, quam de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare (*a*) Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quæsisset, an Spiritum sanctum accepissent, eum illi, ne si Spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis significavit, distinctam hujus articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, (*b*) se quidquid habent Spiritus sancti munere & beneficio consecutos esse, tum vero de seipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

De Spiritu sancto scite & profunde disputarunt Greg. Naz. or. 37. qua est 5. de Theologia. Ambr. lib. de Spiritu sancto. Basilius, & Damasc.

a *Act.* 19. 2.

Fructus fidei hujus articuli

b 1. *Cor.* 12. 3. 4.

2. *Spiritus Sancti verbum non ita tertiæ personæ Trinitatis convenit, ut etiam aliis tribui non possit.*

Pater, & Filius etiam dicuntur S sancti, quin etiam omnes spiritus celestes, sanctorumque animæ.

Hujus igitur articuli explanationem a vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit: nam, cum illud æque de Patre, & Filio rectissime dicatur (uterque enim (*c*) Spiritus est, & (*d*) sanctus, siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde vero hac

c *Joan.* 4. 24. 2. *Cor.* 3. 17.
d *Isa.* 6. 3. *Apoc.* 4. 8.

voce

voce (*a*) Angeli etiam, & (*b*) piorum animæ ſignificentur: cavendum eſt, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt, in hoc articulo Spiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi: quomodo in ſacris literis tum veteris nonnunquam, tum novi Teſtamenti frequenter accipitur: nam David precatur: *Et* (*c*) *Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me*: & in libro Sapientiæ legimus: (*d*) *Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum tuum de altiſſimis?* & alibi: (*e*) *Ipſe creavit illam in Spiritu ſancto*. In novo vero teſtamento jubemur (*f*) baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: & Sanctiſſimam Virginem (*g*) de ſpiritu ſancto concepiſſe legimus: tum vero a ſancto (*h*) Joanne ad Chriſtum mittimur, qui nos in Spiritu ſancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

a Pſal. 103. 4. Heb. 1. 7. b Pſal. 145. 4. Eccleſ. 12. 7.

Tertia Trinitatis perſona proprie dicitur Spiritus ſanctus.

c Pſal. 50. 12. d Sap. 9. 17. e Eccl. 1. 9. f Matt. 28. 19. g Matt. 1. 10. Luc. 1. 35. h Joan. 1. 33. Marc. 1. 8.

3. *Quare tertiæ perſonæ Trinitatis, perinde ac aliis duabus, proprium nomen non ſit tributum.*

Cur Spiritus Sancti commune nomen tertiæ perſonæ tributum ſit, vide Aug. in 15. de Trin. c. 19. & in Joan tr. 99

Mens humana non aliam eſſentiæ communicandæ rationem agnoſcit, quam per generandi virtutem.

Tertia perſona cur dicatur Spiritus Sanctus. Spiritum ſanctum omnino Patri & Filio in omnibus æqualē præter Scripturam, docuerūt D. Dion. Areop. l. de Div. nom. c. 2. Iren. lib. 4. c. 14.

Verum nemo mirari debet, tertiæ perſonæ, quemadmodum primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. Nam ſecunda perſona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia ejus æternus a Patre ortus proprie generatio vocatur, ut in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Ut igitur ortus ille generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, proprie Filium appellamus, & a qua emanat, Patrem. Nunc, cum tertiæ perſonæ productioni proprium nomen impoſitum non ſit, ſed ſpiratio & proceſſio appelletur; ſequitur, ut etiam perſona, quæ producitur, ſuo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & eſſentiæ communicandæ rationem, quam generandi virtute agnoſcimus, ob eam cauſam fit, ut rationem, qua ſeipſum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non poſſimus. Quare communi Spiritus ſancti nomine tertia perſona appellata eſt: quod quidem illi maxime convenire ex eo intelligimus, quia ſpiritalem vitam in nos infundit; ac ſine ejus ſanctiſſimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere poſſumus.

4. *Spiritus ſanctus Deus eſt, ejuſdem omnino cum Patre & Filio potentiæ, & naturæ.*

Verum explicata vocabuli ſignificatione, docendus in pri-

mis erit populus, Spiritum ſanctum, æque ac Patrem, & Filium, Deum eſſe, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum, ac ſapientiſſimum, ejuſdemque cum Patre, & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, *In*, cum dicimus, *Credo in Spiritum ſanctum*, proprietas ſatis indicat, quæ ad exprimendam fidei noſtræ vim, ſingulis Trinitatis perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarum literarum teſtimonia confirmant. Nam cum ſanctus Petrus in Actis Apoſtolorum dixiſſet: (*a*) *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto?* mox inquit: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo*: quem prius Spiritum ſanctum appellaverat, eundem ſtatim Deum vocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum ſanctum eſſe interpretatur: (*b*) *Diviſiones*, inquit, *operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus*: deinde ſubjungit: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis, prout vult*. Præterea in Actis Apoſtolorum, quod uni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui ſancto adſcribit: dixerat enim Iſaias: (*c*) *Audivi vocem Domini dicentis; Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, & oculos ejus claude; ne forte videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat*. Quæ verba cum Apoſtolus citaret: (*d*) *Bene*, inquit, *Spiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam Prophetam*. Deinde vero cum Scriptura Spiritus ſancti perſonam cum Patre, & Filio conjungit, ut (*e*) cum Patris, & Filii, & Spiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus myſterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam ſi Pater Deus eſt, & Filius Deus; omnino fateri cogimur, etiam Spiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quod is, qui in nomine cujuſvis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum conſequi poteſt (*f*). *Nunquid in nomine Pauli*, inquit, *baptizati eſtis?* ut oſtenderet hoc eis nihil ad comparandam ſalutem profuturum eſſe. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus ſancti, eum eſſe Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarum ordinem, quo Spiritus ſancti divinitas comprobatur, licet animadvertere, tum in Epiſtola Joannis: (*g*) *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt*: tum ex præclaro illo ſanctæ Trinitatis elogio, quo divinæ laudes, & pſalmi concluduntur,

Quæ ſit hoc in ſymbolo particula, In, energia. Amb. l. 1 de Spiritu Sancto c. 13. & 14.

a *Act. 5. 3.* *Spiritus ſancti divinitas pulcherrime confirmatur.*

b 1. *Cor.* 12. 16 *Ibidem* 11.

c *Iſa.* 6. 8.

d *Act.* 28. 25.

e *Matth.* 28. 19 1. *Joan.* 5. 7.

f 1. *Cor.* 1. 13. *Vide ex hoc loco pulcherrimā rationem apud D. Greg. Naz. orat. 5. de Theol. quæ eſt 37. in ordine.*

g 1. *Joan.* 5. 7. *Vide ex hoc loco argumentū apud Aug. lib. 1. Trin. c. 6.*

duntur, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*. Postremo, quod ad eam veritatem confirmandam maxime pertinet, quæcunque Dei propria esse credimus, ea Spiritui sancto convenire sacræ literæ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: (*a*) *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti?* Item (*b*) *sanctificationem*, & (*c*) *vivificationem*, & (*d*) *scrutari profunda Dei*, & (*e*) *per prophetas loqui*, & (*f*) *ubique esse*: quæ omnia divino tantum numini tribuenda sunt.

a 1.*Cor*. 6.19. b 2.*Thess*.2.13 1.*Pet*. 1.2. c *Joan*. 6.63. 2.*Cor*.3.6. d 1.*Cor*.2.10. e 2.*Pet*. 1.21. f *Ps*.138.7. *Sap*.1.17.

5. *Certo credendum est, Spiritus sancti vocabulum tertiam Divinitatis personam per se subsistentem significare.*

Spiritū sanctā personam subsistentem per se probāt Patres qui contra Sabellium dimicarunt.

Sed illud præterea fidelibus accurate explanandum est; Spiritum sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in divina natura a Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. Nam, ut alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, (*g*) quam Salvator noster docuit, apertissime ostendit, Spiritum sanctum tertiam esse personam, quæ in divina natura per se constet, & ab aliis distincta sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cum inquit: (*h*) *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen.* Idem vero multo apertius demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonii amentiam addiderunt: *Et in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.* Quod igitur *Spiritum sanctum* Dominum confitentur, in eo declarant, quantum Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes sanctus (*i*) Paulus testatur esse *administratorios spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis*. Vivificantem vero appellant, quod anima cum Deo conjuncta magis vivit, quam corpus animæ conjunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam vero Spiritui sancto (*k*) sacræ literæ hanc animæ cum Deo conjunctionem tribuunt, rectissime *vivificantem Spiritum sanctum* vocari perspicuum est.

g *Matth*.28.19

h 2.*Cor*.13.13 *In Symbol. Constantinop. primo, & Niceno illa vox,* Filioque, *non fuit, sed postea à latinis addita est, quę potius fuit explicatio, quam additio, quàm explicationem in Conc. Lugdunensi, & Florentino confirmarunt Gręci.* i *Heb*. 1.14. *Deus est vita animæ. Aug. lib.* 19. *de Civit. c.*26 *& de ver. Apo. ser.*16 K *Rom*. 8. 1.*Cor*. 12.1.

6. *Spiritum sanctum a Patre & Filio, tanquam ab uno principio, procedere declaratur.*

Spiritum sanctum a filio procedere Graci Patres scribunt Ath. in symbol. & serm. 4. *cont. Ari. Basil lib.*1 *&* 3. *& contra Eun. & alii.*

Jam vero quod sequitur, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, docendi sunt fideles, Spiritum sanctum a Patre, & Filio, tanquam ab uno principio, æterna processione procedere: id

enim

enim Ecclesiastica regula, a qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & divinarum literarum, & Conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cum de Spiritu sancto loqueretur, dixit: (*a*) *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris Spiritus sanctus nonnunquam spiritus (*b*) Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modo a Patre, & modo a Filio mitti dicitur, ut æque a Patre, & Filio procedere nonobscure significetur. (*c*) *Quispiritum Christi non habet*, inquit sanctus Paulus, *hic non est ejus*: & idem spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: (*d*) *Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem, Abba pater*. Apud sanctum Matthæum spiritus Patris appellatur: (*e*) *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri:* & Dominus in cœna inquit: (*f*) *Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*. Tum alibi eundem Spiritum sanctum a Patre mittendum affirmat his verbis: *Quem mittet Pater in nomine meo.* (*g*) Ex quibus verbis cum processionem Spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de Spiritus sancti persona tradenda erunt.

Græci Patres scribunt. Ath. in symbol. & serm. 4. cont. Ari. Basil. lib. 1 & 3. & contra Eun. & alii, Concil. Lateranense c. 1. Lugdunense in Decr. lib. 6. & Florentinum in literis unionis.

a *Jo.* 16. 14.
b *Act.* 16. 7.
1. *Pet.* 1. 11.
c *Rom.* 8. 9.
d *Gal.* 4. 6.
e *Matth.* 10. 20.
f *Jo.* 15.
g *Jo.* 14. 26.

7. *Cum opera Trinitatis sint indivisa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spiritui sancto tribuantur.*

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quędam munera, quæ ab ipso, tanquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamvis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex iis tamen multa Spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci; nam, cum Spiritus sanctus a divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspici potest, eos effectus, qui proprie ad Spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus sanctus donum appelletur: nam doni vocabulo significatur id, quod benigne & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcunque dona, & beneficia a Deo in nos collata (*h*) sunt (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio & grato animo agnoscere debemus.

De admirandis Spiritus sancti effectibus, & donis vide August. lib. de ser. Domini in monte c. 9. & Greg. hom. 19. in Ezech.

Trinitatis opera indivisa sunt ad extra. Aug. lib. 1. de Trinitate c. 4. & in Jo. tract. 20. & alibi frequenter.

Cur peculiariter quædam opera Spiritui sancto tribuantur. Spiritus sanctus cur donum vocetur. Aug. in Enchir. c. 37 & in 6. de Trin. c. 15.

h 1. *Cor.* 4. 7.

Plures sunt Spiritus sancti effectus.

a Job. 33. 4. Psal. 32. 6.
b Sap. 8. 7.

8 *Qui, qualesve, & quanti sint Spiritus sancti effectus.*

Ejus autem plures effectus sunt : nam (*a*) ut mundi creationem, (*b*) creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus ; vivificationem Spiritui sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est : & Ezechielis testimonio confirmatur : (*c*) *Dabo*, inquit, *vobis spiritum, & vivetis*. Præcipuos tamen, & maxime proprios Spiritus sancti effectus Propheta enumerat, (*d*) *Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilii, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini*: quæ dona Spiritus sancti vocantur: interdum autem Spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cum in sacris literis hujus vocis Spiritus sancti mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an ejus effectus, atque operationes significet : nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam Creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus sancti donis Christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus sanctus in nobis sit. Verum præ cæteris ejus amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos justos facit, (*e*) signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo jungit : ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi novam vitam instituamus, ac (*f*) naturæ divinæ participes effecti, (*g*) filii Dei nominemur, & vere simus.

c Ezech. 37. 6

Spiritus sancti dona.

d Isa. 11. 2.

D. August. lib. 15. de Trinit. cap. 18. & 19. Fulg. lib. 2. ad Mon. c. 7. & 8.

Justificatio nostra est Spiritus sancti signaculum, de qua copiose agitur sess. 6. Conc. Trid.

e Ephes. 1. 13.

f 2. Pet. 1. 4.

g 1. Jo. 3. 1.

DE

DE NONO ARTICULO,

CAPUT X.

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.

1. *Quibus de causis nonus articulus omnium frequentissime populo inculcandus sit.*

Uanta diligentia curare Pastores debeant, ut hujus noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerentur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, Prophetæ planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo locuti sunt; cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam in Incarnationis sacramento præviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, Hæreticus dicendus est: sed qui, Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponuntur: curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus a superiori: quia, cum jam demonstratum sit, Spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

De Ecclesia ex veteribus scripserunt Aug. concione 2. super Ps. 30 & Cyprian. li. de unit Eccl. Cur prophetę planius de Ecclesia quam de Christo sint locuti. Aug. in Psal. 30. vide prophetarum testimonia apud eundem in l. de util. cred. c. 7. 8. & 9. & adhuc fusius in l. 17. de Civ. Dei c. 4. 5. 8. 16. 20. & lib. 18. fere per totum.

Verus noni articuli professor nequit dici Hæreticus.

2. *Quid peculiari ratione nomine Ecclesiæ, quidque generatim denotetur.*

Ac quoniam Ecclesiæ vocem Latini a Græcis mutuati; post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt,

Ecclesia est evocatio a verbo græco ἐκκαλέω. Et bene Ecclesia dicitur, quia omnes ad salutem vocet & colligat, ut ait Dominus, Levit. c. 8. 3. a Act. 19. 39.

quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque vero refert, utrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit: in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse; (*a*) *Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi*. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non noverunt, sed etiam malorum & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. (*b*) *Odivi*, inquit Propheta, *Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo*. Communi vero deinde sacrarum scripturarum consuetudine hæc vox ad rempublicam Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut, rejectis ignorantię, & errorum tenebris, Deum verum, & vivum pie & sancte colant, illique ex toto corde inserviant: atque, ut unico verbo hæc res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait Sanctus Augustinus, *est populus fidelis per universum orbem dispersus*.

b Psal 25. 5. Ecclesia peculiari, & usitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem: cæteræ significationes nominis Ecclesiæ exponentur sect. 9. hujus articuli. Definitio Ecclesiæ. Aug. in Ps. 140. vide Cyprianum Ep. 69.

3. *Quæ potissimum mysteria in vocabulo Ecclesiæ contemplanda offerantur.*

Ecclesia quo a cæteris gentilibus politiis differat. Deus qui suã Ecclesiam vocarit. Duplex Ecclesiæ vocatio.

Nec vero levia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Evocatione, quam Ecclesia significat, statim divinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre: illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur; hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est: vocavit enim nos intimo quidem Spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit; extrinsecus autem Pastorum, & Prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur: nam, ut docet sanctus Augustinus, *hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret*. Quare merito Christianus populus non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cœlestes, & æternas tantummodo consectatur.

Finis vocationis varius, qui est æternarum rerum post cognitionem possessio. August. in Ps. 77. 81. Ecclesia quo differat a Judæorum republica.

4. Qui

4. *Quibus nominibus Christianorum universitas in sacris literis descripta inveniatur.*

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt: nam & (*a*) domus, & (*b*) ædificium Dei ab Apostolo vocatur. *Si tardavero*, inquit ad Timotheum, *ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis*. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia fit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam (*c*) grex ovium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor: vocatur & sponsa Christi; (*d*) *Despondi vos uni vero virginem castam exhibere Christo*, Inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: (*e*) *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam:* ac de matrimonio: *Sacramentum hoc*, inquit, *magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Dicitur denique Ecclesia (*f*) corpus Christi, (*g*) ut ad Ephesios, (*h*) & Colossenses licet videre. Et hæc singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, (*i*) ut populus Dei esset, elegit.

a Luc. 6. 48. & 15. 25. 1. Tim. 3. 15. 2. Tim. 2. 20. Hebr. 3. 4.
b Ædificium. Matth. 16. 18 Rom. 15. 20. 1. Cor. 3. 9.
Domus Dei cur sit dicta Ecclesia. Grex ovium.
c Joan. 10. 1. 2
Spōsa Christi.
d 2. Cor. 11. 2.
e Ephes. 5. 25. vide Cypr. ep. 6. l. 1. & in l. de unit. Eccl. eodem capite ver. 32.
f Ecclesia est corpus Christi. Rom. 12. 3. 4. 1. Cor. 12. 12.
g Eph. 2. 23.
h Col. 1. 24.
i 1. Pet. 1. 9. 10

5. *Duæ præcipuæ Ecclesiæ partes recensentur, triumphans una, militans altera.*

His vero explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat; & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare nunquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de Mundo, de Carne, de iniquissimo Dæmone triumpharunt, & ab hujus vitæ molestiis liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans vero Ecclesia est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt: quæ ideo militans vocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum sit bellum.

De Ecclesia militante, & triumphante Aug. in Ench. c. 56. & l. 10. de Ci. Dei c. 7.
Triumphans Ecclesia quid sit.
Aug. in Ench. cap. 57.
Animæ purgandorum triumphant in spe certa.
Militans Ecclesia.

6. *Ecclesia militans, & triumphans una est.*

Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt; quarum una antecessit, & cœlesti patria jam potitur; altera

Aug. lib. 12. de civ. Dei c. 9.
Quia idem Princeps, idē

in dies

in dies sequitur, donec aliquando cnm Salvatore nostro conjuncta, in sempiterna felicitate conquiescat.

populus, eadē lex, idem cibus, & eadem civitas est.

7. *In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet, & mali.*

In Ecclesia militanti duo sunt hominū genera. Vide Aug. in Breviculo, collat. 3.

Jam in Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum: & improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eadem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus dissimiles: boni vero in Ecclesia dicuntur ii, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis vinculo inter se conjuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: (*a*) *Cognovit Dominus, qui sunt ejus:* possunt vero etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominnm numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, (*b*) cum ad Ecclesiam non remisit, eique ut pareamus, præcepit. Nam cum illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cujus judicium confugiendum, & cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum (*c*) & divinæ literæ, & sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: (*d*) *Unum corpus, & unus spiritus.*

a 2. Tim. 2. 19.
Electorum Ecclesia est incerta. Consulatur ca. 12. sess. 6. Conc. Trid. decreto de justificatione: vide item Aug. tract. 45. in Joan.
b Matt. 18. 19
c Matt. 3. 12. & 13. 4. 22. 25 & sequent. 1. Cor. 5. 3. 4. 2. Tim. 2. 20. Greg. Naz. or. 51. & 52. adv. Apol.
d Eph. 4. 4.

8. *Ecclesia visibilis est; & bonos, & malos suo sinu concludit.*

Hæc autem Ecclesia nota est, (*e*) urbique supra montem sitæ comparata, quæ undique conspicitur: nam (*f*) cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed etiam malos complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet: veluti cum (*g*) regnum cœlorum, idest militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat: vel agro, in quo zizania superseminata sunt: vel (*h*) areæ, in qua frumentum cum paleis continetur: vel (*i*) decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiam in (*k*) arca Noe, qua non solum munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, hujus Ecclesiæ figuram, & similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides vere, & constanter affirmet, ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse: ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, vel interdum membra varie inter mortua corpori conjuncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

e Matt. 5. 14.
f Matt. 18. 17.
Cæterum Ecclesiam visibilem esse præter hæc loca, confirmat etiam Num. 20. 4.
g Matt. 13. 47.
h Matt. 3. 13.
i Matt. 25. 1. 2
K Gen. 7. 2. 1. Pet. 2. 6.
Duarum Ecclesiæ partium diversissimam esse sortem. Vide August. tract. 6. in Jo. & ser. 107. de tempore, & in Psal. 47.

9. *Qui-*

9. *Quinam Ecclesiæ militantis finibus non contineantur.*

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primo infideles, deinde hæretici, & schismatici, postremo excommunicati. (*a*) Ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: (*b*) Hæretici vero, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciverunt: neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. (*c*) Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint; ut qui ab ea in judicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam (*d*) excommunicati, quod Ecclesiæ judicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem, quamvis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut si forte Ecclesiæ Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeant.

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur, & primo infideles.
a 1. Cor. 5. 13.
2. Heretici.
b. 1. Tim. 1. 19. *Cyprian. in epist. ad Jul.*
Sunt tamen in potestate Ecclesię ut ab ea puniantur.
c Deut. 17. 12. Rom. 13. 4. *unde leges in hæreticos late.*
Excommunicati non sunt in Ecclesia.
d Matth. 18. 17. 1. Corin. 5.
4. Antistitum dignitati nihil deperit, etiamsi illi mali sint. Joan. 11. Unus autem &c.

10. *Nominis Ecclesiæ significationum varietas.*

Verum universæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent: ut cum Apostolus Ecclesiam, (*e*) quæ est Corinthi, (*f*) Galatiæ, (*g*) Laodicensium (*h*) Thessalonicensium nominat: privatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nam (*i*) Priscæ, & Aquilę domesticam Ecclesiam salutari jubet: item alio in loco: (*k*) *Salutant vos*, inquit, *in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia*: ad Philemonem (*l*) etiam scribens eandem vocem usurpavit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine ejus Præsides, ac Pastores significantur: (*m*) *Si te non audierit*, inquit Christus, *dic Ecclesiæ*: quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur: (*n*) sed locus etiam, in quem populus sive ad concionem sive alicujus rei sacræ causa convenit, Ecclesia appellatur. Præcipue vero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

e 1 Cor. 1. 2.
f Gal. 1. 2.
g Col. 4. 16.
h. 1. The. 1. 1.
Privatæ fidelium familiæ Ecclesiæ appellantur.
i Rom. 16. 4.
K 1. Cor. 16. 19
l Phil. 1. 2.
m Matth. 18. 17.
Ecclesia pro ipsius præpositis, & pastoribus aliquando usurpatur;
n 3. Reg 8 *Ecclesia pro loco.* Deut. 23. & 1. Cor. 13. 10.

11. *De Notis veræ Ecclesiæ; & primo cur una dicatur.*

Aperiendæ autem sunt fidelibus hujus Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una

Hic Eccl. proprie accipitur pro omnium fidelium tam bonorum quã malorum multitudine.

una sit: (a) *una enim*, inquit, *est columba mea*, *una est speciosa mea*. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe lateque diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: (b) *Unum enim Dominum*, *unam fidem*, *unum Baptisma* tantum esse prædicat. Unus est etiam ejus rector ac gubernator: invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater dedit (c) caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: Visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet.

12. *Quid de Romano Pontifice visibili Ecclesiæ Christi capite sentiendum sit*.

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conservandam necessarium fuisse: quod præclare & vidit, & scripsit Sanctus Hieronymus contra Jovinianum iis verbis: *Unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*: & ad Damasum: *Facessat invidia*: *Romani culminis recedat ambitio*: *cum successore piscatoris*, *& discipulo crucis loquor*. *Ego nullum primum*, *nisi Christum sequens*, *Beatitudini tuæ*, *idest Cathedræ Petri*, *communione consocior*, (d) *super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio*. (e) *Quicunque extra hanc domum agnum comederit*, *profanus est*: (f) *si quis in arca Noe non fuerit*, *peribit regnante diluvio*: quod & longe antea ab Irenæo probatur: & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait: *Loquitur Dominus ad Petrum*: *Ego*, *Petre*, *dico tibi*, *quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. *Super unum ædificat Ecclesiam*: *& quamvis Apostolis omnibus*, *post resurrectionem suam*, *parem potestatem tribuat*, *& dicat*: (g) Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: *Tamen ut unitatem manifestaret*, *unam cathedram constituit*, *& unitatis ejusdem originem*, *ab uno incipientem*, *auctoritate sua disposuit*, *&c*. Optatus deinde Milevitanus ait: *Ignorantiæ tibi ascribi non potest scienti in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam*, *in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus*: *in quo uno Cathedræ unitas ab omnibus servaretur*, *ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent*: *ut jam schismaticus*, *&* † *prævaricator esset*, *qui contra singularem Cathedram alteram collocaret*: Post vero Basilius sic scriptum reliquit: *Petrus collocatus est in fundamento*: *dixit enim*: *Tu es Christus filius Dei vivi*: *& vicissim audivit se esse petram*: *licet enim petra esset*, *non tamen petra*

Prima Ecclesiæ nota est, ut sit una. Quæ quidem nota ab hæreticorum omnium cœtibus distinguitur.
a Cant. 6. 8.
Cypr. libr. de unit. Ecclesiæ.
b Eph. 4. 4.
c Ephes. 1. 22.
Post invisibile Ecclesiæ caput, necessario statui visibile caput colligitur ex Scriptura, in qua Eccl. cōparatur Exercitui, Cant. 6. *Corpori humano, in quo est caput*.
S. Hieronymus l. 1. cont. Jovin. in med. & epist. 57.
Cant. 7. 3.
Reg. Da. 2. 44.
Ovili. Joan. 10. 16.
Dom. 1. Tim. 3. 15.
Navi seu arca Noe.
Iren. l. 3. contra hæres. c. 3.
S. Cyprian. de simpl. prælatis in principio fere.
In his autem omnibus visibilis rector cernitur, ergo & in Ecclesia cerni debet;
d Mat. 16. 18.
e Exod. 12. 22.
f Gen. 22. 23.
g Jo. 20. 21. 22.
Optatus in init. lib. 2. ad Parmenianum.
† *Alia litera habet, peccator*. Sanct. Basil. Hom. 29. *quæ est de pœnitentia*.
Christus ita

tra erat, ut Christus. Nam Christus vere immobilis petra, Petrus vero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit, & quæ sua sunt, largitur servis suis. Postremo vero Sanctus Ambrosius idem ait: * *Magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis, quæ nostra fuerant, reparavit, verum etiam, quæ sua sunt propria, concessit:* deinde paucis interjectis, sequitur: *Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis ipsis donavit: (a) Ego sum* inquit, *lux mundi*: & id tamen, quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit, dicens: (*b*) *Vos estis lux mundi.* (*c*) *Ego sum panis vivus:* &, (*d*) *Nos omnes unus panis sumus*: (*e*) *Ego sum vitis vera*. Et tibi dicit: (*f*) * *Plantavi te vitem fructuosam, omnem veram*: (*g*) *Petra est Christus, bibebant enim de spirituali sequenti petra, petra autem erat Christus; Et jam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit*, (*h*) *ut & ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.*

bonus est, & sui natura diffusivus, quod suas dignitates, & munera largitur aliis.

S. Ambrosius lib. 6. com. in Lucam cap. 9. ultra medium.

* *Aliæ editiones hæc omittunt & incipiunt auctoritatē S. Ambros. a §. seq. sed perperam.*

a *Joan.* 8. 12.
b *Matt.* 5. 14.
c *Joa.* 6. 41.
d 1. *Cor.* 10.
e *Joan.* 15.
f. *Hier.* 2.
g 1. *Cor.* 10.

* *textus hic ita legitur apud S. Ambr. Sed aliter in vulgata editione.*

h *Matt.* 16. *Matt.* 7.

13. *Quomodo præter Christum Ecclesia uno capite visibili indigeat.*

Verum si quis objiciat, Ecclesiam uno capite sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere: in promptu responsio est: ut enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus: (nam (*i*) ipse est, qui baptizat, (*k*) & qui absolvit, & tamen (*l*) is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium, & ministrum præfecit. Nam cum visibilis Ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput, & Pastorem constituit, (*m*) cum illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere voluerit.

i 1. *Joa.* 1. 33.
K *Psal.* 43. 25
l 1. *Cor.* 4. 1.

m *Joa.* 21. 15. *In Petro omnes Rom. Pontif. primatum super omnem Ecclesiam acceperunt. Iren. lib. 1. cap. 3.*

14. *Cur Ecclesia una dicatur, alias rationes subjungit.*

Unus præterea idemque est (*n*) spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem servandam cum Ephesios hortaretur, inquit: (*o*) *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus.* Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, & aliis sensibus diversas vires subministrat:

n 1. *Cor.* 12. 11.
o *Eph.* 4. 3.

a Ephe. 4. 4. 1. Cor. 9. 10.
b 1. Cor. 1. 10.

strat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. (a) Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus, siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam vitam, speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda: (b) *Non sint*, inquit Apostolus, *in vobis schismata:* atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentum.

15. *De secunda nota Ecclesiæ, quæ dicitur Sancta.*

Ephes. 5.
c 1. *Pet.* 2. 9.
Prima ratio cur sancta dicatur. Ecclesiæ sanctitatem ostenderunt Justinus mart. in utraque apologia, & Tertullian. in apologetico Amb. lib. com. in Luc. cap. 1.
d *Num.* 31. 6.
e *Exod.* 28. 2. & 29. 19.
f *Exod.* 30. 3.
g *Exod.* 34. 19.
h 1. *Rom.* 7.
i 1. *Cor.* 1. 2. 2. *Cor.* 1. 1.
K 1. *Cor.* 51.
Secunda ratio
l *Dan.* 9 24.
m *Eph.* 2. 24.
S. Augu. in Psal. 85. 2.
n *Ps.* 85. *vide etiam Amb. lib.* 1 *comm. in Luc* 1. *Reg.* 2. 2.
o *Rom* 6. 3. *Galat.* 3. 27.
Tertia ratio.

Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe Apostolorum accepimus eo loco; (c) *Vos autem genus electum, gens sancta.* Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit: sic enim cætera hujuscemodi, quamquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addicta, & dedicata sunt: cujus generis sunt in lege veteri (d) vasa, (e) vestes, & (f) altaria, in qua primogeniti quoque, (g) qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet: (h) sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se, fide & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti sunt, non præstant: quemadmodum etiam qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non servent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios (i) sanctificatos, & sanctos appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos ut carnales, (k) & gravioribus etiam nominibus acriter objurgat. Sancta etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, (l) totius sanctitatis fonte conjungitur, (m) a quo Spiritus sancti charismata, & divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus, interpretans verba illa Prophetæ, (n) *Custodi animam meam, quoniam Sanctus sum, Audeat*, inquit, *& corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere: Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam Baptismi & remissionis peccatorum.* Ac paulo post: *Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt*, sicut Apostolus dicit, (o) *Quotquot in Christo bapizati estis, Christum induistis; si membra sunt facti corporis ejus, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta sunt.* Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, & salu-

ſalutarem habet ſacramentorum uſum, per quæ tanquam efficacia divinæ gratiæ inſtrumenta, Deus veram ſanctitatem efficit: ita ut quicunque vere ſancti ſunt, extra hanc Eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur, Eccleſiam eſſe ſanctam, ac ſanctam quidem, quoniam corpus eſt Chriſti, a quo ſanctificatur, cujuſque ſanguine abluitur.

16. *Qua ratione Eccleſia Chriſti ſit Catholica.*

Tertia proprietas Eccleſiæ ea eſt, ut Catholica, nempe univerſalis vocetur: quæ appellatio vere illi tributa eſt: quoniam, ut teſtatur ſanctus Auguſtinus, *A ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur.* Neque enim ut in humanis rebuſpublicis, aut Hæreticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Eccleſia definita eſt: verum omnes homines, (*a*) ſive illi barbari ſint, ſive Scythæ, ſive ſervi, ſive liberi, ſive maſculi, ſive fæminæ, charitatis ſinu complectitur. Quare ſcriptum eſt: (*b*) *Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & feciſti nos Deo noſtro regnum.* De Eccleſia dicit David: (*c*) *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Item: (*d*) *Memor ero Raab, & Babylonis ſcientium me:* &, *Homo natus eſt in ea.* Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc uſque diem fuerunt quive futuri ſunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Eccleſiam pertinent, (*e*) quæ ſuper fundamento Apoſtolorum fundata eſt, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Chriſto, (*f*) qui fecit utraque unum, (*g*), & pacem iis, qui prope, & iis, qui longe, annunciavit, conſtituti ſunt, & fundati. Univerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quod omnes, qui ſalutem æternam conſequi cupiunt, eam tenere & amplecti debeant, (*h*) non ſecus ac qui arcam, ne diluvio perirent, ingreſſi ſunt. Hæc igitur veluti certiſſima regula tradenda eſt, qua vera & falſa Eccleſia judicetur.

16. *Quo pacto Eccleſia Chriſti etiam Apoſtolica dicatur.*

Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apoſtolis ducit, eccleſiæ veritatem agnoſcimus: ſiquidem ejus doctrina veritas eſt, non recens, neque nunc primum orta, ſed ab Apoſtolis jam olim tradita, & in omnem orbem terrarum diſſeminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum voces longe a vere Eccleſiæ fide abeſſe, cum doctrinæ Eccleſiæ, quæ ab Apoſtolis ad hanc diem prædicata eſt, adverſentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam

L 2 eſſet

Greg. lib. 35. moral. c. 6.

Sancta dicitur Eccleſia, quia firma ſemper & ſtabilis perſeveravit ab Adam incipiens uſque ad finem mundi duratura: Pſal. 47. Sicut audivimus ſic &c.

Vel ideo Sancta quia fundata Sanguine Chriſti, & ſanctorum. Eccleſiam ab antiquiſſimis temporibus univerſalem fuiſſe tradunt Tertul. contra Judeos S. Aug. ſer. 131 & 181. de tempore:

a *Col. 3. 3. 11.*
b *Apoc. 5. 9.*
c *Pſal. 2. 8.*

Aug. l. de agone Chriſti, c. 29 & epi. 161.

d. *Pſ. 86. 4.*

1 *Raab pro Ægypto in Scripturis ſumitur ut Iſ. 51.*

e *Eph. 2. 20.*
f. *Ibid. 14.*
g *Ibid. 17.*

Extra Eccleſiam nulla eſt ſalus. Cyprian de ſimpl. præl. Aug. ſerm. 181. de Tempore.

h *Gen. 7. 8.*

Eccleſia vera a falſa dignoſcenda certiſſima regula. Hæ ſunt ergo veræ Eccleſiæ notæ, quod una, q ſancta, quod catholica, & q. Apoſtolica: una, q ſibi conſentiens in omni fidei doctrina: ſancta

quia stabilis, & perseverans; catholica, quia ubique diffusa omne genus hominũ complectitur, & quia generaliter omne genus peccatorũ curat, & profligat: ac denique Apostolica, quia omne virtutis genus possidet. Matth. 28.

esset Ecclesia Catholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, *Apostolicam*. Etenim Spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per alıud genus ministrorum, quam per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde vero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.

Ecclesia errare non potest. 1. Tim. 3. 15. Tert. de præscript. Aug. lib. 1. contra Cres. c. 33.

18. *Ecclesia in fidei, aut morum dogmatibus errare non potest.*

Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum a Spiritu sancto gubernetur: ita cæteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

19. *Quibus præcipue figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento adumbrata sit.*

Sed, quoniam magnam vim habent figuræ veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimum causa Apostoli his usi sunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe, quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, ut quicunque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent: qui vero extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa civitas *Hierusalem*, cujus nomine Scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

Arca Noe fuit Ecclesiæ figura, Gen. 6. 1. Pet. 3. 20. vide Aug. lib. 15 civ. c. 16. & 27.

Hierusalem figura Ecclesiæ. Psal. 121. 3. Isa. 33. 60. 20. & 62. Gal. 4. 2. 5. Extra Ecclesiã Catholicã non est verus Dei cultus, verumque sacrificium. Aug. serm. 1. 186. de temp.

20. *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertineat.*

Jam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. Nam etsi quivis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominum conventum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Judæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis

Dubium.

Responsio;

nis explicabitur mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam cæteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & vires superet: jure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

21. *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere jubemur.*

Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam (*a*) super firmissimam petram ædificavit, teste propheta, (*b*) *Ipse fundavit eam Altissimus*: quam ob causam (*c*) Hæreditas Dei, & (*d*) Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia (*e*) claves regni cœlorum esse, eique potestatem peccata remittendi, (*f*) excommunicandi, (*g*) verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, (*h*) qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessario credendum est.

a *Matt.* 16. 18
b *Psal.* 86. 5.
c *Psal.* 28. 32. 12. 77 62.
d *Ps.* 27. 8. & 28. 11.
e *Matt.* 16. 18 19.
Joan. 30. 23.
f 1. *Cor.* 5. 3.
g *Luca* 22. 29
h *Hebr.* 13. 14.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

Potestas Ecclesia a Deo processit.

Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiam, vide Aug. tract. 29 in Jo. & ser. 61. de verbis Domini.

23. *De extrema hujus articuli clausula,* Sanctorum communionem.

Sanctorum communionem. Cum sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret,, hanc rationem attulit: (*i*) *Ut & vos*, inquit, *societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo*. Hæc societas in communione Sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam vero in eo explicando Ecclesiarum Præsides (*k*) Pauli, & aliorum Apostolorum diligentiam imitarentur: est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat

Quanti sit momenti hanc particulam rite explicari.

i 1. *Joa.* 1. 3.

K *Rom.* 12. 4. 1. *Cor.* 12. 12. 2. *Cor.* 8. 13. *Ephe.* 4. 15. *Vide item Augu. in Jo. tr.* 32

debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissime perseveremus, (*a*) *cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.*

a Col. 1. 12. Psal. 35.

24. *Explicatio alterius particulæ, & in quo consistat Sanctorum Communio.*

Christianorum communitas. Sacramenta sunt sacra vincula. Vide August. l. 19. contra Fau. cap. 11. Sanctorum cōmunio in sacramentorum communione præcipue spectatur. Symb. Const.

Eucharistia communio cur proprie dicatur. Dam. lib. 4 de fid. orth. c. 14. in fin.

In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maxime omnium Baptismo, quo, tanquam janua, in Ecclesiam ingrediuntur. Hac autem Sanctorum communione Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis; *Confiteor unum baptisma*: Baptismum vero in primis Eucharistia, & deinceps cætera sacramenta consequuntur: nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis convenit, cum Deo nos conjungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Charitate efficimur participes omnium bonorum quæ in Ecclesia fiunt.

b 1. Cor. 13. 5. S. Ambr. in Ps. 118. ser. 8. 75. 69.

c Ps. 118.

d Matt. 6. 11.

e Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12. 13. Eph. 4. 18.

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcunque enim pie, sancteque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & ut illis prosint, (*b*) charitate, quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id vero cum sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans, (*c*) *Particeps ego sum omnium timentium te*, ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum.* Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus: (*d*) *Panem nostrum, non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes.* At vero hæc bonorum communicatio, (*e*) membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris literis sæpe demonstratur: nam in corpore multa sunt membra; sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec vero omnia eandem dignita-

tem

tem habent, (*a*) aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cætera item naturæ cognatione, & consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille jucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diversa sunt membra, nempe variæ nationes, Judæorum, Gentium, liberi, & servi, pauperes, & divites, cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, (*b*) cujus ille caput est. Unicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est: Ut enim alii in ea (*c*) Apostoli, alii Doctores, omnes vero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere; aliorum item parere, & subjectos esse.

a 1.Cor.12.15

b Eph. 1. 23. Coloss. 1. 18.

Functionum in Ecclesia varietas.

c 1.Cor.12.28 Ephes.4.11.

26. *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spiritualium non gaudent.*

At vero tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, justique, & chari Deo sunt. Membra vero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut hujus corporis membra esse desinant, sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad justos, & pios homines pervenit, non percipiunt: tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

Scelerib. capitalib. obstricti fructum spiritualem non percipiunt. hoc potest colligi ex 1. Jo. 2. & Aug. super Ps. 70. conc. 2.

27. *Gratia gratis data, & cætera Dei dona toti Ecclesiæ sunt communia.*

Nec vero tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac justos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur, (*d*) scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cætera hujus generis: quæ dona malis etiam hominibus, non privatæ, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi

Gratia gratis data in Ecclesia etiam communes.

d 1.Cor.12.8.9

curandi caufa tributa eft. Ac nihil tandem a vere Chriftiano homine poffidetur, quod fibi cum cæteris omnibus commune effe non exiftimare debeat: quare ad fublevandam indigentium miferiam prompti, ae parati effe debent: nam (a) qui hujufmodi bonis ornatus eft, fi viderit fratrem fuum egere, nec illi fubvenerit, is Dei charitatem non habere plane convincitur. Quæ cum ita fe habeant, fatis conftat, eos, qui in hac fancta communione funt, quadam felicitate perfrui, & vere illud dicere poffe: (b) *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupifcit, & deficit anima mea in atria Domini*: & (c) *Beati qui habitant in domo tua Domine.*

Eccl. 38. 9.
a *Joan.* 3. 17. *Jaco.* 2. 15.
b *Pf.* 83. 2.
c *Ibidem* 5.

D E

DE DECIMO ARTICULO,

CAPUT XI.

REMISSIONEM PECCATORUM.

1. *Quomodo necessarium sit credere remissionem peccatorum esse in Ecclesia.*

NEmo est, qui cum videat hunc articulum de remissione peccatorum in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri: nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Salvator noster paulo ante ascensum in cœlum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: (*a*) *Oportebat*, inquit, *Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma*. Quæ verba si Parochi animadverterint, facile intelligent, cum cætera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum vero præcipue hujus articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse.

Sine certa articulorum Symboli fide nemo salvatur.

In præfatione.

a *Luca* 24. 46 *Isa.* 53. 5. 6. *Dan.* 9. 24. *Matth.* 1. 21. *Joan.* 1. 29. *Act.* 13.

2. *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat: (*b*) *Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas*: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, & secundum leges a Christo Domino præscriptas Sacerdotes utantur, vere peccata remitti, & condonari credendum est.

b *Isa.* 33. 24. *Joan.* 20. 23. *Cypr. li.* 1. *epist.* 2. *ad Cornelium* *Chrys. l.* 3. *de Sacr.* *Aug. l.* 50. *Hom.* 49. *Iren. lib.* 3. *cap.* 13.

3. *Qua ratione peccata in Ecclesia remittantur.*

Hæc autem venia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo

Culpa omnis, & pœna in baptismo remittitur.

Hæc latius ubi de baptiſmo agetur.

Baptiſmo non tollitur concupiſcentia. Concil Trid. ſeſſ. 5 can. 5. Aug. lib. de pecca. mer. cap. 28. & 1. de Civit. cap. 25.

ptiſmo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, ſive ea origine contracta, ſive quid propria voluntate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pœnę perſolvendum relinquatur. Verum per baptiſmi gratiam nemo tamen ob omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius (cum unicuique noſtrum adverſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum ſit) vix ullum reperias, qui vel tam acriter reſiſtat, vel tam vigilanter ſalutem ſuam tueatur, ut omnes plagas vitare poſſit.

4. *Præter baptiſmum remitti peccata in Eccleſia virtute clavium oſtenditur.*

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi, alia etiam ratione, quam baptiſmi ſacramento, claves regni cœlorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint unicuique pœnitenti, etiamſi uſque ad extremum vitæ diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima hujus rei teſtimonia in ſacris literis habemus: nam apud ſanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: (a) *Tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Item: (b) *Quæcunque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.* Deinde Sanctus Joannes teſtatur, Dominum, cum inſufflaſſet Apoſtolis, dixiſſe: (c) *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

a Matt. 16. 19.
b Matt. 18. 18.
c Ioan 20. 23. Pſal. 147.

5. *Nullis certis peccatis, & temporibus poteſtas remittendi peccata circumſcribitur.*

Poteſtatis remittendi peccata amplitudo.

Vide Amb. lib 1 de pœnit. ca. 1. & 2. Aug. in Enchirid. c. 83

d Ezech. 18. 21

Neque vero exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorum generibus definitam eſſe: nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari poteſt, cujus remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & ſceleſtus fuerit, quem (d) ſi erratorum ſuorum vere pœniteat, certa ei veniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadem poteſtas ita circumſcribitur, ut præfinito ſolum aliquo tempore ea uti liceat: nam quacumque hora peccator ad ſanitatem redire voluerit, rejiciendum non eſſe docuit (e) Salvator noſter, cum Principi Apoſtolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties? reſpondit: *Non ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.*

e Math. 18. 21

Species tribuitur Spiritui ſancto 77. Christo, qui in 77. generatione incarna-

6. Nom

tur est, & ideo Christus inquantum Deus authoritative, & inquantum homo meritorie remittit peccata. Amb. lib. 8. in Lucam c. 71.

6. *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa.*

Verum, si ministros divinæ hujus potestatis spectemus, ea minus late patere videbitur. Dominus enim non omnibus sed Episcopis tantum, & Sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet: nam per sacramenta solum, si eorum forma servetur, peccata remitti possunt: aliter vero nullum jus a peccatis solvendi Ecclesiæ datum est: ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda, veluti instrumenta valere, quibus Christus Dominus auctor ipse, & largitor salutis, remissionem peccatorum, & justitiam in nobis efficit.

7. *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiæ concessum.*

Ut autem fideles cœleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis * suspiciant, atque ad ejus usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus hujus gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonstrare. Ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, & homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei vi hoc effici: quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, majus opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit.

** al. leg. suscipiant.*

Justificatio peccatorum est infinitæ Dei potentiæ opus. Rom. 8. 23. 1. Cor. 6. 11. D. Aug. tr. 72. in Joan. & colligitur etiam ex Ps. 144. 9.

8. *Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur ab uno Deo peccata hominibus condonari; neque ad alium auctorem, quam ad summam ejus bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse. (a) *Ego sum*, inquit ipse Dominus per Prophetam, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas*. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore pecunia, quæ debetur, remitti potest; ita cum uni Deo peccatis obstricti simus (siquidem quotidie oramus, (b) *Dimitte nobis debita*

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur. Aug li. 1. de peccat. meritis cap. 23 & Hom. 23. in libr. 50. Hom. Amb. lib. 2. de Cain & Abel cap. 4.

a Isa. 43. 2. Matth. 9. 3. Marc. 2. 7. b Matt. 6. 12. Luca 16.

nostra) perspicuum est, a nemine præter illum debita nobis condonari posse:

9. *Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.*

Christus ut homo potestatem habuit remittendi peccata excellenter. Vide D. Thom. 3. par. quæst. 64. ar. 3.
a *Matth. 9. 6. Marc. 2. 9.*
b *Joa. 21. 23.*

Hoc vero admirabile, & divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, Salvator noster, ut homo, cum idem Deus verus esset, hoc munus a cœlesti Patre traditum accepit: (*a*) *Ut sciatis*, inquit, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*, *ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in cœlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, (*b*) eam potestatem Episcopis, & Presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, cæteri, ut ejus ministri, peccata dimittunt. Quamobrem, si quæ infinita vitute effecta sunt, maxime admirari, & suspicere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatum est.

10. *Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.*

Christi sanguine peccata remitti.
2. *Matth. 6.*
c *Rom. 3. 24. Eph. 1. 7. Apoc. 1. & 5. 7. 21.*
d *1. Pet. 3. 18.*
e *1. Pet. 1. 18.*

Sed ipsa etiam ratio, qua Deus clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: (*c*) sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolveret, (*d*) justusque pro injustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, (*e*) nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat necesse est.

11. *Quo maxime pacto cernatur amplitudo beneficii quod in potestate clavium offertur.*

Mortalis peccati effectus.
f *Heb. 10. 26.*
g. *Cor. 6. 6.*

Nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum (*f*) ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit; & (*g*) omnino paradisi aditu, quem prius interclusum

Salva-

Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est; & hujus articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divina ope adjutus in pristinum dignitatis statum restitui; tunc vero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & jucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur: quanto jucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Gal. 19. Apoc. 22. 15. Gen. 3.

Quantum sit Dei beneficium in potestate clavium Ecclesiæ concessum.

Simile.

12. *Cur, ac quomodo remedia in potestate clavium Ecclesiæ tributa Christiani frequentare debeant.*

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose convertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur, præsertim vero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesię, ut omnes hoc salutari remedio uterentur, nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita quicunque baptismi gratiam mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita (quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus) vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum injuriosi, & contumeliosi in hanc divinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero vero, magnopere verendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione merito amiserunt.

Frequentandum pœnitentiæ sacramentum.

Propter venię facultatē non peccandum. Ecclesi. 5. 6. & 21. vers 1. Nō differendam esse pœnitentiam usque ad mortem docet Christus. Luc. 12. 39. Joa. 6. & 12. vide Au. tract. 33. in Joa. & lib. 50. Homil. Hom. 41. Amb. lib. 2. de pœnit. c. 1. & 2. c. 11.

DE

DE UNDECIMO ARTICULO,

CAPUT XII.

Carnis resurrectionem.

1. *Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

Resurrectionis articulus Scripturis præcipue est confirmatus:
a Jo: 19. 26.
Isa. 26. 10.
Ezech. 37.
Joan. 11. 34.

Agnam hujus articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maximè ostendit, quod (*a*) divinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur: quod quidem cùm in aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc, veluti firmissimo fundamento, salutis nostræ spem nixam esse: nam ut Apostolus ratiocinatur: (*b*) *Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studii ponet, quam in eo evertendo multorum impietas laborarit; magnas enim, & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulò post demonstrabitur.

b 1. Cor. 15. 14. 15.

2. *Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic Carnis resurrectionem appellarint.*

Animam immortalem esse probat Iren. l. 2. cap. 44. ex Gene. 2. & Ps. 20. & 148.
Vide item Aug. l. 2. soliloquior. c. 13. & consentiens est Dam. in sua logica cap. 64.
Arist. lib. 12. Metaph. tex. 17.
c Isa. 40. 6.
d Jo: 1 14.

Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo Carnis resurrectionem appellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nam docere voluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem: quare ne quis fortè eam simul cum corpore interiisse, utrumque vero in vitam revocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum literarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem Carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est; & quanquam sæpè etiam in sacris scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam; (*c*) *Omnis caro fœnum*: & apud sanctum Joannem (*d*) *Et Verbum caro factum est*, significet: hoc tamen loco Carnis vox corpus declarat:

ut duarum partium animæ, & corporis, quibus homo constat, alteram tantùm, nempe corpus corrumpi, (a) & in pulverem terræ, ex qua compactum est, redire, animam verò incorruptam manere, intelligamus. At vero cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima propriè non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius hæresis confutandæ causa, quæ vivo (b) Apostolo, Hymenęi, & Phileti fuit, qui asserebant, cùm de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum fit eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

Ad cujus adventum omnes homines, &c. Athanas. in Symbol.
a *Genes.* 3.19.
Corpus solum corrumpitur. Dam. lib. 4. cap. 28.
Anima cum non intereat, non resurgit,
b 2.*Tim.* 2.17. 18. *Errorem hunc Basilides secutus est teste Iren. lib.* 1.*cap.*13.

3. *Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione stabilienda sit.*

c 3. *Reg.* 17. 19.

Verum Parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri, novoque Testamento, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis: alii enim ab (c) Helia, & (d) Heliseo in veteri Testamento, alii, præter eos, quos (e) Christus Dominus a morte excitavit, a sanctis (f) Apostolis, (g) aliisque permultis ad vitam revocati sunt: quæ resurrectio multorum hujus articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures a morte excitatos credimus: ita universos ad vitam revocatum iri, credendum est, quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus: Sunt multa testimonia, quæ parochis, qui in sacris literis mediocriter versati sunt, facile occurrent. Illustriora vero loca sunt in veteri quidem Testamento, quæ leguntur apud Job, (h) cum ait se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de iis, (i) qui in pulvere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum evigilaturos. In novo autem Testamento, quæ sanctus Matthæus (k) refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, (l) quæ Evangelistæ narrant de extremo judicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus (m) ad Corinthios, & ad (n) Thessalonicenses scribens accurata oratione disseruit.

d 4. *Reg.* 4.34.
e *Matt.* 9. 24. *Luca* 7. 4. *Joan.* 11.43.
f *Act.* 9. & 20. *vers.* 29.
g *Iren. lib.* 2. *c.* 56. & *Eus. lib.* 5. *cap.* 7.
Ambr. serm. 90. *de sancta Agnete.*
h *Job.* 19. 26.
i *Dan.* 12. 2.
k *Matt.* 22.31. *Marc.* 12. 25. *Luca* 20. 30.
l *Matt.* 25. & 19. 31. *Marc.* 13. 26. *Joan.* 5.28.
m 1.*Cor.* 15.12
n 1. *Thess.* 5. 13.

4. *Quibus similitudinibus eadem veritas stabiliri possit.*

Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit vel exemplis, vel rationibus ostendere, id quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. Itaque Apostolus quærenti quomodo resurge-

Amb. l. de fide Resur. cap. 10. *usque ad* 20.

1. Cor. 15. 36. Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 28. resurgerent mortui, sic respondit: (a) *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa, tritici, aut alicujus cæterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult:* & paulo post inquit: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse, S. Gregorius ostendit: *Lux enim*, inquit, *quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo revocatur: & arbusta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur, & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgunt.*

Sanct. Greg. l. 14. Moral. c. 28 29. & 30.

5. *Rationes, quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

Hæc ratio sumitur ex Arist. in 3. de Anima tex. 4. & 12. Met. text. 17. Aug. lib. 2. soliloqu. c. 13. usq; ad 19 Arist. lib. 2. de cœlo textu 18. Sect. 4. distin. 43. qu. 2. lit. T.

Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ videri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus sejunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam vero quod naturæ adversatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus jungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit: quo quidem argumentandi genere (b) Salvator ipse noster usus videtur, cum adversus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit.

b Matt. 22. 32

Vide hanc rationem apud Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 28. & Ambr. in l. de fide resur. cap. 19.

Deinde cum malis supplicia, bonis præmia à justissimo Deo sint proposita: ex illis vero quam plurimi antequam debitas pœnas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmiis e vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, una cum anima, pœna, aut præmio afficiantur, qui locus diligentissime tractatus est à S. Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret: (c) *Si in hac vita*, inquit, *tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit, quæ cum immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset: verum de toto homine intelligenda sunt, nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, ut qui, quemadmodum Apostoli, tot ærumnas, & calamitates

Sāct. Chrysost. hom. 49. & 50 ad pop. Antioch. vide item Hom. 44. in Ioan.

c 1. Cor. 15. 22.

lamitates in vita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem vero multo apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: *(a) Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo, cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Adde etiam non posse homines, quamdiu anima a corpore sejuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Ut enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quæ corpori non est adjuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis hujusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

a 2.Thess.1.4. Actuum 5.

Plena beatitudo hominis nō est, nisi anima corpori jungatur.

6. *Nullus homo tunc invenietur, qui mortis & resurrectionis sit expers.*

Explicare præterea diligenter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint: nam ad Corinthios scribens, (*b*) *Sicut in Adam*, inquit, *omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*. Omni itaque malorum bonorumque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent; (*c*) *qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante judicio mortui jam erunt, quam eos qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus: idem sentit, & sanctus Augustinus. Neque vero huic sententiæ repugnant Apostoli verba ad Thessalonicenses scripta: (*d*) *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera*. Nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: *In ipso raptu mors præveniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum præsentia Domini recipiant animos, quia cum Domino mor-*

De varia resurgentium conditione

b 1.Cor. 15. 22. Omnes resurgemus, ergo omnes moriemur.

c Joan.5.29. Omnes homines morientur antequam judicio finis imponatur.

Gen. 3. Rom. 5.6. Hebr. 9. Psalm. 88.

Hieron. ep. 152 ad Minerium & Alexandrū

Aug. lib. 20. de civ. cap. 20.

d 1.Thes. 4. 16.

S. Ambr. in 1. epist. ad Thes. ca. 4.

Aug. li. 20. de civ. Dei c. 20.

tui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur Sancti Augustini auctoritate in libro de civitate Dei.

7. *Idem prorsus corpus anima humana in extremo judicio recipiet.*

Idem omnino corpus resurget Hieron. in Paulę epitaph. Gregor lib. 14. mor. cap. 29. Ezech. 37. a 1. Cor. 15. 53.

Cum vero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum atque adeo idem corpus quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, & in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit, (*a*) *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*: ea voce, *Hoc*, proprium corpus aperte demonstrans. Job etiam de eo clarissime vaticinatus est: *(b) Et in carne mea*, inquit, *videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius*. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, *ad eum statum, unde cecideris, revocatio*. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est, nihil erit, quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit.

b Job. 19. 20.

Damas. lib. 4. de ortho. fide. cap. 28.

8. *Cujus rei causa resurrectio corporum divinitus sit instituta.*

Resurrectionis causas vide sect. 5. c 2. Cor. 5. 10 Matth. 22.

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, (*c*) *ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo, vel Dæmoni servivit, resurgere oportet, ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat.

9. *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.*

Corporis resurgentis pulchritudo & integritas. S. Aug. lib. 22. de civit. Dei cap. 19. & 20 & 21. & Enchir. cap. 86. 87. 88. 89. & 90. vide item Hiero. in epist. ad Pammachium de errorib. Ioannis Hierosol.

Neque vero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus. *Nihil tunc vitii*, inquit, *in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & e diverso, quæcunque vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divina: ut si aliqui propter macrorem fuerint graciles: quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis ademptum*. Item alio loco: *Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit*, juxta illud

Capilli quos homo recipiet. Aug lib 22. civit. cap. 19. & Enchir. ca. 89

illud (a) *Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum divinam sapientiam sunt reparandi*. In primis vero quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusvis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent: aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis conjunctionem propensa est, minime satisfactum esset: cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æque, ac creationem inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

a Matt. 10. 30. Eph. 4. Luca 21. Gen. 1.

10. *Martyres corporibus integris resurgentes, in eis vulnerum cicatrices gestabunt.*

Neque id de martyribus solum fatendum est; de quibus Sanctus Augustinus ita testatur: *Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium; alioquin qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere: veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladii cicatrices, refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, veluti & cicatrices vulnerum Christi.*

Vide lib. 22. de civi Dei c. 20. ubi horum Verborum sensus planior est.

Cicatrices martyrum relinquētur post resurrectionē ad cumulum felicitatis, in improbis autē contra ad miseriam.

11. *Etiam improborum corpora mutilata hic resurgent integra.*

Quod de improbis quoque verissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur: quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis membris, sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt, adscribantur: nam iis, qui pœnitentiam egerint, ad præmium, illis vero, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc vero si a Parochis attente considerentur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut vitæ hujus molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis, & piis proposita est, avide expectent.

12. *Corpora hominum postquam resurrexerint qualia sint futura.*

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ

Corpus juxta substantiam idem prorsus resurget, sed tamen diversa qualitate. Corpora damnatorum in medio igne fore perpetua probat Augu. lib. 21. de civ. ca. 2. 3. 4.

corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen & diversam ejus conditionem fore. Ut enim cætera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a seipsis different, quod cum antea mortis legibus subjecta essent, postea quam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum literarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: (*a*) *Præcipitabit mortem in sempiternum*, & alibi, (*b*) *Ero mors tua, o mors*: quod explicans Apostolus, inquit: (*c*) *Novissime autem inimica destruetur mors*. Et apud sanctum Joannem legimus: (*d*) *Mors ultra non erit*. Decebat autem maxime Christi Domini merito, quo mortis imperium eversum est, peccatum Adæ longo intervallo superari. Idem etiam divinæ justitiæ consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuo fruerentur, mali vero sempiternas pœnas luentes, (*e*) quærerent mortem, & non invenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis & malis communis erit.

a *Isa* 25. 8.
b *Ose.* 13. 14.
c 1. *Cor.* 15. 26.
d *Apoc.* 21.
Immortalitas bonis & malis communis justitia Dei consentanea.

e *Apoc.* 9. 4.

Quatuor dotes resurgentium corporũ in beatis, de quibus post Apostolum August. ser. 99. de temp. Ambr. in Epistola 1. ad Cor. 15.

13. *Cujusmodi dotibus beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata.*

Primum ornamentum resurgẽtium corporum in beatis est Impassibilitas.

Habebunt preterea Sanctorum rediviva corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam unquam antea fuerint. Præcipua vero sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, a Patribus observatæ. Earum prima est Impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullove dolore, aut incommodo affici queant: nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. (*f*) *Seminatur*, inquit Apostolus, *in corruptione, surget in incorruptione*. Quod autem Impassibilitatem potius quam incorruptionem scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent: non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, variisque cruciatibus affici.

f 1. *Cor.* 15. 21. *vide item Isa.* 25. & 49. 10. *Apoc.* 7. 16. 21. 4.
Damnatorum corpora licet sint incorruptibilia, pati tamen possunt Job. 24. *Isa.* 66. 24. *Matth.* 13. 50. & 25. 46.

Secundum ornamentum eorum Claritas.
g *Matt.* 13. 43. *Sap.* 3. 7. *Dan.* 12. 3.

Hanc consequitur Claritas, qua sanctorum corpora, tanquam sol, fulgebunt, ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salvator noster: (*g*) *Justi*, inquit, *fulgebunt, sicut sol,*

sol, in regno patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, (*a*) suæ transfigurations exemplo declaravit. Hanc interdum Apostolus Gloriam, modo Claritatem appellat. (*b*) *Reformabit*, inquit, *corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*: & rursum (*c*) *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Hujus etiam gloriæ (*d*) imaginem quamdam vidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, (*e*) ut in eam filii Israel oculos intendere non possent. Est vero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc vero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum est: erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt: nam, ut testatur Apostolus, (*f*) *Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum*.

a Matth. 17.2. b Phil. 3.21. c 1. Cor. 15.4. d Exod. 34.29 e 2. Cor. 47. *Claritas hæc quid sit.* *Joan. 14. In domo Patris mei mansiones. &c.* f 1. Cor. 14.41

Cum hac dote conjuncta est illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque in quamcunque partem anima voluerit, ita moveri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat: quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de civitate Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: (*f*) *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*.

Tertium ornamentum Agilitas. Sap. 3. Apoc. 14. Aug. lib. 13. de civ. c. 18. & 20. & lib. 22. cap. 11. Hier in c. 40 Isa. super illa verba Mutabunt fortitudinem 43.

His vero addita est, quæ vocatur Subtilitas: cujus virtute corpus animæ imperio omnino subjicietur, eique serviet, & ad nutum præsto erit: quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: (*g*) *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*. Hæc fere præcipua sunt capita, quæ in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

g 1 Cor. 15. *Quartum ornamentum Subtilitas.* h 1. Cor. 15.44

14. *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysteriis fideles capient*.

Ut autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint, primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, (*h*) qui hæc sapientibus absconderit, & revelaverit parvulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina prædici, in hac tam certa veritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam ejus beni-

Quam salutares ex articulo resurrectionis capiantur fructus. Primus i Matt. 11. 25

gnitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Secundus. Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel benevolentia conjuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur: quo quidem genere consolationis (*a*) Apostolum usum esse constat, cum ad Tessalonicenses de dormientibus scriberet.

a 1. Tess. 4. 13.

Tertius. Sed in omnibus etiam aliis ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet: quemadmodum sancti Job exemplo didicimus (*b*) qui una hac spe afflictum, & mœrentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

b Job. 19. 25. Psalm. 91.

Quartus. Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quam diligentissime curent: si enim cogitaverint, ingentes illas divitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis, & pietatis studia allicientur. Contra vero nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus avocandos, quam si sæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi sunt, (*c*) qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

c Joan. 5. 29.

DE

DE DUODECIMO ARTICULO,

CAPUT XIII.

VITAM ÆTERNAM.

1. Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.

SAncti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est; nisi æternæ vitæ præmium: tum vero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere: ut, quæcunque vel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo jucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur.

Agens agit propter finem Arist. lib. 2. Phys. tex. 49. & 81.

Fidelibus difficillima quæq; æterna vita intuitu facilia. Matth. 5. 16 & 19. 2. Cor. 4. 17. Hebr. 1. 19.

2. Quid hic per vitam æternam significetur.

Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut, quantùm cujusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam æternam*, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, *(a)* qui a Domino Salvatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quæsivit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perveniam? In hunc vero sensum sacræ literæ hæc verba accipiunt, ut (*b*) multis in locis licet animadvertere.

Vita æterna æternam beatitudinem significat. vide Aug. lib. 5. civit. c. 12 19. & 11. & in Psal. 118. Conc. 19. Apoc. 19. Ps. 48. & 54. Job 20.

a *Luca* 10. 15.

b *Matt.* 19. 20 & 25. 46. *Joa n.* 17. *Rom.* 2. 7.

3. *Cur*

3. *Cur vitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur.*

Beatitudo non in rebus corporeis consistit. vide Aug. lib. 19. de civ. cap. 4. 5. 6. & 7. & Arist. l. 1. Eth. c. 7. 8. & 9. D. Thom. 1. 2. q. 2. art. 3.

Hoc vero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cujusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis ponerent, quæ percipiuntur sensibus. Hæc enim pereunt, & veterascunt: beatitudo vero nullo temporis termino definienda est: quin potius terrena hæc longissime a vera felicitate absunt: a qua is quam maxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur: scriptum est enim: (*a*) *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo*, & paulo post: *Mundus transit, & concupiscentia ejus*. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua (*b*) non cives, sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, (*c*) *si abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vixerimus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi*. Hæc autem cum permulti, (*d*) qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt: Sed illud præterea ex vi hujus nominis, *Vitam æternam*, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna vita necessario consistit: nec enim potest beatus non magnopere velle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

a 1. Joan. 2. 15

b 1. Pet. 2. 11. Spe in hac vita inchoari potest nostra beatitudo.

c Tit. 2. 12.

d Rom. 1. 22 Beatitudinem æternam esse oportere. Aug. de Civit. Dei. li. 12. c. 20 Felicitas est omnium bonorum sine ulla mali admixtione jugis possessio. Scot. 4. sent. dist. 49. qu. 6. litt. Q

4. *Æterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendi non potest.*

De inenarrabili sanctorum gloria, & de præmiis essentialibus, & accidentalibus vide Aug. l. 22.

Verum quanta sit beatorum, qui in cœlesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea a nemine comprehendi possit, hæ ipsæ voces, cum vitam beatam dicimus, satis demonstrant: nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile

cile intelligimus, deesse propriam vocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quam in omnes, qui perpetuo vivant, recte conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem & præstantiorem quandam rem esse, quam ut proprio vocabulo perfecte significare ejus rationem possimus: nam etsi plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in sacris literis tribuuntur, cujusmodi sunt, *(a) regnum Dei*, *(b) Christi*, *(c) cœlorum*, *(d) paradisus*, *(e) sancta civitas*, *(f) nova Hierusalem*, *(g) domus Patris*: tamen perspicuum est nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, justitiam, & omnia Christianæ religionis officia invitandi.

de civ. c. 20. & 30. li. 3. de lib. arbit. c. 25. & ser. 64. de verb. Domini & ser. 37. de Sanctis

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

a *Matth.* 6. 33. & 21. 31. *Marci* 1. 14. *Luca* 6. 21.
b *Joan.* 18. 36 *Ephe.* 5. 5. *Col.* 1. 13.
c *Matt.* 5. 3. 10
d *Ezech.* 28. 13 *Luca* 23. 43. 2. *Cor.* 12. 4.
e *Isa.* 52. 1. *Apoc.* 21. 2.
f *Apoc.* 3. 12 21. 2.
g *Joan.* 14. 2.

Constat enim, vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cum vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa vita, quæ tot, & tam variis miseriis subjecta est, ut mors verius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut charius, aut jucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem conjunctam habet?

Vita magnum bonum & quantum ab omnibus expetatur. Vide Aug. lib. 11. civ. c. 27. 28

Vita hac potius mors dicenda. Au. l. 12 civit. c. 20.

5. *Beatitudo omnium malorum privatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

Felicitas malum nullum admittit, & nullum bonum excludit. Aug. lib. 22. de civ c. 30 Chry. etiam in ep. ad Theod. lapsum. Ansel. ep. 2. ad Hugonem, & in lib. de simil. c. 47.

Nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum literarum testimonia; scriptum est enim in Apocalypsi: *(h) Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus*, & rursus: *(i) Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Jam vero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & voluptatis genera futura sunt: cujus gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe (k) in gaudium Domini introire, ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus.

h *Apoc.* 7. 14.
i *Apoc.* 21. 6. *Isa* 25. 8.

Omne bonum concludit. Aug. lib. 22. c. in fin. Alex. de Alei super Psal. 74.

k *Matt.* 25. 21

6. *Quibus præcipue bonorum generibus Beati perfruentur.*

S. Aug. ser. 64. de verb. Domini. Et de Sym. ad Cat. lib. 3. Cap. 11. Dan. 12.

Quamvis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus cerituri sumus, quam bona ac voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: danda tamen erit opera, ut quæ fideles summę illius felicitatis adipiscendę cupiditate inflammare poterunt, breviter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus: ii enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur: quare illa essentialia, hæc vero accessoria bona docendi causa, appellarunt.

Beatitudo duplex una essentialis, altera accessoria, de hac distinctione vide Doctores in 4. sent. dist. 49.

7. *In quo consistat essentialis, & primaria æternæ beatitudinis causa.*

Præmium essentiales est Dei visio. Aug. l. 22 civit. c. 29

a Joan. 17. 3. Ubi nota quod loquitur de fide non de beatitudine.

b 1. Joan. 3. 2.

Beatitudo hominis duobus constat.

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. (*a*) *Hæc est vita æterna*, inquit Christus Dominus, *ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum*, quam sententiam sanctus Joannes videtur interpretari, cum ait: (*b*) *Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*: significat enim beatitudinem ex iis duobus constare, tum quod Deum intuebimur qualis in natura sua, ac substantia est, tum quod veluti Dii efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope divinam formam induunt, ut Dii potius, quam homines videantur.

8. *Beati quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Beati ad divinam naturam proxime accedunt.

2. Cor 5.

Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cujus similitudinis adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus: consequens est, ut ejus naturam, & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit. Atque id Apostoli verba illa significant, (*c*) *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, nam, quod inquit, *In ęnigmate*, interpretatur Sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata.

c 1. Cor. 13. 12

S. Aug. lib. 15. de Trin. c. 9.

data. Quod etiam ſanctus Dionyſius aperte oſtendit, cum affirmat nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe: neque enim ex alicujus rei corporeæ ſimilitudine, ejus, quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt: cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. Quoniam vero fieri non poteſt, ut alicujus rei creatæ ſimilitudo æque pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine divinam eſſentiam perfecte intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: At Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo ejus immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio divinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis conjungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtram altius extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ ſpeciem contemplandam reddamur.

S. Dionyſius c. 1. de divin. nomin. Vide D. Th. in p. 1. q. 12 art. 2. Contra gentes lib. 3. cap. 51.

9. *Lumine gloriæ beati illuſtrantur, & ad Deum videndum tota ſpe omnes commoveri debent.*

Id verò lumine gloriæ aſſequemur, cum eo ſplendore illuſtrati, (*a*) Deum lumen verum in ejus lumine videbimus: nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, (*b*) divinæ eſſentiæ participes effecti, vera & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam etiam Dei benignitate, cum certa ſpe, nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit: inquit enim: *Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi.*

a Pſal. 35. 10. De lumine gloriæ vide S. Tho. 1. p. q. 12. art. 5. Scot. 4 ſent. diſt. 49. qu. 11.
b 2. Pet. 1. 4. Symbolum Conſtantinopolitanum.

10. *Quomodo in beatitudine homo Deo conjungatur, ſimilitudine explicatur.*

Divina hæc plane ſunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis poſſunt. Verum licet aliquam hujus beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur, cernere. Nam, quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamvis ejus ſubſtantia non mutetur, fit tamen, ut diverſum quippiam, nimirum ignis, eſſe videatur: eodem modo, qui in cœleſtem illam gloriam admiſſi ſunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod ſunt, eſſe nõ deſinant, ut multo magis diſtare ab iis, qui in hac vita ſunt, merito dici poſſint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam ca-

A ſimili.

Anſelmus etiã hanc tangit ſimilitudinẽ in lib. de Similit. cap. 16.

loris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum & perfectissimum possidet?

11. Quæ sint accidentalia bona, quibus Beati circumfluent.

Præmium, seu bonum beatitudinis accidentale.

Aug. lib. 22. civit. c. 30.

a Rom. 2. 10.

Qualis gloria beatorum, ob quam ipsa beatitudo gloria dicitur.

Psal. 83. 12.

Rom. 8. 18.

Honor beatorum quantus ob quem ipsi reges Apocal. 5 in c. 5. 10. Græco textu nominantur.

b Luca 12. 4.

Joan. 15. 13.

c Psal. 21. 23.

Joan 20. 17.

Heb. 2. 11.

d Joan. 10. 52.

Rom 8. 14.

e Matth. 25. 14

f Psal. 138. 17.

g Matt. 12. 23

Luca 13. 8.

Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animos nostres commovere, & excitare solent. Hujus generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere. (*a*) *Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum:* nam gloria quidem Beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum ejus natura maxime conjunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At vero quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum (*b*) non amplius servi, sed amici, (*c*) fratres, ac (*d*) filii Dei vocentur! quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: (*e*) *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*: ut merito liceat exclamare: (*f*) *Nimis honorificati sunt amici tui Deus*: (*g*) sed laudibus etiam a Christo Domino coram Patre cœlesti, & Angelis ejus celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a viris sapientia præstantibus habeatur, quod eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur?

12. Quibus bonorum copiis beati in æternis illis sedibus cumulabuntur.

Beatitudo omnibus bonis animi, & corporis constat.

Psal. 35. 9.

h 1. Cor. 2. 9.

Isa 64. 4.

Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunque nobis jucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam cœlestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiore quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri (*h*) Apostolus affirmet: nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat,

erat, cum in cœlo, detracta mortalitate, (a) tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima (b) autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius convivii auctor, transiens omnibus ministrabit, cum summa voluptate exsaturabitur. Quis vero pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit; (c) omnesque immortalitate, & splendore amicti, & (d) sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet, quid cœlo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum ejus domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet, (e) *Quam dilecta*, inquit, *tabernacula tua, Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Atque ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent.

a 1. Cor. 15. 42. 43.
b Luca 12. 37
Terrena vilia erunt beatis.
c 1. Cor. 15. 34 Apoc. 7. 9.
d 1. Cor. 9. 25. 2. Tim. 4. 8.
e Psal. 83. 2. 3

13. ***Præmiis iisdem citra ullum discrimen beati non afficientur.***

Nam (f) *in domo Patris mei*, inquit Dominus, *mansiones multæ sunt*: in quibus majora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. (g) *Qui enim parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verum etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant: ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: (h) *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta*.

f Ioan. 14. 2. Psal. 61.
g 2 Cor. 9. 6.
Diversa erunt in cælo meritorum præmia.
Isa. 56. 4. 5. Matth. 19. 28. 1. Cor. 15. 42. Aug. lib. 22. ci. vit. c. 30. Cyprianus de opere.
Continuatio primæ partis ad secundã de sacramentis.
h Isa. 32. 18.

C A-

CATECHISMI ROMANI

PARS SECUNDA,

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

1. Doctrinam Sacramentorum tradere Parocho in primis est curandum.

Canes sunt infideles Ecclesiam Dei lacerantes.

Porci autem Porcinam vitam agentes, omnia genera virtutum conculcantes, de quibus inquit Christus.

a Matth. 7. 6.

Abscondisti haec a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

Matth 7. 6.

Um omnis Christianæ doctrinæ pars Pastoris scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei jussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut ejus accurata, ac frequenti perceptione fideles tales evadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & Sacerdotes ab illa divini interdicti regula non discedant: (a) *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.*

2. Quidnam sibi velit Sacramenti vocabulum.

Sacramenti vox est multiplex.

Latini pro Jurejurando sacramentum sumpserunt. Tullius Cic. 1 offic.

Principio igitur, quoniam universe de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet incipere, ejusque ambiguam significationem explanare, ut quæ hujus verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, Sacramenti nomen (quod ad propositam rem attinet,) aliter a prophanis, quam a sacris scriptoribus acceptum esse: nam alii auctores sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur: ex quo jusjurandum, quo' se milites fidelem operam reipublicæ præstaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est: atque hæc frequentissima hujus vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verum apud Latinos Patres, qui res divinas

vinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci ad eandem rem ſignificandam myſterii vocabulo uſi ſunt. In eam vero ſententiam ſacramenti vocem accipiendam eſſe intelligimus, cum ad Epheſios ſcribitur: (*a*) *ut notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ*. Deinde ad Timotheum: (*b*) *Magnum eſt pietatis ſacramentum*. Præterea in libro Sapientiæ: (*c*) *Neſcierunt ſacramenta Dei*. Quibus in locis, & aliis multis licet animadvertere, Sacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram abditam, atque occultam ſignificare.

Patres pro re divina latente myſterii & ſacramenti nomine uſi ſunt.

a Eph. 1. 9.
b 1. Tim. 3. 16.
c Sap. 2. 22.
Eph. 5. 32.
Apoc. 1. 19.

3. *Sacramenti nomen ad ſigna ſacra ſignificanda a Patribus accommodatum eſt antiquiſſimum.*

Quare Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubjecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, ſacramenta commode appellari poſſe exiſtimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, quod divina virtus ſub rerum corporearum tegumentis occulte ſalutem efficiat. Nec vero quiſquam putet, hoc vocabulum nuper in Eccleſiam inductum eſſe: nam qui ſanctos Hieronymum, & Auguſtinum legerit, facile perſpiciet, antiquos religionis noſtræ ſcriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonſtrandam ſæpiſſime Sacramenti nomine, interdum vero etiam Symboli, vel Myſtici ſigni, vel Sacri ſigni voce uſos eſſe. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta ſint: quod quidem veteris etiam legis ſacramentis convenit, de quibus nihil opus eſt Paſtoribus præcepta tradere, cum ea Evangelii lege, & gratia ſublata ſint.

D. Gre. in c. 16. lib. 1. Regum ſuper illud Directus eſt ſpiritus Domini in David.

Sacramenti nomen a primis Eccleſiæ Patribus ſæpe fuit uſurpatum. Vide Tertu. de praſcr. & lib. 1 adver. Marc. Cypr. epiſt. 55. & in lib. de baptiſ. Chriſti. Hier. in commentar. in Thren. Auguſt. lib. 19. contra Fauſtum c. 11. in Io. tract. 80.

4. *Quam rem Catholicis ſcriptoribus proprie denotet Sacramentum.*

Verum præter nominis notionem, quæ hactenus declarata eſt, rei etiam vis, & natura diligenter inveſtiganda, & quid Sacramentum ſit, fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earum rerum eſſe, quibus ſalus, & juſtitia comparatur dubitare nemo poteſt. Sed cum multæ rationes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ videantur: nulla tamen planius, & dilucidius eam demonſtrat, quam definitio a D. Auguſtino tradita, quam deinde omnes Doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt. (*d*) *Sacramentum* inquit ille, *eſt ſacræ rei ſignum*: vel, ut aliis verbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt: (*e*) *Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibile ſignum, ad noſtram juſtificationem inſtitutum*.

De propria vi, atque natura ſacramenti. Sacramentum eſt res, qua ſalus, & juſtitia comparatur.

d D. Aug. lib. 10. de civ. Dei cap. 5. Alex. de Ales. 4. par. qu. 1. mem. 1. D. Thom. in 3. part. quaſt. 60. per totam.

e Hæc definitio colligitur ex Aug. lib. de catech. rud. c. 26.

5. Re-

5. *Rerum sensibilium divisio, quidque signi nomine intelligendum sit.*

Rerum sensibilium duo esse genera Aug. lib 2. de doctrina Christi c. 1 Signa alia naturaliter, alia ad placitũ. Arist. lib. 1. Periber. cap. 1.

Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ ejus partes Pastoribus exponendæ erunt, atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera: aliæ enim ob id inventæ sunt, ut aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ, sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura constant, haberi possunt. At vero in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia hujuscemodi permulta ponenda sunt: nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa proprie dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex vestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cujus vestigium apparet, facile cognoscimus.

August. lib. 2. de doctr. Christi cap. 1. quem sequitur Mag. lib. 4. dist. 1. & Gratian. de consec. dist. 2. c. signum.

6. *Quomodo Sacramenta in genere signi reponenda sint ostenditur.*

Sacramentum cur inter res quę significant reponi debeat. Aug. lib. 3. de doctrina Christi c. 9. & epist. 23. ad Bonif. in lib. de catech. rud. c. 26. Tertul. in lib. de resurrect. carnis. Greg. l. 6. c. 3. in l. Reg.

Quæ cum ita se habeant, sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causa institutæ sunt, referri perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua virtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut, quod docetur, exemplo notius fiat,) cum adhibitis certis, & solemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat, Spiritus sancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo cœlestis justitiæ dono augeri, atque ornari: simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

7. *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sacramenta inter res, quæ significant, esse numeranda ex Scripturis colligitur.
a Gen. 17. 10. 11. 12.
b Rom. 4. 11.
c Rom. 6. 3. Ibidem 4.

Sed ex Scripturis etiam aperte colligitur, Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis Sacramento, quæ (*a*) Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit: (*b*) *Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei*. Et alio loco, (*c*) cum affirmat nos omnes, *qui baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizatos esse*, licet cognoscere, baptismum hujus rei significationem habere, nimirum, ut ait idem

Apo-

Apostolus, *Nos consepultos esse cum illo per baptismum in mortem*. Neque vero parum proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit. Ita enim fiet, ut quæ illis significantur, continentur, atque efficiuntur, sancta & augusta esse facilius sibi persuadeat, cognitaque eorum sanctitate, ad divinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

Utilitas ex doctrina superiori emanans.

8. *Quot sint signorum genera.*

Sacramentum esse rei sacræ signum quomodo intelligendum, & quod quadruplex sit signorum genus.

Sequitur nunc, ut verba illa, *rei sacræ*, quæ est altera definitionis pars, explicentur. Quod quidem ut commode fieri possit, paulo altius repetenda sunt, quæ de signorum varietate sanctus Augustinus acute, & subtiliter disputavit. *Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter seipsa alterius rei notitiam* (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) *in animis nostris gignunt*: veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur: atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut si quis fumum tantum videat, naturam simul, & vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. *Quædam vero signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inventa sunt*, ut colloqui inter se, & aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hæc autem quam varia, & multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent: nam cum aliquid alicui innuimus, & exempli causa sublato vexillo quippiam declaramus, satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium judicium spectat: quo quidem præcipue sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

Signa naturalia, voluntaria, prognostica, & practica.

9. *De signis a Deo institutis tam in veteri, quam in novo testamento.*

Verum præter illa signa, quæ hominum consensu, & voluntate constituta esse, hactenus diximus, alia quædam sunt divinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent, vel admone-

Signa quædam sunt divinitus data. Aug. l. 3. de doct. Christ. cap. 9. & in 3. de Tri. c. 10.

Vide de; bis Leviticum fere per totum: Significationes autem pete ex Cyrillo in lib. de adorat. in Spiritu & veritate.

a Exod. 12. 15. 18. & 23. 15. & 34. 18.

monerent: cujusmodi fuerunt (*a*) legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia vero Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam vim haberent: atque in hoc posteriori signorum genere Sacramenta novæ legis numeranda esse liquido apparet. Signa enim sunt divinitus tradita, non ab hominibus inventa, quæ rei cujuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certo credimus.

10. *Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Conc. Trid. sess. 7. cap. 6. de sacramentis.

Gratia Dei sacra res proprie nuncupatur. Mag. in 4. d. 1. D. Thom. in 3. par. quæst. 60. art. 2. & Hugo de Sacramentis.

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod vero ad propositam Sacramenti definitionem attinet, divinarum rerum scriptores sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam merito putarunt; quippe cum ejus beneficio animus noster Deo consecretur, & conjungatur.

11. *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione a reliquis signis sacris illud differat.*

Scot. 4. dist. 1. q. 2. lit. M.

Quare, ut explicatius, quid Sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis, & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet, ex quo sequitur, ut facile quivis possit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, & alia id genus, quamvis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen sacramenta dicenda esse. Hujus autem veritatis doctrinam facile erit omnium sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cum dicebamus, solemnem illam corporis ablutionem signum esse, & efficientiam habere rei sacræ, quæ interius Spiritus sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

12. *Sacramenta non unam tantum rem, sed plures significant.*

D. Tho. in 3. p. q. 60. a. 3. quod probat ex Au. verbis, quæ citantur de consec. dist. 2. cap. Hoc est quod.

Jam vero hisce mysticis signis, quæ a Deo instituta sunt, illud etiam præcipue convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significent. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sancti-

ctitatem, & juſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maxime conjuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & vitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus Sacramentis perſpici poſſit, merito ſacri Doctores unicuique Sacramentorum tripliœm ſignificandi vim ineſſe tradiderunt: tum quia alicujus rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret: tum quia aliam futuram prænunciet. Neque vero exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. Nam cum Apoſtolus ait, *(a) Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus*, plane oſtendit, idcirco Baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis, & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit, *Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*: ex iis verbis perſpicuum eſt, Baptiſmum ſignum eſſe, quo cœleſtis gratia in nos infuſa declaratur, cujus munere nobis datum eſt, ut novam vitam inſtituentes, omnia veræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Poſtremo cum addit, *(b) Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus*, apparet Baptiſmum vitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare.

Unumquodque ſacramentum tria ſimul ſignificat, Paſſionem, Gratiam, & Gloriam.

Signum rememorativum.

a Rom. 6. 3.

Demonſtrativum, & prognoſticum; quę tria habentur in feſto Corporis Chriſti, ibi o Sacrum convivium, &c. Et 1. Cor. 2. Non enim me judicavi ſcire aliquid, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixũ. Et in canone Miſſæ. Ad Rom. 6. 4. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia.

b Rom. 6. 5.

Significatio Sacramenti Allegorica paſſionis, Hiſtorica gratiæ, Anagogica gloriæ.

13. *Sacramentum non unam tantum præſentem rem, ſed plures deſignat.*

Sed præter hæc, quæ commemoravimus, varia ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. Id vero ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo veri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, nec non gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant, quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novæ legis inſint: ut ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramentum aliquando plures res præſentes deſignat.

Sacramentum Euchariſtiæ quot habeat ſignificationes, vide Dam. lib. 4. de orth. fid. c. 14. & D. Th. in 3. p. q. 73. ar. 4.

14. Cur Sacramenta institui apud Christianos oportuerit.

Causa, ob quas instituta sunt sacramenta. Hugo de sacr. par. 9. cap. 9. Magist. in 4. sent. dist. 1. D. Th. in 3. p. q. 61. ar. 1. Prima, ut humani ingenii imbecillitatem adjuvent. Aug. lib. 11. de Trin. c. 2.

Verum ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quam diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent. Quarum prima est, humani ingenii imbecillitas: siquidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Ut igitur quæ occulta Dei virtute efficiuntur, facilius intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. Nam, ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est, *Si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis involuta ei oblata essent: quoniam vero anima corpori conjuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur.*

S. Chrysost. ho. 83. in Mat. & hom. 60. ad pop. Antiochenum.

Secunda, ut credendi tarditatem erigant. Aug. l. 4. contra Donat. cap. 24.

Altera vero causa est, quod animus noster haud facile commovetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio, quæ facere instituerat, verbis quidem frequentissime indicare consuevit: interdum vero, cum opus aliquod institueret, cujus magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adjunxit. Nam cum Deus (*a*) Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret, ille vero ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi gravius imponeretur, quam ut sustinere posset, aut ne populus divinis oraculis, & dictis fidem non adjungeret, (*b*) Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut magni alicujus promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in nova lege Christus, Salvator noster, cum nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare nunquam possemus.

a Exo. 3. 10. 11.

b Exo. 4. 23. 4. Instituta sunt sacramenta, ut ostendatur plenitudo divinæ misericordiæ, & dispensatio divinæ justitiæ. Alex. de Ales. 4. p. q. 1. membro 2. art. 2.

Tertia, ut parata, & certa sit medicina ad depellendos animi morbos, & salutem tuendam.

Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque (*) Evangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem vel recuperandam, vel tuendam præsto essent. Virtutem enim, quæ ex Passione Christi ma-

ſli manat, hoc eſt gratiam, quam ille nobis in ara Crucis meruit, per Sacramenta, quaſi per alveum quendam, in nos ipſos derivare oportet, aliter vero nemini ulla ſalutis ſpes reliqua eſse poterit. Quare clementiſſimus Dominus Sacramenta verbo ſuo, & promiſſione ſancita relinquere in Eccleſia voluit, per quæ paſſionis ſuæ fructum nobis reipſa communicari ſine dubitatione crederemus; ſi modo unuſquiſque noſtrum ad ſe eam curationem pie, & religioſe admoveret.

S. Amb. lib. 5. de ſacramen. cap. 4. c.
** Luca 10. 33. 34.*

Sed quarta etiam cauſa accedit, cur Sacramentorum inſtitutio neceſſaria videri poſſit: ut ſcilicet notæ quædam, & ſymbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur: cum præſertim *in nullum nomen religionis, ſive verum, ſive falſum*, ut a Divo Auguſtino traditum eſt, *colligari homines poſſint niſi aliquo ſignorum, vel ſacramentorum viſibilium fœdere conjungantur*. Utrumque igitur præſtant novæ legis Sacramenta, quæ & Chriſtianæ fidei cultores ab infidelibus diſtinguunt, & ipſos fideles ſancto quodam vinculo inter ſe connectunt.

Quarta, ut ſint Chriſtianiſmi, veræque religionis ſymbola, & ſancta ſocietatis vincula.
D. Aug. l. 19. con. Fauſtum, c. 11. & de vera relig. c. 17. & Baſil. in exhortat. ad Baptiſmum.

Præterea aliam etiam juſtiſſimam fuiſſe cauſam Sacramenta inſtituendi, ex illis Apoſtoli verbis, *(a) Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, oſtendi poteſt. Sacramentis enim fidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptiſmum accedentes, palam teſtamur, nos credere ejus aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri.

Quinta, ſunt teſtimonia noſtræ fidei, ejuſque certa declaratio.
a *Rom.* 10. 10.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam; ſed etiam ad eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus; cum, arctiſſimo nos vinculo colligatos, & unius corporis membra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorum communione recordamur.

Sexta, ut ſint incitamenta fidei, & charitatis.

Poſtremo, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt, noſque ad humilitatem exercent, dum ſenſibilibus elementis ſubjicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis ſerviremus. Hæc ſunt, quæ potiſſimum de Sacramenti nomine, natura, inſtitutione fideli populo tradenda eſſe viſa ſunt: quæ poſteaquam a Paſtoribus accurate expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula Sacramenta con-

Septima: ſunt humilitatis excitandæ inſtrumenta.
Gal. 4.
Epilogus ſuperiorum.

ta con-

ta constent, quæve sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cæremoniæ additæ illis fuerint.

15. *Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum necessariæ.*

Duobus quodlibet sacramentum constat. Mag. in 4 sent. dist. 1. lit. D. D. Th. in 3. p. qu. 60. art. 4. 5. & 6. S. Aug. tract. 80. in Joan. In utero Mariæ accessit Verbum Divinitatis ad Elementum humanitatis, & factum est sacramentum Incarnationis. a Eph. 5. 25. 26.

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ supra in Sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formæ vim, & Verbum communi vocabulo appellatur. Sic enim a Patribus accepimus: qua in re notum est, atque apud omnes pervulgatum illud sancti Augustini testimonium, *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum*. Rei igitur sensibilis nomine, tum materiam, sive elementum intelligunt; ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, & Extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus vero utrumque aperte indicavit, cum inquit, (a) *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

16. *Cur elemento verba addita fuerint.*

Materia, & forma sacramentorum ex scripturis trahuntur. Verborum in sacramentis virtus. Aug. lib. 8. de doctr. Christi. cap. 3.

Addenda autem erant verba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in Baptismo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi vim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit, nisi verba addantur, utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse conjectura aliqua dijudicabit, nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum verba adhibentur, statim intelligimus, abluendi vim, & significationem habere.

17. *Excellentia Sacramentorum novæ legis.*

Sacramenta legis veteris formam definitam non habebant; hæc

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis Sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma servaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra ve-

ſtra vero formam verborum ita præſcriptam habent, ut, ſi forte ab ea diſcedatur, Sacramenti ratio conſtare non poſſit: ob eamque rem clariſſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque Sacramentum neceſſario conſtituitur.

colligitur ex Scripturis, in quibus veterũ ſacramentorũ fit mentio. Forma ſublata ratio ſacramenti tollitur.

18. *Quæ ſit cæremoniarum in Sacramentis virtus, & natura.*

His accedunt cæremoniæ, quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat, tamen, ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum eſt. Ac merito quidem a primis uſque Eccleſiæ temporibus illud ſemper ſervatum eſt, ut Sacramenta ſolemnibus quibuſdam cæremoniis miniſtrarentur. Primum enim maxime decuit ſacris myſteriis eum religionis cultum tribuere, ut ſancta ſancti tractare videremur: præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipſæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſervant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charitatem excitant: quo major cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniarum, quibus ſingula Sacramenta conficiuntur, cognitam, & perſpectam habeant.

Videatur cap. 13. de ſacramentis in genere. Seſſ. 7. Conc. Trid.

Cæremoniarũ antiquitas. Dion. Areop. in lib. de eccl. Hierar. cap. 2. Clem. epiſt. 3. Baſ. de Spir. ſancto. c. 27. Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 4. & 5. in fidei doctrina. Cæremoniarum effectus. Iſid. l. de offic. Eccl. c. 20.

19. *Quot ſint Catholicæ Eccleſiæ Sacramenta.*

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur; quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo majori pietate omnes animi ſui vires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam convertet, quo plura ſalutis, ac beatæ vitæ adjumenta nobis divinitus parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ Sacramenta, quemadmodum ex (*a*) Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos pervenit, & (*b*) Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt.

De neceſſitate, numero, & utilitate ſacramentorum.

a Prov. 9. 1. Zach 3. & 4. v. 9. & 2.
b Seſſ. 7. Conc Trid. can. 1. de ſacramentis in genere. Cõc. Conſt. ſeſſ. 15. Flor in decreto dato Armenis.

20. *Cur nec majori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per ſimilitudinem a naturali vita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conſervandam,

Humano generi septem sunt necessaria ad vitam commode traducendam.

dam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad rempublicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur, ac postremo, legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conservet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis facile Sacramentorum numerus colligetur.

Conc. Constā sess. 19. Florēt. in decr. dato Armenis, Trid. sess. 7. D. Th. in 3 p. q. 65. ar. 1.

21. *Septem Sacramenta esse, ex Scripturis demonstratur.*

Primus enim est Baptismus, veluti cæterorum janua, quo (a) Christo renascimur. Deinde Confirmatio, cujus virtute fit, ut divina gratia augeamur, & roboremur: baptizatis enim jam Apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus, (b) *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Tum Eucharistia, qua, tanquam cibo vere cœlesti spiritus noster alitur, & sustinetur: de ea enim dictum est a Salvatore, (c) *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Sequitur quarto loco Pœnitentia, (d) cujus ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea vero Extrema unctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur, siquidem Divus Jacobus, cum de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est, (e) *Et, si in peccatis sit, remittentur ei.* Sequitur (f) Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur (g) Matrimonium, ut ex maris, & fœminæ legitima, & sancta conjunctione, filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiose educentur.

a Joan. 3. 5. Tit. 3. 5. Scot. 4. sent. dist. 2. q. 1 D. August. Epist. 108.
b Luca 24. 49. Act. 1. 8.
c Joan. 6. 55.
d Joan. 20. 22. 23.
e Jacob. 5. 14.
f Act. 13. 2. 3. 1. Tim. 4. 14. 2. Tim. 1. 6.
g Ephes. 5. 31. 32.

22. *Æqualis non est omnium Sacramentorum vel necessitas, vel dignitas.*

De præstantia, & differentia sacramentorū. Tria sunt sacramenta præ cæteris necessaria. D. Th. in 3. p. q. 65. art. 4. Conc. Trid. de sacramentis in genere, sess. 7. can. 3. & 4. Baptismi necessitas.

Illud vero maxime animadvertendum est, quamvis omnia Sacramenta divinam, & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. Baptismum enim unicuique sine ulla adjunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit, (h) *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Pœnitentia vero

h Joan. 3. 5.

(*a*) vero illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt: neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pœnituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe cæteris antecellit. Quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

Pœnitentiæ necessitas.
a *Apoc.* 2. 5. *Luca* 13. 3.
Ordinis necessitas.
Prov. 11. 14.
Eucharistiæ dignitas.
Dion. in lib. de Ecc. Hier. c. 3.
D. Th. in 3. *p. q.* 65. *art.* 3.

23. *A quo hæc sacra, & divina mysteria sint accepta, principaliterque dispensentur.*

Deinceps videndum est, a quo hæc sacra, & divina mysteria acceperimus: neque enim dubitandum est, quin præclari alicujus muneris dignitas, ejus, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quam maxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines justos efficiat; ipsa vero Sacramenta justitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, unum, eundemque Deum in Christo Justificationis, & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum vero unius Dei potentiæ proprium sit in corda, & mentes hominum illabi, ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta a Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est: hoc enim testimonium de illo se accepisse Sanctus Joannes affirmat, cum ait: (*b*) *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

Causa efficiēs seu auctor sacramentorum, Deus est, per Christum
Amb. lib. 4. *de sac. c.* 4. *Th. in* 3. *p q.* 64. *Trid. sess.* 7. *de Sacramētis in genere, can.* 1.
Proprium est Dei illabi in animam hominis. in lib. de Eccl. dogm. & Cassian collat. 7. *c.* 13.
b *Joan.* 1. 33.

24. *Quibus ministris utatur Deus in sacramentis dispensandis.*

Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor, & dispensator sit, (*c*) ea tamen non per Angelos, verum per homines ministrari in Ecclesia voluit. Non minus enim ministrorum officio, quam materia, & forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

Dispensat Deus sacramenta per homines.
c 1. *Cor.* 4. 1. *Heb.* 5. 1.
D. Tho. in 3. *p. q.* 64. *art.* 4.
Conc. Trid. sess. 7. *can.* 10

25. *Minister sua pravitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functio-

Miniſtrorum qua ſit ratio. ſeſſ. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere can. 11. & 12. vide Greg. Nazian. orat. in S. Bap. Ambr. de his qui myſt. init. c. 5. Chryſ. Ho. 8. in 1. Cor. Auguſt. cont. Creſcen. lib. 4. cap. 20. & 4. cont. Don. c. 4. lib. 2. cont. lit. Petil. cap. 47.

a 1. Cor. 3. 6. 7.

ne non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, ut ſive boni, ſive mali ſint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia Catholica ſervavit, idque facere proponant, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, vere Sacramenta conficiant & conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi qui ea ſuſcipiunt, ſeipſos tanto bono fraudare, & Spiritui ſancto velint obſiſtere. Hanc vero in Eccleſia certam, & exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, S. Auguſtinus in iis diſputationibus, quas adverſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſime demonſtravit. Quod ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quærimus, ipſum Apoſtolum his verbis loquentem audiamus: (*a*) *Ego*, inquit, *plantavi: Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit: itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*. Ex quo loco ſatis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt, ita nihil vitii aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio

b Joan. 4. 2.

D. Aug. tract. 5. in Joan.

c Act. 19. 4.

Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. (*b*) Joannis Evangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Judas etiam Iſcariotes plures baptizavit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: *Dedit Baptiſmum Judas, & non baptizatum eſt poſt Judam: dedit* (c) *Joannes, & baptizatum eſt poſt Joannem; quia quod datum eſt a Juda, Baptiſma Chriſti erat; quod autem a Joanne datum eſt, Joannis erat: non Judam Joanni, ſed Baptiſmum Chriſti, etiam per Judæ manus datum, Baptiſmo Joannis etiam per manus Joannis dato recte præponimus*.

Sacramenta novæ legis impura conſcientia miniſtrare quam pernicioſum ipſis ſit miniſtris.

26. *Quid de illis ſentiendum ſit, qui impura conſcientia Sacramenta adminiſtrant.*

D. Th. in 3. p. q. 64. ar. 4. ex Diony. lib. de Eccl. Hier. c. 1 & ex epiſt. ad Demoph. Conſent. Aug. lib. 2. cont. Epiſt. Parm. c. 10. & tract. 5. in Joan. & lib. 3. cont. Creſc. c. 6. d. 1. Reg. 6. 7. & 1. Paral. 13. v. 9. 10. e Iſa. 12. 11. f Pſ. 49. 16. 17.

Neque vero paſtores, aliive Sacramentorum miniſtri, cum hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quomodo Sacramenta ab illis rite miniſtrentur: id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis ineſt, nunquam amittere; (*d*) at vero impure ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre: (*e*) *Sancta enim*, quod ſemel, atque iterum ac ſæpius admonere oportet, *ſancte, & religioſe tractanda ſunt*. (f) *Peccatori*, ut eſt

ut est apud Prophetam dixit Deus: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam*. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere; quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare vereatur? cum præsertim apud S. Dionysium scriptum sit, *malis symbola* (ita enim Sacramenta appellat) *ne contingere quidem permissum esse*. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.

Sess. 7. Conc. Trid. de sacramentis in gen. can. 6.
S. Dionys. de Eccl. Hier. c. 1.

27. *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed jam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus sit: id enim Sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine, justificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit, *Christum* (a) *dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per Sacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est, *Aqua corpus abluat, & cor tangat*, id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suapte natura, ea vi præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

De sacramentorum primo effectu, qui est gratia justificans. Sess. 7. Conc. Trid de sacramentis in genere. can. 6. 7. & 8. D. Th. in 3. p. qu. 62. art. 1. 2. 5.
a Eph. 5. 25. 26.
Aug. Tra. 80. in Joan.
Scot. 4. d. 1. qu. 5.

28. *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Quocirca, ne ulla unquam hujus effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari Sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare: ut eadem perpetuo interius fieri constantissime crederemus, quamvis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus, Salvatore no-

Sacramentorum vis miraculis declarata initio nascentis Ecclesiæ.
August. lib. q. veter. & novi testa. q. 93.

re nostro in Jordane baptizato (*a*) cœlos apertos esse, & Spiritum sanctum columbæ specie apparuisse, ut admoneremur, ejus gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi; ut hoc, inquam, omittamus (magis enim ad baptismi * significationem, quam Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cœlo sonitu, tanquam advenientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, Sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque (*b*) hæc miracula, quoties Apostolis Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu visa sunt, donec firmata jam fide, & corroborata, fieri desierunt.

a Matth. 3. 16. Matth. 1. 10. Luc. 3. 21. 22.

** alii legunt, sanctificationem.*

Act. 2. 3. 4.

b Act. 8. 17. & 19. 6.

29. *Quanta sit Sacramentorum novæ legis supra veteris legis sacramenta excellentia.*

Ex iis igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet justificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & præstantiorem vim Sacramentis novæ legis inesse, quam olim veteris legis sacramenta habuerunt: quæ cum (*c*) infirma essent, egenaque elementa, (*d*) inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysteriis nostriis efficienda essent, instituta sunt. At vero Sacramenta novæ legis ex Christi latere manantia, (*e*) qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi; atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse invenientur.

Præstantiora esse legis novæ Sacramenta veteribus docet Aug. l. 19. cont. Faust. c. 13. & in Psal. 83. Ambr. l. de Sacr. cap. 4.

c Gal. 4. 9.

d Hebr. 9. 13.

Sacramenta novæ legis ex Christi latere manant. Aug. lib. 2. de Symb. cap. 6. in Joan. Tract. 15. & l. 15. civit. c. 26.

e Heb. 9. 24.

30. *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.*

Alter vero Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis sacri, est Character, quem animæ im-

Secundus sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio.

mæ imprimunt. Nam cum Apostolus ait, *(a) Unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*, voce illa, *Signavit*, non obscure Characterem descripsit, cujus proprium est aliquid signare, & notare. *Est autem Character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eique perpetuo inhæret*: de quo ita apud Sanctum Augustinum scriptum est: *An minus forte sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur.*

Seff. 5. Concil. Trid. de Sacr. in gen. can. 9. c. 2. Cor. 1. 22. Scot. 4. Rep. o:1. dist. 6. q. 7. D. Aug lib. 2. contr. epistol. Parm. cap. 13. Et epist. 50. circa medium. & Tract. 6. in Joan. & lib. 1. cont. Cresc. c. 30. vide item D. Th. in 3. p. quæst. 63.

31. *Quis sit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Jam vero Character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem charactere utrùmque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere Confirmationis, & sacri Ordinis licet agnoscere: quorum altero veluti Christi milites ad ejus nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, (*b*) & spiritualia nequitiæ in cœlestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, (*c*) tanquam modo geniti infantes sunt, discernimur: alter vero tum potestatem Sacramenta conficiendi, & ministrandi conjunctam habet; tum eorum, qui hujusmodi potestate præditi sunt, a reliquo fidelium cætu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc Sacramenta Characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

Characteris usus duplex. D. Th. in 3. p. q. 63. art. 2.
Character baptismi quid efficiat.
Character Confirmationis quid præstet.
Character Sacramenti Ordinis quid signet.
b *Eph. 6. 6. 12.*
c *1. Pet. 2. 2.*
Tria tantum Sacramenta Characterem imprimunt, quę nec unquã iterantur. Conc. Florent. in Decr. Eu. & Trid. cap. 9. sess. 7.

32. *Quibus rationibus assequentur Pastores, ut populus Sacramenta veneretur, & his religiose utatur.*

In cujus argumenti explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc divina, & cœlestia munera digna sint: Alterum vero, ut quoniam a clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, iis pie, & religiose utantur; atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut si Pœnitentiæ præser-

In Sacramentorum doctrina duo præcipue observanda.

Eucharistia, & Pœnitentiæ usus frequenter populo inculcandus.

præsertim, & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si quæ de Sacramentorum divinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primum a Domino Salvatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea cum ministrantur, Spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præsto esse: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita esse: tum per ea immensas illas Dominicæ passionis divitias ad nos derivari. Postremo vero ostendant, totum Christianum ædificium (*a*) firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti; verum nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur, & augemur.

a Isa. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

Sacramentis, & verbi Dei doctrina Ecclesiam maxime fulciri.

DE

DE BAPTISMI SACRAMENTO,

CAPUT II.

1. *Cur expediat, doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.*

EX iis quidem, quæ hactenus de Sacramentis universe tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianæ Religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda Ecclesia Catholica proponit: sed si quis diligentius (a) Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed gravibus verbis, & Spiritu Dei plenis ejus mysterii memoriam renovat, divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in hujus sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

Doctrina sacramentorum quam sit utilis & necessaria.

a *Rom.* 6. 3. 4. 5. 1. *Cor.* 6. 11. & 12. 13.

Gal. 3. 27. *Eph.* 5. 26.

Baptismi vis quam serio omnibus sit expendenda.

2. *Quando potissimum Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

Verum præter eos dies, in quibus more majorum, divina Baptismi mysteria potissimum explananda essent, in Sabbato magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremoniis hoc Sacramentum celebrare consueverat, aliis etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cum Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem convenisse animadverterint. Tunc

Solemnis Baptismus Sabbato Pascha, & Pentecostes agi solitus. Tertul. lib. de Bapt. cap. 19. Basil. in exhort. ad Bapt. Ambr. in lib. de myster. pas. & ser. 62.

enim

enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris Baptismi cæremoniis expressam vident, pioque, & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque iis rebus admonitus, quas in alio geri videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligarit, cum Baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Ut igitur quæ docenda erunt, dilucide exponantur, quænam sit Baptismi natura, & substantia, aperiendum est: si prius tamen ipsius vocis significatio explicetur.

3. *Quid Baptismi nomen proprie denotet.*

Octo Baptismi genera vide apud Dam. lib. 4. de fid. orth. cap. 10. Greg. Naz. ora. 49.
a *Isa. 24. 23. Marc. 7. 4.*
b *Marc. 10. 38. Luca 12. 50.*
c *Rom. 6. 3. 4. 1. Cor. 1. Eph. 4. 15. Gal. 2. 12. 1. Pet. 3. 21.*

Ac Baptismum quidem Græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris literis non solum eam ablutionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, (*a*) sed etiam omne ablutionis genus, (*b*) quod aliquando ad passionem translatum est, significat: tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento conjungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur; qua quidem significatione (*c*) Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissime usi sunt.

4. *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expresserint.*

De variis baptismi nominibus vide Greg. Naz. in ora. 39. in sancta lumina. Clem. Alex. lib. 1. pædag. cap. 6. Dionysius Areop. cap. 3. de Eccl. Hierarc. illuminationem vocavit.
d *Heb. 10. 32. & cap. 6. 4.*
Expurgatio, Sepultura. Crux Christi, Plantatio.
e *1. Cor. 5. 7.*
f *Rom. 6. 4.*
S. Dionys. de Eccl. Hierar. cap. 12.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud suscipientes universam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alii vero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in Baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt: nam & Apostolus ita inquit: (*d*) *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum*, tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad Baptizandos habuit, tum expurgationem, quia per baptismum (*e*) expurgamus vetus fermentum, ut simus nova conspersio, tum sepulturam, (*f*) tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum vocaverit, perspicuum est: cum hoc Sacra-

cramentum veluti janua ſit, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo divinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breviter exponenda erunt.

5. *Quæ ſit Baptiſmi definitio.*

Quod autem ad rei definitionem attinet, etſi multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior, & commodior eſſe videtur, quam ex verbis Domini apud Joannem, & Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. Nam cum Salvator dicat, (*a*) *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei;* & Apoſtolus cum de Eccleſia loqueretur, (*b*) *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ;* ita ſit, ut recte, & appoſite definiatur, Baptiſmum eſſe Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. (*c*) Natura enim ex Adam filii iræ naſcimur: per Baptiſmum vero in Chriſto filii miſericordiæ renaſcimur: ſiquidem (*d*) *dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.*

Definitiones Baptiſmi vide apud Alex. de Ales in 4. p. qu. 11. per totam, & D. Th. in 3. p. qu. 66. art. 1.
a *Joan.* 3. 5.
b *Eph.* 5. 29.
c *Eph.* 2. 31.
d *Joan.* 13. 14.

6. *Qua ratione Baptiſmi Sacramentum perficiatur.*

Sed quibuſcunque tandem verbis Baptiſmi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramentum confici ablutione; cui ex Domini Salvatoris inſtituto certa, & ſolemnia verba neceſſario adhibentur, quemadmodum ſemper ſancti Patres docuerunt: quod apertiſſimo illo D. Auguſtini teſtimonio demonſtratur: *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.* Id vero eo diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut exiſtiment, quod vulgo dici ſolitum eſt, aquam ipſam, quæ ad conficiendum Baptiſmum in ſacro fonte aſſervatur, Sacramentum eſſe. Tunc enim Sacramentum Baptiſmi dicendum eſt, cum aqua ad abluendum aliquem, additis verbis, quæ a Domino inſtituta ſunt, reipſa utimur. Jam vero quoniam ſingula Sacramenta ex materia, & forma conſtitui initio diximus, cum generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco quæ utraque ſit in Baptiſmo, a Paſtoribus declarandum erit.

Baptiſmus ablutione, & forma verborum perficitur. Chryſoſt. Hom. 24. in Joan. Aug. l. 6. cont. Donat. cap. 25. Concil. Flor. & Trid. D. Aug. Tract. 180. in Joan.

Aqua non poteſt dici Sacramentum, ſed ablutio.

7. *Quæ ſit propria Baptiſmi materia.*

Materia igitur, ſive elementum hujus Sacramenti, eſt omne naturalis aquæ genus, ſive ea maris ſit, ſive fluvii, ſive paludis, ſive putei, aut fontis, quæ ſine ulla adjunctione

De materia Baptiſmi ſeſ. 7. Conc. Trid. de Baptiſmo can. 2. Concil. Florent.

ctione aqua dici solet. Nam & Salvator docuit, *(a) Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei:* & Apostolus inquit, *(b) Ecclesiam lavacro aquæ mundatam esse:* & in B. Joannis epistola scriptum legimus: *(c) Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis*. Quod etiam *(d)* aliis sacrarum literarum testimoniis comprobatur.

a *Joan. 3. 5.*
b *Eph. 5. 26.*
c *1. Joan 5.8.*
d *Act. 8. 10. 47. Heb. 18. 2. & 1. Pet. 3. 20.*

8. *Locus D. Matthæi de Baptismo ignis exponitur.*

Quod vero a Joanne Baptista dictum est, venturum esse Dominum, *(e)* qui baptizaret in Spiritu sancto, & igne, id quidem nullo modo de Baptismi materia intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritus sancti effectum, vel certe ad miraculum referri debet, *(f)* quod die Pentecostes apparuit, cum Spiritus sanctus e Cœlo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: *(g) Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.*

e *Matt. 3. 12. Sic exponit Hier. in Matt.*
f *Act. 2. 3. Sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can. 1.*
g *Act. 1. 5.*

9. *Quibus figuris, & Prophetiis vis aquarum Baptismi sit demonstrata.*

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse, ex divinis scripturis animadvertimus. Diluvium enim, *(h)* quo mundus purgatus est, quod *(i)* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, hujus aquæ figuram, & similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps *(k)* in priori Epistola ostendit. *(l)* Et maris rubri transitum ejusdem aquæ significationem habuisse, *(m)* D. Paulus ad Corinthios scribens exposuit. Ut interim omittamus *(n)* tum Naaman Syri ablutionem, *(o)* tum probaticæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus hujus mysterii symbolum inesse facile apparet.

De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter *(p)* Isaias Propheta omnes sitientes invitat, *(q)* vel quas e templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit, *(r)* præterea fons ille, quem domui David, habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciavit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

Ambr. lib. 1. de sacram. c. 5. & 6. & lib. 2. per totum.
h *Gen. 6. 5.*
Diluviũ olim Baptismum repræsentavit.
i *Genes. 6. 5*
K *1. Pet. 3. 21.*
Mare Rubrũ.
l *Exod. 14. 21.*
m *1. Cor. 10.*
Naaman ablutio.
n *4. Reg. 5. 14.*
o *Joan. 5. 1.*
Probatica piscina.
Vim aquarum baptismi prævidit Isaias.
p *Isa. 55. 21.*
q *Ezech. 47. 1.*
r *Zach. 13. 1.*

10. *Cur*

10. *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti voluerit Deus, quam alia materia.*

Quantum vero Baptismi naturæ, & virtuti consentaneum fuerit, ut ejus propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstravit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ nusquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maxime significat: ut enim aqua sordes abluit, ita etiam Baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

Aquæ usus in Baptismo quã sit natura consentaneus, & conveniens. S.Hieron.epist. 83.tom.2.vide D.Th. in 3.p. qu.66. art.3. Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

11. *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adjiciatur.*

Illud vero animadvertendum est, quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex Apostolorum traditione, semper in Catholica Ecclesia observatum esse, ut cum solemnibus cæremoniis Baptismus conficitur, sacrum etiam Chrisma addatur, quo Baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc, an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum esse, nunquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptismi Sacramentum ulla ratione confici posse.

Aqua simplici, & naturali cur chrisma adjiciatur, vide Amb. l. 1. de sacr. cap.2. & lib. 3.cap.1. & Innoc.lib.1. decr. tit. 15. cap. cum venisset. Dam. lib. 3. cap.10. in f.

12. *Quare promiscue omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma clare exponenda sit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera ejus pars maxime necessaria. In hujus autem Sacramenti explicatione eo majori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterii notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni divinarum rerum scientia communiter eve-

Quam sæpe & quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

nit, verum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetenda est. Cum enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum sæpissime a mulierculis Baptismum ministrari oporteat, ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad hujus Sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant.

13. *Quæ sit perfecta, & absoluta hujus Sacramenti forma.*

Aug. l. 6. cont. Donat. c. 25. Greg. Naz. or. 40. *Baptismi forma.*

Quare dilucidis, & apertis verbis, quæ facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam, & absolutam Baptismi formam, *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ita enim a Domino, & Salvatore nostro traditum est, cum Apostolis apud Matthæum præcepit, (*a*) *Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Ecclesia divinitus edocta optime intellexit, in hujus Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur, *Ego te Baptizo*. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ Baptismum efficit, significare oportebat, idcirco illud pronomen, *Te*, & distincta divinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur, quæ modo exposita sunt, *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Neque enim sola Filii persona, de quo a Joanne scribitur, (*b*) *Hic est qui baptizat*, sed simul omnes Sanctæ Trinitatis personæ ad Baptismi Sacramentum operantur. Quod autem *in Nomine* non *in Nominibus*, dictum est, hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & divinitatem. Etenim hoc loco *Nomen* ad personas non refertur, sed divinam substantiam, virtutem, & potestatem, quæ una, & eadem est in tribus personis, significat.

a Matth. 28. 19. 20. Isa. 18. *Actio ministri in Baptismo ex Christi verbo esse necessaria colligitur. Persona qua baptizatur.*

Principalis causa sanctificationis est S. Trinitas.

b Joan. 1. 33.

Ambr. lib. 1. de Spiritu sancto cap. 24. & l. 2. de sacramentis cap. 7. *In forma baptismi quid Nomen significet.*

14. *An in forma Baptismi verba omnia perinde sint necessaria.*

Ignorantia linguæ latinæ, mutans baptismi verba, verum confert baptisma. Summa Conciliorum fol. 220. Bernardus epist. 340.

Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, observandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest: quædam vero non ita necessaria, ut si desint, Sacramenti ratio non constet: cujusmodi est vox illa, *Ego*: cujus vis in verbo *Baptizo* continetur. Imo vero in Ecclesiis Græcorum variata dicendi ratione prætermitti consuevit: propterea quod nullam

nullam fieri oportere ministri mentionem judicarunt. Ex quo factum est, ut in Baptismo hac forma passim utantur, *Baptizetur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti;* a quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex Concilii Florentini sententia, & definitione apparet: cum iis verbis satis explicetur id, quod ad Baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc reipsa peragitur.

Græcorum baptizandi ratio.
Alexand. de Ales 4. p. q. 13. memb. 3. ar. 2.
Conc. Flor. in doctrina de sacrament.

15. *Quomodo Apostoli in nomine Christi baptizaverint.*

Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli (*a*) *in nomine* tantum Domini *Jesu Christi* baptizarent, id quidem Spiritus sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesiæ, *Jesu Christi* nomine prædicatio illustrior fieret, divinaque, & immensa ejus potestas magis celebraretur. Deinde vero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt. Qui enim Jesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, a quo unctus est, & Spiritum sanctum, quo unctus est, significat.

D. Th. in 3. p. q. 66. art. 6.
a Act. 2. 38. & 8. 16. & 10. 48. & 19. 5.
Baptizabant Apostoli in nomine Christi, hoc est, in forma tradita a Christo.
Matth. 28.
Damasc. lib. 4. cap. 10.

16. *Apostolos in nomine Christi, tacitis aliis duabus personis Trinitatis, nunquam baptizasse credendum est.*

Quanquam dubium fortasse alicui videri potest, an hujusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverint; si Ambrosii, & Basilii sanctissimorum, & gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Jesu Christi interpretati sunt, ut dixerint iis verbis significari Baptismum, non qui a Joanne, sed qui a Christo Domino traditus esset: tametsi a communi, & usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus videtur, cum inquit, (*b*) *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis*, ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Salvator, & Dominus noster servandam præceperat, baptizatos esse. Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit.

S. Amb. lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3.
Cum nomen Jesu adoramus, totam Dei majestatem veneramur.
Petrus Chrysologus ser. 144
b Gal. 3. 27. 1. Cor. 12.

17. *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Quoniam vero in hoc Sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem servare oportet, idcirco ejus quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est, atque ab eis brevi-

Ablutio baptismi tribus modis fieri potest.
D. Th. in 3. p. q. 66. art. 7.

breviter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus, quicunque servetur, Baptismum vere perfici credendum est, aqua enim in Baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit; quare Baptismus ab (a) Apostolo lavacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia observatum animadvertimus, quam vel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum (b) a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizavit.

a Ephes. 5. 26. Lavacrum regenerationis. Trina mersio fuit in usu Augustini tempore.
b Act. 2. 41.

18. *Unicane ablutio requiratur, an trina.*

Utrum vero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. Utrovis enim modo & antea in Ecclesia Baptismum vere confectum esse, & nunc confici posse, ex Divi Gregorii Magni epistola ad Leandrum scripta satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua Ecclesia servari animadverterit.

Unane, an trina ablutio fieri debeat, c. 49. Apostolorum.

19. *Quare caput hic potissimum abluatur.*

Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum; simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem, verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse.

Concil. Tolet. IV. can. 5. Dion. lib. de Eccl. Hier. c. 4. D. Th. in 3 p. qu. 66. art. 7. ad 2. Verba Sacramenti eodem tempore, quo abluitur caput, pronuncianda sunt. Psal. 28. Dominus super aquas.

20. *Christusne Baptismum ante, an post passionem instituerit.*

His expositis, conveniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptismum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, a Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diversa tempora Baptismi notanda esse: alterum, cum Salvator eum instituit: alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse a (c) Joanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus, & Augustinus, eo tem-

Duo tempora institutionis baptismi. D. Th. in 3. p. qu. 66. art. 2. Quando Christus baptismum instituerit.
c Matth. 3. 16. D. Greg. Naz. orat. in natal. Salvatoris circa fin.

eo tempore aquæ vim generandi, in ſpiritualem ſcilicet vitam, datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: *Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua.* Et alibi: *Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.* Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cujus nomine Baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declaravit (*a*) Vox enim Patris audita eſt, Filii perſona aderat, & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit; præterea cœli aperti ſunt, quo nobis jam per Baptiſmum licet aſcendere. Quod ſi quis ſcire cupiat, quanam ratione tanta, & tam divina virtus a Domino aquis tributa ſit, id quidem humanam intelligentiam ſuperat: hoc vero ſatis percipi a nobis poteſt, Baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſſimi ejus corporis tactu, aquam ad baptiſmi ſalutarem uſum conſecratam eſſe; ita tamen, ut hoc Sacramentum, etſi ante Paſſionem inſtitutum fuerit, a Paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit.

Amb. ſerm. 18. & 21. ſuper Beati immaculati.
Aug. ſer. 29. 36. & 37. de tempore.
Aquæ vis per Chriſtum eſt aucta.
Tota Trinitas in baptiſmo Chriſti præſens ſuum numen declaravit:
a *Matth.* 3. 16. 17. *Marci* 1. 10. 11. *Luca* 3. 21.
Aug. ſerm. 36. de tempore.
Baptiſmus ante Chriſti paſſionem fuit quidem uſitatus, poſtea tamen vim ſuam accepit.

21. *Quando lex Baptiſmi homines obligare cœperit.*

Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de Baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. Nam inter ſacros ſcriptores convenit, poſt Domini reſurrectionem, cum Apoſtolis præcepit, (*b*) *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de Baptiſmo teneri cœpiſſe. Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: (*c*) *Regeneravit nos in ſpem vivam per Reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis*. Idemque ex illo Pauli loco, (*d*) *Seipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret*, (cum de Eccleſia loqueretur) *mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*, licet cognoſcere. Uterque enim Baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, videtur retuliſſe: ut dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Salvatoris, (*e*) *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat.

Lex de Baptiſmo ſuſcipiendo quando lata fuerit.
b *Matth.* 28. 19. *Marc.* 16. 15. 16.
Quando baptiſmus homines obligare cœpit.
c 1. *Pet.* 1. 3.
d *Eph.* 5. 26.
e *Joan.* 3. 5.

22. *Sacramentum Baptiſmi in quanta veneratione habendum.*

Ex iis igitur, ſi accurate a Paſtoribus tractentur, haud

dubium

dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur: præsertim vero cum cogitarint præclara illa, & amplissima munera, quæ, cum Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, intima Spiritus sancti virtute donari, atque impertiri. Ut enim, si quemadmodum (*a*) Elisæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cœlestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem divina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent; cur idem etiam eventurum non existimemus, cum a Pastoribus hujus Sacramenti divitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles, si non corporis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Quanta munera in Baptismo conferantur ex his, quæ in Christi Baptismo evenerunt; docet D. Th. in 3. p. quæst. 39. art. 5. & 6.

a 4. *Reg.* 6. 17.

23. *Quot hominum genera Baptismum administrare possint.*

Non homo, sed Christus est, qui baptizat, Sacerdos vero legatione tantum pro Christo fungitur. Joann. 1. Super quem &c. Cyp. de baptis. Christi circa princ. Et dicitur, Ego te baptizo in nomine &c.

Jam vero, a quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modo, sed necessario tradendum videtur; tum ut ii, quibus præcipue hoc munus commissum est, illud sancte, & religiose curare studeant; tum ut ne quis tanquam fines suos egressus in alienam possessionem intempestive ingrediatur, vel superbe irrumpat; cum in omnibus ordinem servandum esse (*b*) Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & Sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut jure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. Iis enim in Apostolis præceptum est a Domino, (*c*) *Euntes baptizate*. Quamvis Episcopi, ne graviorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, (*d*) Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod vero Sacerdotes jure suo hanc functionem exerceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare Baptismum possint, ex doctrina (*) Patrum, & usu Ecclesiæ constat. Nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint, (*e*) quæ est pacis, & unitatis Sacramentum, consentaneum fuit, potestatem iis dari omnia illa administrandi, per quæ necessario hujus pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod si aliquando Patres sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi jus permissum non esse dixerunt, id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemni cæremonia administrari consueverat, intelligendum videtur.

b 1. *Cor.* 14.

Triplex ordo ministrorum Baptismi. Primus ordo est Episcoporum, & Sacerdotum. Isid. l. 2. de off. Eccles. cap. 24.

c *Matth.* 28. 19.

d 1. *Cor.* 1. 17.

Sacerdotum proprium est baptismum cōferre. D. Th. in 3. p. qu. 67. art. 2.

* *Isid. lib. 2. de offic. Eccles. cap. 4.*

e 1. *Cor.* 10. 17. *Vide Leonem Magnum epist.* 88.

Secun-

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu non licere hoc Sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testantur.

Secundus ordo est Diaconorũ. Diaconi sine necessitate baptizare nõ possunt. Dist. 93. cap. Diaconus. D. Th. in 3. p. qu. 67. art. 1. & de consecr. dist. 4. cap. Cunctas.

24. *Qui Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possint.*

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cæremoniis baptizare possunt: quo in numero sunt omnes etiam de populo, sive mares, sive fœminæ, quamcunque illi sectam profiteantur. Nam Judæis quoque, Infidelibus, & Hæreticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est, si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum vero a Sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant, Baptismum, qui etiam datur ab Hæreticis *in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. In quo profecto summam Domini nostri bonitatem, & sapientiam licet admirari. Nam cum hoc Sacramentum necessario ab omnibus percipiendum sit, quemadmodum aquam ejus materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest, sic etiam neminem ab ejus administratione excludi voluit. Quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solemnes cæremonias adhibere, non quidem quod ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quam Sacramentum, habeant.

Quilibet in necessitate baptizare potest, sess. 7. Conc. Trid. de baptism. can. 4. Concil. item Later. c. 1. & habetur de summa Trin. c. Firmiter & Concil. Flor. in decr. Eugenii.

Populares non debent solemnes cæremonias in Baptismo adhibere. D. Thom in 3. p. quæst. 67. art. 3.

25. *Quis ordo in baptizando a fidelibus servandus sit.*

Neque vero hoc munus ita omnibus promiscue permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum instituere maxime deceat. Mulier enim, si mares adsint, Laicus item præsente clerico, tum clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sunt, si interdum præsente aliquo viro, qui hujus Sacramenti conficiendi minime peritus sit, quod alias viri magis proprium officium videretur, ipsæ exequantur.

26. *Cur præter eos, qui baptizant, in regenerationis mysteriis Patrini adhibeantur.*

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus decla-

ratum est, Baptismum conficiunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima Catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent, ii nunc Patrini, olim Susceptores, Sponsores, seu Fidejussores, communi vocabulo, a rerum divinarum scriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniam ad omnes fere laïcos pertinet, accurate a Pastoribus agendum erit, ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis vero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum, præter Sacramenti Ministros, Patrini etiam, & Susceptores adjungerentur. Quod quidem optimo jure factum esse, omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus, (a) *Sicut modo geniti infantes rationabile, sine dolo, lac concupiscite*. Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicujus fidei, & prudentiæ committantur, a quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non superfit, ut privatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium a Divo Dionysio habemus, cum inquit: *Divinis nostris Ducibus* (sic enim Apostolos vocat) *in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in divinis, veluti pædagogo traderent; sub quo sicut sub divino patre, & salvationis sanctæ susceptore, reliquum vitæ puer degeret*. Eandem vero sententiam confirmat Higinii auctoritas.

De patrinis baptizandorũ agit Dionys. lib. de Eccl. Hier. cap. 4. Alex. de Ales 4. p. qu. 10. memb. 3 art. 1.

D. Th. in 3. p. q. 67. art. 7.

a 1. Pet. 2. 2.

Patrinorum adhibendorum quam vetusta sit consuetudo. S. Dionys. de Eccles. Hier. c. 7. part. 3. & 12. in fin. Higin. Papa de cons. dis. 4. c. in Catechismo, & ibid. c. Non plures, &c. in Baptismate, & 30. qu. 1. cap. pervenit, & seq.

27. *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta matrimonium impedit, & dirimit.*

Quamobrem sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum ejus veris parentibus affinitate devinciatur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita dirimantur.

De affinitate in Baptismo contracta. Sess. 24. Conc. Trid. de reform. Matr. c. 2.

28. *Quæ*

28. *Quæ sint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Præterea docere oportet fideles, quæ sint Susceptoris partes. Etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit: quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur universe Susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christianæ vitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemni cæremonia spoponderunt. Audiamus, quid ea de re sanctus Dionysius scribat, verba Sponsoris exprimens: *Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrariis; omnino profiteatur, peragatque divina, quæ pollicetur.* Item Divus Augustinus, *Vos*, inquit, *ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.* Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati, illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filiis spiritualibus tradenda sint, paucis Divus Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso Susceptorum officio loqueretur: inquit enim: *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta.*

Patrinorum officium.
D. Th. in 3. p. qu. 67. art. 8.

Dionysius de Eccl. Hierarc. cap. 7. part. 3.

D. Aug. serm. 163. de tempore. Amb. lib. 1. de sacram. c. 2. in fine.

Quid susceptores filios suos spirituales docere debeant, fusius Aug. ser. 165. de tempore: sed hæc habentur de consec. dist. 4. cap. 120. Vos autem.

29. *Quivis promiscue ad Susceptoris munus non est admittendus.*

Quæ cum ita se habeant, facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ hujus tutelæ administratio committenda non sit, nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, Hæretici in primis, Judæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendaciis

Quales Patrini sint assumendi.

Parentes naturales filios suos suscipere non possunt. 30. q. 1. c. Pervenit. D. Th. in 3. p. q. 67. a. 8. ad secundu.

Neque infideles, & hæretici ex Concil. Mag. can. 55. & de consec. dist. 4. cap. In baptismate.

ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem evertant.

30. *Quis Patrinorum numerus eſſe debeat.*

Patrinorum numerus. Seſſ. 24. Conc. Trid. de reform Matrim. cap. 20. & idē habetur de conſecr. diſt. 4. cap. Non plures, & de cogn. ſpirit c. Quamvis.

Plures quoque ne baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, ſed ut unus tantum, ſive vir, ſive mulier, vel ad ſummum unus, & una, Tridentino Concilio ſtatutum eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo a multitudine magiſtrorum perturbari poterat: tum quia providere oportebat, ne inter plures hujuſmodi affinitates conjungerentur, quæ impedirent, quominus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

31. *Baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius.*

a Joan. 3. 5. Matth. 28. 9. Clemens Roman. epiſt. 4. Aug. in Joan. Tract. 13. Amb. de iis qui myſter. initiātur. c. 4. Conc. Later. cap. 1. Citra Baptiſmum nullus omnino ſalvari poteſt.

Sed cum cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus utiliſſima habenda ſit, tum vero nihil magis neceſſarium videri poteſt, quam ut doceantur, omnibus hominibus Baptiſmi legem (*a*) a Domino præſcriptam eſſe, ita ut, niſi per Baptiſmi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriam, & interitum a parentibus, ſive illi fideles, ſive infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius a Paſtoribus explicandum erit, quod apud Evangeliſtam legitur: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

32. *Infantes omnino ſunt Baptizandi.*

Cōc Tr. de Baptiſmo can. 5. & ſeſſ. 6. de juſtificatione cap. 4. De Baptiſmo parvulorum ſeſſ. 5. Concil. Trid. decreto de peccato originali, & ſeſſ. 7. de Bapeiſmo c. 12. 13. & 14. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hier. c 7. Aug. epiſt. 28. & lib. 1. de peccat. merit. & remeſſ. c. 23. Conc. Milevit. cap. 2. b Matt. 19. 14. c Mar. 10. 16. Luce 18. c. 15. d 1. Cor. 1. 16. e Gen. 17. 11. Levit. 12. 3. Luce 1. 59. f Eph. 2. 11. g Col. 2. 11.

Quam legem non ſolum de iis, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab Apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & authoritas confirmat. Præterea credendum eſt, noluiſſe Chriſtum Dominum Baptiſmi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat, (*b*) *Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cœlorum*, (*c*) quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cum (*d*) legimus totam aliquam familiam a Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde Circumciſio, quæ figura fuit Baptiſmi, eum morem maxime commendat. (*e*) Pueros enim octavo die circumcidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret. Ac quibus (*f*) circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem Baptiſmum, qui eſt (*g*) circumciſio Chriſti non manufacta, prodeſſe perſpicuum eſt.

Poſtre-

Postremo, ut Apostolus docet (*a*) *si unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Jesum Christum*. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint, multo magis per Christum Dominum possunt gratiam, & justitiam consequi, ut regnent in vitam: quod quidem sine Baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam esse. Nam (*b*) ut a Sapiente præclare dictum est, *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*.

a Rom. 5. 17. Dion. Areop. in 7. c. li. de Hier. Eccl. hanc rationem habet.

b Prov. 22. 6.

33. *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Infantes etiã in Baptismo gratiam accipiunt.

Neque enim dubitare licet, quin Infantes fidei Sacramenta, cum abluuntur, accipiant: non quia mentis suæ assensione credant, sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini verbis loquamur) universæ societatis sanctorum muniuntur. Etenim ab iis omnibus recte dicimus eos Baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum charitate ad communionem sancti spiritus adjunguntur.

Augu. in Enchir. cap. 42. Sec. 4. Dist. 4. quæst. 2.

34. *Infantum Baptismus non differendus.*

Infantes mox ad Baptismũ sunt deferẽdi.

Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primum id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, & solemnibus cæremoniis baptizandos curent. Nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis Baptismus præbeatur, relicta sit, facile intelligitur, quam gravi culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur: cum præsertim propter ætatis imbecillitatem infinita pene vitæ pericula illis impendeant.

Greg. Naz. or. 40. in Sanctũ Baptisma. Aug. lib. 3. de orig. animæ c. 9. & lib. 1. de peccat. mer. & rem. c. 23.

35. *Adulti quomodo ante Baptismum instruendi sint.*

Diversam vero rationem in iis servandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. Nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt. Quod si ad Dominum Deum convertantur, tum vero monere oportet, ne ultra tempus ab Ecclesia præscriptum Baptismi Sacramentum differant. Nam cum scriptum

De Baptismo adultorum vide Aug. in lib. de fide & operibus cap. 9. & de consec. dist. 4. c. ante Baptismum, & Ante viginti.

a Eccl. 5. 8.

ſcriptum ſit, (a) *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem*, docendi ſunt, perfectam converſionem in nova per baptiſmum generatione poſitam eſſe: præterea, quo ſerius ad baptiſmum veniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe cæterorum Sacramentorum uſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine Baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex Baptiſmo percipimus; ſiquidem non ſolum omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam, & ſordes Baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit; ſed divina gratia nos ornat, cujus ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, juſtitiamque, & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ vitæ conſtare facile omnes intelligunt.

Baptiſmi quanta ſit virtus.

36. *Adultis Baptiſmum differendum eſſe demonſtratur.*

Sed quamvis hæc ita ſint, non conſuevit tamen Eccleſia Baptiſmi Sacramentum huic hominum generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tempus differendum eſſe conſtituit. Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, conjunctum habet; cum illis, qui rationis uſu præditi ſunt, Baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & male actæ vitæ pœnitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & juſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quominus ſalutari aqua ablui poſſint. Contra vero hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre. Primum enim quoniam ab Eccleſia diligenter providendum eſt, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & ſimulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur, cujus rei cauſa, in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter Catechumenos eſſent; deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Chriſtianæ vitæ inſtitutionibus erudirentur perfectius. Præterea major religionis cultus Sacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantum Paſchæ, & Pentecoſtes diebus ſolemni cæremonia Baptiſmum ſuſcipiant.

Propoſitum Baptiſmi in neceſſitate ad ſalutem ſufficit. Aug. in l. quæſt. in Lev. q. 85. Amb. in lib. 5. Epiſt. 33. de obitu Valent. D. Th. in 3 p. q. 65. ar. 2. Cur expediat in adultis baptiſmum differri.

Conc. Agaren. c. 34. & de conſecr. diſt. 9. cap. Judæi. vide item Concil. Brach. 2. cap. 1. & Laod. c. 46.

37. *Baptiſmus non ſemper eſt adultis differendus.*

Sed interdum tamen Baptiſmi tempus juſta aliqua, & neceſſaria de cauſa differendum non eſt; veluti ſi vitæ periculum inſtare videatur; ac præſertim ſi illi abluendi ſint, qui jam fidei myſteria plene perceperint. Quod quidem Philippum,

Quando non diu differri debeat Baptiſmus. Greg. Nazian. orat. 40. in S. Baptiſma.

pum, & Apostolorum Principem fecisse satis constat, (*a*) cum alter Candacis reginæ Eunuchum, (*b*) alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim ut se Fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

a *Act.* 8. 38.
b *Act.* 10. 48.

38. *Quomodo affecti esse debeant, qui sunt baptizandi.*

Primum in Baptizandis propositum requiritur.

Docendum præterea, ac populo explicandum erit, quomodo affecti esse debeant, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque sit illis Baptismum suscipere. Nam cum unusquisque (*c*) in Baptismo peccato moriatur, & novam vitæ rationem, & disciplinam suscipiat, æquum est, non invito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, Baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec vero in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit.

c *Rom.* 6. 2. *Aug. in lib. de pœnit. medic. c.* 2. *D. Tho. in* 3. *part. qu.* 68. *art.* 7.

D. Th. in 3. *p. q.* 68. *art.* 2. & *colligitur ex August. lib.* 4. *Conf. cap.* 1.

39. *Amentes quando possint, vel non possint baptizari.*

Præterea amentes, & furiosi, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam Baptismi suscipiendi voluntatem habebant, nisi vitæ periculum immineat, baptizandi non sunt: cum autem in vitæ discrimine versantur, si antequam furere inciperent, ejus voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt: sin minus, a Baptismi administratione abstinendum est. Idemque judicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate nunquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ authoritas, & consuetudo satis declarat.

40. *Quæ præterea ad Baptismum suscipiendum requirantur.*

In baptizandis fides requiritur. vide Alex. de Ales 4. *part. qu.* 18. *Mem.* 2. *art.* 2.

Verum præter baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maxime necessaria est. Etenim Dominus, & Salvator noster docuit, (*d*) *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male actæ vitæ pœniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est; aliter enim qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. Nihil enim Baptis-

d *Mar.* 16. 16.

Tertio requiritur pœnitentia.

Baptiſmi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum unquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cum itaque Baptiſmus ob eam rem expetendus ſit, (*a*) *ut Chriſtum induamus, & cum eo conjungamur*, plane conſtat, merito a ſacra ablutione rejiciendum eſſe, cui in vitiis, & peccatis perſeverare propoſitum eſt: præſertim vero, quia nihil eorum, quæ ad Chriſtum, & Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt; inanemque Baptiſmum, ſi juſtitiæ, & ſalutis gratiam ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus, (*b*) qui ſecundum carnem ambulare, non ſecundum ſpiritum cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam ejus rationem ſine ulla dubitatione conſequitur, ſi modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrem Princeps Apoſtolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde ab eo, & a reliquis Apoſtolis, quid ſibi faciendum eſſet, quæſiverant, ita reſpondit, (*c*) *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum*, & alio loco, (*d*) *Pœnitemini*, inquit, *& convertimini, ut deleantur peccata veſtra*. Item beatus Paulus ad Romanos ſcribens aperte oſtendit, ei, (*e*) qui baptizatur, omnino moriendum eſſe peccatis: quare nos monet, (*f*) *ne exbibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed exbibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viventes*.

a *Galat.* 3. 27.

Ubi fruſtra adhiberi Sacramenta videntur, ibi abſtinendum eſt.

b *Rom.* 8. 1.

Verus Baptiſmus eſſe poteſt in impœnitente, ſed non ſalutaris.

c *Act.* 2. 38.

d *Act.* 3. 19.

e *Rom.* 6. 11.

f *Ibidem* 13.

41. *Quantum de his ſermonem habere conferat.*

Hæc vero ſi fideles ſæpe meditati fuerint, primum quidem ſummam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & divinum Baptiſmi beneficium, ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde cum ſibi ante oculos proponent, quam aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati ſunt, illud etiam in primis a Chriſtiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam ſancte, & religioſe traducere vitam ſtudeant, perinde ac ſi ea ipſa die Baptiſmi Sacramentum, & gratiam conſecuti eſſent. Quamquam ad inflammandos veræ pietatis ſtudio animos nihil magis proficiet, quam ſi Paſtores accurata oratione explicaverint, quinam ſint Baptiſmi effectus.

42. *Præcipuus Baptiſmi effectus quis ſit.*

De his igitur quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe

nec se ab eo dejici ullis adversarii insidiis, vel impetu ullo unquam tempore patiantur, hoc primum tradere oportet, peccatum, sive a primis parentibus origine contractum, sive a nobis ipsis commissum, quamvis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse videatur, admirabili hujus Sacramenti virtute remitti, & condonari. Id vero multo ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: (a) *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subjecit: (b) *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*. Atque hanc doctrinam perpetuo a sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de Baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur: *Generante carne tantum contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio*. Et sanctus Hieronymus ad Oceanum, *Omnia*, inquit, *in Baptismate condonata sunt crimina*. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit, cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, quive asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus evelli, sed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut ejusdem sanctæ Synodi verbis utamur, *in renatis nihil odit Deus: quia* (c) *nihil damnationis est his, qui* (d) *vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed* (e) *veterem hominem exuentes, &* (f) *novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt*.

43. *Concupiscentia in baptizatis an sit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem remanere: sed illa vere peccati rationem non habet. Nam ex Divi quoque Augustini sententia (g) *In parvulis baptizatis concupiscentiæ reatus absolvitur, ad agonem relinquitur*. Atque idem alibi testatur (h) *Concupiscentiæ reatus in Baptismate solvitur, sed infirmitas manet*. Concupiscentia enim, quæ ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio,

T natura

De eximiis Baptismi effectibus.

Gregor. Naz. or. 40. in sanctum Baptisma.

Primus, ac præcipuus Baptismi effectus est cujuscunq; peccati remissio. Concil. Trid. Sess. 5. de peccato orig.

a *Ezech.* 36. 15.

b 1. *Cor.* 6. 11.

D. Aug. lib. 1. *de pecc. mer. & remiss. c.* 15. *Vide eundem lib.* 1. *contra duas epist. Pelag. c.* 13. *& in Ench. c.* 64. *Greg. l.* 9. *epist.* 39. *S. Hieron. t.* 2. *ad Ocean. epist.* 81. *ante medium Conc. Vien. & Florent. in doct. de Sacr. Trident. Synod. sess.* 5. *de peccato orig.*

c *Rom.* 8. 1.

d *Rom.* 6. 4.

e *Col.* 3. 9. 10.

f *Eph.* 4. 24.

Aug. de Gen. ad litt lib. 6. *cap.* 14. *& habetur de Pænit. dist.* 2. *c. Quomodo renovari.*

De concupiscentia in baptizatis remanente Concil. Trid. de peccato orig. sess. 5

Quid concupiscentia.

g *D. August. l.* 1. *de peccat. merit. & remiss. cap.* 39.

Id. l. 1. *de nup. & con. cap.* 23. 25. *& con Jul. l.* 6. *c.* 5. *l retr. c.* 15. *& de ver. Ap. ser.* 6.

natura sua rationi repugnans : qui tamen motus si voluntatis consensum, aut negligentiam conjunctam non habeat, a vera peccati natura longe abest. Ac cum sanctus Paulus inquit, (*a*) *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret*, (*b*) *Non concupisces*; ex his verbis non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit sanctus Gregorius ita scribens : *Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per fidei Sacramentum anima peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhæreat*. Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cum apud sanctum Joannem ait (*c*) *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*.

a *Rom.* 7. 7.
b *Exod.* 20. 17.
B. Greg. lib. 9. *reg. epist.* 39. *Reg.* 1. 3c.
c *Joan.* 13. 10.

44. *Omnia peccata Baptismo tolli iterum demonstratur.*

Quod si cui expressam hujus rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syri leprosi historiam (*d*) qui cum septies Jordanis aqua se abluisset, testante Scriptura, ita a lepra mundatus est, ut ejus caro, caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostra culpa contracta sint, remissio. Cujus rei causa a Domino, & Salvatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cum inquit, (*e*) *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum*.

d 4. *Reg.* 5. 14.
e *Act.* 2. 38.

45. *Ut culpa, ita etiam pœna omnis Baptismo remittitur.*

Secundus Baptismi effectus est omnium pœnarum, quæ peccatis debebantur, condonatio.

Jam vero in Baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. Nam etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus passionis Christi Domini communicetur, de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo, (*f*) nos per ipsum Christo commori, & sepeliri. Ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti injuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, ejusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres Opera satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec vero quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudini adversantur, quæ olim Judæis, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies jejunarent. Neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat, sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem ve-

D. Thom. in 3. *p. qu.* 69. *art.* 2.
Ex Ambrosio in c. 11. *Ep. ad Rom. cui consentit. Aug. l.* 1. *de nupt. & concup. c* 34.
f *Rom.* 6. 3.
Jam recens baptizato non est imponenda satisfactio.
D. Th. in 3. *p. qu.* 68. *art.* 5.
Gregor. lib. 7. *Regist. Ep* 24.

tem venerantes, jejuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent.

46. *Non liberatur mox baptizatus a pœnis civilibus.*

D. Th. in 3. p. q. 69. art. 2. ad tertium.

Sed quamquam in Baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet, ab eo tamen pœnarum genere, quæ civilibus judiciis ob grave aliquod scelus persolvendæ sunt, nemo liberatur; ita ut qui morte dignus sit, per Baptismum a pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent.

47. *Remittuntur in Baptismo pœnæ, quæ post hanc vitam inferri solent.*

Pœnæ inferni in Baptismo remittuntur.
Fulg. l. de fide ad Pet. Diac. cap 27.
a Rom. 6. 5.

Efficit præterea Baptismus post hujus vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem. Siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur (*a*) *Si enim*, ut inquit Apostolus, *complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.*

48. *Quare per Baptismum integræ naturæ status non statim reddatur.*

Cur post Baptismum hujus vitæ pœnæ remaneant
Concil. Trid. sess. 5. can. 5.
D. Thom. in 3. p. qu. 65. art. 3.
Prima ratio.
b Rom. 6. 3. 4.
c Joan. 1. 14.
de orth. fid. Dam. lib. 3. cap. 20.

Quod si quærat aliquis, cur statim post Baptismum, in hac etiam mortali vita, his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis virtute non transferamur, id quidem duabus potissimum de causis factum esse respondebitur, quarum prima est, quod nobis, (*b*) qui per Baptismum Christi corpori conjuncti, atque ejus membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui, (*c*) gratiæ, & veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuerit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam resurrexit; quis miretur, cum videat fideles, qui jam per Baptismum cœlestis justitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore vestiri, ut postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, morte obita, denuo ad vitam revocati

fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo ævo sempiterno perfruantur?

Secunda ratio. Altera vero causa, cur in nobis post Baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tanquam segetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur. Nam cum patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, pravasque animi nostri affectiones sub rationis imperium divina ope subjicimus, certa spe niti debemus fore, ut, si cum Apostolo (*a*) bonum certamen certaverimus, cursum consummaverimus, fidem servaverimus, repositam quoque justitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die justus judex. Sic vero etiam cum filiis Israel videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum servitute, Pharaone, atque ejus exercitu in mare demerso, liberavit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, variisque casibus exercuit: ac deinde cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, cæteros quidem incolas e patriis sedibus exturbavit, (*b*) quasdam vero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset.

a 2. Tim. 4. 7.

Exo. 14. 24. 25.

b Jud. 3. 2. 3.

Tertia ratio. Huc accedit, quod si per Baptismum, præter dona cœlestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi præsentis potius vitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consectantes, ad Baptismum venirent: cum tamen *non falsa hæc, & incerta,* (*c*) *quæ videntur, sed vera, atque æterna, quæ non videntur*, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

c 2. Cor. 4. 18.

Renati inter hujus vitæ miserias suam habent lætitiam.

49. *Renati inter hujus vitæ miserias solida animi oblectatione non destituuntur.*

Sed interim tamen hujus vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, in his, qui (*d*) digne ambulant sua vocatione, suis voluptatibus, & lætitiis non caret. Quid enim nobis, qui jam per Baptismum (*e*) veluti palmites, insiti sumus in Christum, jucundius, aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus (*f*) ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio conten-

d Ephe. 4. 1.

e Joan. 15. 5.

f Phil. 3. 14.

contendamus, (*a*) alii virginitatis lauream, alii (*b*) doctrinæ & prædicationis coronam, (*c*) alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in hujus ærumnosæ vitæ stadio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

a Apoc. 14. 4.
b Dan. 12. 3.
c Apoc. 7. 9.

50. *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem Baptismo homini præstetur.*

Sed ut ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, hujus Sacramenti virtute nos non solum a malis, quæ vere mala dicenda sunt, liberari, verum etiam eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster divina gratia repletur, qua (*d*) justi, & (*e*) filii Dei effecti, (*f*) æternæ quoque salutis hæredes instituimur. Nam, ut scriptum est, (*g*) *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit:* (*h*) mundatamque Ecclesiam lavacro aquæ in verbo vitæ Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris literis aperte colligitur, cum (*i*) gratiam effundi dicant, (*k*) eamque Spiritus sancti pignus soleant appellare.

Tertius Baptismi effectus est gratiæ Dei largitio.
D. Th. in 3. p. qu. 69. art. 4.
d 1. Joan. 3. 7.
e Joan. 1. 12.
f Rom. 8. 17.
g Mar. 16. 16.
Quomodo per Baptismum filii Dei efficiamur, declarabitur sect. 9. de precatione Dominica.
h Eph. 5. 26.
Quid sit gratia.
Sess. 6. Concil. Trid. de justificatione c. 7.
i Rom. 5. 5.
K 2. Cor. 1. 22. & 5. 5.

51. *Gratiæ divinæ, quæ Baptismo infunditur, adduntur veluti pedissequæ virtutes.*

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cum Apostolus ad Titum ait, (*l*) *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum*, D. Augustinus verba illa, *Abunde effudit*, explanans, *Nimirum*, inquit, *ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.*

Virtutū infusio in Baptism.
Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 1.
l Tit. 3. 5.
D. Aug. l. 1. de Bapt. parvul. cap. 26.
D. Tho. in 3. p. qu. 69. art. 5. de cons. dist. 4. c. Ad hac.

52. *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Jam vero per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas moventur; ita etiam ex (*m*) Christi Domini plenitudine in omnes, qui justificantur,

m Joan. 1. 16.

divina

divina virtus, & gratia diffunditur, quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit.

53. *Qui fiat, ut tot virtutibus in Baptismo cumulati adeo tarde pietatem exerceant.*

Neque vero mirum cuiquam videri debet, si cum tanta virtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, vel certe absolvimus. Id enim ob eam rem non evenit, quod virtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint; sed (*a*) quoniam post Baptismum acerrima cupiditatis pugna adversus spiritum relicta est. In qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus fore, ut quotidiana recte vivendi exercitatione, (*b*) *quæcunque pudica sunt, quæcunque justa, & sancta*, eadem etiam facilia, & jucunda videantur. Hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, (*c*) ut Deus pacis, & dilectionis sit nobiscum.

a Rem. 7. 15. 16. Gal. 5. 17. D. Aug. lib. 4. cõtra Julian. cap. 3. & 5. & lib. 1. de pecc. mer. & rem. cap. 39.
b Phil. 4. 8. Rom. 15.
c 2. Cor. 13. 11.

54. *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

Alius Baptismi effectus est characteris impressio.
D. Aug. lib. 6. de Baptism. cont. Donat. cap. 1.
Concil. Trid. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere.

Præterea per baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam potest: de quo nihil est, ut plura hoc loco differantur, cum liceat ex his, quæ supra dicta sunt (cum universe de Sacramentis ageretur) satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

55. *Baptismum iterari nunquam posse demonstratur.*

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse Sess. 7. Concil. Trid. de Baptismo, cap. 11. & 13. & sess. 14. de sacr. pœnit. cap. 21.
d Eph. 4. 5.
e Rom. 6. 10.
Cur Baptismus semel tantum suscipiendus sit.
Syn. Constant. D. Aug. tract. 11. in Joan. Leo magn. ep. 37. & 79.

Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpe, & diligenter a Pastoribus admonendi erunt. Hoc vero docuit Apostolus inquiens: (*d*) *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per Baptismum in Christo caverent, ne vitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit, (*e*) *Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel*; hoc videtur aperte significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum Baptismum credere palam profitetur. Quod quidem rei naturæ, & rationi vehementer consentaneum esse ex eo intelligitur, quod Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantum generamur, & in lucem edimur, atque,

que, ut D. Augustinus ait, *uterus non potest repeti*: sic etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo unquam tempore iterandus est.

56. *Illi iterato non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.*

Neque vero quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cum adhibita hujusmodi verborum formula aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit, *Si baptizatus es, te iterum non baptizo: si vero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ita enim non impie iterari, sed sancte cum adjunctione Baptismum administrari, dicendum est.

Licet aliquãde baptizare sub cõditione. Alex. 3. de Baptism. & ejus effect. cap. De quibus. Leo Papa Ep. 92.

57. *Baptismus Conditionalis semper citra ullum discrimen usurpandus non est.*

Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima Sacramenti injuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa baptizent, quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit, sed statim ei Baptismum tribuunt, quin etiam quamvis exploratum habeant, domi Sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita solemni cæremonia, cum adjunctione repetere non dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores *Irregularitatem* vocant. Nam ea Baptismi forma ex Alexandri Papæ authoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an Baptismum rite susceperint, aliter vero nunquam fas est, etiam cum adjunctione, Baptismum alicui iterum administrare.

Parochi quantum errent, dũ cum conditione sine discrimine baptizant.

Qui rebaptizant, sunt irregulares. De Apostatis, & reiter. bapt. c. Ex litterarũ, & de cõs. dist. 4. cap. Eos qui lib. 3. decret. de baptismo & ejus effectu c. De quibus.

58. *Quis sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Præter cætera vero, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cœli aditum propter peccatum prius interclusum unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex iis plane intelligi possunt, quæ in Salvatoris Baptismo contigisse Euangelica authoritas confirmavit. Etenim (a) cœli aperti sunt, & Spiritus sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens

Quintus Baptismi effectus est cœli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. D. Th. in 3. p. q. 69. art. 7.

a Matth. 3. 16. Mar. 1. 10. Luca 3. 21.

dens apparuit. Ex quo significatum est, eis qui baptizantur, divini numinis charismata impertiri, & cœlorum januam reserari, non quidem, ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt Baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus, minusve cœlestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium pervenire omnino fateri oportet.

Baptismi fructus, etsi omnibus hominibus sint communes, non æque tamen ad omnes perveniunt.

D. Th. in 3. p. q. 69. art. 8.

59. *Quæ sit cæremoniarum Baptismi vis, & utilitas.*

De precationibus, ritibus, & cæremoniis Baptismi.

a 1. Cor. 14. 14. Dio. de Eccl. Hierarc. c. 4.

Restat nunc, ut quæ de hujus Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremoniis tradenda sint, aperte, & breviter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cum inquit, (*a*) sine fructu esse, si, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cæremonias transferri potest. Imaginem enim, & significationem earum rerum præseferunt, quæ in Sacramento geruntur. Quod si illorum signorum vim, & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id vero tum instituentium auctoritas, qui sine controversia sancti Apostoli fuerunt, tum finis, cujus causa cæremonias adhiberi voluerunt, satis docet. Ita enim Sacramentum majori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est.

Ritus sunt velut imagines effectuum cujuscunque Sacramenti.

Dion. Areop. cap. 4. de Eccl. Hierarc. Cypr. Epist. 70. ad Julian.

60. *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Ritus Baptismi sunt triplices. Primum genus.

Sed omnes cæremoniæ, & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in iis explicandis certus ordo a Pastoribus observari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad Baptismi fontem, servantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem

ventum

ventum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto jam Baptismo, addi solent.

61. *Quo tempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

In primis igitur aqua paranda est, qua ad Baptismum uti oportet. Consecratur enim Baptismi fons, addito mysticæ unctionis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est, sed more majorum festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo jure habendi sunt, expectantur, in quorum vigiliis sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, ut Baptismus administraretur. Sed quamvis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non judicarit; tamen solemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus Baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc observat.

Consecrari aquam ad Baptismum testis est Cypr. ep. 70. & Basil lib. de Spiritu sancto cap. 27. & de consf. dist. 4. c. In Sabbato.
Quæ sint tempora Baptismi conferendi præcipua.
Leo epist. 4. ad Episcop. Siciliæ.

62. *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur.*

Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ Baptismum antecedunt, explicare oportet. Afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omnino prohibentur, quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, antequam a se turpissimæ servitutis jugum repulerint, & totos se Christo Domino, ejusque justissimo imperio addixerint.

Non admitti baptizãdos in Ecclesiam, demonstrãt Tertul. l. de corona militis c. 3. Cyrill. Hier. catechesi 1.

63. *Cur baptizandi, quid petant, interrogentur, & instruantur.*

Tum vero Sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant; quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in Baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. Cujus institutionis morem a Domini Salvatoris præcepto manasse nemo dubitare potest; cum ipse Apostolis jusserit: (a) *Ite in mundum universum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse administrandum, priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur.

Hinc baptizãdi competentes dicebantur, quod simul baptismum peterent. Aug. l. 1. retract. c. 17. & ep. 155. & alibi plerumque.
a Matth. 28. 19.
Dion. de Eccl. Hierar. cap. 4. Mar. c. 16. 15.

64. *Quo pacto ex veteri Ecclesiæ instituto catechizari debeant rudiores.*

Quoniam vero Catechismi ratio ex multis interrogationi-

bus conſtat, ſi is, qui inſtituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipſe per ſe reſpondet: ſi autem infans ſit, pro illo ſponſor rite reſpondet, ſolemnemque ſponſionem facit.

65 *Quis ſit Exorciſmi uſus.*

Sequitur Exorciſmus, qui ad expellendum Diabolum, ejuſque vires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis verbis, ac precationibus conficitur. Proinde ſacerdos ter in faciem ejus, qui initiandus eſt, ſpirat, ut ſerpentis antiqui poteſtatem expellat, & amiſſæ vitæ ſpiraculum conſequatur.

Salis ſignificatio in Baptiſmo de conſec. diſt. 4. cap. Sal. Iſid. lib 2. de offic. Eccl. cap 20. & Aug. l. 1. Conf. c. 11.

66. *Cur ejus, qui baptizatur, ori ſal admoveatur.*

Accedunt ad Exorciſmum aliæ cæremoniæ, quarum ſingulæ, ut quæ myſticæ ſint, propriam, atque illuſtrem ſignificationem habent. Nam cum ſal in illius os, qui ad Baptiſmum adducendus eſt, inſeritur, hoc ſignificari perſpicuum eſt, eum fidei doctrina, & gratiæ dono conſequuturum eſſe, ut a peccatorum putredine liberetur, ſaporemque bonorum operum percipiat, & divinæ ſapientiæ pabulo delectetur.

67. *Quid ſibi velit Crucis ſignum multis corporis partibus adhibitum.*

Signum crucis in Baptiſmo adhiberi ſolitum ſcribunt Baſil. lib. de Spiritu ſancto. Chryſ. lib. contra Gent. & alii.

Obſignantur præterea ſigno Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptiſmi myſterio ſenſus baptizandi aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere, ac ſervare poſſit.

68. *Quare nares, & aures baptizandi ſaliva liniantur.*

a Joan. 7. 7. Salivæ ſignificatio in Baptiſmo, cujus rei meminit Ambr. lib. 1 de ſacram. c 1. & de iis, qui myſ. init. c. 1. & de conſec. diſ. 4 c. poſtea.

Poſtea vero illi nares, & aures ſaliva liniuntur, ſtatimque ad Baptiſmi fontem mittitur, ut, quemadmodum (a) cæcus ille Euangelicus, quem Dominus juſſerat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus ſacræ ablutionis eam vim eſſe, ut menti ad cœleſtem veritatem perſpiciendam lumen afferat.

69. *Quid doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui baptizandus offertur.*

Quæ ſit vis abrenunciationis. Greg. Nazianz. ora. 40 Ambr. lib 1. de Sacramentis cap. 2.

His peractis, ad Baptiſmi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur, ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim ter conceptis verbis eum, qui baptizandus eſt, interrogat, *Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus ejus, & omnibus pompis ejus?* At ille, aut ejus nomine Patrinus, ad ſingulas interrogationes reſpon-

respondet, *Abrenuncio*. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancte, & religiose polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in quo utrumque veluti hostem teterrimum non detestetur.

70. *Quomodo baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens, interrogatur a sacerdote hoc modo, *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille respondet, *Credo*. Atque ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sane duabus sponsionibus omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est. *Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat. Aug. l. 7 Conf. cap. 10.*

71. *Cur ab eo, qui aqua salutari proxime tingendus est, petatur, num baptizari velit.*

Sed cum jam Baptismum administrare oportet, quærit sacerdos ab eo, qui baptizandus est, num baptizari velit: quo quidem per se, vel ejus nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim (*a*) homo sua voluntate serpenti obediens, merito damnatus est: ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis jussis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur. *a Genes. 2. 6. Nemo salvatur invitus.*

72. *Quam ob rem baptizati caput mox Chrismate inungatur.*

Jam postquam Baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat se ab eo die Christo capiti tanquam membrum conjunctum esse, atque ejus corpori insitum, & ea re Christianum a Christo, Christum vero a Chrismate appellari. Quid vero Chrisma significet, ex iis satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur. *Unctionis post Baptismum meminerunt Dionys. Areop. Eccl. Hierar. cap. 2. & 3. Greg. Nazianz. ora. 40 Basil. lib. de Spiritu sancto c. 37.*

73. *Quid designet vestis candida, vel album sudariolum, quod baptizato donatur.*

Induit postea sacerdos baptizatum veste alba, dicens, *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam*: infantibus vero, qui vestitu non utuntur iisdem verbis album sudariolum datur. Quo symbolo sancti Patres significari docent tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum renascimur, tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tum in- *D. Amb. l. 1. de sacram. cap. 7. Vestis candida in Baptismo dari solita meminit Dionys. ubi supra. Amb. de iis qui myst. init. cap. 7. & alii.*

nocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

Lucernarum ardentium, quæ dabantur in manibus baptizatorum, meminit Greg. Naz. ora. 40. in Sanctum Baptisma.

74. *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui a baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit, fidem charitate inflammatam, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

Nomen datur baptizandis, quo significatur, eos per abrenunciationem prioris possessoris, nomē dare Christo, ut in illius dominium trāseant. Ambr. lib. 1. de Sacr. cap. 2.

Gentilium nominibus abstinendum.

75. *Quare, ac cujusmodi nomen baptizato sit imponendum.*

Ad extremum vero nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerum relatus est. Ita enim facile fiet, ut quivis nominis similitudine, ad sanctitatis, & virtutis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam, venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui Gentilium nomina, & eorum præcipue, qui sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, ut velint fidelium aures hujusmodi profanis nominibus undique circumsonare.

76. *Summa eorum, quæ de Baptismi mysteriis sunt tradita.*

Hæc de Baptismi Sacramento si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermissum esse videbitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet, quæ sit ejus natura, & substantia, tum ex quibus partibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit, qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sint, quosve tanquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat, quæ sit ejus virtus, & efficientia. Postremo qui ritus, & cæremoniæ serventur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipue causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo versentur, ut in iis, quæ adeo sancte, & religiose spoponderunt, cum Baptismo initiati sunt, fidem servent, atque eam vitam instituant, quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPUT III.

1. *Cur hodie quam maxime Confirmationis virtus sit explicanda.*

Quantus Sacramenti Confirmationis contemptus irrepserit.

SI in Sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia unquam requirenda fuit, nunc certe opus est illud quam maxime illustrare, cum in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum a multis omnino prætermittatur, paucissimi vero sint, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de hujus Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipue die administrari solet, tum aliis etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse judicaverint, docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum, ne ipsorum culpa, maximoque malo eveniat, ut frustra in eos divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

2. *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Hoc Sacramentum est polyonymum apud veteres, sed Cōfirmatio ab Eccl. dicitur ob verba Christi Luc. 24. 49. c. 3. 18. Act. 1. sicque vocatū est a Concil. Aur. cap. 3. & Flor. & aliis.

Sed ut a nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est, quoniam qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis, *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, nisi aliud Sacramenti efficientiam impediat, novæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

3. *Confirmatio verum est novæ legis Sacramentum.*

Cōfirmationē vere esse Sacramentum ex traditione P&.

In Confirmatione autem veram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnovit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alii sanctissimi, & vetustissimi

stissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens ejus veritatis doctrinam graviori sententia comprobare non potuit. Inquit enim: *Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere, cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui injuria, & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, ut a B. Petro accepimus, & cæteri Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt.* Hanc vero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, (*a*) Urbanus, (*b*) Fabianus, (*c*) Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

...tificum ostenditur. Melch. in Epist. ad Episc. Hisp. c. 2. & habetur de cons. dist. 5. c. Spiritus. S. Clemens Papa ep. 4. ad Julian. & Jul. Episc.

a Urban. in ep. 1. ad omnes Christianos, c. 7. & habetur de cons. d. 5. c. Omnes fideles. b Fabia. in ep. 2. ad omnes Orient. cap. 1. c Euseb. in ep. 3. ad Ep. Tusc. & Camp. & habetur de cons. d. 5. c. Manu.

4. *Sacri Doctores, qui hujus Sacramenti meminerunt.*

Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas; inter quos (*d*) Dionysius Areopagita Athenarum Episcopus, cum doceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret; *Ita*, inquit, *baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille vero sacro, atque prorsus divino unguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participem facit*, (*e*) Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit, *Novatum Hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cum baptizatus esset, in gravi ægritudine signaculo Chrismatis non est signatus*. Sed clarissima habemus hujus rei testimonia tum a D. Ambrosio in eo libro, quem de iis, qui initiantur, inscripsit, tum a Divo (*f*) Augustino in libris, quos adversus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de hujus Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimavit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, (*g*) *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis*, Alter vero, quod in Psalmis legitur, (*h*) *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron*, tum illud ejusdem Apostoli, (*i*) *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, ad Confirmationis Sacramentum referri testatus est.

d Dio. de Eccl. hier c. 6. 2. e Euseb. lib. 6. Hist. Ecc. c. 43. hoc habetur ex Epist. Cornelii Romani. D. Ambr. in lib. de iis, qui myst. init. cap. 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto c. 6. f D. Aug. lib. 2. cont. litt. Petil. c. 104. & l. 15. de Trin. cap. 26. Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur. g Eph. 4. 30. h Psal. 132. 2. i Rom. 5. 5. Conc. Flor. in decr. de Sacr.

5. *Quæ sit Confirmationis, & Baptismi differentia.*

Quamvis autem a Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maxime conjunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longe disjunctum, existimandum est. Constat enim varietatem gratiæ, quam singula Sacramenta

menta

menta tribuunt, & rei ſenſibus ſubjectæ, quæ ipſam gratiam ſignificat, efficere, ut varia quoque, & diverſa Sacramenta ſint. Cum igitur Baptiſmi gratia homines in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui jam geniti ſunt, viri evadant, (*a*) evacuatis, quæ erant parvuli, ſatis intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento diſtat, tantumdem inter ſe differre Baptiſmum, qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cujus virtute fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt.

Unde diſtinctio Sacramẽtorum ſit petenda. D.Th. in 3.p. q. 72. art. 1. a 1.Cor.13.11.

Præterea quoniam novum, atque diſtinctum Sacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in novam aliquam difficultatem incurrit, facile perſpici poteſt, quemadmodum Baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu, a veræ fidei confeſſione deterreantur. Quod quidem cum ſacro Confirmationis Chriſmate efficiatur, ex eo aperte colligitur, hujus Sacramenti rationem a Baptiſmo diverſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: *In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam: in fonte Baptiſmatis Spiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam miniſtrat: in Baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt Baptiſmum ad pugnam confirmamur: in Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur: regeneratio per ſe ſalvat in pace Baptiſmum recipientes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones*. Verum hæc jam non ſolum ab aliis Conciliis tradita, ſed præcipue a ſacra Synodo Tridentina decreta ſunt; ut jam de iis non ſolum aliter ſentire, ſed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

Alia ratio differentiæ Baptiſmi, & Cõfirmationis, quæ ex D. Th. in 3.p. qu. 72. art. 9. colligitur.

S. Melch. Pont. in epiſt. ad Epiſ. Hiſp. cujus verba hab. de conſ. diſt. 5. c. Spiritus ſanctus.

Concil. Laod. can. 48. Meld. cap. 6. Florent. & Cõſt. Synod. Trid. ſeſſ. 7. de Confirmat.

6. *Quis Sacramenti Confirmationis ſit auctor.*

Quoniam vero ſupra demonſtratum eſt, quam neceſſarium eſſet communiter de omnibus Sacramentis docere, a quonam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles hujus Sacramenti ſanctitate magis afficiantur. Igitur a Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum Dominum non ſolum ejus auctorem fuiſſe, ſed, ſancto Fabiano Pontifice Romano teſte, Chriſmatis ritum, & verba, quibus in ejus adminiſtratione Catholica Eccleſia

Chriſtus Confirmationis auctor. D. Th. in 3. p. qu. 72. S. Fab. Pap. in init. epiſt. 2. quæ eſt ad Ep. Orient.

utitur,

Omnia Sacramenta a Christo sunt instituta.
D. Th. in 3. p. q. 64. art. 2.
Amb. lib. 4. de Sacramēt. c. 4.

utitur, præcepisse. Quod quidem iis facile probari poterit; qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur, cum sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quam a Deo possint institui. Jam vero quæ sint ejus partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

De materia Confirmation.
Aug. in Ps. 44. & lib. 13. de Trin. cap. 26.
Quid sit Chrisma apud sacros authores.
Vide D. Th. in 3. p. qu 72. a. 2.
Gregor. in 1. c. Cantic.

7. *Quæ sit sacri hujus mysterii materia.*

Hæc autem Chrisma appellatur: quo nomine a Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permixtæ Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritus sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit hujus Sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & complurimis aliis gravissimis Patribus traditum est: in primisque a Fabiano Pontifice, qui Apostolos Chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

Conc. Laod. c. 48. & Carthag. II. c. 3. & III. cap. 36.
S. Dionys. de Eccl Hier. c. 2. & 4. Sanct.
Fab. Papa in 2. Ep. ad Ep. Oriēt. & citatur de cōs. d. 3. c. lit. vestris.

8. *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Significatio Chrismatis.
Olei significatio ex Ambr. super Ps. 118. serm 14. & l. 1. de Spiritu S. cap. 3.

Neque vero ulla alia materia, quam Chrismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit, quæ per Spiritum Sanctum a Christo capite in alios redundat, atque effunditur, *sicut unguentum*, (*a*) *quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus*: (*b*) *Unxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis*: (*c*) *& de plenitudine ejus nos omnes accepimus*.

a *Psal. 132. 2.*
b *Psal. 44. 8.*
c *Joan. 1. 16.*

9. *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Significatio balsami.

Balsamum vero, cujus (*d*) odoratus jucundissimus est; quid aliud significat, quam fideles, cum Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere, (*e*) *Christi bonus odor sumus Deo?* Habet præterea Balsamum eam vim, ut, quicquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat: quod quidem ad hujus Sacramenti virtutem significandam valde accommodatum videtur; cum plane constet, fidelium animos

d *Eccl. 24. 20.*
e *2. Cor. 2. 15.*

animos cœlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione defendi posse.

10. *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Consecratur autem Chrisma solemnibus cæremoniis ab Episcopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extrema Cœna, cum Chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex sanctitate, & Martyrii gloria clarissimus tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. Non solum enim aquam elementum Baptismi esse voluit, cum inquit, (a) *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*, sed cum ipse baptizatus est, effecit, ut ea deinceps vi sanctificandi prædita esset. Quare dictum est a sancto Chrysostomo, *Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset*. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, & tractatione non sacravit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur, neque ad alium ea confectio nisi ad Episcopum pertinere potest, qui ejusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

Quando Christus confectionem Chrismatis docuerit. S. Fabianus Papa in ep. cit. D. Th. in 3. p. qu. 72. art. 4.

a *Joan. 3. 5.*

Chrys. Hom. 4. in Matth. Refertur de cons. d. 4. cap. Numquam. Christus non attactu corporis sui, sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit.

11. *Quæ sit hujus Sacramenti forma.*

Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram unctionem adhibentur; monendique fideles, ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animadvertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cœlesti gratiæ impedimento esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absolvitur: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Sed tamen si ad veritatem rationem quoque revocemus, idem facile probari potest. Etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius Sacramenti naturam, & substantiam explicant.

Conc. Flor. in doctr. de Sacr. D. Th. in 3. p. q. 72. art. 4. Sacramenti cujusque forma qualis esse debeat.

12. *Hanc esse perfectam hujus Sacramenti formam, quomodo confirmetur.*

Atqui maxime hæc tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quæ ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo

Tria sunt in Confirmatione observanda. D. Thom. ibid.

notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem verba illa, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, quæ extremo loco posita sunt: Alterum, ea, *Confirmo te Chrismate salutis*, quæ in medio sunt: Tertium, quæ in principio formæ locantur, *Signo te signo Crucis*, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse hujus Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur, nos ea de re quicquam dubitare.

Confirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

13. *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

De ministro Confirmationis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum hujus Sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, (*a*) ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; necesse est, qui veri, & legitimi ejus ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum hujus Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere sacræ literæ ostendunt. Nam in Actis Apostolorum legimus (*b*) cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum, & Joannem ad eos missos esse, *qui oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant*. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizaverat, quod tantum esset Diaconus, Confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam (*c*) ubicunque sacræ scripturæ hujus Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest.

a Hier. 23. 21.
Episcopi soli sunt ministri Confirmationis. sess. 7. Cōc. Trid. de Confirmatione c. 3. & sess. 23. de Sacr. Ord. c. 4. & can. 7.
b Act. 8 14. 15. 16. 17.
c Act. 19.

14. *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, (*d*) Urbani, (*e*) Eusebii, (*f*) Damasi, (*g*) Innocentii, (*h*) Leonis, clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque (*i*) Augustinus graviter queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac jure quidem hoc factum esse, ut ejusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Ut enim in extruendis ædificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cœmenta, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad

d In fine Epist. ad omnes Christianos.
e Ep. 3. ad Epi. Thusciæ, & Campaniæ.
f Circa medium Ep. 4. ad Prosp. & cat. Episc. orthod.
g Epist. 1. ad Vercen cap. 3.
h Epist. 88. ad Germaniæ, & Galliæ Episc.
i Aug. in qu. novi Testam. qu. 42.

ris ad

ris ad architectum spectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat.

15. Cur in Confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.

Additur vero etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, ac petitionibus, salvis ipsis, conficere adversarium possint, quanto magis fideles, cum Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad hujus quoque Sacramenti administrationem Patrini advocandi sunt, quibuscum eadem spirtualis affinitas conjungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, quemadmodum ante docuimus, cum de Patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

De Patrinis in Confirmatione agitur 30. qu. 1. cap. Si quis, & de cons. dist. 4. cap. in Catechismo.

In Confirmatione quanta affinitas contrahatur. Sess. 24. Conc. Trid. de reform. Matrim. c. 2. vide idem in 6. de cogna. spirit. cap. Nedum, & cap. Quamvis.

16. Confirmationis Sacramentum non est absolute necessarium, non tamen prætermittendum.

Sed quoniam sæpe evenit, ut fideles in hoc Sacramento suscipiendo, aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur, (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit. Quamquam vero necessarium non est, a nemine tamen prætermitti debet, sed potius maxime cavendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis divina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

Confirmationis sacramentum quibus dandum sit, D. Thom. in 3. p. qu. 72. art. 8. ostendit.

17. Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.

Ac sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam Spiritus sancti effusionem describeret, ita inquit: (a) *Et factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum.* Deinde, paucis interjectis,

a *Act. 2. 2.*

ctis,

a Ibidem 4. Ecclesia Christi clarum initium. Eccl. 2. Fili accedens ad servitutem Dei &c.

ctis, (*a*) *Et repleti sunt omnes Spiritu sancto*. Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cujus initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facile colligitur, illi enim sacro Chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt. At nulli id non maxime convenit. Ut enim hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perveniant, etiamsi interdum, quod vult, minus assequatur; ita communis omnium mater Catholica Ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneravit, Christiani hominis forma perfecte absolvatur. Id autem quoniam mysticæ unctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad universos fideles æque pertinere.

Sacramento Confirmationis Christiani hominis forma perfecte absolvitur.

18. *Qua ætate Christiani ad hoc Sacramentum sint admittendi.*

Ad hoc facit Capit. 3. Aurelian. Concil. quod habetur de conf. dist. 5. c. Ut jejuni.

In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint. Quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit. Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut ejus virtute optime instructi, & parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse judicarit.

19. *Quo pacto, qui jam ætate sunt provectiores, se ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Confirmandos peccatorū cōmissorum pœniteat. ex D. Th. in 3. p. qu. 72. art. 7. ad secundum, & confirmatur ex cap. Ut jejuni de conf. dist. 5.

Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta jam ætate confirmandi sunt, siquidem hujus Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad jejunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse, ut non nisi jejuni hoc Sacramentum susciperent: quod quidem fidelibus facile persuaderi posse existimandum est, si hujus Sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Conc. Aurelia. cap. 3.

20. *Quot*

20. *Quot sint Confirmationis effectus.*

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod ex parte ejus, qui recipit, inferatur, novam gratiam tribuat. Etenim hæc sacra, & mystica signa ejusmodi esse demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat; quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit. Qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, (*a*) quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc, & mollitiem quandam habent, ac deinde Chrismatis Sacramento adversus omnes Carnis, Mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inventum esse nemo dubitarit.

De Confirmationis effectibus vide D. Thom. in 3. p. qu. 72. art. 7. Concil. Flor. in doctrina de sacrament.

Esse in gratia, & manere in peccato repugnant.

Clem. Ep. 4. ad Julium Melchiades Papa in Ep. ad Episcop. Hispan.

a 1. *Pet.* 2. 2.

21. *Confirmationis nomen unde ductum sit.*

Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quod olim qui infantes baptizati erant, cum jam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent; ita ut Confirmatio nihil a Catechesi differre videatur; cujus consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod hujus Sacramenti virtute Deus in nobis (*b*) id confirmat, quod Baptismo operari cœpit; nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit. Nec vero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur: *Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.* Deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione Scriptura significavit, & expressit. Inquit enim Dominus Salvator, cum de hoc Sacramento loqueretur (*c*) *Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.*

Ratio nominis initio hujus capitis proposita hic illustratur.

Concil. Trid. sess. 7. can. 1. de Confirm.

b *Psal.* 67. 29.

Melchiades loco sup. citato, & habetur de consecr. dist. 5. cap. Spiritus, & Eusebius Emissen. in Hom. in die Pentecost.

c *Luca* 24. 49.

22. *Virtus Confirmationis ex his, quæ Apostolis evenerunt, declaranda.*

Quod si Pastores voluerint divinam hujus Sacramenti efficientiam

cientiam ostendere, (hoc vero ad commovendos fidelium animos maximam vim habiturum esse dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis evenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, & remissi fuerunt, (*a*) ut, cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam conjecerint: Petrus vero, (*b*) qui Ecclesiæ petra, & fundamentum designatus erat, (*c*) & summam constantiam, excelsique animi magnitudinem præ-setulerat, (*d*) unius mulierculæ voce perterritus, se Jesu Christi discipulum esse non semel, aut iterum, sed tertio negaverit: ac post resurrectionem omnes (*e*) propter metum Judæorum inclusi domi se continuerint. At vero in die Pentecostes tanta Spiritus sancti virtute omnes repleti sunt, ut, (*f*) dum Evangelium, quod eis commissum erat, non solum in Judæorum regione, sed in universo orbe audacter, & libere disseminarent, nihil sibi felicius accidere posse existimaverint, quam (*g*) quod digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, Cruces perferrent.

a Matt. 26. 56.
b Matt. 16. 18.
c Matt. 26. 70.
d Joan. 18. 25.
e Joan. 20. 19.
f Act. 2. 14. 15. & 4. 13.
g Act. 5. 41.

23. *Confirmatio Characterem imprimit, & iterari non potest.*

Confirmationis character.
h Ephe. 1. 13.
i Concil. Tarrac. cap. 10. & habetur de conf. dist. 5. c. Dictum est. Gregorius III. Ep. 4. & habetur ibidem. c. De homine. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 5. de ritibus Confirmationis.

Habet præterea Confirmatio eam vim, (*h*) ut characterem imprimat; quo fit, (*i*) ut nulla unquam ratione iterari possit: quod etiam in Baptismo supra observatum est; ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur si a Pastoribus sæpe, & accurate explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita hujus Sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cæremoniis, quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ecclesia utitur, breviter perstringantur; quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint.

24. *Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modum crucis inungatur.*

Frons quare ungatur. De consecr. dist. 5. c. Novissime. Aug in Ps. 141. Alex. de Ales 4. par. qu. 28. memb. 6.

Qui igitur confirmantur, sacro Chrismate in fronte unguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo

nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a cæteris veluti miles insignibus quibusdam ab aliis distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

D. Th. in 3. p. q. 72. art. 9.

25. *Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.*

Sed illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei servatum est, ut in Pentecoste præcipue hoc Sacramentum administraretur; quod hoc maxime die (a) Apostoli Spiritus sancti virtute roborati, & confirmati sint, cujus divini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaque mysteria in sacra unctione cogitanda essent.

Pentecostes tempore præcipue administratur.
a *Act. 2. 2. 3.*

26. *Cur Episcopus alapam infligat, & pacem confirmato imprecetur.*

Deinde vero, qui jam unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat, se gratiæ cœlestis plenitudinem, (b) & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento a Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

Alapa quid significet.
Matth. 5.
Si quis te percusserit &c.
Pacis imprecatio.
b *Phil. 4. 7.*

DE

D E
EUCHARISTIÆ
SACRAMENTO.

C A P U T IV.

1. *Quare mysteria Eucharistiæ summa cum reverentia tractari, & suscipi debeant.*

Sacramentum Eucharistiæ omnium est Sacramentorum maximum Dio in lib. de Eccl. Hierarc. cap. 5. Ambr. lib. 4. de sacram cap. 6. Alexander Papa Ep. 1. & habetur de cons. dist. 2. c. Nihil.

Uemadmodum ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tanquam divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat: ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animadversio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis auctorem, & fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. Id vero Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos aperte admonuit. Nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non dijudicarent, statim subjecit: (*a*) *Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi*. Ut igitur fidelis populus, cum cœlesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & justissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare posse videantur.

In Eucharistiæ irreverentia quantum sit peccatum.
a 1 Cor. 11. 30.

2. *Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

b Cor. 11. 23. De institutione Sacramenti Eucharistiæ. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia cap. 2. 1.
c Joan. 13. 1. Causa institutionis. Chry. Hom. 41. in Joan.

Qua in re opus erit, ut, (*b*) Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis hujus Sacramenti institutionem fidelibus explicent. Ita vero gestam rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur, (*c*) *Cum* enim *Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos:* cujus quidem amoris ut divinum aliquod, atque admirabile pignus daret, *sciens horam jam advenisse, ut*

transiret

transiret ex hoc mundo ad Patrem, (*a*) ne ullo unquam tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem superat, perfecit. Etenim, (*b*) celebrata cum discipulis agni Paschalis cœna, ut figura veritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit; ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit (*c*) *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & calicem accepit, postquam cœnavit, dicens: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.*

a *Matt.* 28. 20.

b *Lucæ* 22. 19. *Tempus institutionis. Leo ser. 7. de Passione Domini, & habetur de consf. dist. 4. c. Quia corpus. D. Th. in 3. p. q. 73. art. 5.*

c *Lucæ* 22. 20. *Marci* 14. 22. 1. *Cor.* 11. 24. 25.

3. Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur.

Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim *Eucharistiam* appellant; quod verbum vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem Latine reddere possumus. Ac recte quidem bona gratia dicendum est: tum quia vitam æternam, de qua scriptum est, (*d*) *Gratia Dei, vita æterna*, præsignificat, tum quia Christum Dominum, (*e*) qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec vero minus apte gratiarum actionem interpretamur: (*f*) siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos beneficiis Deo agimus, atque in primis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum iis, quæ a Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optime convenit. Etenim (*g*) Panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque cum hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronuntiaret, (*h*) *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se*, gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit, (*i*) *Confessio, & magnificentia opus ejus.*

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur. Eucharistia cur dicatur. Chrysost. Hom. 24. in 1. ad Cor. sup. illud: Calix benedictionis. D. Th. in 3. p. q. 73. art. 4.

d *Rom.* 6. 13.

e *Joan.* 1. 14. *Amb. lib. 5. de Sacram. cap. 3. Magist. in 4. dist. 8. lit. a.*

f *Orig. lib. 8. cont. Celsum.*

g *Matth.* 26. 26. 27. *Marc.* 14. 22. *Lucæ* 22. 19. 1. *Cor.* 11. 24.

h *Psal.* 110. 4.

i *Ibidem*, 3. *Conc. Nican. cap.* 14.

4. Quare hoc Sacramentum Communio, pacis, & charitatis Sacramentum nominetur.

Frequenter etiam nomine *sacrificii* declaratur; de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea *Communio*, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: (*k*) *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne* commu-

Communio cur nominetur.

k 1. *Cor.* 10. 16.

communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus; nonne participatio corporis Domini est? Nam, (*a*) ut Damascenus explanavit, *hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac conjungit, & veluti unum corpus coagmentat*. Ex quo factum est, (*b*) ut *Sacramentum etiam pacis, & charitatis* diceretur: ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius servare, quam pacem, & charitatem profiteamur.

a Dam. lib. 4. orth. fid. c. 4.

b Aug. tract. 26. in Joan. Ses. 12. Conc. Trid. de Eucharistia in præfatione. Concil. Nic. cap. 11. & Carthag. 4. c. 77. & 78.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum, & Cœna dicatur.*

Exod. 12. 3. Reg. 19. Matth. 15. Marc. 8.

Sed *Viaticum* etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur; tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento e vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres (*c*) Apostoli auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio a Christo Domino sit instituta.

c 1. ad Cor. 11. Cœna a Cypr. hoc Sacramentum dicitur in l. de cœna Domini.

6. *Eucharistia, cibo, aut potu sumpto, confici, & sumi non potest.*

Neque vero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab Apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac servata est, ut a jejunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistia veri nominis Sacramentum est.*

Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. cap. 3. Aug. l. 3 de Tr. cap. 4. & l. 20. cont. Faust. c. 13. Amb. lib. 2. offic. c. 28. l. 1. de Sacr. cap. 2. vide item D. Th. in 3. p. qu. 73. art. 1.

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex illis septem, quæ sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac venerata est. Nam cum calicis Consecratio fit, *mysterium* fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene sacrorum Scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse perpetuo censuerunt, ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subjecta; habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam:

cientiam: præterea de Christi institutione (*a*) neque Evangelistæ, neque (*b*) Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur.

a Matth. 26. 26. Luc. 22. 19. Marc. 14. 22. b 1. Cor. 11. 14. 15.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud Pastoribus diligenter observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim & Consecratio, & Perceptio, frequenter vero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit. Ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & invisibili carne, & sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum Corpus, & Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie dici Sacramenta, perspicuum est. Ipsæ autem panis, & vini species veram, & absolutam hujus nominis rationem habent.

Aug. de catech. rud. l. 3. c. 16.
Eucharistia adoranda. Sess. 3. Concil. Trid. de Euchar. cap. 5. ibid. can. 6.
Euch. species proprie dicuntur Sacramentum. Scot. in 4. dist. 8. qu. 2.

9. *Quomodo differat Eucharistia a reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantum hoc Sacramentum a reliquis omnibus differat, facile colligitur. Nam cætera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur. At vero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ Consecratio; verum enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio, etenim Baptismi aqua, aut Chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia vero, quod panis, & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, vere est corporis, & sanguinis Domini substantia.

Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. c. 2. & can. 4. Hæc differentia colligi potest ex August. in 3. l. de Tr. cap. 4. & Ambrosio lib. 4. de Sac. cap. 4. ut habetur de cons. d. 4. cap. Panis est. vide item D. Thom. in 3. p. qu. 73. art. 1. ad 3.

10. *Duplex Eucharistiæ materia duo Sacramenta non constituit.*

Licet autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantum esse, Ec-

Unum Eucharistiæ Sacram. non duo: vide D. Thom. 3. p. q. 73. art. 2.

clesiæ auctoritate docti confitemur. Aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque a Conciliis (a) Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit. Nam cum hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem, non quia individuum sit, sed quia unius rei significationem habeat. Nam quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diversæ res sunt, ad unam tantum rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, & recreantur. Quare a Domino Salvatore dictum est, (b) *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*. Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

a Lateranense Cōcilium non recenset septē sacramēta: ex eo tamē in c.1. & aliis colligi possunt, sicut ex cap. ad Abolendam. tit. de hæreticis. Cōcilium autem Florent. in doctrina de Sacr. & Trid. sess. 7. Can. 1. definiunt.

b Joan. 6: 56.

Eucharistiæ Sacramentum tria significat mysteria. D.Th. ea q. a. 4.

11. *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Primum præteritum.

c Lucæ 22. 19.

d 1. Cor. 11. 26.

Tria vero sunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur: Primum est Christi Domini passio, quæ jam præteriit, ipse enim docuit, (c) *Hoc facite in meam commemorationem*: & Apostolus testatus est: (d) *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & Calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*. Alterum est divina, & cœlestis gratia, quæ præsens ad animam alendam, & conservandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænuntiat, æternæ jucunditatis, & gloriæ fructus, quos in cœlesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquam ad unius rei significationem, referatur.

Secundum præsens. Ter. in lib. de resur. carn. Conc. Flor. in doct. de sacr.

Tertium futurum.

12. *Quæ sit hujus Sacramenti materia, & cujusmodi panis sit consecrandus.*

Materia Eucharistiæ dupl. Alex. 1. in Ep. ad omnes orth.

Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus hujus Sacramenti materia, tum ut ipsi rite illud possint conficere, tum

etiam

etiam ut fideles admoneantur, cujus rei symbolum sit, atque ejus rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia; altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistæ, (*a*) Matthæus, (*b*) Marcus, & (*c*) Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens, *Hoc est corpus meum*. Apud Joannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cum inquit, (*d*) *Ego sum panis vivus, qui de Cœlo descendi*. Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæterisque terræ fructibus confectus est; vel quia diversis qualitatibus præditi sunt, (uni enim fermentum additur, alter vero fermenti omnino expers esse potest,) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. Communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur. (*e*) Præceptum enim a Domino fuerat, ut panes Propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

1. c. 4. & hab. de conf. d. 2. cap. 1. Damasc. l. 4. de orthod. fide cap. 14.
a *Matth.* 26. 26.
b *Marc.* 14. 22.
c *Luc.* 22. 19.
d *Joan.* 6. 41.
Panis triticeus est propria hujus Sacramenti materia.
D. Th. in 3. p. q. 74. art. 3.
Alex. de Ales 4. p. q. 32 mem. 2.
e *Levit.* 24. 5. 6.

13. ***Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.***

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est: (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ Catholicæ auctoritas firmavit) ita etiam ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur. Ipse enim (*f*) primo Azymorum die, (*g*) quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia (*h*) ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facile dissolvi potest. Etenim, quem primum Azymorum diem cæteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, eum ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum Azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam Azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio,

Honorius 3. Brixiēsi episc. ut habetur de celeb. missar. cap. fin. & D. Th. in 3. p. q. 74. art. 4.
f *Matth.* 26. 17. *Marc.* 14. 12. *Luc.* 22. 7.
g *Exod.* 12. 19.
h *Joan.* 13. 1.
Scot. 4. d. 11. qu. 6.
Alex. de Ales 4. p. q. 32. mem. 3. ad argum.
D. Chrysost. Hom. 83. in Matth.

ſecratio, quantum conveniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apoſtolo docemur, cum inquit: (a) *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicuti eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis.*

a 1. Cor. 5. 7. 8.

14. Panis azymus ad Eucbariſtiam non omnino neceſſarius.

Eucbariſtia in pane fermentato confici poſſet, ſed non licet. Concil. Flor. ſeſſ. ultima. Lib. 3. decret. de celeb. miſſ. cap. final.

Neque tamen ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimanda eſt, ut, ſi illa pani deſit, Sacramentum confici non poſſit. Utrumque enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Eccleſiæ ſuæ ritum immutare. Atque eo minus id facere Latinis Sacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Maximi præceperunt, ut ex azymo tantum ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera hujus Sacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animadvertendum eſt, quam multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere.

Quam multa materia conſecrari debeat, non eſt definitum.

15. Quæ materia ſit uſurpanda ad conſecrationem ſanguinis Domini.

Vinum vitis aqua mixtum ad conſecrationem ſanguinis neceſſarium eſt.

Supereſt, ut de altera hujus Sacramenti materia, & elemento dicatur. Eſt autem vinum ex vitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permixtum ſit. Nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti inſtitutione uſum eſſe, Catholica Eccleſia ſemper docuit, cum ipſe dixerit (b) *Non bibam amodo de hoc genimine vitis uſque in diem illum.* Quo in loco Chryſoſtomus, *De genimine*, inquit, *vitis, quæ certe vinum, non aquam produxit;* ut tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſteriis adhibendam cenſuerunt, convellere videretur.

b Matth. 26. 29. Marc. 14. 26. *S. Chryſ. hom. 83. in cap. 25. Matth. Concil. Flor. Carth. III cap. 24.*

Aqua ſola in hoc Sacramento non eſt conſecranda.

16. Aqua in Sacramento vino eſt admiſcenda.

Aquam vero Dei Eccleſia vino ſemper admiſcuit: Primum, quod id a Chriſto Domino factum eſſe Conciliorum auctoritate, & ſancti Cypriani teſtimonio comprobatur. Deinde, quod ſanguinis, & aquæ, (c) quæ ex ejus latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum vero aquæ, ut in (d) Apocalypſi legimus, populum deſignant, quare aqua

S. Cyp. l. 2. epiſt. ad Cæcilium. c Joan. 19. 34. d Apoc. 17. 15. *Amb. lib. 5. de Sacram. c. 1. Dam. l. 4. c. 14.*

aqua vino admixta, fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia servavit.

17. *Non est necessarium absolute aquam adhiberi; & minor aquæ, quam vini quantitas esse debet.*

Sed quamvis aquæ admiscendæ rationes ita graves sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem sacerdotibus animadvertendum est, ut quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententia, & judicio aqua illa in vinum convertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: *Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod major quantitas aquæ in sacrificio, quam vini adhibetur, cum secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis longe plus vini, quam aquæ adhibendum sit.* Hujus igitur Sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed jam videndum est, hæc duo panis, & vini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum sacramenta esse credimus, & confitemur.

Cypr. l. 2. epist. 63. ad Cæciliū. D. Th. qu. ead. art. 6.

Honor. l. 3. dec. tit. de miss. celeb. cap. perniciosus.

De consec. d. 2. c. 1. 2. & seq.

18. *Quot, & quantas res panis, & vini symbola in hoc Sacramento repræsentent.*

Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait: (a) *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Cum igitur corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum pure, & sancte suscipiunt, recte iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur; ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari.

Panis, & vini symbola Christum in hoc Sacramento ut significent.

D. Th. in 3. p. q. 74. art. 1.

a Joan. 6. 55.

Dam. lib. 4. de orth. fide c. 14.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis, & sanguinis Domini veritatem. Nam cum panem, & vinum in humanam carnem, & sanguinem quotidie vi naturæ immutari animadvertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque ejus sanguinem cœlesti benedictione converti.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad hujus Sacramēti veritatē dignoscendam venire possint.

Dam l. 4. de fide orth. c. 14.

Affert

Quæ fiat ex sumptione hujus sacramenti in anima mutatio. vide cap. cum Marthæ. de celebration. Miss. §. Quæsivisti.

Affert etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & sanguinem Christi vere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interius tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc Symbola Ecclesiæ unitatem designent. a *Rom. 12.45. 1. Cor. 10. 17. & 12. 12.*

Accedit ad hæc, quod cum (*a*) unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea conjunctio, quam panis, vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit; atque ita nos, cum multi simus, hujus divini mysterii vinculo arctissime colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

19. *Quæ forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

De forma consecrationis hujus Sacramenti agunt Doct. Schol. in 4. sent. dist. 8.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem ejus rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignoratione in Sacramento conficiendo a sacerdotibus turpissime peccetur. Itaque a Sanctis Evangelistis, (*b*) Matthæo, & (*c*) Luca, itemque (*d*) ab Apostolo docemur illam esse formam, HOC EST ENIM CORPUS MEUM, Scriptum est enim: *Cœnantibus illis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum.* Quæ quidem Consecrationis forma cum a Christo Domino servata sit, ea perpetuo Catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco (*e*) sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & (*f*) Concilii Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum præsertim ex illis Salvatoris verbis, (*g*) *Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet; atque ad verba maxime pertinere intelligendum est, quæ non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest: nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur: Cum autem hæc verba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus,

b Matt. 26. 26. Mar. 14. 22. c Luc. 22. 19. d 1. Cor. 11. Innoc. de celeb. Miss. p. 3. ca. 6. Benedictione Christus consecravit. De consec. dist. 2. cap. 40. e Amb. lib. de Myst. init. c. 9. & l. 4. de Sacr. cap. 4. & 5. Vide sect. 18. & 40. hujus. Doctor illuminatus, Franc. de Mayr. in 4. dist. 9. q. 3. in fine. f Conc. Flor. in decr. de Sacr. & Trid. sess. 13. cap. 1. g Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

corpus, ſequitur formam in illis ipſis verbis conſtituendam eſſe. In quam ſententiam, quod ab Evangeliſta dictum eſt, (*a*) *Benedixit*, licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac ſi dixiſſet: *Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc eſt corpus meum.* a *Matt.26.26.*

20. *Non omnia verba, quæ ex conſuetudine Eccleſiæ ad Conſecrationem adhibentur, ſunt neceſſaria.*

Quamvis enim Evangeliſta verba illa, *Accipite, & comedite*, præpoſuerit; illis tamen non materiæ Conſecrationem, ſed uſum tantummodo ſignificari perſpicuum eſt. Quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad Sacramentum conficiendum omnino neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur conjunctio illa, *enim*, in corporis, & ſanguinis Conſecratione. Aliter enim fiet, ut, ſi hoc Sacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem: cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ verbis Domini, aptam panis materiam vere conſecret, quamvis deinde contingat, ut nulli unquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur.

21. *Quæ ſit forma conficiendi ſanguinem.*

Jam vero quod ad vini, quæ eſt altera hujus Sacramenti materia, Conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſupra commemoravimus, opus eſt, ut ſacerdos ejus formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certo credendum eſt: HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI, ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR, IN REMISSIONEM PECCATORUM. Ex quibus verbis plura quidem a ſacris ſcripturis colliguntur: quædam vero in Eccleſia ex Apoſtolica traditione conſervata ſunt. Nam quod dicitur, *Hic eſt Calix*, (*b*) a D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt: quod vero ſequitur, *Sanguinis mei*, vel *Sanguis meus novi Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum*, partim a (*c*) D. Luca, partim a D. Matthæo dictum eſt: verba autem illa, *Æterni*, & *Myſterium fidei*, ſancta traditio Catholicæ veritatis interpres, & cuſtos nos docuit.

De forma Cōſecrationis vini vide c. cum Martha de celeb. Miſſarum.

Forma conſecrandi vinum.

b *Luca* 22.20 1. *Cor.* 11.25.

c *Luca* 22.20. *Ly Æterni habetur Hebr.* 13. *Apoc.* 14.

22. *Quod hæc ſit vera Conſecrationis forma oſtenditur.*

Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi quod antea dictum eſt de forma Conſecrationis, quæ ad panis ele-

 mentum

D. Bonav. lib. 4. Dist. 8. art. 3. qu. 2. Scot. l. 4. Dist. 8. q. 2.

mentum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. Constat enim, iis verbis, quæ vini substantiam in sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maxime pertinent.

Sanguinis Christi effectus triplex.

a Hebr. 10. 19. *b Rom. 3. 25.* *c Rom. 3. 26.* *d Hebr. 9. 14.*

Unus est, aditus (*a*) ad æternam hæreditatem, quæ novi, atque æterni testamenti jure ad nos venit. Alter est, aditus ad justitiam per mysterium fidei: (*b*) Jesum enim per fidem in sanguine ejus propitiatorem Deus proposuit, (*c*) ut ipse sit justus, & justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est, (*d*) remissio peccatorum.

23. *Forma Consecrationis sanguinis exponitur.*

Expositio Cõsecrationis vini sumpta ex ca. Cum Marthæ. de celebr. Missar.

Quoniam vero hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod vero dicitur, *Hic est enim Calix sanguinis mei*, sic intelligendum est: HIC EST SANGUIS MEUS, qui hoc Calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim sanguis hujusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, *Novi testamenti*: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus, Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus, (*e*) *sine sanguine Testamentum dedicatum non esse*) sed vere, & reipsa hominibus tradi, quod ad novum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: (*f*) *Ideo novi testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis*. Verbum vero *Æterni*, ad hæreditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est.

e Hebr. 9. 18. *f Hebr. 9. 15.* *Joan. 6. & 8.*

Quomodo vinum consecratum sit mysterium fidei. Greg. Papa lib. 2: de conf. distinct. 2. c. 73. Baptismus cur fidei Sacramẽtum dicatur.

Quod subjungitur, *Mysterium Fidei*, non rei veritatem excludit, sed quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa vero hisce verbis sententia hoc loco subjecta est ab ea, quam habent, cum Baptismo etiam tribuuntur. Nam quod sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, Mysterium fidei dicitur: at Baptismus, quoniam universam

Christia-

Christianæ fidei professionem complectitur, a nobis fidei Sacramentum, a Græcis mysterium jure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotii humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors sanguinis Sacramento designatur. *Aug. Ep. 23. ad Bonif. de consf. dist. 1. cap. Hoc est.*

24. *Cur maxime in sanguinis Consecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco apposite potius, quam in Consecratione corporis passio Dominica commemoratur, his verbis, *Qui effundetur in remissionem peccatorum*. Sanguis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, majorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, quæ adduntur, *Pro Vobis*, *& Pro Multis*, (*a*) a Matthæo, & Luca singula a singulis sumpta sunt, quæ tamen sancta Ecclesia Spiritu Dei instructa simul conjunxit. Pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem a Salvatore effusum esse fatendum erit: si vero fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire, facile intelligemus. Cum igitur, *Pro Vobis*, dixit, vel eos qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cum autem addidit, *& Pro Multis*, reliquos electos ex Judæis, aut Gentibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur, cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli: (*b*) *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*: & quod Dominus apud Joannem inquit: (*c*) *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt*. Plurima alia in hujus Consecrationis verbis latent mysteria: quæ Pastores assidua rerum divinarum meditatione, & studio, ipsi per se, juvante Domino, facile assequentur.

a Matt. 26. 28. Luca 22. 24. *Cur in consecratione calicis dicatur Pro vobis, & Pro multis.*

b Heb. 9. 28.

c Joan. 17. 9.

25. *Non expedit in hoc Sacramento sensuum adhibere judicium.*

Sed jam ad earum rerum explicationem oratio revertatur, quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum

est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis, (*a*) qui non dijudicant corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum, atque rationem omni studio a sensibus avocandam esse. Si enim fideles ea tantum in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur necesse est; cum nihil aliud præter panis, & vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac vinum in Sacramento esse, judicaverint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum judicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

a 1. Cor. 11. 29.

† *In hoc Sacramento sensuū judicium rejiciendum est. vide D. Thom. in Hymno. Etsi sensus deficit &c. Et in sequentia; Quod non capis, &c.*

26. *Quid mysticæ Consecrationis virtute in hoc sacramento potissimum efficiatur.*

Tria enim sunt maxime admiranda, atque suspicienda, quæ in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici, fides Catholica sine ulla dubitatione credit, & confitetur. Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex Virgine, in Cœlis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quamvis nihil a sensibus magis alienum & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, etsi verba Consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subjecta esse, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet videre, quæ tamen nulli substantiæ inhærent, sed per se ipsa constant; cum panis, & vini substantia in ipsum Domini corpus, & sanguinem ita mutetur, ut panis, & vini substantia omnino esse desinat.

Tria per Consecrationem in hoc Sacramēto effici.

Corpus Christi verum est in hoc Sacramento. Dion. de Eccl. Hier. c. 3. Ignat. Epi de Smyrn. & omnes alii, quotquot unquam fuerunt, Scriptores Catholici.

Transubstantiatio est antiquissima Ecclesiæ doctrina. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4.

27. *Certum est, idem Christi corpus, quod natum est de Maria Virgine, in Eucharistia contineri.*

Verum, ut prius de primo agamus, conentur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Salvatoris nostri verba, quæ corporis ejus veritatem in Sacramento demonstrant. Nam cum inquit: (*b*) *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; præsertim cum de humana natura sermo habeatur, quam in Christo vere fuisse, Catholica fides dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclare scripserit, de veritate car-

b Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. Matt. 26. 26.

S. Hilar. lib. 8. de Trinitat.

nis, &

nis, & sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro ejus vere sit cibus, relictum non esse ambigendi locum.

28. *Quomodo item verum Christi corpus in Eucharistia esse convincatur.*

Verum alter præterea locus a Pastoribus enucleandus est, ex quo aperte licet cognoscere, verum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus postea-quam commemoravit panem, & vinum a Domino consecratum, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subjungit: (*a*) *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat; qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Quod si, ut Hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset præter memoriam, & signum passionis Christi, quid opus erat tam gravibus verbis fideles hortari, ut seipsos probarent? Gravi enim illa Judicii voce declaravit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eadem epistola uberius explicavit Apostolus his verbis: (*b*) *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Quæ quidem verba veram corporis, & sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Hæc igitur scripturæ loca a Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in iis dubii, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

Veritas corporis Christi in Sacramento ex scripturis ostenditur. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia c. 1. & can. 1.

a 1. Cor. 11. 28. 29.

b 1. Cor. 10. 16.

29. *Ecclesiæ Christi sententia de sensu scripturarum, & veritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.*

Ad cujus sententiæ cognitionem duplici via, & ratione possumus pervenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. Hi vero summo consensu omnes hujus dogmatis veritatem apertissime tradiderunt: quorum singula testimonia afferre quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus judicium de cæteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de iis,

Primo inquirendus est Patrum & Doctorum Ecclesiæ per omnia consensus.

de iis, qui initiantur mysteriis, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex Virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse; & alio loco docet, ante Consecrationem panem ibi esse, post Consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & gravitatis, qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet, tum vero præcipue hom. 60. de iis, qui Sacra mysteria impure sumunt, itemque hom. 44. & 45. in Sanctum Joannem: inquit enim: *Pareamus Deo, neque contradicamus, licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari, quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facile seducitur.* His vero omni ex parte consentiunt, quæ Divus Augustinus acerrimus Catholicæ fidei propugnator semper docuit: atque in primis exponens titulum Psalmi 33., scribit enim: *Portare se in manibus suis homini impossibile est, solique Christo convenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est Corpus meum.* Ac Cyrillus (prætereo Justinum, & Irenæum) adeo aperte lib. 4. in Joannem veram Domini carnem in hoc Sacramento esse affirmat, ut ejus verba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos *(a)* Dionysium, *(b)* Hilarium, *(c)* Hieronymum, *(d)* Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re gravissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas passim legimus.

D. Amb. de iis, qui myste. init. c. 9. & de cons. dist. 2. c. Sicut verus, &c. In illo, & c. Revera. Lib. 4. de sacram. c. 4. & de cons. dist. 2. cap. Panis est. Chrys. ad populum Antiochen. Hom. 60. & 61. idem Hom. 44. & 45. in Joannem. S. Aug. concione 1. versus finem. 1. Reg. 21. habetur de cons. dist. 2. cap. 92. Secundum Septuaginta legitur. Et ferebatur in manibus suis. S. Cyril. lib. 4. in Joann. c. 13. 14. & lib. 10. cap. 13. Just. Apologetico 2. sub finem.

a Dion. lib. de Eccles. Hierar. cap. 3.
b Lib. 8. de Trin.
c Hier. Ep. ad Damasum de filio prodigo.
d Lib. 4. de orth. fide c. 14.

30. *Quoties contraria opinio in Conciliis Ecclesiæ condemnata sit.*

Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ judicium in iis, quæ ad fidem pertinent, investigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At vero constat, semper corporis Christi veritatem in sancto Eucharistiæ Sacramento ita per universam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus ipse hæresim suam anathemati addixerit: qui postea cum ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis, Turonensi, & duobus Ro-

Secundo veritas corporis Christi in Eucharistia per contraria sententia damnationem Ecclesiasticam potuit cognosci.

Berengarius sententiam suam in Vercellensi Conc. abjuravit, ut constat ex cap. Ego Berengarius.

bus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Maximi convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi Magno confirmavit: ac deinceps a Florentina, & Tridentina Synodis ejusdem veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & voluptate afficere poterunt.

Concilium Lat. cap. 1. & habetur de sum. Trinit. & fide Cathol. cap. Firmiter. Conc. Flor. in doctrina de sacram. cap. 4. & can. 22. Conc. Trid. sess. 13.

31. *Quomodo in Symbolo dogma de veritate corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

Cum præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos hujus etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi hujus operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam Catholicam, necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quam explicavimus, hujus Sacramenti veritatem.

32. *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas, ex hujus mysterii majestate ostenditur.*

Sed nihil est profecto, quod ad piorum jucunditatem, & fructum addi possit, cum hujus altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis perfectio, cui datum est, id reipsa habere, quod signis tantum, & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles nunquam poterunt Sanctæ Ecclesiæ perfectionem, ejusque gloriæ altitudinem, cum inter eam, & cœlestem beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo uno gradu ab iis distamus, illi præsentes beata visione perfruuntur, nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide veneramur. Præterea fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissi-

Dignitas Sacramenti Eucharistiæ. Hæc habet magna ex parte D. Th. in 3. p. qu. 75. art. 1.

S. Diony. de Eccl. Hierar. cap. 7. circa medium.

fectiſſimam charitatem experiuntur. Ejus enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis nunquam ſubtrahere, ſed quantum fieri poſſet, eſſe, verſarique nobiſcum velle, ut illud omni tempore vere, & proprie dictum videretur, (*a*) *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum*.

Prov. 8. 31.

33. *Oſſa, nervi, & quæcunque ad hominis perfectionem pertinent, una cum divinitate hic vere adſunt.*

De concomitantia partiũ corporis Chriſti in hoc Sacramento. de conſecr. diſt. 2. cap. Singuli, & c. Ubi panis eſt. Ambroſius in lib. de iis, qui myſter. init. c. 9. D. Th. in 3. p. qu. 76. art. 1. Chriſtus nomẽ Dei, & hominis eſt. Damaſ. lib. 3. cap. 27.

Jam vero hoc loco etiam explicandum eſt, non ſolum verum Chriſti corpus, & quicquid ad veram corporis rationem pertinet, veluti oſſa, & nervos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei, & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in qua divina, & humana natura conjuncta ſit, quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, divinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat, complectitur: quæ omnia in Sacramento eſſe credendum eſt. Nam cum in cœlo tota humanitas divinitati in una perſona, & hypoſtaſi conjuncta ſit, nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in Sacramento ineſt, ab eadem divinitate ſejunctum eſſe.

34. *Sanguis, Anima, & Divinitas, non eodem modo in Eucbariſtia, quo corpus Chriſti, ſunt.*

Ex Concilio Ephesino in Epiſt. ad Neſtorium, & refertur de conſ. diſt. 2. c. Neceſſario. In termino conſecrationis ex vi verborum ſunt duo, formale, & materiale. Scot. 4. diſt. 8. qu. 3. litt. KK. Quid adſit ex concomitantia. Seſſ. 13. Conc. Trid. de Euchariſt. c. 3. b Matt. 26. 26.

In quo tamen Paſtores animadvertant neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex vi, & efficientia Conſecrationis in Sacramento eſſe dicimus: nam cum verba illa efficiant quicquid ſignificant, id eſſe in Sacramento ex vi Sacramenti divinarum rerum Scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur: ita ſi contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino ſejunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in Sacramento eſſe, cætera non item eſſe, docuerunt. Quædam vero in Sacramento continentur, quod illis rebus conjuncta ſint, quæ forma exprimuntur. Nam cum forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cum dicitur, (*b*) *Hoc eſt corpus meum*; ipſum Chriſti Domini corpus ex vi Sacramenti in Euchariſtia erit. At quia corpori Sanguis, Anima, & Divinitas conjungitur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Conſecrationis virtute, ſed ut ea, quæ corpori conjuncta ſunt.

Atque

Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se reipsa conjungantur, ubi unum sit, ibi etiam alterum esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeo tam in panis, quam in vini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam Sanguis, & totus Christus vere inest, sic contra in vini specie non solum Sanguis, sed corpus, & totus Christus vere insit.

Sub altera Eucharistia specie totũ Christum per concomitantiam contineri.

35. *Cur in Eucharistia duplex fiat Consecratio.*

Sed quanquam hæc ita se habere omnibus fidelibus certum, & persuasissimum esse debet; optimo tamen jure institutum est, ut separatim duæ Consecrationes fierent. Primo, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore divisus est, magis referatur; cujus rei causa in Consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut, quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tanquam cibus, & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

Alex. de Ales 4. p. Summa sac. Theol. qu. 31. memb. 2. Ambr. 1. Cor. 11. Levit. 17.

36. *Totus Christus in quavis utriusque speciei particula præsens adest.*

Neque vero illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quavis utriusque speciei particula totum Christum contineri. Sic enim Ambrosius scriptum reliquit: *Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.* Atque id præterea ex Evangelistis facile colligi potest. Neque enim credendum est, singula panis frusta propria verborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset. Id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit, (a) *Accipite, & dividite inter vos.* Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinent, ut ostendant Pastores, verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

De consf. dist. 2. c. 76. & habetur in Miss. Ambr. Præfat. Dominic. vid. post Epiphan. Exod. 15. Fusius explicatur Sess. 3. Concil. Trid. c. 3. & can. 3. & sess. 21. de comm. sub utraque specie cap. 1.

a Luca 22. 17.

37. *Post consecrationem nulla materiæ hujus Sacramenti substantia remanet.*

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis, & vini substantiam in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc vero quamvis maximam admirationem merito habere possit, tamen cum eo, quod prius de-

De Transubstantiatione. Sess. 13. Conc. Triden. de Euchar. cap. 4. & c. 2. Quomodo

corpus Christi in Euchar. esse inciniat. *D. Th. in 3. p. q. 75. art. 2.*

monstratum est, necessario conjungitur. Etenim si est verum Christi corpus sub panis, & vini specie post Consecrationem, omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At vero fieri non posse constat, ut corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit. Ita enim fieret, ut a Cœli sedibus abesset, quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, a quo movetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest; relinquitur ergo, ut in Sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

Non per loci mutationem. *Non per creationem.* *Adest per conversionem* *Scot. 4. sent. d. 11. q 3 4. & 5.* *Ex nocte fit dies, & ex mane meridies.*

38. *Transubstantiatio a Conciliis approbata in Scripturis fundamentum habet.*

Later. Concil. c. 1. Eugenius IV. in Ep ad Arm. data approbata a Conc. Flor. Trid. Syno. sess. 13. can. 2.

Hac ratione adducti Patres, & majores nostri in Conciliis, Lateranensi Magno, & Florentino, hujus articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. A Tridentina vero Synodo explicatius ita definitum est: *Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & vini una cum corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi, anathema sit.* Hæc vero ex testimoniis scripturarum facile fuit colligere. Primum, quod in ejus Sacramenti institutione ipse Dominus dixit, (*a*) *Hoc est corpus meum*. Vocis enim, *Hoc*, ea vis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret: quod si panis substantia remaneret, nullo modo vere dici videretur, *Hoc est corpus meum*. Deinde Christus Dominus apud Joannem, (*b*) *Panis*, inquit, *quem ego dabo*, *caro mea est pro mundi vita*, panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulo post subjecit: (*c*) *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, & rursus: (*d*) *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*. Cum ergo tam claris, & perspicuis verbis carnem suam panem, & verum cibum, sanguinem item verum potum nominaverit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & vini remanere.

Transubstantiatio Scripturis statuitur. a *Matt 26. 28. Marc. 14. 8. 1 Cor. 11. 24. Exod. 18.* b *Joan. 6. 51.* c *Ibidem 53.* d *Ibidem 57.*

39. *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnoverint.*

Transubstantiatio ex consensu Patrum ostenditur. *D. Amb lib. 4. & habetur de consf. dist. 2. c. Panis est.*

Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: *Tu forte dicis, Meus panis est usitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit Conse-*

Consecratio, de pane fit caro Christi. Quod quidem ut facilius probare posset, varia deinde affert exempla, & similitudines. Alibi vero cum verba illa interpretaretur, (*a*) *Omnia, quæcunque Dominus voluit, fecit in cœlo, & in terra; Licet*, inquit, *figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis post Consecrationem credendum est*. Atque iisdem fere verbis eandem sententiam sanctus Hilarius exponens docuit, quamvis extrinsecus panis, & vinum videatur, vere tamen corpus, & sanguinem Domini esse.

a Psal. 134. 6. Ex l. 4. de Sacram. cap. 4. & 6. de consecr. d. 2. c. Omnia.

S. Hilar. de Trinit. l. 8. & de consec. dist. 2. cap. 28.

40. *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicatur.*

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem panis etiam vocetur. Hoc enim nomine Eucharistia appellari consuevit, tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum literarum consuetudinem, ut res ita appellent, cujusmodi esse videantur, satis ostendit, quod in Genesi dictum est, (*b*) tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. (*c*) Et duo illi, qui Apostolis, ascendente in cœlum Christo Domino, apparuerunt, cum essent Angeli, viri dicuntur.

Eccl. 10. 31. & 17. 21.

Exod. 7. 20. Eccl. 29. 33.

b Gen. 18. 2. c Actor. 1. 10. Vide D Thom. in 3. p. qu. 75. art. 3. & 4.

41. *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conversio.*

Quam admirabilis sit conversio.

Difficillima est omnino hujus mysterii explicatio. Sed tamen conabuntur Pastores iis, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere hujus admirabilis conversionis modum; quæ ita fit, ut tota panis substantia divina virtute in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, convertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. Quod mysterium cum (*d*) D. Ambrosius declararet, *Vides*, inquit, *quam operatorius sit sermo Christi; si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet; quanto magis operatorius est, ut sint ea, quæ erant, & in aliud commutentur?* In quam sententiam alii etiam veteres, & gravissimi Patres scriptum reliquerunt. Divus quidem Augustinus, (*e*) *Fideliter fatemur, ante Consecrationem panem esse, & vinum, quod natura formavit; post*

d D. Amb. l. 4. de Sacram c. 4. & habetur de consf. dist. 2. c. Panis est.

e Habetur de consf. d. 2. cap. Nos autem.

consecrationem vero carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecravit. Damascenus autem (*a*) *Corpus secundum veritatem conjunctum est divinitati, corpus ex sancta Virgine, non quod ipsum corpus assumptum de cœlo descendat, sed quod ipse panis, & vinum in corpus, & sanguinem Christi transmutentur*.

a *Dam. lib. 4. de orth. fide cap. 14. Sco 4. sen. d. 11. q. 3. litt. I.*

42. *Stupendæ huic conversioni commode nomen impositum est Transsubstantiatio.*

Trid. Syn. sess. 13. can. 4. quod nomen primo authoritate Conc. Later. magni receptũ est c. 1. & habetur de sum. Trin. & fide Cath. cap. 1.

Hæc itaque admirabilis conversio convenienter, & proprie a sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Ut enim generatio naturalis, quod forma in ea mutetur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in Sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transsubstantiationis recte, & sapienter a majoribus nostris inventum est.

43. *Modus Transsubstantiationis, & loci, quo Christus est in hoc Sacramento, curiosius non inquirendus.*

Sacrosanctum Euchar. Sacramentũ pie credendum, non curiose scrutandum. Quomodo Christi corpus in minima panis particula totum contineatur. Vide Conc. Tr. sess. 13. c. 2. & de cons. d. 2. c. Singuli, & Flor. Conc. in decr. de Sacr.

Sed illud sæpissime a sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide cognoscendum est: quomodo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem vero cautionem Pastores adhibeant oportet, in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus vel in minima panis particula totum contineatur. Vix enim unquam hujusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulaverit, primum quidem meminerint fidelium animos illa voce præmunire, (*b*) *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*.

b *Luc. 1. v. 37.*

44. *Christi corpus in Eucharistia non est, ut in loco.*

Christus in Sacramento non est, ut in loco, seu, ut magnus vel parvus sed, ut substantia, quæ integra æque in parvo, & magno spatio continetur.

Deinde vero doceant, Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in loco, non esse. Etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum vero Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut parvus est, quod ad quantitatem attinet; sed, ut substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem convertitur. Nemo vero dubitat, substantiam æque in parvo, atque in magno spatio contineri. Nam & aeris substantia, totaque ejus natura sic in parva, ut in magna aeris parte, itemque

tota

tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est. Cum igitur panis substantiæ corpus Domini nostri succedat, fateri oportet, ad eundem plane modum in Sacramento esse, quo erat panis substantia ante Consecrationem: Ea vero utrum sub magna, an sub parva quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat.

45. *In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis, & vini inhæreant.*

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur; quod quidem, jam duobus aliis explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet, & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subjecta constare. Nam, cum antea demonstratum sit, corpus Domini, & sanguinem vere in Sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & vini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se nulla alia re nisa sustentent. Hæc perpetua, & constans fuit Catholicæ Ecclesiæ doctrina: quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substantiam.

De subsistentia accidentium panis, & vini sine aliqua re subjecta. Colligi hoc potest ex ca. Hoc autem de cons. d. 8. & c. Cum Marthæ. de celebr. Missarum. §. Quæsivisti. & probat. D. Thom. 3. p. q. 75. art. 2. & qu. 77. art. 1. & alibi sæpe, & Conc. Constant. sess. 8.

46. *Quare Christus sub panis, & vini specie corpus, & sanguinem suum tradere voluerit.*

Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quam omissis subtilioribus quæstionibus, hujus admirabilis Sacramenti majestatem venerari, & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & vini specie administranda instituerit. Nam, cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione vesci, sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus, & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quarum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adjunctæ vero etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quam facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur. Altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod vere fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plu-

Vide Cyrillum lib. 4. in Joan. c. 22. Cypr. de cæna Domini. Aug. tract. 27. in Joan. D. Th. in 3. p. q. 74. art. 1. & 75. art. 1. Dam. l. 4. de fide orthod. c. 14.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Gregor. Papa Homil. 26. in Evangelia.

dam plurimum valet : *quæ quidem*, ut sancti Gregorii sententia pervulgatum est, *ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum*. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate, explicanda erunt.

47. *Quid boni consequantur, qui corpori, & sanguini Domini digne communicaverint.*

De multiplici, & admirabili fructu tanti Sacramenti agitur Seff. 13. Conc. Trid. de Euchar. c. 2. & c. 5. vide Iren. l. 4. c. 34. Cyril. l. 4. in Joan. c. 12. & 14. Chry. Ho. 84 in Joan. D. Th. in 3. p. qu. 79. per totam, & alibi a pe.

Verum, quæ de hujus Sacramenti admirabili virtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibusque maxime necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc Sacramento tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed, quoniam immensæ ejus utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysteriis bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. Hoc vero aliqua ex parte ita assequentur, si, omnium Sacramentorum vi, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cætera rivulis comparaverint. Vere enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cœlestium charismatum, & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat, a quo, tanquam a fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, derivatur. Ex hoc igitur divinæ gratiæ fonte amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt.

48. *Quæ commoda panis, & vinum corpori, ea præstantiori modo Eucharistia animæ affert.*

Amb. lib. 5. de Sacr. cap. 4. & Chrys. Hom. 45. in Joan. Per Eucharistiam nos Deo & Deus nobis conjungitur. Conferatur hic locus cum sect. 6. ult. art. symb. Aug. l. 7. confess. cap. 10.

Commode etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, quæ hujus Sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam, quos usus corpori panis, & vinum affert, eos omnes animæ saluti, & jucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & vinum, mutatur; sed nos quodammodo in ejus naturam convertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me; nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.*

49. Quæ-

49. *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

Quod si (*a*) gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de seipso dixit, (*b*) *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo*. Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita Filium Dei in se admittant, ut ejus corpori tanquam viva membra inserantur. Siquidem scriptum est, (*c*) *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*: item, (*d*) *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Quem locum Cyrillus cum interpretaretur, inquit: *Dei Verbum uniens seipsum propriæ carni fecit ipsam vivificativam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram ejus carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione vivificativa in pane, & vino.*

a *Joan. 1. 17.*
b *Joan. 6. 56.*
c *Ibidem 57.*
d *Ibidem 51.*
B. Cyril. l. 4. in Joan. c. 12. 14. & Epi. 10. ad Nest.

50. *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus, Eucharistiæ sumptione non vivificatur, etiamsi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verum, quod dicitur, Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse. Ac propterea panis, & vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, sed in vita conservandæ causa, instituta esse. Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (qua omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, (*e*) ne judicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio, & voto percipiat. Est enim omnium Sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ unitatis, ac conjunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest.

Quomodo hoc Sacrament. sit gratiæ causa. D. Th. in 3. p. q. 79. art. 3. vide l. de Eccle. dogm. cap. 53. Conc. Tr. sess. 13 c. 7. & can. 11. de consec. d. 2. c. Qui scelerate, & cap. Timorem, & cap. Quid est Christum, & c. Sicut Judas.
e *1. Cor. 11. 20.*

51. *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, & augeatur.*

Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conservatur modo, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo voluptatem, & suavitatem percipit, ita etiam sacræ Eucha-

Quomodo hoc Sacramentum sit de necessitate salutis

saltem in voto, vide apud D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 3. & q. 79. art. 1. ad 1.
a Sap. 16. 10. Joan. 6. 49. Innoc. 3. l. 4. de myst. altar. 44. Bern. serm in coena Domini. Cyr. lib. 4. in Joan. c. 17. & lib. 3. cap. 37. Et in collecta dicitur. Sit ablutio scelerum.

Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque, ut spiritus divinarum rerum delectatione magis ac magis commoveatur; ob eam causam fit, ut gratiam hoc Sacramento tribui, recte, & verissime dicatur. Jure enim (a) mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur.

52. *Per Eucharistiam peccata leviora dimittuntur.*

Remitti vero Eucharistia, & condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum levi aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit. Quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cœlesti Sacramento dictum est, *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis.* Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permovetur.

D. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 6. & lib 5. cap. 4.

53. *Per hoc item Sacramentum anima a futuris malis præservatur.*

D. Thom. ead. qu. 79. art. 6. ex Joan. c. 6. Aug. tract. 26. in Joan.
S. Cypr. lib. 1. Epi. 2 ad Cornelium.

Illa præterea in sacris mysteriis vis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes servent, ac tanquam cœlesti medicamento animam præparent, ne alicujus mortiferæ perturbationis veneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur D. Cyprianus, cum olim a Tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem vulgo raperentur, ne illi forte dolorum acerbitate victi in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. Dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem extinguat necesse est.

54. *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

D. Th. in 3. p. q. 119. art. 2. Chrysost. de sacerdo. lib 6. b Joan. 6. 54.

Postremo, ut uno verbo omnes hujus Sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam. Scriptum est enim (b) *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resusci-*

resuscitabo eum in novissimo die. Hujus videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa conscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur: deinde ejus virtute recreati, non secus atque Helias, (*a*) qui subcinericii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cum ex vita emigrandi tempus advenerit, ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendunt. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si vel Divi Joannis locum, in quo multiplices hujus Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint: vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos jure, ac merito beatissimos fuisse existimemus, (*b*) in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius (*c*) vestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi non gravetur, ut ejus vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi conjungat.

a 3. Reg. 19. 8. — *Joan. 6. 54. 55.* — *b Matth. 8. 14. & 9. 10. Luca 10. 38.* — *c Matth. 9. 21*

55. *Quot modis corpori, & sanguini Domini communicemus.*

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint; neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Recte igitur, & sapienter majores nostri, ut in (*d*) Tridentina Synodo legimus, tres hujus Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim Sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait (*e*) indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his Divus Augustinus ita scribit: *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis, & sanguinis*. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso (*f*) Apostolo teste, judicium sibi manducant, & bibunt. Alii vero spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio, & voto, propositum cœlestem illum panem comedunt, fide viva incensi, (*g*) quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alii denique sunt, qui Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum ex Apostoli do-

De modis recipiendi Eucharistiam. — *d Trid. Conc. sess. 13. c. 8.* — *e 1. Cor. 11. Aug. de consec. dist. 2. c. Quidē, & in tract. 26. in Joan. & l. 5. de Baptis. contra Donat. c. 8 & Mag. in 4. d. 9. lit. B. & D. Th. in 3. p. qu. 80. art. 1.* — *Triplici modo sumitur Euchar. Sacramentaliter tātum, & corporaliter.* — *f 1. Cor. 11. 16.* — *Spiritualiter tantum.* — *g Gal 56.* — *Sacramentaliter, & spiritualiter simul.*

a 1. Cor. 11. 28.
b Matth. 22. 11.
Qui communicare Sacramentaliter negligunt, quantis se privent fructibus.

ctrina (*a*) prius se probaverint, ac (*b*) veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis privare, qui, cum ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram Communionem accipere.

56. *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, præparandum animum esse, ostenditur.*

De præparatione ad Eucharistiam. Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. c. 7. & can. 11. vide Basil. qu. 172. in reg. brevioribus.
c Joan. 13. 5.

Sed jam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primum quidem, ut pateat, eam præparationem maxime necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est. Nam, antequam Apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui Sacramenta daret, quamvis jam mundi essent, (*c*) pedes eorum lavit; ut declararet, omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde vero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cœlestis gratiæ muneribus ornatur: ita contra, si imparatus accipiat, non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prosint: sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cœlestem gloriam consequendam maximo nobis adjumento esse: at vero, cum iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id vero arcæ Domini exemplo comprobatur. (*d*) Arca enim Fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a (*e*) Philistæis ablata, summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore conjunctam importavit. Sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant: qui vero in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt.

D. Th. in 3. p. q. 80. art. 4.
d Exod. 26. 21. 24.
e 1. Reg. 5. per totum.

57. Quo-

57. *Quo pacto animus ad Eucharistiam sit præparandus.*

Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mensa, hanc sacram ab aliis profanis, cœlestem hunc panem a communi. Atque hoc fit, cum certo credimus, præsens esse verum corpus, & sanguinem Domini, (*a*) quem in cœlo Angeli adorant, (*b*) ad cujus nutum columnæ cœli contremiscunt, & pavent, cujus (*c*) gloria plenum est cœlum, & terra. Hoc nimirum est dijudicare corpus Domini, quod (*d*) Apostolus admonuit: cujus tamen mysterii magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus ejus veritatem curiosius perquirere.

Ad dignam Eucharistiæ sumptionem primo discernendus est cælestis panis a communi.
a *Psal.* 96. 8. *Hebr.* 1. 6.
b *Job* 26. 11.
c *Is.* 6. 3.
d 1. *Cor.* 11. 29.

Altera vero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a seipso quærat, num pacem cum aliis habeat, (*e*) num proximos vere, atque ex animo diligat. Inquit enim Matthæus: (*f*) *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.*

Secundo reconciliatio cum inimicis facienda est.
e 1. *Joan.* 3. 4.
f *Matth.* 5. 24. 25.

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cujus pœnitere necesse sit, ut prius Contritionis, & Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim a sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem peccati mortalis conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali Confessione purgarit, quamtumvis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.

Tertio conscientia per Sacramentum pœnitentiæ a capitalibus vitiis eluenda est. Synod. Trid. sess. 13. *can.* 13. *Sess.* 13. *can.* 11.

Præterea taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus divinum hoc beneficium a Domino tribuatur. Quare illud Centurionis, (*g*) de quo idem ipse Salvator testatus est, se non invenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est, (*h*) *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat, (*i*) *Domine tu scis, quia amo te.* Meminisse enim oportet, eum, qui sine (*k*) veste nuptiali in convivio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem conjectum, sempiternis pœnis addictum fuisse.

Quarto prœmittenda est humilis de se ipso existimatio.
g *Matth.* 8. 10.
h *Ibid.* 5.
Quinto est videndum, an vera charitate simus præditi.
i *Joan.* 21. 15.
k *Matth.* 22. 11.

58. *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti est suscipienda.*

Neque vero animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. Nam jejuni ad sacram mensam accedere debemus, itaut saltem a dimidia antecedentis diei nocte usque ad

Jejunos communicantes esse necesse est, de consf. d. 2. *cap.* 54. *Liquido.*

Item castos. vide 33. qu. 4. c, Sciatis, & cap. 7. Vir cum propria 32. qu. 4. & c. 21. Omnis homo, de consf. dist. 2.

a 1. Reg. 21. 5.

illud temporis punctum, quo sacram Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio juncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, *(a)* Davidis exemplo admoniti, qui, cum panes Propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime observari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. Reliqua enim, quæ hac in re providenda esse videantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt.

59. *Christiani omnes Eucharistiam sumere saltem semel in anno tenentur.*

Concil. Lateran. c. 21. & habetur de pœnit. & remiss. cap. Omnis. Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. can. 9

Sed, ne forte aliqui segniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere grave admodum, & difficile ducant: fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicaverit, ab Ecclesia arceatur.

60. *Quoties, & quibus temporibus percipienda sit Eucharistia.*

Sæpius communicandum. Amb. lib. 5. de Sacr. c. 4. vide Aug. in lib. 50. Hom. 41. Hom. & de bono persev. cap 14. & Ep. 118. ad Januar. vide item c. Peracta, & c. Quotidie, & cap. 1. Si quotiescunque, &c. Si non tanta sunt de consecr. dist. 2.

Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, hujus decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere, verum sæpius iterandam Eucharistiæ Communionem existiment. Utrum autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest: veruntamen illa est S. Augustini norma certissima, *Sic vive, ut quotidie possis sumere.* Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant, ita etiam quotidie hoc sacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abjiciant. Neque enim minus spirituali cibo animam, quam naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & divina beneficia, quæ, ut antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali Communione consequimur. Illa etiam figura erit addenda,

b Exod. 16. 15.

(b) cum singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat: itemque sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem hujus Sacramenti perceptionem magnopere commendant.

Neque

Neque enim unius S. Patris *(a)* Augustini ea fuit sententia, *Quotidie peccas, quotidie sume:* sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium *(b)* Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facile comperiet.

61. *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse, demonstratur.*

Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex *(c)* Apostolorum actis intelligemus. Omnes enim, qui tunc fidem Christianam profitebantur, vera, & syncera charitate ita ardebant, ut, cum sine intermissione orationibus, & aliis pietatis officiis vacarent, quotidie ad sacra Dominici corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus sanctissimus Martyr, & Pontifex Maximus aliqua ex parte renovavit. Præcepit enim, ut ministri, qui Missæ sacrificio interessent, communicarent, quod ab Apostolis constitutum esse, affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, ut Sacerdos, peracto sacrificio cum Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conversus, his verbis ad sacram mensam fideles invitaret, *Venite fratres ad Communionem:* tunc, qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed, cum deinde charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, in Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste, omnes Eucharistiam sumerent: id quod postea a multis Conciliis, præsertim vero ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modo sancta illa, & salutaris præceptio non servaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent; qui vero id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

62. *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non convenit.*

Verum, quamvis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes fideles pertineat, docendum est, eos tamen excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. Hi enim neque sacram Eucharistiam a communi, & profano pane sciunt discernere, neque ad eam acci-

a D. Aug. ser. 28. de verb. Domini
b Ignat. in Ep. ad Eph. Basil. ad Cæsarinm Patr. Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4.
c Act. 2. 42.

S. Anacletus Epist. 2. & citatur de cons. d. 1. cap. Episcopus, & d. 3. cap. Peracta vide Dionys. Areop. de Eccl. Hier. c. 3. & Greg. l. 2. Dial. cap. 23.

S. Fabian. ep. 3. ad Hilar. Epis. & habetur de cons. d. 2. c. Etsi. Præcipitur, ut fideles ter in anno communicent. Turon. Conc. III. c. 50. Conc. Agat. c. 38. & Cabilonens. II. Conc. Lat. can. 21. & citatur de pœn. & remiss. c. Omnis, & Tr. sess. 13. can. 9. præcipitur, ut fideles semel ad minus communicent.

Infãtibus Euchar. non est administrãda. Concil. Trid. ses. 21. de communione sub utraque specie, c. 4. & can. 4. D. Th. in 3. p. q. 80. art. 9.

accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. Atque id etiam a Christi Domini institutione alienissimum videtur. Inquit enim: (*a*) *Accipite, & comedite*: infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt, tum ob alias Christianæ pietati maxime consentaneas jamdiu ejusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit.

a Matth. 26. 26. Vide Cypr. ser. 5. de lapsis. post medium.

63. *Qua ætate pueris sacra mysteria danda sint.*

Qua vero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percontari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

64. *Licet insanos aliquando ad Communionem admittere.*

Amentibus præterea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minime oportet. Quamvis, si antequam in insaniam inciderent, piam, & religiosam animi voluntatem præsetulerint, licebit eis in fine vitæ, ex Concilii Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare: modo vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

Concil. Arau. c. 3 & habetur 26 q 6. c. Qui recedunt. D. Th. ibid. Conc. Carth. 4. c. 76. & habetur 16. qu. 6. cap. 15. Qui per pœnitentiam.

65. *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

Quod vero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, S. Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis, & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino Salvatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster, cum de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum speciei sæpius meminit: ut, cum inquit: (*b*) *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*: &, *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: &, *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

Laicis, nisi accedat Ecclesiæ auctoritas, sub altera tantum specie communicandum est. Trid. Syn. sess. 21. de comm. sub utraque specie c. 1. 2. 3.

b Joan. 6. 51.

66. Ratio-

66. *Rationes, ob quas Ecclesia alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Laicis una tantum pars cõceditur, ut 1. Reg. 2. Dimitte me, obsecro, ad unam partem Sacerdotalem.

Multis vero, & iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio.

Primum enim maxime cavendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Secunda ratio. Concil. Nicen. can. 12. Aurel. can. 24.

Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius vini species asservaretur, coacesceret.

Tertia ratio.

Permulti præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare, ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent.

Quarta ratio.

Accedit ad alias rationes, quod in pluribus Provinciis summa vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, ac difficillimis itineribus convehi potest.

Quinta ratio. Totum Christũ in Eucharistia contineri scribunt Basil ad Cæs Patr. Cyr. ad Calosyr & in Joann. l. 4. cap. 14.

Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, convellenda erat eorum hæresis, qui negabant, sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum exangue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant. Ut igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis, Communio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt, quæ, si opus esse videbitur, a Parochis afferri poterunt. Jam de ministro, quamvis id a nemine fere ignorari possit, agendum est, ne quid prætermissum sit, quod ad hujus Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

Minister Eucharistiæ solus Sacerdos.

67. *Proprius hujus Sacramenti minister est Sacerdos.*

Itaque tradendum est, solis Sacerdotibus potestatem datam esse, (*a*) ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper servatum esse, ut fidelis populus a Sacerdotibus Sacramenta acciperet, Sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta Tridentina Synodus explicavit, ostenditque hanc

a Sic Sacrificium istud instituit, cujus officium committi voluit, &c. D. Th. in Hymno. Trid. Syn. sess. 13. cap. 10.

hanc consuetudinem tanquam ab Apostolica traditione profectam religiose retinendam esse; cum præsertim hujus rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum suum corpus consecravit (*a*) & Apostolis suis manibus porrexit. Verum, ut quacunque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modo ejus administrandi potestas solis Sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare aut tangere auderet, modo gravis aliqua necessitas non incideret.

a Matt. 26. 26. Marc. 14. 12. Laicis non licet res sacras ad Consecrationem Euch. necessarias attingere d. 23. c. Sacratas.

68. *Potest Eucharistia per improbos Sacerdotes vel consecrari, vel administrari.*

D. Th. in 3. p. qu. 82. art. 5. vide item Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

Ex quo tum Sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quanquam, quod antea de cæteris Sacramentis dictum est, ea non minus ab improbis administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite serventur, idem valet in Eucharistiæ Sacramento. Neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute, & potestate geri, credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc, quod restat dicendum, ut Sacrificium est, oportet explanare, ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decrevit, Dominicis, & festis diebus fideli populo tradere debeant.

De Euchar. ut est Sacrificium Sess. 22. Conc. Trid. in princ.

69. *Eucharistia peculiare novi Testamenti Sacrificium Deo est acceptissimum.*

Sacramenti, & Sacrificii discrimen innuitur.

Eucharistia Sacrificium quam sit Deo gratum, Vide Is. cap. 56. & 61. Jerem. 33. Augus. lib. 20. contr. Faust. cap. 21.

Etenim hoc sacramentum non solum thesaurus est cœlestium divitiarum, quo, si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem, sed in eo quædam præcipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At vero hæc Victima, si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc intelligitur. Si enim veteris Legis Sacrificia, de quibus scriptum est, (*b*) *Sacrificium, & oblationem noluisti*, & iterum, (*c*) *Si voluisses Sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis*, ita placuerunt Domino, ut (*d*) Scriptura, Deum odoratum esse odorem suavitatis, idest

b Psal. 39. 7. c Psal. 50. 8. d Gen. 8. 21.

ideſt grata ei, & accepta fuiſſe, teſtetur, quid nobis ſperandum de eo Sacrificio, in quo ille ipſe immolatur, atque offertur, de quo cœleſtis vox bis audita eſt, (a) *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui?* Hoc igitur myſterium Parochi diligenter exponent, ut, cum fideles ad rem divinam convenerint, attente, & religioſe ſacra illa, in quibus interſunt, meditari diſcant.

a *Matth. 3. 17. & 17. 5.*

70. *Quæ ſint cauſæ, ob quas Euchariſtia a Chriſto Domino inſtituta eſt.*

Euchariſtiam a Chriſto eſſe inſtitutam, cũ ut ſit Sacramentum, tum ut ſit Sacrificium.

In primis igitur docebunt, Euchariſtiam duabus de cauſis inſtitutam eſſe: altera eſt, (b) ut cœleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo vitam ſpiritualem tueri, & conſervare poſſemus: altera, ut Eccleſia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cœleſtis Pater ſceleribus noſtris ſæpe graviter offenſus, ab ira ad miſericordiam, a juſtæ animadverſionis ſeveritate ad clementiam traduceretur. Hujus rei figuram, & (c) ſimilitudinem in agno Paſchali licet animadvertere, qui, ut Sacrificium, & Sacramentum a filiis Iſrael offerri, & comedi conſueverat. Nec vero, cum Salvator noſter Deo Patri ſeipſum in ara Crucis oblaturus eſſet, ullam ſuæ erga nos immenſæ charitatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quam cum nobis viſibile Sacrificium reliquit, quo cruentum illud ſemel in Cruce paulo poſt immolandum inſtauraretur, ejuſque memoria uſque in finem ſæculi, quotidie ſumma cum utilitate, ab Eccleſia per univerſum orbem diffuſa coleretur.

b *Prov. 9. 2. Joan. 6. 35. 1. Cor. 10. 11. Seſſ. 22. Conc. Trid. de Sacrificio Miſſæ c. 1. 2. Dion. l. Eccl. Hier. cap. 3. Ignat. ad Smyrnen.*

Similitudo Agni Paſch.

c *Exod. 12. 3. 4. Deut. 16.*

71. *Quomodo Sacramentum a Sacrificio ſecernatur.*

Sacramenti, & Sacrificii diſcrimen.

Differunt autem plurimum inter ſe hæ duæ rationes. Sacramentum enim conſecratione perficitur: omnis vero Sacrificii vis in eo eſt, ut offeratur. Quare ſacra Euchariſtia, dum in pyxide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet. Deinde etiam ut Sacramentum eſt, iis, qui divinam Hoſtiam ſumunt, meriti cauſam affert, & omnes illas utilitates, quæ ſuperius commemoratæ ſunt: ut autem Sacrificium eſt, non merendi ſolum, ſed ſatisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Chriſtus Dominus in paſſione ſua pro nobis meruit, ac ſatisfecit: ſic qui hoc Sacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatisfaciunt.

72. *Quo tempore istud novi Testamenti Sacrificium sit institutum.*

Sacrificiū novi Testamenti quando sit institutum. Trid. Synod. Sess. 22. de Sacrificio Missæ cap. 1. & can. 1, & 2.
a Luc. 22. 1. Cor. 11. 24. 19.

Jam de hujus Sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus reliquit. Declaravit enim, in (a) extrema Cœna a Christo Domino institutum esse; simulque anathemate eos damnavit, qui asserunt; verum, & proprium Sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari.

73. *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ Sacrificium offerri.*

Soli Deo Sacrificiū in Missa offerri. Sess. 21. Concil. Trid. c. 3. & can. 3. Aug. l. 20. cōtr. Faust. c. 21. & l. 8. Civit. c. 27. Verba sunt orationis, qua S. Trinitati offertur Sacrificium.

Nec vero illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo Sacrificium fieri. Nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem Sanctorum celebrare consuevit: non tamen illis Sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronavit, offerri docuit. Quare nec Sacerdos unquam dicere solet, *Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule:* sed dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum Martyrum insigni victoria; eorumque patrocinium ita implorat, *ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris.*

74. *Unde doctrina illa Sacrificii, & Sacerdotii novæ Legis hauriatur.*

Ecclesia Catholica de Sacrificio doctrina Scripturis confirmatur.
b Lucæ 22. 19. 1. Cor. 11. 24.
Apostoli quando Sacerdotes sint instituti. Concil. Trid. sess. 22. de Sacrif. Missæ ca. & can. 2
c 1. Cor. 10. 21.

Hæc autem, quæ de hujus Sacrificii veritate a Catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cum extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, (b) *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem*. Eos enim, quemadmodum a S. Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in Sacerdotali munere successuri essent, corpus ejus immolarent, & offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait (c) *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum*. Ut enim pro Dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo Sacrificium Domino fiebat, significare potest.

75. *Quibus potissimum figuris, & prophetiis istud Sacrificium olim significatum fuerit.*

Eucharistiæ Sacrificium figuris, & prophetiis veteris Testamenti prædictum.

Quod si ex veteri Testamento hujus Sacrificii figuras, & oracula requiramus, primum quidem de eo Malachias apertissime

tissime vaticinatus est his verbis : (a) *Ab ortu Solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus , & in omni loco sacrificatur , & offertur nomini meo oblatio munda , quia magnum est nomen meum in gentibus , dicit Dominus exercituum*. Præterea hæc Hostia tam ante , quam post latam Legem variis Sacrificiorum generibus prænunciata est . Etenim bona omnia , quæ iis Sacrificiis significabantur , hæc una Victima , tanquam omnium perfectio , & absolutio complexa est . Veruntamen nulla in re ejus imaginem magis expressam licet videre, quam (b) in Melchisedech Sacrificio . Ipse enim Salvator (c) Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans , corpus , & sanguinem suum in extrema Cœna sub speciebus panis , & vini Deo Patri obtulit.

a *Malach.* 1. 10. 11.
b *Gen.* 14. 18. *Hebr.* 7. 17.
c *Psal.* 109. 4.

76. *Idem Sacrificium , quod in Cruce fuit oblatum , in Missa peragitur.*

Unum itaque , & idem Sacrificium esse fatemur , & haberi debet , quod in Missa peragitur , & quod in Cruce oblatum est : quemadmodum una est & eadem Hostia , Christus videlicet Dominus noster , qui seipsum in ara Crucis semel tantummodo cruentum immolavit . Neque enim cruenta , & incruenta Hostia , duæ sunt Hostiæ , sed una tantum ; cujus Sacrificium postquam Dominus ita præcepit , (d) *Hoc facite in meam commemorationem* , in Eucharistia quotidie instauratur.

Unum est Christi Sacrificium, & Ecclesiæ. Vide de Summa Trinit. ca. Firmiter , & Aug. lib. 10. de Civ. Dei c. 20. Levit. 34. 16.
d *Luca* 22. 19. 1. *Cor.* 11. 24.

77. *Est etiam unus utrinque Sacerdos.*

Sed unus etiam , atque idem Sacerdos est Christus Dominus . Nam ministri , qui Sacrificium faciunt , non suam , sed Christi personam suscipiunt , cum ejus corpus , & sanguinem conficiunt . Id quod & ipsius Consecrationis verbis ostenditur . Neque enim Sacerdos inquit , *Hoc est corpus Christi* , sed , *Hoc est corpus meum* , personam videlicet Christi Domini gerens , panis , & vini substantiam in veram ejus corporis , & sanguinis substantiam convertit .

Christus est , qui offert , & consecrat proprie , Chrysost. Homil. 2. in 2. Epi. ad Tim. & in Hom. de prodit. Judæ. Ambros. lib. 4. de Sacr. c. 4.

78. *Missa ut laudis , ita etiam propitiationis est Sacrificium.*

Quæ cum ita sint , sine ulla dubitatione docendum est , id , quod etiam sancta Synodus explicavit , sacrosanctum Missæ Sacrificium esse non solum laudis , & gratiarum actionis , aut nudam commemorationem Sacrificii , quod in Cruce factum est ; sed vere etiam propitiatorium Sacrificium , quo Deus nobis placatus , & propitius redditur . Quare si

Missam esse non solum laudis , sed propitiationis Sacrificiū Sess. 22 Conc. Trid. de Sacrificio Missæ c. 2. & ca. 3. Fructus Sacrificii Missæ.

Amb. lib. 1. offic. cap. 50. Aug. lib. de civ. cap. 8. 24.

puro corde, accensa fide, & intimo scelerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus, & offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam a Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. Hujus enim Victimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & solemnis est illa Ecclesiæ precatio, *Quoties hujus Hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ redemptionis exercetur*: nimirum uberrimi illi cruentæ Hostiæ fructus per hoc incruentum Sacrificium ad nos manant.

Secreta Dominica IX. post Pentecostem. Trid. Synod sess. 22. cap. 26.

79. *Pertingit etiam Sacrificii Missæ fructus ad defunctos.*

a Cypr. lib. 1. ep. 9. ad Cler. & plebem Furnie.

Deinde vero hujus Sacrificii eam vim esse Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, (*a*) sed omnibus etiam fidelibus, sive illi nobiscum in terris vivant, sive jam in Domino mortui nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusvis calamitatibus, & angustiis.

80. *Nulla Missa ex communi usu Ecclesiæ celebrata dicenda est privata.*

Nulla Missa privata dicenda est, Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrific. Missæ. cap. 6. & can. 8.

Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem, & salutem pertineant.

81. *Quonam hujus Sacrificii cæremoniæ pertineant.*

Ritus Missæ quo pertineant. Sess. 22. Conc. Trid. cap. 5 & c. 7. vide etiam Dionys. Areop. lib. de Eccl. Hierarc. ca. 3. vide D. Thom. in 3. p. qu. 83. art. 5.

Habet autem hoc Sacrificium multos, eosque maxime insignes, ac solemnes ritus, quorum nullus supervacaneus, aut inanis existimandus est; verum omnes eo spectant, ut & tanti Sacrificii majestas magis eluceat, & salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quæ in eo Sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus; tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quam propositæ institutioni conveniat; tum quia innumerabiles pene libellos, & commentarios, qui de hac re a piis, & doctissimis viris conscripti sunt, Sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita, juvante Domino, exposuisse.

DE

DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT V.

1. Accurate, ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.

Uemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in seipso quisque facile experitur: ita, quantam habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet, omnino fatebimur, eos nunquam in loci hujus explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit. Quin etiam de hoc Sacramento, quam de Baptismo, eo accuratius agendum est, quod Baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ vero toties locus datur, ejusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat. Ita enim a Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa S. Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium. Ut enim confracta navi unum vitæ servandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de ejus salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint, ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent,

De Pœnitentia ex veteribus scripserunt Amb. lib duos. Aug. sæpe, & lib. de pœnit. remed. & de vera, & falsa pœnitentia. Consule item septem de Pœnitent. dist. in Decreto.

Luca 17. 3. Matth. 18. 22. Trid. Syn. sess. 6. de justific. c. 14. de Pœnit. cap. 2. Tert. in lib. de Pœnit. Hier. in 3. c. Isa. super illud, Ruit enim Hierusalem. Amb. ad virginem lapsam cap. 3. Magis. in 4. Sen. dist. 14. litt. A & de Pœn. dist. 1. c. secundo. Ezech. 18. Luca 13.

bent, ut divina ope adjuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. Quod si nonnunquam offenderint, tum vero summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam (a) bonus pastor ovium suarum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum Pœnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

a Joan. 10. 11. Ezech. 34. 10.

2. *Quam varia sit verbi Pœnitentiæ significatio.*

Amb. lib. 2. de pœnit. c. 9.

Ut autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est varia hujus nominis potestas, & notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro satisfactione accipiunt: alii a Catholicæ Fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur, Pœnitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quam novam vitam esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse hujus nominis significationem. Primum enim Pœnitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione hujus cogitationis, bonum ne, an malum fuerit. Sic omnes pænitet, (b) quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum; cujusmodi Pœnitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est Pœnitentia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa, concipit. Tertia est, cum non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel ejus doloris externum etiam aliquod signum damus, verum unius Dei causa in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem Pœnitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pœnitentiæ vox proprie convenit. Nam cum in (c) sacris Literis Deum pœnitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ Literæ utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant; quod non aliter facere videatur, quam homines, quos si alicujus rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, (d) pœnituisse eum, quod hominem fecisset: & alio loco (e) quod Saul Regem constituisset.

Verbi Pœnitentiæ multiplex significatio.

Prima.

b 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

c Gen. 6. 6. 1. Reg. 15. 11. Psal. 105. 45. Jerem. 26. 3. 13. 19.

Deum improprie alicujus rei pœnitet. Bern. serm. 4. super Can. D. Th. 1. p. qu. 21. art. 3

d Gen. 6. 6.

e Reg. 1 5. 11.

3. *Quodnam sit inter Pœnitentiæ significationes discrimen.*

Actiones pœnitentis obtinent locum materiæ in hoc Sacramento.

Verum inter has Pœnitentiæ significationes magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati animi affectio: tertiam

etiam tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus; quæ significatio hujus loci propria est. Ac primum quidem de ipsa, ut virtutis parte, agendum est, non solum quia fidelis populus ad omne virtutis genus a Pastoribus institui debet, sed etiam quia hujus virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum versetur; ac nisi prius, quæ sit Pœnitentiæ virtus recte intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

Sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. c. 3. & can. 4. Alex. de Ales 4. part. qu. 54. memb. 1. Arist. 3. Physic. tex. 1.

4. *Quid sit interior Pœnitentia.*

Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi Pœnitentia, quam virtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem Pœnitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo convertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est malam vitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe veniæ a Dei misericordia consequendæ. Hanc vero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum detestationi adjuncta. Quamobrem apud complures ex sanctis Patribus Pœnitentiæ definitio hujusmodi animi cruciatu declaratur.

Duplex est pœnitentia, interior, & exterior. Amb. ser. de Pœnit. & habetur de Pœnit. dist. 3. cap. Pœnit. & Aug. lib. de vera, & fals. Pœnit. cap. 8.

Greg. Hom. 34. in Evang.

5. *Fides Pœnitentiæ pars non est.*

Verum in eo, quem pœnitet, fides Pœnitentiam antecedat necesse est. Neque enim potest quisquam se ad Deum convertere, qui fide careat. Ex quo fit, ut nullo modo Pœnitentiæ pars recte dici possit.

Concil. Trid. sess. 14. de Pœnit. cap. 3. & can. 4.

6. *Intima animi Pœnitentia virtus est censenda.*

Quod autem intima hæc Pœnitentia, ut antea diximus, ad virtutem pertineat, aperte ostendunt multa, (*a*) quæ de Pœnitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum virtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere, quando, quomodo, & quatenus oportet, virtutis sit. Hoc autem ut recte fiat, Pœnitentiæ virtus præstat. Interdum enim evenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant: quin etiam, ut a Salomone scriptum est, (*b*) nonnulli sunt, qui cum malefecerint, lætantur. Rursus vero alii ita se mœrori animi, & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Cain videri

a Matt. 3. 2. & 4. 17. Marc. 1. 11. Luca 15. 3. Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti conjunctas. Dolor triplici ratione virtus censeri potest. Prima ratio est, si non peccetur defectu. b Prov. 2. 14. Secunda, ut non peccetur excessu.

a Gen. 4. 13.
b Matth. 27. 5. Act. 18.

deri poteſt, qui ait, (*a*) *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear:* & qualis certe Judas fuit, (*b*) qui Pœnitentia ductus ſuſpendio vitam, & animam amiſit. Ut igitur modum in dolore tenere poſſimus, Pœnitentiæ virtute adjuvamur.

7. *Quomodo is, quem vere pœnitet, affectus eſſe debeat.*

Tertia ratio, ſi bone fine ſit ſuſceptus, quod fit tripliciter Chryſ. de Pœn & habet. de Pœn. d. 3. c. Perfecta.
Quomodo juſtitia inter Deum, & homines eſſe poſſit ex Ariſt. in Ethic. c. ult. Docet Scot. 4. diſt. 14. qu. 2. dit. H.

Sed idem etiam ex iis rebus colligi poteſt, quas ſibi tanquam finem proponit is, quem vere peccati pœnitet. Primum autem hoc ei propoſitum eſt, ut peccatum aboleat, omnemque animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidem ad juſtitiam referri perſpicuum eſt. Nam etſi inter Deum, & homines propria juſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cum tam longo intervallo inter ſe diſtent; aliquam tamen eſſe juſtitiam conſtat, cujuſmodi eſt inter Patrem, & filios, inter Dominum, & ſervos. Tertium eſt, ut homo in Dei gratiam redeat, in cujus offenſionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc vero omnia ſatis declarant, Pœnitentiam ad virtutem ſpectare.

8. *Quibus veluti gradibus ad divinam illam Pœnitentiæ virtutem aſcendatur.*

Quæ de Pœnitentia virtute hic traduntur, habetur de juſtificatione in Concil. Trid. ſeſ. 6. cap. 6.
c Thre. 5. 21.
Primus gradus gratia præveniens miſericordiæ Dei.
Secundus gradus fides.
d Hebr. 11. 6.
Tertius gradus timor.

Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat aſcendere. Primum itaque Dei miſericordia nos prævenit, cordaque noſtra ad ſe convertit. Quod cum precaretur Propheta, (*c*) *Converte*, inquit, *nos Domine ad te, & convertemur.*

Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidem ad Deum animo tendimus. (*d*) *Credere enim oportet accedentem ad Deum*, ut Apoſtolus teſtatur, *quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.*

e Iſa. 26. 17.
Quartus gradus ſpes.
f Matth. 9.
Quintus gradus charitas.
g Eccl. 19. 17.
Alex. de Ales 4 par. ſumma qu. 56. mem. 1. & 2.

Præterea motus timoris conſequitur, & ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus a peccatis revocatur. Atque huc videntur ſpectare illa Iſaiæ verba, (*e*) *Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus.* Huc deinde accedit (*f*) ſpes impetrandæ a Deo miſericordiæ, qua erecti vitam, & mores emendare conſtituimus. Poſtremo charitate corda noſtra accenduntur, ex qua liberalis ille (*g*) timor probis, & ingenuis filiis dignus oritur: atque ita unum illud veriti, ne qua in re Dei majeſtatem lædamus, peccandi conſuetudinem omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc præſtantiſſimam Pœnitentiæ virtutem pervenitur.

9. *Qui*

9. *Qui sit præcipuus virtutis Pœnitentiæ fructus.*

Quæ prorsus divina, & cœlestis virtus existimanda est, cui scilicet Regnum cœlorum sacræ Literæ pollicentur. Nam apud sanctum Matthæum scriptum est, (*a*) *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*: & apud Ezechielem, (*b*) *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet*: tum alio loco, (*c*) *Nolo mortem impii: sed ut convertatur impius a via sua, & vivat*. Quod quidem de æterna, & beata vita intelligendum esse plane constat.

Fructus Pęnitentiæ præcipuus est vita æterna.
a *Matth.4.17.*
b *Ezech.18.21*
c *Ezech.33.11*

10. *Quid de externa Pœnitentia sentiendum sit, quaque de causa Christus eam in numerum Sacramentorum referri voluerit.*

De externa vero Pœnitentia docendum est, eam esse, in qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subjectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum sit, ut Christus Dominus Pęnitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Hujus autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait, (*d*) *Si impius egerit Pęnitentiam, &c.* minus dubitare liceret. Vehementer enim pendere animo de intima Pęnitentia opus esset, cum de suo cuique judicio in iis, quæ agit, merito timendum sit. Ut igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subveniret, Pęnitentiæ Sacramentum instituit, quo per Sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox Sacerdotis peccata nobis legitime condonantis, quam Christi Domini, qui ait Paralytico (*e*) *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

Quid exterior Pænitentia.
D. Th. in 3. p. qu. 34. art. 1. v. 11.
d *Ezec.18.21.*
Prima ratio est, ut fides nostra de remissione peccatorum, eorum judicio, quorum est discernere inter lepram, & lepram, magis confirmaretur, & conscientia nostra pacatiores redderentur.
e *Matth.9.2.*

Deinde vero, cum nemo salutem, nisi per Christum, ejusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, ejusmodi Sacramentum institui, cujus vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens peccata post Baptismum admissa elueret; atque ita reconciliationis beneficium illi uni Salvatori nostro acceptum referre profiteremur.

Secunda ratio est, ut hominibus in promptu esset instrumentum, quo peccata post Baptismum contracta in sanguine Christi eluerentur. Concil. Trid. sess. 14. cap. 1.

11. *Quo pacto Pœnitentia verum sit novæ Legis Sacramentum.*

Seß. 14. Conc. Trid. de Pęnit. c. 1. & can. 1.
a Act. 2. 38.
b Act. 8. 22.

Quod vero Pœnitentia Sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. Ut enim Baptismus Sacramentum est, quia (*a*) peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia, (*b*) quæ peccata omnia post Baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, vere, & proprie Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum a pœnitente, tum a Sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima, quis neget Pœnitentiam vera, & propria Sacramenti ratione præditam esse? Siquidem *Sacramentum sacræ rei signum est*: peccator autem, quem pœnitet, rerum, & verborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse: itemque ex iis, quæ a Sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis facile cognoscimus. Quanquam hoc aperte indicant illa Salvatoris verba, (*c*) *Tibi dabo claves Regni cœlorum; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*. Absolutio enim Sacerdotis verbis enunciata remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Dilucide exponitur, quomodo Pęnitentia sit sacrę rei signum.
Aug. lib. 8. de Civ. Dei c. 10.

Actio Sacerdotis absolventis nititur auctoritate verbi Dei.
c Matt. 16. 19.

12. *Pœnitentiæ Sacramentum iterari potest.*

Seß. 14. Conc. Trid. de Pęnit. cap. 2.
d Matt. 18. 22.
Quomodo desperantes consolandi sint.
Ambr. de Pœn. lib. 1. c. 1. & 2. vide Aug. in l. de vera, & fal. Pœn. c. 5.

Neque vero solum fideles docendi sunt, Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset, Dominus respondit (*d*) *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies*. Quare si cum ejusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem divinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile consequentur tum hujus loci, & aliorum tractatione, qui in sacris Literis permulti occurrent, tum vero iis rationibus, & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, & Ambrosii libris de Pœnitentia petere licebit.

13. *Materia Pœnitentiæ quæ, & qualis.*

De materia Sacram. Pœn. Tres actus pęnitentis, qui sunt loco materiæ, quomodo ejusdē Sacramenti partes esse dicantur.

Jam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam hujus Sacramenti materia; docendum est, in eo maxime hoc Sacramentum ab aliis differre, quod aliorum Sacramentorum materia est res aliqua naturalis, vel arte effecta: Sacramenti vero Pœnitentiæ quasi materia sunt actus pęnitentis, nempe *Contritio*, *Confessio*, & *Satisfactio*, ut a Tridentina

tina Synodo declaratum eſt; qui, quatenus in Pęnitente ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes Pęnitentiæ dicuntur. Neque vero hi actus quaſi materia a ſancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant; ſed quia ejus generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, ut Aqua in Baptiſmo, & Chriſma in Confirmatione. Quod autem ab aliis dictum eſt, peccata ipſa hujus Sacramenti materiam eſſe, nihil plane diverſum dici videbitur, ſi diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ vi ignis conſumuntur; ita peccata, quæ Pęnitentia delentur, recte hujus Sacramenti materia vocari poſſunt.

Trid. Synod. ſeſſ. 14. de Pænit. c. 3. & can. 4.

Peccata ipſa quomodo Sacramēti materia dici poſſint.

14. *Quæ ſit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

Sed formæ etiam explicatio Paſtoribus prætermittenda non eſt, quod ejus rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam ſumma cum religione hujus Sacramenti gratiam. Eſt autem forma, *Ego te Abſolvo*: quam non ſolum ex illis verbis licet colligere, (*a*) *Quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis*; ſed ex eadem Chriſti Domini doctrina ab Apoſtolis tradita accepimus. Ac quoniam Sacramenta id ſignificant, quod efficiunt; & illa verba, *Ego te Abſolvo*, oſtendunt, peccatorum remiſſionem hujus Sacramenti adminiſtratione effici; planum eſt, hanc eſſe Pęnitentiæ perfectam formam. Sunt enim peccata tanquam (*b*) vincula, quibus conſtrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pęnitentiæ Sacramento laxantur. Quod quidem non minus vere de illo etiam homine Sacerdos pronunciat, qui prius ardentiſſimæ Contritionis vi, accedente tamen Confeſſionis voto, peccatorum veniam a Deo conſecutus ſit.

De forma Sacramēti pęnitentiæ ſeſ. 14. Conc. Trid. de pęnit. c. 3.

a *Matt.* 18. 18

b *Prov.* 5. 18. *Iſa.* 5. 18. *Alex. de Ales* 4. *part. qu.* 77. *mem.* 6.

15. *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adjiciantur.*

Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam neceſſariæ, ſed ut ea removeantur, quæ Sacramenti vim, & efficientiam, illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent.

16. *Quantum differat poteſtas Sacerdotum Chriſti in dijudicanda peccati lepra a poteſtate Sacerdotum veteris Legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia Sacerdotibus tribuerit. Neq ue enim, ut olim in veteri Lege (*c*) Sacerdotes teſtimonio

c *Lev.* 13. 9. & 14. 2.

Deus est, qui ministerio Sacerdotis absolvit.
Vide Concil. Trid. sess. 14. cap. 6.
a Psal. 83. 12.
b Rom. 8. 33.

monio suo aliquem a lepra liberatum esse duntaxat renunciabant, ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem a peccatis esse absolutum declarent; sed vere tanquam Dei ministri absolvunt, id quod Deus ipse (*a*) gratiæ, (*b*) & justitiæ author, ac parens efficit.

17. *Quo habitu, quibusve ritibus suam actionem commendare pœnitentes debeant.*

Diligenter vero ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles observabunt. Ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento consecuti sunt, nimirum se tanquam servos clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse; & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos, & memores probare. Nam quem peccatorum pęnitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes Sacerdotis dejicit; ut cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere, superbiæ radices evellendas esse, (*c*) a qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint; in Sacerdote autem, qui in eum legitimus judex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in Pęnitentiæ Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pęnitens ita enumerat, ut se maxima, & acerbissima animadversione dignum esse fateatur, supplexque delictorum veniam petit; quæ sane omnia vetustatis suæ certissima testimonia a sancto Dionysio habent.

Humilitas pœnitētis coram Sacerdote declaranda.
c Eccl. 10. 15.
D. Dionysius Areop. in Ep. ad Demoph.

18. *Quos præcipue fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilque majorem illis alacritatem Pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quam si a Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. Vere enim de Pœnitentia illud dici posse intelligent, ejus quidem radices amaras, fructus vero suavissimos esse. Pęnitentiæ itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia conjungat. Hanc vero reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas cum summa spiritus jucunditate consequi solet. Nullum est enim tam grave, & nefarium scelus, quod Pęnitentiæ Sacramento non quidem semel,

Primus fructus est benevolentia divina reconciliatio.
Concil. Trid. sess. 14. c. 3.
Secundus fructus est pax, & tranquillitas animi.
Tertius fructus peccati quantumvis gravis remissio.

ſemel, ſed iterum, & ſæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit (*a*) *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit judicium, & juſtitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor*. Et S. Joannes: (*b*) *Si confiteamur peccata noſtra; fidelis eſt, & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra*, & paulo poſt: (*c*) *Si quis peccaverit*, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens) *advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi*.

a *Ezech.* 18. 21.
b 1. *Joan.* 1. 59.
c 1. *Joan.* 2. 1.

19. *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non poſſe.*

Tacitæ objectionis dilutio.

Quod autem in (*d*) Scripturis legimus, quoſdam a Domino miſericordiam non eſſe conſecutos, quamvis eam vehementer imploraverint, id vero idcirco factum eſſe intelligimus, quod eos vere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum hujuſmodi ſententiæ in ſacris Literis, vel apud SS. Patres occurrunt, quibus affirmare videntur (*e*) aliqua peccata remitti non poſſe, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum eſſe veniæ impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re inſanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus ſit, ut ſalutaris medicinæ vim oderit: ſic quoddam eſt peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quod proprium ſalutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc ſententiam a Divo Auguſtino dictum eſt: *Tanta labes eſt illius peccati, ut deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiamſi peccatum ſuum mala conſcientia & agnoſcere, & annuntiare cogatur*. Quæ quidem verba ita ſane intelligenda ſunt, ut alibi ſe declarans Auguſtinus inquit, ſi in hac tam ſcelerata mentis perverſitate finierit hanc vitam; quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto non eſt deſperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.

d *Ut de Antiocho.* 2. *Mach.* 9. 13. *de Eſau Heb.* 12. 17. 1. *Reg.* 15.
Peccata quædam non remitti quomodo intelligatur.
e *Matth.* 12. 31. 32.
De quibus dicitur Pſal. 128. *Fiant ſicut fœnum, &c.* *Amb. lib.* 2. *de Pœnit. c.* 2. & 4. & *lib.* 2. *de Cain, & Abel, cap.* 9. *D. Aug. lib.* 1. *de ſer. Domini in monte cap.* 22.

20. *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere poteſt.*

Venialia peccata non requirunt neceſſario Pœnitentiam Sacramentalem.

Sed, ut ad Pœnitentiam revertamur, hæc adeo propria ejus vis eſt, ut peccata deleat, ut ſine Pœnitentia remiſſionem peccatorum impetrare, aut ne ſperare quidem ullo modo liceat. Scriptum eſt enim: (*f*) *Niſi Pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis*: quod quidem de gravioribus, & morti-

f *Luca* 13. 3. *Concil. Trid. ſeſ.* 14. *can.* 7.

mortiferis peccatis dictum a Domino est: etsi aliquo etiam Pęnitentiæ genere indigent leviora peccata, quæ venialia vocantur. Sanctus enim Augustinus inquit: *Cum quædam sit Pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur; illa sane frustra esset, si peccata venialia absque Pęnitentia dimitti possent.*

D. Aug. lib. 50. Hom. 50. cap 8. Concil. Tolet. IV. cap. 9. & D. Th. in 3. p. qu. 87.

21. *Quot sint partes integrales Pęnitentiæ.*

Tres Pænitentiæ partes integrales, quarum si aliqua desit, perfecta non est.

Concil. Trid. Sess. 14. de Pęn. cap. 3. & can. 4. & 1. Reg. 16. 11. item 2. Reg. 12. 24. & 3. Reg. 21. 27. Joan. 3. 5. Psal. 50. 19. Act. 19. 18. Jac. 5. 16. Matth. 3. 8. D. Chrysost. Hom. 11. quæ est de Pænit.

Sed quoniam de iis rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universe loqui, curabunt Pastores singillatim ea tradere, ex quibus veræ, & salutaris Pęnitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autem hujus Sacramenti proprium, ut præter formam, & materiam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tanquam totam, integramque Pęnitentiam constituant, *Contritionem* scilicet, *Confessionem*, & *Satisfactionem*. De quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur: *Pęnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre; in corde ejus Contritio, in ore Confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera Satisfactio.* Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & aliis hujusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum videatur, perfectum vero, si nulla desideretur; eodem etiam modo Pęnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut quamvis, quod ad ejus naturam attinet, *Contritio*, & *Confessio*, quibus homo justus efficitur, satis sit; tamen nisi tertia etiam pars, id est *Satisfactio* accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit necesse sit. Quare adeo hæ partes inter se connexæ sunt, ut Contritio confitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat. Confessionem Contritio, & satisfaciendi voluntas, Satisfactionem vero duæ reliquæ antecedant.

Partes Pænitentiæ quomodo connexæ.

22. *Quomodo hæ tres Pęnitentiæ partes colligantur.*

Tres Pænitentiæ partes ex tribus peccandi modis colliguntur.

D. Th. in 3. p. q. 90. art. 2.

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clavibus subjicientes, quibus rebus Dei sanctissimum Numen a nobis violatum esset, iisdem etiam ejus iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim

pęniten-

pęnitentia est veluti quædam delictorum compensatio ab ejus voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maxime Contritio versatur; & pęnitens Sacerdotis judicio, qui Dei personam gerit, se subjiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine pęnam constituere in eum possit: ex quo tum Confessionis, tum Satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur.

23. *Quid in hac materia proprie sit Contritio.*

Quoniam vero harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet, prius incipiendum est a Contritione, eaque diligenter explicanda. Neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* Et paulo post, de Contritionis motu subjicitur: *Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.* Ex hac itaque definitione intelligent fideles, Contritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat, aut propositum ei sit novum vitæ genus instituere, aut ipsum jam instituat; sed in primis male actæ vitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id vero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris Literis frequenter profusos esse legimus. (*a*) *Laboravi*, inquit David, *in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum*: &, (*b*) *Exaudivit Dominus vocem fletus mei*: & rursus alius, (*c*) *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quas certe, & alias hujusmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

De Contritione prima Pęnitentiæ parte Concil. Trid. sess. 14. de Pęnitentia ca. 4. & can. 5. Fulgent. de remiss. peccat. cap. 12. Chrys. de compunct. cordis l. 1. & 2. Concil. Trid. ibidem, & ses. 6. c. 6. & 14.

a *Psal.* 6. 7. *Vide item Psal* 50. 6. *Ezech.* 18. 31.
b *Psal.* 6. 10.
c *Isa.* 38. 15.

24. *Cur Contritio dolor a Patribus Concilii nominata sit.*

Quod autem Contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur, eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem Pęnitentiæ comitem esse, non Pęnitentiam. Verum peccati detestationem, & odium doloris vocabulo Patres significarunt: tum quia sacræ Literæ ita utuntur, inquit enim David: (*d*) *Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor in inferiori

Vera Contritio non corporis sensu, sed dolore animi est metienda. August. lib. 50. Homil. 50. c. 1.

d *Psal.* 12. 2.

feriori animæ parte, quæ vim concupiscendi habet, ex ipsa Contritione oritur: ut non incommode Contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pęnitentes vestem etiam mutare soliti sint. De quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: (*a*) *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Pęnitentiam egissent.*

a Matt. 11. 21. Luca 10. 3. Gen. 37. 34. 3. Reg. 21. 27. 4. Reg. 6. 30. Judith 4. 9. Joan. 38.

25. *Quare peccati detestatio vulgo a Theologis Contritio appelletur.*

Vide Alex. de Ales 4. p. q. 67. Mem. 1. 2.

Recte autem Contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia confringuntur; ut eo vocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, Pęnitentiæ vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cujusvis alterius calamitatis causa susceptus hoc nomine appellatur; sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Dolor aliunde proveniens non dicitur Contritio.

26. *Quibus prætere a vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Eadem peccati detestatio alias cordis Contritio dicitur.

Verum aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet: Nam & contritio cordis dicitur, quia cordis nomen frequenter sacræ (*b*) Literæ pro voluntate usurpant. Ut enim a corde motionum corporis principium sumitur; ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a sanctis Patribus *cordis compunctio*, qui libros de contritione conscriptos, *De Compunctione cordis* inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere: ita corda quasi scalpello Contritionis adhibito inciduntur, ut peccati mortiferum virus queant ejicere. Quare & Scissio cordis a Joele propheta appellata est: (*c*) *Convertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.*

b Gen. 6. 3. Job. 1 5. Ps. 4. 3. 19. 5. Matt. 5. & 26. 6. & 15. & 18.

Cordis Compunctio. Chrys. in li. de Compunctione cordis. Isid. de Summo bono l. 2. c. 12.

Cordis scissio.

c Joel 2. 12. 13.

27. *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus, & vehementissimus esse debeat.*

Seraph. Doctor Bonaventura, in 4. dist. 16. Art. 1. q. 1. & 2.

Prima ratio. Ex August. in lib. 14. Civit. c. 7. 8. & 9.

Summum vero, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. Nam

cum

cum perfecta contritio sit charitatis actio, *(a)* quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur, patet eundem Contritionis, & charitatis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut Contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat. Ut enim maxime diligendus est Deus; ita quæ nos à Deo alienant, maxime detestari debemus: in quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere charitatis, & Contritionis magnitudinem in sacris literis significari. De charitate dictum est, *(b) Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo:* rursus, quod ad Contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam, *(c) Convertimini ad me in toto corde vestro.*

a Joan. 4. 18.

b Deut. 6. 5. Matth. 22. 27. Marc. 12. 29. Luca 10. 27.
c Joel. 2. 12.

Præterea, si uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent; illud sequitur, ut quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus vero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitæ quidem conservandæ causa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini verba *(d) Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus,* & *(e) Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam.*

Secunda ratio. Arist. l. 2. Priorum c. 28.

d Matt. 10. 37. Luca 14. 25.
e Matt. 16. 25.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus charitati præscribitur (*Modus enim*, inquit ille, *diligendi Deum est ipsum diligere sine modo;*) ita peccati detestationi nullus modus definiatur.

Pondera ly. sine modo, *quoad actus elicitos, non imperatos, secundum illud Rom. 12. Obsecro &c.*

Tertia ratio. S. Bernard. lib. de diligendo Deo circa med.

Sit præterea non solum maxima, sed vehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignaviam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est *(f) Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ,* & apud Hieremiam, *(g) Quæretis me, & invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro, & inveniar a vobis, ait Dominus.*

Dolor de peccatis non tantum debet esse maximus, sed etiam vehementissimus.

f Deut. 4. 29. Sap. 1. 13.
g Hier. 29. 13.

28. *Contritio vera esse non desinit, etiam si sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quanquam, si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit, vera tamen, & efficax Contritio esse potest. Sæpe enim usuvenit, ut quæ sensibus subjecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant. Quare nonnulli interdum majorem

Vera, & utilis Contritio etiā esse potest, si non tātum dolorem, sentiamus de pecca-

is, quam de rebus externis, stante scilicet naturæ imbecillitate. Concil. Trid. Sess. 14. de Pœn. cap. 5. S. Aug. ser. 41. de Sanctis.

ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam judicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in Pœnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. Præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: *Non sunt*, inquit, *in te Christianæ pietatis viscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam vero, a qua recessit Deus, non luges.* Atqui huc spectant illa Salvatoris nostri verba, quæ supra allata sunt: (*a*) *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Pœnitentiam egissent.* Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima (*b*) Ninivitarum, (*c*) Davidis, (*d*) Peccatricis, (*e*) Apostolorum Principis exempla, qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt.

a Matt. 11. 21. b Jonæ. 3. 5. 6. 7. Matth. 12. 41. Lucæ 11. 32. c 2. Reg. 13. Psal. 50. d Luc. 7. 37. 38. e Matt. 26. 27.

29. *Peccata capitalia singillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium Contritionis dolorem adhibere studeant. Ita enim Ezechias Contritionem describit, cum ait: (*f*) *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Etenim recogitare omnes annos est singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: (*g*) *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet.* Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: *Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in persona.*

f Isa. 38. 15. g Ezech. 18. 21. August. Lib. de vera, & falsa Pœnit. cap. 14. & habetur de Pœn. dist. 5. c. Consideret.

30. *Sufficit universe quandoque peccata sua detestari.*

Non desperandum est de Dei bonitate, etiamsi absolutam peccatorum Contritionem non sentiamus.

Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia. Is enim cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit; sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & universe peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat; ad Dominum se converterit. Ita enim nos per Prophetam jubet sperare, cum inquit: (*h*) *Impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua.*

h Ezec. 33. 12.

31. *Quæ*

31. *Quæ ad veram Contritionem sint in primis necessaria.*

Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram Contritionem maxime sunt necessaria, de quibus fidelem populum accurate oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab ejus virtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pœnitentia a nobis suscipiatur. Nam, ut a sancto Jacobo Apostolo dictum est: (*a*) *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Primum fictæ est Pœnitentia, in qua de quibusdam peccatis tantum dolemus.

a *Jacob.* 2. 10.

Alterum est, ut ipsa Contritio confitendi, & satisfaciendi voluntatem conjunctam habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pœnitens vitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc vero Propheta aperte his verbis nos docuit: (*b*) *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur, omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor*, & paulo post, (*c*) *cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam, ipse animam suam vivificabit*, & paucis interjectis, (*d*) *Convertimini*, inquit, *& agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Idem etiam Christus Dominus (*e*) mulieri, quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit: *Vade*, inquit, *& jam amplius noli peccare.* Item Paralytico illi, quem ad Probaticam Piscinam curaverat, (*f*) *Ecce*, ait, *sanus factus es, jam noli peccare.*

Secundum

Concil. Trid. Sess. 14. *c.* 4.

b *Ezech.* 18. 22. 21.

c *Ibidem* 27.

d *Ibidem* 30.

e *Joan.* 8. 11.

f *Joan.* 5. 14.

32. *Dolorem præteritæ culpæ, & cavendæ in posterum propositum Contritioni necessarium esse ostenditur.*

Sed natura quoque ipsa, & ratio plane ostendunt, duo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, nequid hujusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eum injuriosus & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore provideat, ne qua in re amicitiam læsisse videatur. Quæ duo obedientiam adjunctam habeant necesse est: hominem enim legi, sive naturali, & divinæ, sive hu-

Tertium.

manæ, quibus subjectus est, parere convenit. Quare, si quid pœnitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicujus aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciat, cujus dignitatem, aut vitam dicto, factove violavit. Tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus, *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

S. Aug. Epist. 54. ad Macedon. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de reg. juris. c. Peccatum 1.

33. *Indulgendum est aliis, si nobis volumus indulgeri.*

Quartum.

Neque vero inter cætera, quæ ad Contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quicquid injuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. Ita enim Dominus, & Salvator noster monet, atque denunciat: (*a*) *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Hæc sunt, quæ fidelibus in Contritione observanda sunt: cætera, quæ ad hanc rem a Pastoribus colligi facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta, & absoluta; verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ, & salutaris Pœnitentiæ ratio constare non possit.

a Matth. 6. 15. & 18. 33. Marci 11. 25. Eccl. 2. 3; Lucæ 11.

34. *Quæ sit propria Contritionis vis, & utilitas.*

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura, & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, vitam actionesque suas dirigant; vehementer proderit Contritionis vim, & utilitatem sæpius proponere. Nam, cum pleraque alia pietatis studia, (*b*) veluti beneficentia in pauperes, jejunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe Contritio nunquam illi grata, & accepta esse non potest. Nam inquit Propheta: (*c*) *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.*

Prima utilitas est, quod sit certissima peccatorum medicina.

b Prov. 15. 8. Is. 27. 58. 61. 8.

c Psal. 50. 19.

Quin etiam statim ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco ejusdem Prophetæ verba illa declarant: (*d*) *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Atque ejus rei figuram in (*e*) decem leprosis animadvertimus, qui a Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo

Altera utilitas est, quod sit facilis, expedita, & mox animæ ægrotantis medicina.

d Psal. 31. 5. e Lucæ 17. 14. Concil. Trid. sess. 14. c. 4.

licet cognoscere, veræ Contritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus.

35. *Qua ratione ad perfectionem Contritionis veniatur.*

Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num quæ a Deo, sive Ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, servaverint. Quod si quis alicujus sceleris reum se esse cognoverit, statim seipsum accuset, supplexque a Domino veniam exposcat; & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet; in primisque divinæ gratiæ præsidio se adjuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccatum summum fidelium odium concitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo; tum quia gravissima damna, & calamitates nobis affert. Nam (*a*) Dei benevolentiam, a quo maxima bona accepimus, longeque majora expectare, & consequi licebit, a nobis alienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternæ morti nos addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confessionem, quæ est altera Pœnitentiæ pars, veniamus.

Chrysost. Homil. 2. in Psal. 50.

a Psal. 50. 7. Eccl. 12. 7. Sap. 14. 9. alibi sæpe.

De Confessionis Sacramentalis altera parte.

36. *Quæ sit Confessionis præstantia, quamque fuerit ad Christianam salutem necessaria ejus institutio.*

Quantum vero curæ, & diligentiæ in ea explicanda Pastores ponere debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere piis persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessioni tribuendum esse: ut nulli mirandum sit, humani generis Hostem, cum fidem Catholicam funditus evertere cogitaret, per ministros impietatis suæ, & satellites hanc veluti Christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primum itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summopere utilem, atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, Contritione peccata deleri, quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, & incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum perve-

Confessionis præstantia primum colligitur ex ejus necessitate ad salutem consequendam.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. cap. 4.

Qua Contritio citra Confessionem peccata deleat.

Vi Confessionis salutis consequendæ ratio efficitur facilior.

a Matth. 16. 19. & 18. 18. Joan. 20. 3. & 21. 15.

pervenirent, fiebat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. Quod quidem admirabili consilio effecit, (*a*) cum Claves regni cœlestis Ecclesiæ tradidit.

37. *Confessio Contritionem perficit.*

Ambr. in ser. 1. de Quadrag. & habetur de Pœn. dist. 1. c. Ecce nunc tempus. Aug. l. 2. de adult. conjug. c. 9. Chrys. l. de Sacerd.

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, etsi hujusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi Clavium scelera omnia remitti, ac condonari; ut merito a sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ Clavibus aditum in cœlum aperiri. De quo nemini dubitandum est, cum a Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum esse absolutionem a peccatis.

Florent. Conc. in decr. Eugenii IV.

Secundo Confessionis excellētia inde colligitur, quod sit certissimum ad mores emendandos instrumentum.

De Pœn. d. 6. c. Sacerdos, & de pœn. & remiss. cap. Omnis utriusque sexus.

Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio utilitatem, quod iis, quorum est corrupta vitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & consilio juvare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut Sacerdoti tanquam Christi Domini Vicario, cui perpetui silentii severissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant. Statim enim parata sibi medicamenta invenient, quæ non solum præsentis ægritudinis sanandæ, verum ita præparandæ animæ cælestem quandam vim habeant, ut deinceps facile futurum non sit in ejusdem morbi, & vitii genus recidere.

Tertio hinc intelligimus Confessionis utilitatem, quod vitæ humanæ societatem, publicamque honestatem conservet.

Neque vero illa Confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem, & conjunctionem magnopere pertinet. Constat enim, si Sacramentalem Confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea, & alia etiam multo graviora homines peccati consuetudine depravati palam committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ tanquam frænos injicit, & improbitatem coercet. Sed jam Confessionis utilitate exposita, quæ sit ejus natura, & vis, Pastoribus tradendum erit.

38. Con-

38. *Confessionis Sacramentalis descriptio, & natura.*

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut virtute Clavium veniam impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ii faciunt, (*a*) qui lætantur, cum male fecerint; nec omnino ita enarranda, quasi rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus: verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa peccata confitemur: quoniam hoc judicium longe dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna, & supplicium, non culpæ liberatio, & errati venia constituta est. In eandem fere sententiam, quamvis aliis verbis, sanctissimi Patres videntur Confessionem definiisse; veluti cum sanctus Augustinus inquit, *Confessio est, per quam m rbus latens spe veniæ aperitur;* & sanctus Gregorius, *Confessio est peccatorum detestatio:* quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit.

Quid sit Confessio, vide Alex. de Alex 4. p. q. 76. mem. 1. Scot. 4. sent. d. 17. q. 1.
Peccata accusatorio animo in Confessione sunt enumeranda.
a Prov. 2. 14. S. Chrysostom. homil. 20. in Genes.
Aug. serm. 8. de verb. Dom. in lib de vera, & fals. pœn. c. 10. Greg. Hom. 40. in Evang. & lib. 10. moral. cap. 15.

39. *Qua ex causa, & quando instituta sit a Christo Confessio.*

Sed jam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc Sacramentum a Christo Domino, (*b*) qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob ejus summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. Apostolis enim post Resurrectionem in unum locum congregatis insufflavit, dicens: (*c*) *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Concil. Trid. sess. 14. de Pœn. c. 5. & can. 6. Alex. de Ales 4. p. q 76. mem. 3. art. 2.
Matth. 8.
b Mar. 8. 37.
c Joan. 20. 22.
Aug. in lib. 50. Hom. hom. 49. habetur de Pœn. d. 1. cap. Agite.

40. *Ex quibus aliis Scripturæ locis Confessionem a Christo institutam esse colligatur.*

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotii dedit, (*d*) ut Lazarum a mortuis excitatum a vinculis solverent, quibus constrictus erat. Nam Sanctus Augustinus eum locum ita explanat: *Ipsi*, inquit, *Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere: quibus enim crimen remittunt, Dominus remittit*, scilicet per ipsos Apostolos: *Lazarum, quem de monumento jam suscitaverat, obtulit Discipulis solvendum, ostendens potestatem solvendi esse concessam sacerdo-*

Joan. 11.
d S. Aug. l. de vera, & falsa Pœn. c. 10. & serm. 8. de ver. Dom. vide item in Joan tract. 29. & tract. 49. & in Psalm. 101. conc. 1.

sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod iis, (*a*) qui a lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut Sacerdotibus se ostenderent, illorumque judicium subirent.

41. *Quomodo ex verbis Domini necessario Confessio Sacerdoti facienda colligatur, & quod sint Judices Apostolorum successores.*

Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re (*b*) Judices constitutos fuisse. At quoniam, ut sancta (*c*) Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum judicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis justitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pœnitentium Confessione singillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur hoc Sacramentum a Christo Domino institutum esse, & Confessionis Sacramentalis legem, quam illi *Exomologesin*, & *Exagoreusin* Græco vocabulo appellant, tanquam Evangelicam accipiendam esse. Quod si etiam veteris Testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum Confessionem videntur pertinere varia illa (*d*) Sacrificiorum genera, quæ ad expianda varii generis peccata a Sacerdotibus fiebant.

42. *Quo fructu ad Sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adjunxerit.*

Sed quemadmodum Confessionem a Domino Salvatore institutam esse fideles docendi sunt, ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse, quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant, ejus tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes Sacerdotis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque hujusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur; ex his perspicue intelligimus, tum in Sacramento cœlestem vim agnoscendam, tum a nobis divinam mi-

a *Luc. 17. 14. 15.*

b *Aug. l. 20. de Civ. Dei cap. 9. Greg. hom. 26. in Evangel. Amb. lib. 2. de Cain cap. 4. & hab. d. pœnit. dist. 1. cap. Verbum Dei.*

c *Conc. Trid. de pœn. sess. 14. c. 5. can. 7. De exomologesi scripserunt Clem. Rom. in Ep. 1. ad Jacobum fratrem Domini Cypr. de lapsis, & in Epist. 10. & 55. ad Cornelium. Basil. q. 288. in reg. brevioribus Leo Pap. ep. 89. ad Theod.*

d *Sacrificia pro peccato figura fuerunt nostræ Confessionis, quæ habentur Lev. 4. per totum 5. 6. 7. 8. 9. 12. 15. & 16. & Num. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 15. & pluribus aliis in locis. Hieron. ep. 30. in epitaph. Fabiolæ, & alii, quos supra citavimus sec. 18.*

nam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

43. *Salutem citra Confessionem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus.*

Jam vero nemo existimet, Confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut ejus usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam revocari. Quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum videmus, cum hujus Sacramenti administrandi potestatem (*a*) Clavem regni cœlorum appellavit. Ut enim locum aliquem munitum, & sublimem ingredi nemo potest sine ejus opera, cui claves commissæ sunt: sic intelligimus, neminem in cœlum admitti, nisi fores a Sacerdotibus, quorum fidei Claves Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane Clavium usus in Ecclesia esse videbitur; ac frustra is, cui Clavium potestas data est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat. Hoc vero præclare a sancto Augustino cognitum est, cum inquit: *Nemo sibi dicat, occulte ago apud Dominum Pœnitentiam; novit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum, (b) Quæ solveritis in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa Claves datæ sunt Ecclesiæ Dei?* Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius in libro de Pœnitentia scriptum reliquit, cum Novatianorum hæresim convelleret, qui soli Domino potestatem remittendi peccata reservandam asserebant. *Ecquis Deum*, inquit, *magis veneratur, qui mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nos jussit ejus ministris obtemperare, quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus.*

Hæc etiam attigit. Sess. 22. Trid. Synod de Pœnit. cap. 5. & can. 7.

Potestas ad solvendum cur clavi comparetur.

a *Matth. 16. 19.*

D. Aug. lib. 50. Homil. 40. & habetur de Pœnit. dist. 1. c. Agite. Item in 4. sent. dist. 17. liter. A.

b *Matth. 18.*

S. Amb. lib. 1. de pœnit. cap. 2.

Novatianorũ hæresis.

44. *Quo ætatis, & anni tempore confitendum sit.*

Sed cum minime dubitari possit, Confessionis legem ab ipso Domino latam, & constitutam esse; sequitur, ut videndum sit, quinam, quo ætatis & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Concilii Lateranensis canone, cujus initium est, *Omnis utriusque sexus*, perspicitur, neminem Confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est; sed illud universe statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet,

Trid. Synod. de pœnit. c. 58. & can. 8. Levit. 16. & 23.

Later. Concil. cap 21. & de pœn. & remis. Omnis utriusque sexus.

Scot. in 4. d. 17. q. 1. lit. K.

Ff in ejus-

in ejusque mentem dolus cadere potest. Nam cum ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primum Sacerdoti peccata confiteri debet, cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui sceleris conscientia premitur. Quo vero potissimum tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decrevit. Jubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri.

45. *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

Morituris in primis necessaria est Confessio.

Verum, si quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus, profecto quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat (veluti cum Sacramenta administramus, aut percipimus) toties Confessio prætermittenda non est. Atque idem omnino servare oportet, cum veremur, ne nos alicujus culpæ, quam admiserimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus; neque peccatorum veniam a Domino impetramus, nisi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confessionem deleat.

46. *Omnia peccata sigillatim in Confessione aperienda.*

De conditionibus, & circumstantiis ad Confessionem requisitis. Primo esse debet integra. Trident. Syn. sess. 14. de Pœn. c. 5. & c. 7. Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide D. August. in Enchir. c. 71. citat. de Pœn. dist. 3. de quotidianis, & in Concil. Tolet. IV. cap. 9.

Sed quoniam multa in Confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendum erit. Neque enim desunt libelli, & commentarii, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confessione curandum esse, ut integra, & absoluta sit. Etenim omnia mortalia peccata Sacerdoti aperire oportet. Nam venialia, quæ nos a Dei gratia non divellunt, & in quæ frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt; at mortifera peccata, ut jam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam occultissime lateant, & ejus generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpe enim evenit, ut ea gravius animam vulnerent, quæ occulte admittuntur, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines solent. Ita vero a sancta Tridentina Synodo definitum, atque a Catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia

Omnia, & singula peccata necessario confitenda docet.

monia declarant. Est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: *Non potest quis justificari a peccato, nisi ante confessus fuerit peccatum*. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiasten idem plane confirmat; inquit enim, *Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, & nullo conscio, eum peccati veneno infecerit: si tacuerit, & Pœnitentiam non egerit, nec vulnus suum fratri, vel magistro voluerit confiteri; Magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit*. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet his verbis: *Quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitaverunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, Exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, & modicis vulneribus exquirunt*. Denique hæc omnium Ecclesiæ Doctorum communis vox est, atque sententia.

S. Ambr. lib. de Parad. c. 14. & l. 2. de pœn. c. 7. Hier. super illud c. 10. Eccl. Si mordeat serpens, &c.

Lib. de lapsis circa fi. Greg. hom. 20. super Ezech.

47. *Peccatorum circumstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciendæ.*

Sed in Confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus; omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ vulnera, & peccati radices evellamus. Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, vel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia confiteri semper oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit: itemque si cum muliere concubuit, Matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicujus voti sponsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Hæc enim diversa peccatorum genera constituunt; ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium a divinarum rerum Doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est. Verum si quis aureum nummum furetur, levius omnino peccat, quam is qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, præsertim vero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis commemorentur. Hæc igitur, ut di-

Syn. Trid. de pœn. sess. 14. cap. 5. & can. 7. Aug. de vera, & fals. pœn. c. 14. & de pœn. d. 5. c. Consideret.

Alex. de Ales 4. p. q. 77. mem. 3.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 154. art. 1.

De circumstantia temporis vide sect. 29. in fine. Scot. 4. dist. 17. q. 1. lit. N. Circumstantiæ non gravantes possunt reticeri.

ut diximus, enumeranda sunt: quæ vero pravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.

48. *Confessio, in qua sponte aliquid gravius reticetur, iteranda est.*

Confessio, in qua aliquid sponte reticetur, quam sit noxia. Trid. Syn. sess. 14. de Pænit. cap. 5.

Sed ad confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra sit, & absoluta, ut si quis, dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia vero tantummodo confiteatur, non solum ex ea Confessione is nullum commodum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat. Neque ejusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius pœnitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem simulatione Confessionis violaverit.

49. *Confessio, in qua per oblivionem, vel incuriam levem aliquid omissum est, non iteranda.*

At vero, si alia de causa Confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit Confessionem iterare: satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animadvertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. Id enim si factum fuerit, Confessionem iterare omnino oportebit.

Negligentia magna, & voluntaria iterationem Confessionis postulat.

50. *Nuda, simplex, & aperta debet esse Confessio.*

Nude, & remotis ambagibus aperienda sunt peccata.

Præterea curandum est, ut Confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiose composita, quod a nonnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quam peccata confiteri videntur. Ea enim Confessio esse debet, quæ nos tales Sacerdoti aperiat, quales nos ipsos novimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubiis demonstret. Quod si vel peccata non recensentur, vel alieni a re, quam tractamus, sermones inseruntur, perspicuum est, Confessionem hac virtute carere.

51. *Pru-*

51. *Prudens, & verecunda debet esse Confessio.*

Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & verecundiam in explicandis rebus adhibent. Neque enim nimis multis verbis agendum est, sed, quæ ad cujusque peccati naturam, & rationem pertinent, brevi oratione, quæ modestiam conjunctam habeat, aperienda sunt.

Prudens sit, & verecunda Confessio.

52. *Confessio per internuncium, aut per literas fieri non potest.*

Illud vero etiam tum confitenti, tum Sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum sermo in Confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per literas, quoniam ea ratione nihil jam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.

Secreta sit Confessio, & extra periculū revelandi. Matth. 8. 4. Luca 10. Rom. 10.

53. *Expedit homini Christiano sæpius confiteri.*

Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum Confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluendis corporis, aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

Utilitas frequentata Confessionis.

54. *Quotuplici potestate hujus Sacramenti minister præditus esse debeat.*

Sed jam de ministro hujus Sacramenti dicendum est. Eum autem Sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. Habeat enim oportet non solum Ordinis, verum etiam Jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre vero hujus ministerii testimonium præbent illa Domini verba apud S. Joannem: (*a*) *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Neque enim omnibus, sed Apostolis tantum hæc dicta fuisse constat; quibus in hac functione Sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est, nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra derivetur, merito debent corpori Christi mystico, id est fidelibus illud administrare, qui soli verum ejusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum præsertim fideles hoc ipso Pœnitentiæ Sacramento ad sacram Euchari-

De legitimo, & idoneo Confessionis Sacramentalis ministro. Trid. Syn. sess. 14. c. 5. & 6. de Pœn. can. 10.

a Joan. 20. Ordinis potestas unde probetur. Trid. Syn. c. 7. Sess. ead. Jurisdictionis potestas unde probetur. Conc. Anthioc. Chalced. & alia.

stiam

ſtiam ſumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquiſſima Eccleſia jus ordinarii Sacerdotis conſervatum fuerit, ex veteribus Patrum decretis facile intelligitur, quibus cautum eſt, ne quis Epiſcopus, aut Sacerdos in alterius Parochia aliquid gerere auderet ſine ipſius auctoritate, qui illi præeſſet, aut niſi magna neceſſitas cogere videretur. Ita vero ab Apoſtolo ſancitum eſt, cum Tito præcepit, (*a*) ut in ſingulis civitatibus Sacerdotes conſtitueret, qui ſcilicet doctrinæ, & Sacramentorum cœleſti pabulo fideles alerent, & educarent.

a Tit. 1. 5.

55. *Poteſt quivis Sacerdos quemcunque peccatorem in neceſſitate abſolvere.*

Quanta cujuſque Sacerdotis in periculo mortis circa abſolutionem poteſtas. Trid. Syn. de Pœnit. ſeſſ. 14. cap. 7.

Quanquam, ſi mortis periculum imminet, & proprii Sacerdotis facultas non datur, ne hac occaſione aliquis pereat, in Eccleſia Dei cuſtoditum fuiſſe Concilium Tridentinum docet, ut unicuique Sacerdoti liceret non ſolum omni peccatorum generi, cujuſcunque poteſtatis ſit, peccata condonare, ſed etiam ab excommunicationis vinculo ſolvere.

56. *Qualis cuique de ſua ſalute ſollicito deligendus ſit Confeſſionis miniſter.*

Eruditio, & prudentia in Confeſſario neceſſaria. Aug. lib. de vera, & falſa Pœnit. c. 10. & hab. de Pœnit. d. 1. cap. Quem pœnitet. Confeſſarius judicis & medici perſonam ſuſtinet. Trid. Syn. ſeſſ. 14. de Pœn. c. 6. can. 9. S. Baſil. in reg. brev. q. 229. & Conc. Later. c. 21. & de Pœn. & remiſ. c. Omnis utriuſque. Qualis confeſſarius deligendus.

Jam, præter Ordinis, & Juriſdictionis *poteſtatem*, quæ prorſus neceſſaria ſunt, opus eſt in primis, ut hujus Sacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit: judicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac, quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non vulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inveſtigare, & ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quæ levia ſint, pro cujuſque hominis ordine, & genere judicare poſſit. Ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. Etenim diligenter providendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi vim muniendam aptiora eſſe videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuivis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi Sacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens judicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis, & momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conveniat, & qui vel ſolvendi, vel ligandi ſint, optime noverit.

57. *Nunquam quæ inter confitendum ſunt audita, verbo aut ſigno patefacere licet.*

Sed quoniam nemo eſt, qui non vehementer cupiat ſcelera, &

ra, & turpitudinem suam occultari; monendi sunt fideles, nihil esse, quod timeant, ne ea, quæ ipsi Confessione patefecerint, a Sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus sibi ullo tempore creari possit. Sacræ enim sanctiones gravissime in eo Sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerit. Quare in Concilio Lateranensi Magno ita legimus: *Caveat omnino Sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

Confessarii quanta debeat esse taciturnitas. Scot. in 4. dist. 21. q. 2. De Pœnit. d. 6. c. Sacerdos, & de Pœn. & remiss. c. Omnis, ex Conc. Lateranen. c. 21.

58. *Quæ sint præcipue observanda Sacerdoti aliorum Confessiones excipienti.*

Sed jam rerum ordo postulat, cum de ministro dictum sit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fidelium pars est, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi, qui Ecclesiastica lege Confessioni præfiniti sunt, effluant: tantum absunt a Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ Sacerdoti patefacienda essent; nedum cætera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare, cum illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primum Sacerdotes in pœnitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum Contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animadverterint, moneant, & vehementer hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas Deo gratias agat, ab eoque cœlestis gratiæ præsidium petere nunquam desinat, quo munitus, ac tectus facile poterit pravis cupiditatibus resistere, ac repugnare.

De his, quæ ad Confessionis usum per Sacerdotem circa pœnitentem sunt observanda.

Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. Hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus Dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla est alia causa, cur tam cito vel leviter ab hoste impugnati animo, & viribus succumbamus, quam quod ex cœlestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem Sacerdos intellexerit,

Psal. 38.

eum,

eum, qui velit confiteri, adeo peccata ſua non dolere, ut vere contritus dicendus ſit, conetur magno Contritionis deſiderio eum afficere; ut deinde hujus præclari doni cupiditate incenſus, illud a Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

59. *Quomodo ſe gerere debeat Confeſſarius erga eos, qui ſua peccata excuſant.*

Monendus eſt confitens, peccata ſua ut non excuſet. Pſal. 40.

In primis autem reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exempli cauſa, cum aliquis fateatur, ſe ira vehementius commotum fuiſſe, ſtatim hujus perturbationis cauſam in alium confert, a quo prius ſibi injuriam factam eſſe queritur. Monendus itaque eſt, hoc elati animi, & hominis peccati ſui magnitudinem vel deſpicientis, vel plane ignorantis ſignum eſſe; tum vero ejuſmodi excuſationis genus ad augendum potius, quam ad minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factum ſuum probare contendit, hoc videtur profiteri, ſe tunc patientia uſurum eſſe, cum a nemine læderetur: quo quidem nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt. Etenim cum illius vicem maxime dolere debuerit, qui injuriam fecit, tamen non peccati pravitate commovetur, ſed fratri iraſcitur; ac, cum ei præclara occaſio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem manſuetudine ſua corrigere poſſit, ſalutis materiam ad perniciem ſuam convertit.

60. *Quomodo his conſulet Confeſſarius, qui peccata ſua confiteri erubeſcunt, vel imparati eum adeunt.*

Pernicioſior autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui ſtulta quadam verecundia impediti peccata ſua confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendique ſunt, nihil eſſe, quod vitia ſua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, ſi intelligat homines peccare; qui quidem communis eſt omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit.

Alii ſunt, qui vel quod raro peccata ſua confiteri ſolent, vel quod nullam curam, & cogitationem in perveſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec commiſſa Confeſſione expedire, nec unde ejus officii initium ducendum ſit, ſatis ſciunt. Quos certe acrius objurgare opus eſt, atque in primis docere, priuſquam ad Sacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, ut peccatorum ſuorum Contritione commoveatur;

id vero

id vero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo singillatim recognoscere studeat. Quare si Sacerdos hujusmodi homines prorsus imparatos cognoverit, humanissimis verbis a se dimittet; hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde revertantur. Quod si forte affirmaverint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse, quoniam Sacerdoti maxime verendum est, ne semel dimissi amplius non redeant, audiendi erunt; præsertim si emendandæ vitæ studium aliquod præ se ferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compensaturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est, si enim audita Confessione judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse, absolvi poterit; sin autem utrumque in eo desiderari animadverterit, auctor illi, & suasor erit, ut majorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet.

61. *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres alicujus sceleris in priori Confessione oblitæ interum ad Sacerdotem non audeant redire, quod vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quærere existimentur; sæpe tum publice, tum privatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quominus ad Sacerdotem revertantur, si in memoriam alicujus criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia hujus generis multa in Confessione a Sacerdotibus observanda erunt. Nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, veniendum est.

62. *Quid in genere, quidque in materia Confessionis significet Satisfactio.*

Primum itaque Satisfactionis nomen, & vis exponenda est. Hinc enim Catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidii, & discordiæ cum maxima Christiani populi pernicie arripuerunt. Est autem Satisfactio rei debitæ integra solutio. Nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. Quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfa-

Quid Satisfactio, ut ad Pœnitentiam pertinet, vide caput Satisfactio de Pœnit. dist. 3. & Doct. in illud, & D. Thom. in 4. dist. 15. qu. 2. art. 1. q. 1.

cere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscendam injuriam satis esse possit: atque ita Satisfactio nihil aliud est, quam injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen divinarum rerum Doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

63. *Quot sint gradus ejus Satisfactionis, quæ compensationem aliquam peccati includit.*

Satisfactionis spiritualis varii gradus, & multiplex acceptio. vide D. Th. in 3. p. q. 38. art. 2.

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut Satisfactio varie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua, pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo jure nobiscum velit agere, quicquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc vero ejusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit: eamque uni Christo Domino acceptam ferimus, qui in Cruce pretio pro peccatis nostris soluto plenissime Deo satisfecit. Neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam gravi debito liberaret: atque, ut sanctus Joannes testatur, (*a*) *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Hæc igitur plena, & cumulata est Satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cujus pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Davidis verba videntur spectare, qui postquam secum ipse reputans illud protulisset, (*b*) *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* nihil præter hanc Satisfactionem, quam Calicis nomine expressit, dignum tot tantisque beneficiis invenire potuit: quare subjecit, (*c*) *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.*

a 1 *Joan.* 2. 2. *vide item Joan.* 1. 29. 2. *Cor.* 5. 19 *Eph.* 1 & 5. *Hebr* 9. 11. 12. 13.

b *Ps.* 115. 12.

c *Ibidem* 13.

Alterum Satisfactionis genus est ea, quæ & Canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut cum pœnitentes a peccatis solvuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cujus pœnæ solutio Satisfactio vocari consuevit.

Eodem vero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis, non quidem a Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam sustinemus.

64. *Quid*

64. *Quid sit hæc Satisfactio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

Verum hæc ad Pœnitentiam, ut Sacramentum est, minime pertinet, sed illa tantum Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adjuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus peccata in posterum omni studio vitare. Id enim (*a*) nonnulli definierunt: *Satisfacere est Deo debitum honorem impendere*, quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino vitare constituat, satis apparet: (*b*) & *Satisfacere, est peccatorum causas excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere*. In quam sententiam alii senserunt, Satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absolvimur. Quæ cum ita sint, facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pœnitentes in hoc Satisfactionis studio se exerceant.

Trid. Synod. sess. 14. de Pænit. c. 8. & 9. & can. 13.

a *Ansel. lib. 1. Cur Deus homo c. 11.*

b *D. August. de Eccl. dogma. c. 54. & hab. de pæn. dist. 3. c. Sequuntur.*

65. *Non semper cum remissione pœnæ æternæ, quæ consequitur condonationem culpæ, pœna temporalis remittitur.*

Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam. Ac quamvis semper culpa dimissa, simul etiam æternæ mortis supplicium apud Inferos constitutum condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cujus rei perspicua sunt exempla in Sacris Literis, (*c*) Genesis tertio capite, (*d*) Num. xii. & xxii. & (*e*) aliis permultis locis. Sed illud Davidis clarissimum, & maxime illustre intuemur, cui etsi Nathan dixerat, (*f*) *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*, is tamen gravissimas pœnas ultro subiit, Dei misericordiam his verbis dies, noctesque implorans: (*g*) *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*. Quibus verbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquiis purgatum in pristinum decoris, & integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus

Pœna æterna cum remissione culpæ semper remittitur, temporalis non item. Trident. Synod. sess. 14. de pæn. cap. 8. can. 12. & 15.

c *Gen. 3. 17.*
d *Num. 12. 14. & 22.*
e *Exod. 32. 33. 34. Num. 14. 2. 22. Psal. 98. 8.*
f *2. Reg. 12. 12. 13. D. Th. 3. p. q. 86. art. 4. & 5.*
g *Psal. 50. 4.*

nus (*a*) tum filii ex adulterio suscepti, (*b*) tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & (*c*) morte mulctavit, aliisque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam (*d*) etsi Dominus Moysis precibus exoratus Populo Idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitii graves pœnas repetiturum esse: ipseque Moyses testatus est, fore, ut illud Dominus severissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc vero a sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur.

a 2. Reg. 12. 38.
b 2. Reg. 15.
c 2. Reg 18. 14.
d Exod. 32. 11. Amb. lib. 1. de Pæn. c. 16. & 2. c. 5.

66. *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

Pluribus de causis omnis pœna Sacramento Pœnitentiæ, ut in Baptismo, non remittitur.

Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis Pœnitentiæ Sacramento æque, ac Baptismo non condonetur, præclare a sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis:

Trid. Syn. eadem sess. 14. cap. 8.

Prima ratio.

Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter a Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter vero, qui semel a peccati, & Dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, (e) scientes templum Dei violare, (f) & Spiritum sanctum contristare non formidaverint.

e 1. Cor. 3. 17.
f Eph. 4. 20.

Secunda ratio.

Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, (*g*) veluti injurii, & contumeliosi Spiritui sancto, in graviora labamur, (*h*) thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato revocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque, & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

g Heb. 10. 19.
h Rom. 2. 5.

Tertia ratio.

Accedit, ut tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus: qua ratione Ecclesiæ satisfit, quæ nostris sceleribus graviter offensa est. Nam, ut sanctus Augustinus ait, (*e*) *cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum, quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quæcunque signa procedit; recte ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tempora Pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.*

Psal. 50. 19. S. Aug. Enchir. c. 5. 65 & hab. de pœn. dist. 1. cap. In actione & Mag. in 4. Sen. dist. 20.

67. *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alii juventur.*

Quarta ratio.

Præterea Pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim

enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas cæteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia observatum est, ut cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, ut cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat. Sed in publicis, ut diximus, hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absolverentur. Interim vero Pastores pro eorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura, & sollicitudo, cujus lacrymis fertur, quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, ut veræ Contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de veteris disciplinæ severitate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut jam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

Publica crimina publice expiari olim mos fuit. Vide Aug. l. 5 de Civ. cap. 26. & de vera, & fal. pœn. c. 11

D: Amb. lib. 1. de unica pæn. c. 10. quod habetur de pænit. dist. 3. cap Reperiuntur.

68. *Per Pœnitentiam Christo assimilamur.*

Deinde vero hujusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Jesu Christi, (*a*) in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. *Nihil enim tam deforme videri potest*, ut a sancto Bernardo dictum est, *quam, sub spinoso capite delicatum esse membrum*. Nam teste Apostolo (*b*) *cohæredes sumus Christi, si tamen compatimur*; &, quod alio loco scripsit, (*c*) *si commortui sumus, & convivemus; si sustinebimus, & conregnabimus*.

Quinta ratio.

a *Hebr.* 2. 18

D. Bernard. serm. 5. de omnibus Sanctis.

b *Rom.* 8. 17

c 2. *Tim.* 2. 11. 12.

69. *Quomodo post Dei misericordiam in peccato justitiæ etiam locus sit.*

Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli; verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quæ in remedio Pœnitentiæ adhibetur. Quemadmodum enim sanato vulnere cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima culpa condonata supersunt peccatorum reliquiæ purgandæ. Idem plane D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait:

D. Bernard. in serm. de cœna Domini. Vide item D. Th. in 3. par. qu. 86. art. 4. & 5.

D. Chrysost. Hom. 80. ad pop. Antio.

cum ait : *Non satis est sagittam corpore extrabi ; sed plaga quoque a sagitta inflicta sananda est : sic etiam in anima post acceptam peccati veniam Pœnitentia curanda est plaga relicta.* Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in Pœnitentia animadvertenda esse, Dei misericordiam, & justitiam ; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illis debitas condonat ; justitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

S. August. in Psal. 50 super illud, Ecce enim veritatẽ. Scot. 4 dist. 14. qu. 4 lit. I.

70. *Per Pœnitentiam pœnas a Deo nobis præparatas effugimus.*

Duo in Pœnit. animadvertenda.
Sexta ratio.
a 1. Cor. 11. 31. 32.

Postremo Pœnitentiæ pœna a nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit. Ita enim docet Apostolus, cum ait : *(a) Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur : dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quæ cum fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quominus ad Pœnitentiæ opera maxime excitentur.

71. *Unde nostra opera sint tum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Passionis Christi merito opera nostra sunt meritoria, & satisfactoria.
Trid. Synod. sess. 14. de Pœn. c. 8. can. 13. 14. & sess. 6. de justific. c. 16.
b Matt. 10. 42. Marc. 9. 41.

Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur : alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur, ita ut (*b*) calix etiam aquæ frigidæ, quam in ejus nomine dederimus, mercede non careat : alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus.

72. *Christi Satisfactionem, & meritum nostra Satisfactio non obscurat.*

Merita Sanctorum quomodo etiam aliis prosint.
Concil. Trid. sess. 14. cap. 8.
Greg. in c. 9. l. 1. Reg. br. q. 12.
c Eph. 4. 16.
d Joan. 15. 4. 5. 6. 7. 8.
Hæc ad verbũ transumpta sunt ex sess. 6. c. 16. Tr. Syn.
e Gratia Dei bona opera prævenit, consequitur, & comitatur.

Neque vero id perfectissimam, & cumulatissimam Christi Domini Satisfactionem obscurat, sed illud potius contra evenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ, tanquam caput in membra, suis sanctis, & justis hominibus promeruit, ac persolvit. Qua ratione fieri perspicuum est, ut justæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant : Christus enim Dominus tanquam (*c*) caput in membra, & (*d*) vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem conjuncti sunt, continenter diffundit. Quæ quidem (*e*) gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua

ne qua mereri, aut satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut justis nihil deesse videatur, cum operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & divinæ legi pro humana, mortalique conditione satisfacere, & vitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e (*a*) vita decesserint, consequentur, mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox: (*b*) *Qui autem biberit ex hac acqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.*

Concil. Aure. can. 18. Fulg. lib. 1. de Mo. c. 11. & 12.

Vitam æternam cum Dei gratia mereri possumus.

Ps. 33. & 36. a *1. Cor. 15. 18. & 2. Cor. 3. 17. & 2. Tim. 4. 8. & Hebr. 6. 10.*

Justi quomodo divinæ legi satisfaciant.

b *Joan. 4. 13. 14.*

73. *Ad hoc ut opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quæ sint potissimum necessaria.*

Sed duo præcipue in Satisfactione requiruntur, primum est, ut is, qui satisfacit, justus sit, ac Dei amicus: opera enim, (*c*) quæ sine fide, & (*d*) charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua molestiam, & dolorem afferant: cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque ut (*e*) S. Martyr Cyprianus inquit, redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. Quanquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita ejus amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

Opera impiorum licet non sint Deo grata, sunt tamen satisfactoria.

Hier. 6. Scot. 4. dist. 15. qu. 1. lit. O. & 17. q. 1. lit. P. Alex. 4 p. q. 75. mem. 1. in fine.

c *Rom. 14. 13. Hebr. 11. 5.*

d *1. Cor. 13. 3.*

Hoc Parochi docere debent, ne peccatores desperent.

e *Cyprian l. 1. Ep. 3. post medium, quæ est 55. in ordine.*

74. *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verum omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum esse, orationem, jejunium, & eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondent. Nihil vero aptius, & convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum (*f*) *omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ;* nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet jejunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationem, rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere; cur ad

Trid. Syn. sess. 14. de Pœn. can. 12. Leo ser. 1. de jejun. 10. Mens. Bernard. in sent. sect. 11.

f *Joan. 2. 16.*

cur ad hæc tria potissimum omnis Satisfactio referatur. Hi vero sunt Deus, proximus, & nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, nos ipsos vero jejunio castigamus.

75. Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus immittuntur, sunt etiam satisfactoriæ.

Concil. Trid. sess. 14. c. 9. & can. 13.

Sed quoniam multæ, variæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quicquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse: qui autem inviti, & repugnantes pœnam hujusmodi sustineant, omni Satisfactionis fructu privari, sed Dei tantum peccata justo judicio ulciscentis animadversionem, & supplicium perferre.

76. Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conteri potest.

Alex. de Ales 4. p. q. 84. mem. 1. art. 2. D. Thom. in 4. dist 20. qu. 1. art. 2. q. 3. De Pœn. dist. 1. c. Quem Pœn.

In eo vero summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere; quod quidem hujus partis Pœnitentiæ maxime proprium est. Ut enim, quod ad Contritionem, & Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest; ita qui divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere. Quare fit, ut quodam pacto (a) alter alterius onera portare videatur. Nec vero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo Sanctorum communionem confitemur. Nam cum omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, in primis vero ejusdem corporis, & sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissime demonstrat, (b) nos omnes esse ejusdem corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

a Gal. 6. 2.

b Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12. Eph. 11. 7.

77. Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. Nam Satisfactionis opera medicinæ etiam, & curationes quædam sunt,

ſunt, quæ pœnitenti ad ſanandos pravos animi affectus præſcribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, prorſus carere perſpicuum eſt. Hæc igitur de tribus Pœnitentiæ partibus, Contritione, Confeſſione, & Satisfactione copioſe, & dilucide explicanda erunt.

Ariſt. in 2. Eth. cap. 3. Alex. de Ales 4. p. q. 84. mem. 2. art. 2.

78. *Illi imponenda non eſt abſolutio, qui rem ablatam reſtituere non promittit.*

Sed illud in primis a Sacerdotibus obſervari oportet, ut audita peccatorum Confeſſione, antequam pœnitentem a peccatis abſolvant, diligenter curent, ut, ſi quid ille forte de re, aut de exiſtimatione proximi detraxerit, cujus peccati damnandus merito eſſe videatur, cumulata Satisfactione compenſet. Nemo enim abſolvendus eſt, niſi prius, quæ cujuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniam multi ſunt, quibus, etſi prolixe pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum nunquam promiſſa exolvere, omnino ii cogendi ſunt, ut reſtituant: ſepeque illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, ut (*a*) *Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, ut habeat, unde tribuat neceſſitatem patienti.*

Alex. de Ales 4. par. ſumma Theologiæ qu. 86. & alii Theologi.

a *Epheſ. 4. 28.*

79. *Cujuſmodi Satisfactio Pœnitenti ſit imponenda.*

In irroganda autem Satisfactionis pœna Sacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia juſtitia, prudentia, & pietate dirigenda, exiſtimabunt. Atque ut hac regula peccata metiri videantur, & pœnitentes ſcelerum ſuorum gravitatem magis agnoſcant, operæ pretium erit eis interdum ſignificare, quæ pœnæ quibuſdam delictis, ex veterum Canonum præſcripto, qui Pœnitentiales vocantur, conſtitutæ ſint. Igitur univerſæ Satisfactionis modum culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maxime convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, & præſertim pro iis, qui ex hac vita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet, ut ſæpe eadem Satisfactionis opera a Sacerdote indicta ultro ſuſcipiant, ac repetant; atque ita mores ſuos componant, ut iis omnibus, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent, diligenter abſolutis, tamen virtutis Pœnitentiæ ſtudia nunquam

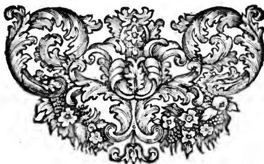
Juxta peccatorum qualitatem imponẽda Satisfactio. Trid. Syn. ſeſſ. 14. de Pœn. c. 8. & can. 15. & de Pœn. diſt. 3. c. Menſuram, & alia.

Veterum canonum rigor ſubinde inculcandus. Vide, quæ eod. c. ſec. 66. notavimus.

Quæ Satisfactio præcipue ſit imponenda

Publicam Pœnitentiam deprecanti non mox acquiescendum est. Vide sess. 67.

intermittant. Quod si interdum etiam ob publicam offensionem publica Pœnitentia præscribenda fuerit, quamvis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: verum persuadere ei oportebit, ut quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Hæc de Pœnitentiæ Sacramento, singulisque ejus partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfecte intelligant, sed etiam juvante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare animum inducant.

D E

DE EXTREMÆ UNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPUT VI.

1. *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ Unctionis Sacramento agere debeant.*

Novissima sæpe meditanda. Consulatur sectio postrema 7. art. Symb. Apost.

a Eccl. 7. 40. Deut. 32. 7. Psal. 28. 10.

Cum sancta Scripturarum oracula ita doceant, (*a*) *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis* tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ Unctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam conjunctam non habere, facile intelligitur, sæpe de eo agendum esse, non solum ob eam causam, quod illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime convenit; sed etiam quia fideles, (*b*) moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, pravas cupiditates coercebunt. Quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut Baptismi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes, expeditiorem ad Cœlum viam haberemus, Extremæ Unctionis Sacramentum instituit.

Psal. 88. 6. b Rom. 5. 12. Heb. 9. 27.

2. *Quam ob rem istud Sacramentum Extrema Unctio appelletur.*

Vide tit. de Sacra Unct. in decretalibus.

Ut igitur quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem fere ordine, qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam Unctionem appellatum esse, quod hæc omnium sacrarum Unctionum, quas Dominus Salvator noster Ecclesiæ suæ commendavit, ultimo administranda sit. Quare hæc ipsa Unctio a majoribus nostris Sacramentum etiam Unctionis infirmorum, & Sacramentum exeuntium dicta est:

quibus vocabulis fideles in memoriam novissimi illius temporis facile redire possunt.

3. *Quomodo Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat.*

Trid. Synod. sess. 14. de extr. Unct.

Quod autem Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat, in primis explanandum est. Id vero maxime perspicuum fieri potest, si verba, quibus sanctus Jacobus Apostolus hujus Sacramenti legem promulgavit, attendamus. *Infirmatur quis in vobis?* (a) inquit, *inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim, & naturam. Hanc vero Catholicæ Ecclesiæ de Extrema Unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque Primus hoc Sacramentum fidelibus maxime commendat.

a Jacob 5.14 Marc. 6. 13. Conc. Constant. Florent. Cabilonense ca. 48. Vormatiense cap. 72.

Eug. cap. 8.

4. *Cum hic plures fiant Unctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum est a Pastoribus, verum Sacramentum esse, nec plura, sed unum, quamvis per plures Unctiones administretur, quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Unum vero est non partium continuatione, quæ dividi non possint, sed perfectione: cujusmodi sunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diversis rebus composita est, una tantum forma perficitur: ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus, & verbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint hujus Sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum. Hæc enim a sancto (b) Jacobo prætermissa non sunt, in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere.

Vide Scot. 4. d. 23. ad 2. arg.

b Jacob. 5. 14.

5. *Quæ sit Extremæ Unctionis materia.*

Ejus igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum, decrevere, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis

Conc. Trid. sess. 14. de Sacramento Extremæ Unctionis.

pingui,

pingui, & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita Sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet; tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto divina virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint.

c. 1. Ambr. super Beati immaculati, ser. 14. Theophilactus. Marc. 6.

6. *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

Forma vero Sacramenti est verbum, & solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas Unctiones adhibet, cum inquit: *Per istam sanctam Unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.* Quod autem hæc vera sit, & propria hujus Sacramenti forma, sanctus Jacobus Apostolus significat, cum ait: (*a*) *Et orent super eum, & oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse, tametsi, quibus potissimum verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrum traditione permanavit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana utitur. Nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat*, vel *Parcat*; interdum etiam, *Sanet*, *quidquid commisisti*: tamen, quia nulla sit sententiæ immutatio, constat, eandem ab omnibus formam religiose servari.

Concil. Trid. ut supra.

a Jacob. cap. 5. 15.

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater, & magistra d. 12. c. Non decet, & de sum. Trin. c. Damnamus.

7. *Cur hujus Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Nec vero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum Sacramentorum forma vel absolute significet, quod efficit, ut cum dicimus, *Ego te baptizo*, aut, *Signo te signo Crucis*, vel tanquam ab imperantibus pronuncietur, ut cum in Sacramento Ordinis administrando dicitur, *Accipe potestatem*: hæc sola vero Extremæ Unctionis forma precatione quadam absolvatur. Id enim optimo jure constitutum est: nam cum hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis; ta-

Bonav. in 4. d. 23. a. 1. q. 4.

Extrema Unctione non tantum animus, sed etiam corpus interdum curatur.

Synod. Trid. sess. 14. de Extrema Unctione cap. 2. & can. 2.

tis; tamen, quia non semper sequitur, ut ægri a morbis convalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in hujus quoque Sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus Sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles piis obsecrationibus adjuvandi sunt. Quare & alii omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debent orare Deum ex animo, & ejus misericordiæ laborantis vitam, & salutem omni studio commendare.

Cur in hoc Sacramento tot preces adhibeantur.

Trid. Syn. sess. ead. in doct. de Sacr. Extremæ Unction. cap. 1. & probat. D. Thom. in 4. d. 23. art. 1. q. 3.
a Jacob. 5. 14.

8. *Quinam hujus Sacramenti sit auctor.*

Verum cum demonstratum sit, Extremam Unctionem vere, & proprie in Sacramentorum numero habendam esse, illud etiam sequitur, ejus institutionem a Christo Domino profectam esse: quæ postea a sancto (*a*) Jacobo Apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quanquam idem Salvator hujus Unctionis specimen quoddam dedisse visus est, cum Discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. De illis enim apud Evangelistam ita scriptum est: (*b*) *Exeuntes prædicabant, ut Pœnitentiam agerent, & Dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant*, quam quidem Unctionem non ab Apostolis inventam, sed a Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est. Quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius Magnus asserunt; ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem Catholicæ Ecclesiæ Sacramentis, summa cum religione accipere oporteat.

b Marc. 6. 13.
Extremæ Unctionis usus Apostolis a Domino est imperatus.
D. Bern. in vita Malach. Cō. Meld. cap. 1.

Dionys. lib. de Eccl Hierar. c. 6. Amb. de his qui mysteriis initiantur. Chrys. lib. 3. de Sacerdotio.

9. *Extrema Unctio quibus administranda sit.*

Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & firmo corpore sunt. Iis enim Extremam Unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit, (*c*) *Infirmatur quis in vobis?* & ratio ostendit: siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui mor-

Primo firmi, & sani excluduntur.
D. Th. in 4. d. 23. q. 2. art. 2. qu. 1.
c Jacob. 5. 14.

qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco iis etiam, qui adeo periculose ægrotare videntur, ut, ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen gravissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat. Constat enim, ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore cœlestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat, vel quia periculosam navigationem paret, vel quia prælium initurus sit, a quo illi certa mors impendeat, vel etiam si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare hujus Sacramenti remedio opus sit: amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pii animi significationem darent, peterentque, ut sacro oleo ungerentur, nam qui ab ipso ortu nunquam mentis, & rationis compos fuit, ungendus non est: secus vero, si ægrotus, cum mente adhuc integra hujus Sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam, & furorem incidit.

Sano periculum mortis adeunti non detur Extrema Unctio.

Secundo pueri, & insani non sunt inungendi Bon. Card. in 4. dist. 22. art. 2 qu. 2.

10. *Quæ corporis partes hic debeant inungi.*

Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit; oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonem, manus propter tactum, qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maxime viget. Hunc autem ungendi ritum universalis Ecclesia retinet, atque etiam hujus Sacramenti naturæ optime convenit; medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamvis universum corpus male affectum [illegible] ratio adhibetur, [illegible]

Trid. Syn. de Extrema Unctione sess. 14. c 3. & can. 3.

Scot. 4. sent. dist. 23. quæst. unica.

nat; idcirco non totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimum ſentiendi vis eminet, renes etiam, veluti libidinis, & voluptatis ſedes, unguntur, tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum movendi principium ſunt.

11. *Extrema Unctio iterari poteſt.*

In una, eademque ægrotatione non eſt iteranda Unctio. D. Th. in 4. d. 23. qu. 1. art. 4.

In quibus illud obſervare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem vitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantum ungendum eſſe. Quod ſi poſt ſuſceptam hanc Unctionem æger convaluerit, quoties poſtea in id vitæ diſcrimen inciderit, toties ejuſdem Sacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendam eſſe.

12. *Qua religione, & præparatione debeat iſtud Sacramentum ſuſcipi.*

Primo Unctionem præeat Eucharistia, & Pœnitentiæ Sacramentum.

Quoniam vero omni ſtudio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, ei vero nihil magis adverſatur, quam alicujus peccati mortiferi conſcientia; ſervanda eſt Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, ut ante Extremam Unctionem Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramentum adminiſtretur.

Secundo eſt firma fide ſuſcipienda.

Ac deinde ægroto Parochi perſuadere ſtudeant, ut ea fide ſe ungendum Sacerdoti præbeat, qua olim qui ab Apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos offerre conſueverant. In primis autem animæ ſalus, deinde corporis valetudo, cum illa adjunctione, ſi ea ad æternam gloriam profutura ſit, expetenda eſt. Nec vero dubitare fideles debent, quin ſanctæ illæ, & ſolemnes preces a Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & Domini noſtri Jeſu Chriſti perſonam gerens

Tertio tempeſtive eſt adhibenda.

utitur. Qua una maxime re cohortandi ſunt, ut hujus ſaluberrimi olei Sacramentum ſancte, & religioſe ſibi adminiſtrandum curent, cum & acrior pugna inſtare, & vires cum animi, tum corporis deficere videantur.

13. *Quo miniſtrante hoc Sacramentum percipiendum ſit.*

a Jac. 5. 14. Trid. Synod. ſeſſ. 14. de Extrema Unctio. c. 3. & can. 4. vide item D. Tho. in 4. d. 23. qu. 1. art. 2. Bonav in 4. Diſt 23. art. 2. qu. 1.

Jam vero, quis Extremæ Unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini Legem promulgavit, didicimus. Inquit enim, (*a*) *Inducat Presbyteros:* quo nomine non eos ſignificat, qui ætate provectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Trid. Synodus exponit, aut qui in populo principem locum obtinent, ſed Sacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur hujus Sacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſan-

ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuivis Sacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui juriſdictionem habeat, ſive alteri, cui ille ejus muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc Sacramentum adminiſtrare licet. Illud vero maxime animadvertendum eſt, Sacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Chriſti Domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ ejus ſponſæ perſonam ſuſtinere.

14. *Qui fructus bujus Sacramenti uſu ad homines redeant.*

Trid. Synod. ibid. cap. 2.

Prima utilitas eſt, quod peccata venialia delet.

Vide Concil. Trid. c. 2. de Extrem. Unct. & can. 2. ſeſſ. 14.

Explicandæ ſunt etiam accuratius utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, ut ſi nihil aliud fideles ad ejus uſum poſſit allicere, ipſa ſaltem utilitate ducantur: cum ita comparatum ſit, ut omnia fere noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leviora, & ut, communi nomine appellantur, venialia remittit. Exitiales enim culpæ Pœnitentiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remiſſionem inſtitutum eſt, ſed Baptiſmus tantum, & Pœnitentia vi ſua hoc efficiunt.

Secundo animum confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum ſit ſuſcipiendum.

Trid. Syn. ibid. cap. 3.

Altera eſt ſacræ Unctionis utilitas, quod animam a languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a cæteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſtimandum eſt, cum gravi morbo afflictamur, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini natura inſitum eſt, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem pertimeſcat. Auget autem magnopere hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria: cum præſertim graviſſima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos urgeat. Ut enim ſcriptum eſt, (a) *venient in peccatorum ſuorum cogitationem timidi, & traducent illos ex adverſo iniquitates ipſorum.*

a *Sap.* 4. 20.

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quod paulo poſt (b) ſtare oporteat ante Tribunal Dei, a quo de nobis juſtiſſima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem evenit, ut fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam ſi triſtitiam abjiciamus, & læto animo (c) Domini adventum expectemus, paratique ſimus, (d) depoſitum noſtrum, quandocunque illud a nobis repetere voluerit, libenter reddere. Ut igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur, animuſque pio, & ſancto gaudio repleatur, Extremæ Unctionis Sacramentum efficit.

b *Rom.* 14. 10. 2. *Cor.* 5. 10.

c *Tit.* 2. 13.

d 2. *Tim.* 1. 12.

15. *Quomodo in animæ exitu Dæmones nobis insidientur.*

Præterea aliud etiam, quod merito omnium maximum videri potest, ex eo consequimur. Nam etsi humani generis Hostis, (*a*) quoad vivimus, nunquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis divinæ misericordiæ eripiat, vehementius omnes nervos contendit, quam cum supremum vitæ diem appropinquare animadvertit. Quamobrem fidelibus arma, & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus Adversarii vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. Allevatur enim, & erigitur ægri animus divinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert levius, ac ipsius Dæmonis (*b*) calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem facilius eludit.

a 1. Pet. 5. 8. Tertio adversus Diaboli insultus nos munit. vide Cyril. Alex. in lib. de exitu animæ. Greg. l. 24. mor. c. 17. & 18. Joan. Clim. in lib. de 30. gradib. gratiæ.

b Gen. 3. 15. Ps. 48. & 15.

16. *Quomodo ex hoc Sacramento possit corporis sanitas accedere.*

Accedit postremo, si quidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti eo tempore eam minus consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius caussam evenire credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel a quibus administratur, fides infirmior est, testatur enim (*c*) Evangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quanquam etiam recte dici potest, Christianam Religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minus jam hujusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Utcunque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio, & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se hujus sacri olei virtute spiritualem sanitatem consecuturos esse; futurumque, ut, si eos vita decedere contingat, præclaræ illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est, (*d*) *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*. Hæc de Extremæ Unctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt: verum, si hæc ipsa rerum capita a Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

Quarto sanitas corporis, si ita expediat redditur.

c Matt. 13. 58 Marc. 6. 7. Greg. Hom. 29. in Evangelia.

Fides, & spes ægrotantium hoc Sacramento suscepto est erigenda.

d Apoc. 14. 13.

DE

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPUT VII.

1. *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter consideraverit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant, partim solemni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores, institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius etiam de Ordinis Sacramento sibi agendum arbitrentur. *Omnia alia Sacramenta ab Ordinis Sacramento pendent.*

Proderit autem maxime hæc explicatio, primum quidem illis ipsis, deinde aliis, qui Ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo: ipsis, quod dum in hujus argumenti tractatione versantur, (*a*) ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commoventur: aliis, qui in sortem Domini vocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim vero ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint: reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri: deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, vel qui sua sponte, & voluntate illud vitæ genus sequi velint, quos certe minime ignorare æquum est, quæ præcipue ad hanc rationem pertinent. *Utilitas doctr. de Ordinis Sacramento.* *a 2. Timoth. 1. 7.*

2. *Nulla dignitas Sacerdotii Ordine in terris excellentior.*

Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit hujus instituti, si summum ejus gradum, hoc est Sacerdotium spe-

ctemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi, & Sacerdotes tanquam Dei interpretes, & internuncii quidam sint, qui ejus nomine divinam Legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla major excogitari possit. Quare merito non solum (a) Angeli, sed (b) Dii etiam, quod Dei immortalis vim, & Numen apud nos teneant, appellantur. Quamvis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen novi Testamenti Sacerdotes cæteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat, ne dum ei aliquid par, & simile in terris inveniri queat.

Vide Ignatium in Epistol. ad Smyr. Ambr. l. 5. Ep. 32. Chrys. Ho. 60 ad pop. Antioch. & in Matth. Homil. 83. Greg. Naz. or. 17. ad suos Cives Nazian. Exod. c. 22. 28.
a Malach. 7.
b Ex. 22. 28.

3. *Qui divinitus ad Sacerdotium, ministeriaque Ecclesiastica vocati censeantur.*

Deinde vero, quemadmodum (c) Salvator noster a Patre, (d) Apostoli autem, & Discipuli in universum mundum a Christo Domino missi sunt: ita quotidie Sacerdotes eadem, qua illi potestate præditi, (e) ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi mittuntur. Hujus igitur tanti officii onus nemini temere imponendum est, sed iis tantum, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint, (f) Nec vero *quisquam sumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit, (g) *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant:* quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

c Joan. 3. 17. & 5. 23. 24.
d Joan. 20. 21. Matth. 28. 19.
e Eph. 4. 12.
Quales deligendi ad Sacerdotium, latius tractatur sect. 26. istius capitis. Trid. Syn. sess. 23. de Ordine c. 3. & can. 7.
f Heb. 5. 4. vide 2. Paral. 26. 16.
Vocari a Deo qui dicantur.
g Jer. 23. 21. Vide ejusdem cap. 14. 14. & 27. 15. & cap. 29. 9.

4. *Quinam judicandi sint perperam ad Ordines sacros accedere, & aliunde in Ecclesiam ingredi.*

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat, (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant: qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo gravius hoc tempore ea in re peccare fideles

Quanta circumspectione ad sacros Ordines accedendum.
Quæstus causa ad Sacerdotiū aspirare sacrilegium est.

fideles solent. Alii enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, ut quæ ad victum, vestitumque necessaria sunt, parent; ita ut præter quæstum nihil aliud in Sacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri homines in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur. Quamvis enim ex Apostoli sententia, (a) natura, & divina Lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat; tamen (b) quæstus, & lucri causa ad altare accedere maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alii vero, ut divitiis affluant, initiari volunt: cujus quidem rei illud argumento est, quod nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum Beneficium eis deferatur, nullam Sacri Ordinis cogitationem habent. Hi vero sunt, quos Salvator noster (c) Mercenarios appellat: & quos (d) Ezechiel dicebat, semetipsos, & non oves pascere: quorum turpitudo, & improbitas non solum Sacerdotali Ordini magnas tenebras offundit, ita ut jam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abjectius; verum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex Sacerdotio consequantur, quam Judas ex Apostolatus munere, quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem (e) ostio in Ecclesiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime vocati, Ecclesiastica munera ejus unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inserviant.

a 1. Cor. 9. 9. 10. 11. Deut. 18. 1. 2. c. 25. 4.
b 1. Tim. 3. 8.
Honorum, aut divitiarum spe ad Sacerdotiū procedere perniciosissimum est.
c Jo. 10. 12.
d Ezech. 34. 8.
Ambitione, & avaritia eorum, qui vere sunt mercenarii quantum viluerit Sacerdotium.
e Joan. 10. 12
Qui ad Ecclesiasticas functiones per ostium adeant.

5. *Qui per Ordines sacros se Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros e populo superare, & excellere debeant.*

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem Lex æque omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant: quod præcipue fideles, qui Baptismi gratiam consequuti sunt, (f) ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus præstare debent. Verum qui Ordinis Sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant (quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat) sed etiam, ut alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, (g) in sanctitate, & justitia illi serviant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites Imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius Centurio, alius Præfectus est, alii alia munera obeunt: ita quamvis omnes fideles pietatem, & innocentiam omni studio sectari debeant (quibus rebus maxime Deus colitur) eos tamen, qui Ordinis Sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in Ec-

Grandis infelicitas, si talis fuerit Sacerdos, qualis populus. Osea 4.
f Deuter. 7. 5. Matth. 22. 37. Luca 10. 27.
g Luca 1. 74. 75.

in Ecclesia exequi oportet. Nam (*a*) & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt: & (*b*) divinæ Legis vim tradunt, ad eamque prompto, & alacri animo servandam fideles hortantur, & instituunt: (*c*) & Christi Domini Sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrant: &, ut uno verbo complectamur, a reliquo populo segregati, in omnium longe maximo, & præstantissimo ministerio se exercent. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea explicanda, quæ propria hujus Sacramenti sunt; ut intelligant fideles, qui in Ecclesiasticum Ordinem cooptari volunt, ad quodnam officii genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ, ejusque ministris potestas divinitus tributa sit.

a *Hebr.* 5. 3.
b *Lev.* 10. 11. *Deut.* 17. 8. 9. & 21. 6. *Vid. Conc. Tol.* 11. *c.* 2. & *Carth.* 4. *c.* 20. & *Conc. Trid. sess.* 5. *cap.* 2 *de refor.* & *sess.* 24. *cap.* 4.
c 1. *Cor.* 4. 1.

6. *Quotuplex sit potestas Ecclesiastica.*

Concil. Trid. sess. 24. *c.* 6. & 7.

Ea autem duplex est, Ordinis, & Jurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur: Jurisdictionis vero potestas tota in Christi corpore mystico versatur. Ad eam enim spectat Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cœlestemque beatitudinem dirigere.

7. *Ordinis potestas ad quæ se extendat.*

D. Thom. in 4. *dist.* 24. *q.* 1. *a.* 1.

Verum Ordinis potestas non solum consecrandæ Eucharistiæ vim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quovis modo referri possunt. Ejus vero plura ex sacris Literis testimonia afferri possunt: sed illa præclara, & gravissima sunt, quæ apud sanctos Joannem, & Matthæum leguntur. Inquit enim Dominus, (*d*) *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et: (*e*) *Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Quæ quidem loca a Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum veritati lumen afferre poterunt.

d *Joan.* 20. 21. *Act.* 13. 3. & 14. 21. 1. *Tim.* 2. 7. 2. *Tim.* 2. 2. *Hebr.* 13. 7.
e *Matt.* 18. 18.

8. *Christi Sacerdotium Legis naturæ, vel etiam Moysis Sacerdotio sublimius est.*

Concil. Trid. sess. 22. *cap.* 1. *Ubi est lex, ibi & Sacerdotium. Sess.* 23. *Trid. Syn. de ordin. cap.* 1.

Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ Lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam Legem antecessit, suum Sacerdotium, suamque spiritualem potestatem habuerit necesse

cesse est, cum Legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita conjuncta esse testatur Apostolus, *(a)* ut eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse, consequens erat, ut in quavis Republica aliqui sacrorum, & divini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

a *Heb. 7. 12.* *Abel fuit Sacerdos, omnesque primogenitos fuisse Sacerdotes, scribit Hieron. in Tradit. heb.*

Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit; quæ tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in Lege naturæ Sacerdotes prædìti erant, *(b)* longe tamen inferior, quam Legis Evangelicæ spiritualis potestas existimanda est. Hæc enim cælestis est, omnemque Angelorum etiam virtutem superat: neque a Sacerdotio Mosaico, sed a Christo Domino, *(c)* qui non secundum Aaron Sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech, ortum habet. Is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quamvis virtute definitam, & Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemni religione consecrati: quæ quidem Consecratio Ordinis Sacramentum, vel sacra Ordinatio vocatur.

b *Hebr. 8. 11.*

c *Psal. 109. 4. Heb. 5. & 7. 17.*

9. *Quid sit Ordo, & cur functio Ecclesiastica Ordo vocetur.*

Placuit autem sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem, & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriam ejus vim, & notitiam accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones, omnia vero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode Ordinis nomen ei impositum videtur.

Similem definitionem Ordinis habet Aug. in lib. 19. Civ. Dei c. 13.

10. *Ordo veri nominis est Sacramentum.*

Quod autem inter cætera Ecclesiæ Sacramenta sacra Ordinatio numeranda sit, sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobavit. Nam cum Sacramentum sit rei sacræ signum, id vero, quod hac Consecratione extrinsecus fit, gratiam, & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, Ordinem vere, ac proprie Sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui Sacerdos ordinatur, inquit; *Accipe pote-*

Concil. Trid. sess. 23. de Ordine c. 1. 3. & c. 3. & 4. & 5.

pe potestatem offerendi Sacrificium, &c. quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ, charactere animo impresso, tradi, cui gratia adjuncta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum. Quod Apostolus his verbis declarat: (a) *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

a 2. Tim. 1. 7. Vide Theoph. In eundem locum.

11. *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum Ordines.*

Trid. Syn. de Ord. can. 2. 6.

Jam vero, ut sacræ Synodi verbis utamur, cum divina res sit tanti Sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quo dignius, & majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diversi ministrorum Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, atque hi quidem ita distributi, ut qui jam Clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.

12. *Quot sint Ordines ministrorum Ecclesiæ, quaque ratione communiter distribuantur.*

Functio omnis Ecclesiastica, quæ sacra Ordinatione instituitur, septenario numero concluditur.

Horum Ordinũ meminerunt Dion. lib. Hier. Eccl. c. 3. Con. Carth. IV. c. 6. Ign. in Epist. ad Ant. Cajus P. in sua Epist. Con. Rom. sub Sylvestro, & al.

Quomodo hæc Ordinum sufficientia colligatur, vide D. Bonav. 4. dist. 24. art. 2. qu. 4.

Docendum igitur erit, hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ita a Catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recte ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ Sacrificium, & Eucharistiam vel conficiendam, vel administrandam, cujus causa præcipue sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alii majores, qui etiam sacri dicuntur, alii minores sunt. Majores, vel sacri, sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii: de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Pastores, unde eos potissimum instituant, quos noverint aliquo Ordine initiandos esse.

13. *Quid clericalis Tonsura, Clericique nomen sibi velint.*

Hie. Ep. 2. ad Nep. & habetur 12. q. 1. c. Clericus

Quam integra debeat esse Clericorum vita,

Incipiendum est autem a prima Tonsura, quam quidem docere oportet quandam præparationem esse ad Ordines accipiendos. Ut enim homines ad Baptismum Exorcismis, ad Matrimonium sponsalibus præparari solent: ita, cum tonso capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis Sacramentum

mentum illis aperitur. Declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei primum tunc imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hæreditatem suam habere incipiat; veluti qui in Hebræorum populo, divino cultui mancipati erant; quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra Promissionis distribui, cum inquit, (a) *Ego pars, & hæreditas tua*. Ac quamvis omnibus fidelibus id commune sit, præcipua tamen ratione iis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

diserte ostenditur sess. 14. Concil. Trid. decr. de refor. in proœmio, & sess. 22. de reform. c. 1.

a Num. 18. 20. Deut. 10. 9. & 18. 2.

14. *Quare Clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

Tondentur vero capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuo conservare oportet; &, ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic ejus orbis forma latior circumscribi debet. Quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia; cum de hujusmodi tondendi more Sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi, & gravissimi Patres meminerint.

Quod Clericorum capita tondeantur, ex Apostolica traditione manavit.

Diony. de Eccl. Hier. c. 10.

Primum autem omnium ferunt Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita; ut quod impii ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo Apostoli ad decus, & gloriam uterentur, simulque significarent, curandum esse a ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant.

Quamquam nonnulli asserant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maxime, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit, (b) *Vos genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta*, peculiari quadam, & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus.

b 1. Pet. 2. 9.

Etsi non desunt, qui vel per fectioris vitæ professionem a Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existiment; vel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent, quod capilli, supervacaneum quiddam, in corpore tondeantur.

Arist. 3. Physic. tex. 73.

15. *Quæ sit Ostiariorum functio.*

Post primam Tonsuram ad Ostiarii Ordinem primus gradus fieri consuevit. Ejus munus est, Templi claves, &

De hoc munere agit Concil. Tol. c. 9. & habetur dist. 23. c. Ostiarius.

januam cuſtodire, & aditu Templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad ſanctum etiam Miſſæ Sacrificium aſſiſtebat, curaturus, ne quis propius, quam par eſſet, ad ſacram aram accederet, & Sacerdotem rem divinam facientem interpellaret. Alia etiam miniſteria illi commiſſa erant, ut ex ritibus, qui in ejus Conſecratione adhibentur, perſpici poteſt. Nam Epiſcopus claves ex altari acceptas ei tradens, quem Oſtiarium vult conſtituere, *Sic age*, inquit, *quaſi Deo redditurus rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur*. Magnam autem in antiqua Eccleſia hujus Ordinis dignitatem fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccleſia ſervari animadvertimus. Nam Theſaurarii officium, qui erat idem Sacrarii cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores Eccleſiæ functiones etiam nunc habetur.

Quanta dignitas Oſtiariorum. Theſaurarii, & cuſtodes Sacrarii inter Oſtiarios ſunt enumerandi. De hoc munere vide locos ſupra citatos.

16. *Quodnam ſit in Eccleſia Lectoris officium.*

Secundus Ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eum pertinet in Eccleſia veteris, & novi Teſtamenti libros clara voce, & diſtincta recitare, præſertim vero eos, qui inter nocturnam Pſalmodiam legi ſolent. Ejus quoque partes erant, prima Chriſtianæ Religionis rudimenta fidelibus tradere. Epiſcopus itaque præſente populo in ejus Ordinatione librum quo deſcripta ſunt, quæ ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit: *Accipe, & eſto verbi Dei relator, habiturus, ſi fideliter, & utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum Dei bene miniſtrarunt ab initio.*

Quomodo autem fuerit Ordo Lectorume, vel unus Arſanius D. Athanaſii Lectoe, te quo tam mul a Eccleſiaſtici hiſtoriographi ſcribunt, doceve poteſt. Sed iis etiam antiquiores Cyp. Ep 33. & Tert. de præſcript. c. 61. Lectorum meminerunt.

17. *Exorciſtis quid ex officio incumbat.*

Tertius Ordo eſt Exorciſtarum, quibus poteſtas data eſt nomen Domini invocandi in eos, qui ab immundis Spiritibus obſidentur. Quare Epiſcopus, cum eos inſtituit, librum, in quo Exorciſmi continentur, eis porrigit, uſus ea formula verborum: *Accipe, & commenda memoriæ, & habe poteſtatem manus imponendi ſuper Energumenos, ſive Baptizatos, ſive Catechumenos.*

De iiſdem agunt auctores ſupra memorati. Peteus itē, qui cum Marcellino ſub Diocletiano paſſus eſt, ab hoc munere Exorciſta dictus eſt. Idem, qui ſup. & Cyp. Ep. 55. ejus gradus meminerunt.

18. *Quæ ſint Acolyti partes.*

Acolytorum quartus eſt gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non ſacri appellantur. Eorum munus eſt miniſtros majores, Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſectari, eiſque operam dare. Præterea lumina deferunt, & aſſervant, cum Miſſæ Sacrificium celebratur, præcipue vero cum Evangelium legitur: ex quo & Ceroferarii alio nomine vocati ſunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Epi-

Quidam autem ex veteribus vocant eos Acolytos, quaſi Latine dicas, non prohibitos:

ab Episcopo servari consuevit. Primum quidem, postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: *Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Domini:* deinde item urceolos vacuos, quibus aqua, & vinum in Sacrificio ministratur: *Accipe urceolos ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini.*

alii vocant Acolythos, quasi pedissequos aliorum majorum ministrorum.

19. *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cujusmodi ritus in ejus Consecratione adhibeantur.*

A minoribus Ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad majores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur, cujus munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa, panem, & vinum, ad Sacrificii usum necessaria, parare debet. Nunc Episcopo, & Sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ Sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim a Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne Sacerdos sacra faciens a quopiam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus cæremoniis, quæ in illius Consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetuæ continentiæ huic Ordini impositam esse admonet; edicitque, neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum: deinde post solemnem Litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono vero (ut intelligatur, Subdiaconum Diaconi officio subservire) urceolos aqua, & vino plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: *Videte, cujusmodi ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis, quam pro defunctis.*

De Subdiaconis præter auctores supra citatos scribit Cyp. ep. 24. & ep. 42.

Subdiacono lex perpetuæ continentiæ imponitur.

Dist. 27. cap. Presbyteris, itē can. Apost. 25. Cōc. Carth. II. can. 2. & V. Can. 3. & Rom. sub Sylvestro I. can. 2. Arelat. II. can. 2. Aurel III. can. 2. Eliber. can. 33 & multa alia. Leo in ep. 82. ad Anastasiū

20. *Quod sit Diaconi munus.*

De Diaconis scribunt Luc. in Actis c. 6. Paul. Phil. 1. 1. 1. Tim 3. 8. 12. Amb. lib. 1. offi. cap. 41. Nota quod loquitur de sanguine, qui est Thesaurus Ecclesiæ: nam Diaconi dispẽsabant pecunias Ecclesiæ. Act. 6. Leo in serm. de S. Laur. Diaconi sunt oculi Ep. Cle. Epi. 1. ad Jac. frat. Dom. hab. dist 93. c. Diaconi. Concil. Trid. sess. 24. in decre. de refor. c. 14.

Secundum autem sacrorum Ordinum gradum Diaconus obtinet, cujus ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti præsto esse, & in Missæ Sacrificio Evangelium legere. Olim vero fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent, sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraque specie sumerent. Diacono præterea Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique ad victum necessaria subministraret.

Ad Diaconum etiam pertinet, tanquam Episcopi oculum, pervestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quive secus vitam traducant; qui ad Sacrificium, & Concionem statis temporibus conveniant, qui rursus non conveniant: ut cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari, & admonere, vel palam corrigere, & objurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

† Diaconos concionari potuisse docet in primis exemplum Stephani. Act. 6. & Philippi Act. 8. & S. Vincentii, teste D. Augu. ser. 2. de San Vincentio prędicante.

Licet ei præterea, si absit Episcopus, & Sacerdos, † Evangelium explanare, non tamen e superiori loco, ut intelligatur, hoc ejus proprium munus non esse.

21. *Quales Diaconi eligendi sint.*

a 1. Tim. 3. 7. 8.

Quanta vero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, (a) cum ad Timotheum Diaconi mores, virtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim, & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi Ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta. Præterea manus ei imponit; quod quidem ab (b) Apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit, his verbis: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quam pro defunctis in nomine Domini.*

b Act. 6. 6. Diaconos etiam olim legere cõsuevisse Evangelium, testatur Hier. epist. 48. ad Sabin.

22. Quæ

22. *Quæ sit dignitas, & amplitudo Sacerdotii.*

Tertius, omniumque sacrorum Ordinum summus gradus est Sacerdotium. Qui vero illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. Interdum enim Presbyteros appellant, quod Græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic Ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum gravitatem, doctrinam, & prudentiam. Ut enim scriptum est, (a) *senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Interdum vero Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasque res, & divinas tractare.

Sess. 23. Conc. Trid. per totam, & c. Sit rector. d. 43. & cap. Pastoralis, 7 q. 1.

Cur Sacerdotes olim Presbyteri sint dicti.

Prima ratio.

a *Sap. 4. 8.*

Altera ratio.

23. *Quotuplex sit cum novæ, tum veteris Legis Sacerdotium.*

Sed quoniam duplex Sacerdotium in Sacris Literis describitur, alterum internum, alterum externum; utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius Sacerdotium pertinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, Sacerdotes dicuntur; præcipue vero justi, qui spiritum Dei habent, & divinæ gratiæ beneficio Jesu Christi summi Sacerdotis viva membra effecti sunt: Hi enim (b) fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ (c) spirituales Deo hostias immolant: (d) quo in genere bonæ omnes, & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: (e) *Christus lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.* In quam sententiam ab Apostolorum Principe dictum est: (f) *Ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, Sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum.* Et Apostolus nos hortatur, ut (g) *exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, † rationabile obsequium nostrum.* David item multo ante dixerat: (h) *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* Quæ omnia ad interius Sacerdotium spectare facile intelligitur.

Omnes fideles quomodo sint Sacerdotes, & quas hostias offerant.

Amb. lib. 4. de Sacramen. c. 1. Bas. ser. 2. de Bap. 68.

b *D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 6. Leo serm. 2. de anniverf. Pontificatus.*

c *Gal. 5. 6.*

d *1. Pet. 2. 3.*

e *Apoc. 1. 5. & 6.*

f *1. Pet. 2. 5.*

g *Rom. 12. 1.*

† *Alii legunt rationale.*

h *Ps. 50. 19.*

24. *Præter internum Sacerdotium aliud esse externum demonstratur.*

Externum vero Sacerdotium non omnium fidelium multitudini,

Externum Sacerdotium non cadit in omnes Christianos. Trid. Syn. de Ordine sess. 23. c. 1. & can. 1.

Duplex Sacerdotium in veteri Lege etiã invenitur.

a *Exod. 28. & 29. & 40. & tot. Levitic. & alibi sæpe.*

b *Num. 3. 10.*

c *2. Paral. 26.*

Sacramentum Ordinis respectu externi Sacrificii institutum.

titudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc Sacerdotii discrimen in veteri etiam Lege observari potest. Nam de interiori Davidem esse locutum, paulo ante demonstratum est. Externi vero, nemo ignorare potest, (*a*) quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea universam Leviticam Tribum ministerio Templi adscripsit; ac lege cavit, (*b*) ne quis ex alia Tribu in eam functionem se inferre auderet. Quare (*c*) Ozias Rex lepra a Domino percussus, quod Sacerdotale munus usurpasset, arrogantiæ, & sacrilegii sui gravissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem Sacerdotii distinctionem in Lege Evangelica licet animadvertere; docendi erunt fideles, nunc de externo Sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

25. *Quæ sint Sacerdotum propriæ functiones.*

Cæremoniæ, quæ in Consecratione Sacerdotum adhibentur, explicantur.

Sacerdotis igitur munus est, Deo Sacrificium facere; & Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex Consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cum Sacerdotem aliquem instituit, primum quidem manus ei una cum omnibus Sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam

d *Lucæ 24. 49.* componit: quo quidem declaratur, Sacerdotem (*d*) virtute

e *Matt. 11. 30.* indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, (*e*) & jugum suave divinæ Legis perferre, eamque non verbis solum, sed vitæ sanctissime, & honestissime actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum vero calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quam pro defunctis:* quibus cæremoniis, & verbis interpres, ac mediator Dei, & hominum constituitur; quæ præcipua Sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum vero manibus iterum ejus capiti impositis, *Accipe*, inquit, *Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt:* eique cœlestem illam, quam

f *Joan. 20. 23.* Dominus Discipulis suis dedit, (*f*) peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc vero sunt Sacerdotalis Ordinis propria, & præcipua munera.

26. *Quam-*

26. *Quamvis unus sit Sacerdotii Ordo, non tamen unus est Sacerdotum gradus.*

Qui tametsi unus est Ordo Sacerdotalis, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hactenus declaratæ sunt.

Primus gradus Sacerdotum inferiorum.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, ut non solum cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia, & cura prospiciant. Quare in sacris Literis Pastores ovium sæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, (*a*) ut in Apostolorum actis legimus, in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque a Petro Apostolorum Principe (*b*) divina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est; ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes Sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

Secundus gradus est Episcoporum, seu Pontificum.

a *Act.* 20. 28. 29. 30.

b 1. *Pet.* 5 2. 3.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius provinciæ. Quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis Ordinatione nihil differunt.

Tertius est Archiepiscoporũ, seu Metropolitanorum, qui licet Jurisdictione, Ordinatione tamen ab Episcopis non differunt.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, idest primi, supremique Patres.

Quartus gradus est Patriarcharum, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabantur, iique dignitate impares.

27. *De sedibus antiquis Patriarcharum.*

Olim in universa Ecclesia præter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. Nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob Imperii majestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus Ecclesiam Marcus Evangelista jussu Principis Apostolorum fundavit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus primo sedem locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Jacobus frater Domini rexit.

Constantinopolitanus Patriarcha post Ro dist. 22. c. Constantinopolitana. &c. Renovantes. De reliquis sedibus Patriarchalibus vide Concilr Nic. cap. 6.

28. *Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque jure divino.*

Præter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontificem

Primatus Romani Pontificis non humani, sed divini est juris: vide Anacl. Ep. 3. c.4. & habetur dist. 22. cap. Sacrosancta, & Greg. lib. 7. ep. 63. & 64.

cem Maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarum Patrem, & Patriarcham appellat, semper venerata est. Cum enim in Petri Apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usque ad vitæ finem sedisse constat; summum in eo dignitatis gradum, & Jurisdictionis amplitudinem, non quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed divinitus datam agnoscit. Quamobrem omnium fidelium, & Episcoporum, cæterorumque Antistitum, quocumque illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator, universali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique Domini verus, & legitimus Vicarius in terris præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, & quæ sint Ecclesiasticorum Ordinum, ac graduum præcipua munera, & functiones, & quis hujus Sacramenti minister sit.

29. *Quis sit legitimus Sacramenti Ordinis minister.*

Trid. Syn. de Ordine sess. 23. cap. 3. decr. de refor. cap. 10. idque docent Conc. Antioc. c. 10. Ancyra. 12. Epiph. har. 75. Hier Ep. 85 Damas. & Leo ep. 88.

Constat enim, ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarum Literarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamvis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros Ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat, cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis Ordinibus, qui sacri, & majores dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat. Episcopi ex Apostolorum traditione, quæ perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

30. *Cur in promovendis ad Ordines singularis probitas requiratur.*

Dionys. lib. de Ecc. Hierarch. cap. 3.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc Sacramentum, in primisque ad Sacerdotalem Ordinem apti sint, & quæ in eis potissimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in aliis Ordinibus dandis pro cujusque officio, & dignitate observare oporteat. Maximam autem in hoc Sacramento cautionem adhibendam esse ita colligitur, quod cætera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at vero qui sacris initiantur, ob eam rem cœlestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti consu-

consulatur. Ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam solemnia jejunia ex vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more indicuntur, Ordinationes fiant; ut scilicet fidelis populus ejusmodi sacrarum rerum ministros piis, & sanctis precationibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerii potestatem recte, & cum Ecclesiæ utilitate gerendam aptiores esse videantur.

Ordines cur statis dieb. jejuniorum præcipue instituantur. Quæ sint tempora a jure statuta, habetur d. 75. ca. in fin. ex Gelas. ad Epis. per Lucaniam Ep. 1. cap. 13. & Gregor. lib. 2. epist. 3. & de temporib. Ordinationum.

31. *Quanta vitæ, & morum integritas in ordinando requiratur.*

Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non solum quia, si mortiferi alicujus peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, novo se, & maximo scelere obstringit; sed etiam quia virtutis, & innocentiæ lumen aliis præferre debet. Ea de re quid Apostolus (*a*) Tito, & (*b*) Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: & simul illud docendum, ea corporis vitia, (*c*) quæ in veteri Lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in Evangelica Lege ad animæ vitia præcipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia servari animadvertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius Pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

a *Tit.* 1. 7.
b 1. *Tim.* 3. 8. 9. *per totum.*
c *Levit.* 21. 17. 18. 19. 20.
Gregor. par. 1. Pastora. cur. cap. 11.

32. *In Sacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

Præterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ ad Sacramentorum usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum Literarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria, & divinæ Legis præcepta tradere, ad virtutem, & pietatem excitare, a vitiis revocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut Sacramenta rite conficiat, & administret: alterum, ut populum fidei suæ commissum iis rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: (*d*) *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & Legem requirent ex ore ejus; quia Angelus Domini exercituum est.* Ut igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit, alterum certe non vulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamvis æque ab omnibus Sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed

Duo Sacerdotis munera.
d *Malach.* 2. 7.

quæ ad ſuſcepti officii, & miniſterii functionem unicuique ſatis eſſe poſſit.

33. *Quinam ad Sacerdotii dignitatem non ſint admittendi.*

Pueris autem, & furioſis, vel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non eſt: quamvis, ſi iis quoque adminiſtraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum ſit. Qui vero ætatis annus in ſingulis Ordinibus ſit expectandus, ex ſacri Tridentini Concilii decretis facile erit cognoſcere.

Trid. Synod. ſeſ. 23. cap. 12. de Reform.

Excipiuntur etiam ſervi. Neque enim divino cultui dedicari debet, qui non ſui juris, ſed in alterius poteſtate eſt.

Viri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia Eccleſiaſtica lege repelluntur, & irregulares ſunt.

Spurii quoque, & ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non ſunt procreati. Decet enim, ut qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab aliis merito contemni, ac deſpici poſſe videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis vitio deformes, aut manci ſunt. Ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum vero Sacramentorum adminiſtrationem impediat neceſſe eſt.

34. *Qui ſint præcipui hujus Sacramenti effectus.*

Primus effectus eſt ſanctificatio illius, qui ordinatur. Vide Concil. Flor.

Sed jam his rebus expoſitis, ſupereſt, ut Paſtores doceant, qui ſint hujus Sacramenti effectus. Conſtat vero, quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea dictum eſt, maxime ad Eccleſiæ utilitatem, & pulchritudinem ſpectet, tamen in ejus quoque anima, qui ſacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habiliſque ad recte munere ſuo fungendum, Sacramentaque adminiſtranda reddatur: quemadmodum etiam Baptiſmi gratia quilibet ad alia Sacramenta percipienda aptus efficitur.

Secundus, gradibus quibuſdam homines provehi ad offerendum Domino novi Teſtamenti Sacrificium.

Aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perſpicuum eſt, præcipuam videlicet poteſtatem, quæ ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum refertur: in Sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini noſtri corpus, & ſanguinem unus poteſt conficere: in aliis vero inferiorum Ordinum miniſtris majorem, minoremve, quo quiſque miniſterio ſuo magis, minuſve ad altaris Sacramenta accedit. Atque hæc poteſtas etiam Character ſpiritualis dicitur; quod qui ſacris imbuti ſunt, interiori quadam nota animæ impreſſa

impressa ab aliis fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur. Ad quam Apostolus videtur spectasse, cum ad Timotheum ait (a) *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyterii*, & alibi: (b) *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Hæc de Ordinis Sacramento satis dicta sint. Potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

Quomodo Ordinis Sacramentum characterem imprimat.

Trid. Syn. sess. 23. de Ordine c. 3. can. 4.

a 1. Tim. 4. 14.

b 2. Tim. 1. 6.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPUT VIII.

1. *Cur Parochi sedulo debeant invigilare, ut populus Christianus Matrimonii naturam, & sanctitatem cognitam habeat.*

Doctrina de Sacramento Matrimonii, & canones subjectis decem capitibus de ejusdem reformatione explicantur initio sess. 24. Triden. Synod.

a 1. Cor. 7. 7.

Uoniam Pastoribus beata, & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, iis quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: *(a) Volo omnes homines esse sicut me ipsum;* nimirum ut omnes continentiæ virtutem sectarentur, nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quam ut animus nulla mundi cura distractus, sedataque & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & rerum cœlestium cogitatione conquiescat: sed quoniam, ut idem Apostolus testatur, *(b) unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic;* & Matrimonium magnis, & divinis bonis ornatum est, ita ut inter alia Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta vere, ac proprie numeretur, ac *(c)* Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit, satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse: cum præsertim liceat animadvertere, tum sanctum *(d)* Paulum, tum Apostolorum *(e)* Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia Matrimonii pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse. Divino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Christianam societatem pervenire possent, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam haberent, & inviolatam servarent: contra vero ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque Matrimonii natura, & vis explicanda est. Nam

Castitatis excellentia nõ in omnes cadit.

b 1. Cor. 7. 7. Fulg. ep. 3. ad Probam c. 9.

c Joan. 2. 2. 13.

Utilitas doctrinæ de Matrimonio.

d 1. Cor. 7. per tot. Eph. 5. 22. Coloss. 3. 15.

e 1. Pet. 2. 2. Dam. lib. 3.

Nam cum vitia sæpe honesti similitudinem gerant, cavere oportet, ne fideles falsa Matrimonii specie decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animam commaculent. Cujus rei declarandæ causa a nominis significatione ordiendum est.

2. *Quapropter sancta illa copula Matrimonii, Conjugii, aut Nuptiarum nominibus exprimatur.*

Matrimonium ab eo dicitur, quod fœmina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Conjugium quoque a conjungendo appellatur, quod legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur. Præterea Nuptiæ, quia, ut inquit S. Ambr. pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, subjectasque esse oportere.

Matrimonium unde dicatur
Aug. 19. cont. Faust. c. 26.
S. Amb. l. 1. de Abraham c. 9. in fine.

3. *Quid sit Matrimonium.*

Ita vero ex communi Theologorum sententia definitur: *Matrimonium est viri, & mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens*. Cujus definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamvis hæc omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & conjugum copulatio, qua Matrimonium consummatur; nihil horum tamen Matrimonii vim, & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui *conjunctionis* vocabulo significatus est. Additur vero, *maritalis*, quoniam alia pactionum genera, quibus viri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a Matrimonii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*, quoniam qui a nuptiarum conjunctione legibus omnino exclusi sunt, ii Matrimonium inire non possunt, neque, si ineant, ratum est. Exempli gratia, qui intra quartum gradum propinquitate conjuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas Legibus constituta est, ad Matrimonii justa fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod vero extremo loco positum est, *Individuam vitæ consuetudinem retinens*, indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & uxor colligantur.

Mag. in 4. dist. 7. & Grat. 17. qu. 2. in princ. quæst.
Conc. Flor. in Epist. Eug. IV. ad Armenos.

4. *Ubi*

4. *Ubi præcipua vis Matrimonii consistat.*

Ex his igitur patet, Matrimonii naturam, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut, cum dicunt, *conjugium esse consensum maris, & fœminæ;* hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

5. *Qualis in matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Consensus verbis temporis præsentis exprimendus est, isque mutuus esse debet; de sponsalibus, & Matrim. cap. Tua fraternitati, & consentit Mag. loc. cit. lit. C. Interior consensus non sufficit ad Matrimonium.

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. Neque enim Matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio. Atque ita fit, ut consensus alterius tantum ad Matrimonium conjungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. Atqui ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut, cum duo, qui disjunctissimis, & maxime diversis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel literis, vel nunciis declarasset, veri, & stabilis Matrimonii lege conjungerentur: quod tamen a ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est.

6. *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus Matrimonium non efficit.*

Habetur de sponsal. & Matrimon. cap. Si inter virum.

Qui, quod se facturum promisit, postea non præstat, tametsi fidem violet, Matrimonium tamen non dissolvit.

Recte autem dicitur, oportere, ut consensus verbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. Nam quæ futurum tempus indicant, Matrimonium non conjungunt, sed spondent. Deinde, quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ vero non sunt, parum, vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii jus in eam mulierem quisquam habet, quam se in Matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit: tametsi fidem præstare debet; quod si non faciat, violatæ fidei reus esse convincitur. At vero qui matrimonii fœdere alteri jungitur, quamvis postea pœniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumve, & infectum reddere non potest.

potest. Cum itaque conjugii obligatio nuda promissio non sit, sed ejusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit; idcirco necesse est, verbis, quæ præsens tempus designant, Matrimonium contrahi: quorum verborum vis, etiam postquam enunciata sunt, permanet; virumque, & uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

Qualis promissio requiratur ad perfectionem Matrimonii.

7. *Si pudore, aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur, nutus, & signa verborum locum habent.*

Sed verborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad Matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

8. *Ad verum Matrimonium concubitus non requiritur.*

Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, Matrimonii naturam, & vim in vinculo, & obligatione sitam esse; ac præter consensum eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum Matrimonium existat, concubitum necessario non requiri. Nam & primos Parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, vero Matrimonio junctos fuisse plane constat. Quare a sanctis Patribus dictum est, Matrimonium non concubitu, sed consensu existere; quod etiam a sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

Adam, & Eva in statu innocentiæ non concubuerunt. Gen. 2.

S. Ambr. de init. Virg. c. 6.

9. *Quotuplex sit Matrimonii consideratio.*

Jam vero hisce explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel ut naturalis conjunctio (conjugium enim non ab hominibus inventum, sed a natura) vel ut Sacramentum, cujus vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac, quoniam gratia naturam perficit, (*neque prius*, (a) *quod spirituale est*, *sed quod animale*, *deinde quod spirituale*) rei ordo postulat, ut de Matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tum vero, quæ illi, ut Sacramentum est, conveniunt, explananda erunt.

Duplex Matrimonii ratio, ut est officium naturæ, & ut Sacramentum. Matrimonium est a natura ff. de justit. & jure lib. 1.

a 1. Cor. 15. 46.

10. *Quis Matrimonii, ut officium naturæ significat, sit auctor.*

In primis itaque docendi sunt fideles, Matrimonium a Deo institutum esse. Scriptum est enim in Genesi: (b) *Masculum, & fœminam creavit eos, benedixitque illis Deus, & ait, Crescite, & multiplicamini*, &, (c) *Non est bonum hominem esse so-*

b Gen. 1. 27. 28.

c Gen. 2. 18.

esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi, ac paulo post: (*a*) *Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus: immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea, & ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*. Quæ, ipso Domino auctore (*b*) apud sanctum Matthæum, ostendunt Matrimonium divinitus institutum esse.

a *Gen.* 2.

b *Matt.* 19. 6.

11. *Matrimonium, ut naturæ officium consideratur, Et maximè ut Sacramentum; dissolvi non potest.*

Neque vero Deus Matrimonium tantummodo instituit; verum, ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit. Siquidem Salvator ait, (*c*) *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Quamvis enim Matrimonio, quatenus naturæ est officium, conveniat, ut dissolvi non possit; tamen id maxime fit, quatenus est Sacramentum. Qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ Lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur: tamen & prolis educandæ studio, & aliis Matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit.

c *Matt.* 19. 6. *Tridentina Synod. in princ. sess.* 24. & *c.* 5. 7. & *c. Fraternitatis* 35. *qu.* 10. & *cap. Debitum de bigamis, & de conjug. leprof. in princ.*

12. *Omnibus hominibus Lex contrahendi non est imposita.*

Quod vero a Domino dictum est, (*d*) *Crescite, & multiplicamini*, id eo spectat, ut cujus rei causa Matrimonium institutum erat, declaret; non ut singulis hominibus necessitatem imponat. Nunc enim aucto jam humano genere, non solum ulla Lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris Literis suadetur, ut quæ Matrimonii statu præstantior sit, majoremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Salvator noster ita docuit: (*e*) *Qui potest capere, capiat*, & Apostolus ait: (*f*) *De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis*.

d *Gen.* 1.

Matrimonium causa multiplicandi genus humanum divinitus est institutum.

Virginitas Matrimonio est præstãtior. Trid. Syn sess. 24 de Matr. c. 9. 10.

e *Matt.* 19. 12.

f 1. *Cor.* 7. 25.

13. *Vir, & mulier conjungi cur debeant.*

Prima ratio.

Sed quibus de causis vir, & mulier conjungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata,

ciliata, ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & divitiarum hæredes relinquantur, quam ut veræ fidei, & religionis cultores educentur. Quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris Literis satis apparet. Quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali Dæmonis vim posset repellere; (a) *Ostendam*, inquit, *tibi, qui sunt, quibus prævalere potest Dæmonium: ii namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, (b) sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus; habet potestatem Dæmonium super eos*. Deinde subjecit: (c) *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris*. Atque una hæc etiam causa fuit, cur (d) Deus ab initio Matrimonium instituerit. Quare fit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui Matrimonio juncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. Hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est.

Secunda.

a *Tob.* 6.16.17

b *Psal.* 31. 9.

c *Tob.* 6. 22.

d *Gen.* 1. 28.

Jus naturæ violant, qui partum impediunt.

14. *Post peccatum cur Matrimonium institutum fuerit.*

Tertia est, quæ post primi Parentis lapsum ad alias causas accessit, cum propter justitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi suæ imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Apostolus scribit: (e) *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat*: ac paulo post, cum docuisset, interdum orationis causa a Matrimonii debito abstinendum esse, subjecit: (f) *Et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*. Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas aliæ etiam accedant, quibus homines inducti, Matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut hæredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo; hujusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum Matrimonii sanctitati non repugnent. Neque enim in sacris Literis (g) Jacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de Matrimonio, ut naturalis conjunctio est, docenda erunt.

Tertia causa, vide Augu. 14. Civ. c. 15. 16. & 17. Dam. lib. 4. de ortho. fide cap. 25.

e 1. *Cor.* 7.

f *Ibidem* 13.

Causæ secundariæ Matrimonii, si ejus sanctitatem non impediant minime damnandæ sunt.

g *Gen.* 29. 17. 18.

15. *Cur Matrimonium Sacramenti dignitate per Christum sit auctum.*

De Matrimonio, ut Sacramentum est. Finis instituti Matrimonii cum in Lege natura, tum in Lege gratiæ pulchre explicatur a D. Th. in sup. qu. 43. art. 3.

Ut autem Sacramentum est, explicare oportebit, ejus naturam multo præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim Matrimonium, ut naturalis conjunctio ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, ut populus ad veri Dei, & Salvatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque ergá nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii divinitatem hac potissimum maris, & fœminæ sancta conjunctione declaravit. Quod quidem aptissime factum esse ex eo intelligi potest, quod ex omnibus humanis necessitudinibus, nulla inter se homines magis, quam Matrimonii vinculum constringit; maximaque inter se vir, & uxor charitate, & benevolentia devincti sunt. Atque idcirco fit, ut frequenter sacræ Literæ nuptiarum similitudine *(a)* divinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Immēsa Christi, & Ecclesiæ per charitatem conjunctio Matrimonii Sacramento aptissime significatur.
a Matth. 22. 2. & 25. 10. Apoc. 19. 67.

16. *Quomodo Matrimonium sit verum Evangelicæ Legis Sacramentum.*

Jam vero Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata certum, & exploratum semper habuit. Ita enim ad Ephesios scribit: *(b) Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Nam quod inquit, *Sacramentum hoc magnum est*, nemini dubium esse debet, ad Matrimonium referendum esse, quod scilicet viri, & mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cum Ecclesia conjungitur, Sacramentum, idest sacrum signum sit.

b Eph. 5. 28. 29. 30. Pet. Dam. Ser. 1. de Dedic. Ecclef.
D. Aug. de fide, & oper. c. 7. lib. 1. de nup. & concup. cap. 10. & 21. Amb. in c. 5. Ep. ad Eph. Tertul. in lib. de Monog.

17. *Quomodo Matrimonium Sacramentum esse ex Pauli verbis convincatur.*

Atque hanc esse eorum verborum veram, & propriam sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicavit.

vit. Constat ergo, virum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, & vicissim uxor virum amare, & colere debeat. (a) Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semetipsum tradidit: rursus vero, ut idem Apostolus docet, (b) Ecclesia subjecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc Sacramento significari, & tribui, in quo maxime Sacramenti ratio inest, ea Synodi verba declarant: *Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit.* Quare docendum est, hujus Sacramenti gratia effici, ut vir, & uxor mutuæ charitatis vinculo conjuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat; alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit (c) *honorabile connubium, & torus immaculatus.*

Trid. Synod. in princ. sess. 24. de Matr.

a Eph. 5. 25.

b Ibid. 14.

Quomodo Matrimonii gratiam significatam tribuat.

Trid. Syn. ibid.

Fulg. Ep. 2. ad Gallam c. 15.

c Heb. 13. 4.

18. *Quantum Matrimonium Evangelii a Legis naturæ, vel Moysis Matrimonio differat.*

Sed quantum Matrimonii Sacramentum iis Matrimoniis præstet, quæ ante, vel post Legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes Matrimonio divini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus a naturæ Lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera vindicanda esse judicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus Sacramenti vim habuerunt.

Gentes Matrimonium, ut rē sanctam venerata sunt, & concubitus vagos, & incestas nuptias damnarunt.

Inter infideles Matrimonium non est Sacramentum.

Apud Judæos vero religiosius omnino nuptiarum leges servari consueverant: neque dubitandum, quin eorum Matrimonia majori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut (d) omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium merito esse videbatur filios procreare, & electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Salvator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare. Sed illæ quoque conjunctiones vera Sacramenti ratione caruerunt.

cap. Quanto tu, de divort.

d Gen. 12. 3. 18. & 18. 22. 18.

19. *Matrimonium in Lege naturæ post peccatum, aut in Lege Moysis, originis suæ, quam ex Deo habuit, decorem non retinuit.*

Huc accedit, quod, sive naturæ post peccatum, sive Moysis Legem spectemus, facile animadvertimus, Matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. Dum enim naturæ lex vigebat, (e) multos ex antiquis Patribus fuisse

e Gen. 4. 14. & 29. 22.

comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde vero in Lege (*a*) Moysis dato repudii libello, permissum erat, si causa fuisset, divortium cum uxore facere. Quorum utrumque ab Evangelica Lege sublatum, Matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a Matrimonii natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis: (*b*) *Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una*; & deinde subjungit: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro.*

a Deut. 24. 1. Matth. 19. 7.

Uxorum pluralitas a Matrimonii natura est aliena, ac Christianis prohibita c. Gaudemus de divort. Trid. Syn. sess. 24 de Matrim. can. 2.

b Matt. 19. 5. 6.

Quibus verbis planum fecit, Matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium conjunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissime docuit: inquit enim: (*c*) *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, moechatur.* Nam si viro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterii reus esse dicendus esset, quod praeter eam uxorem quam domi haberet, aliam duceret, quam quod priore dimissa, cum alia conjungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam gentis suae more, & consuetudine plures uxores duxisset, cum ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum Ecclesia caeteras omnes relinquere, ac priorem tantum justae, & legitimae uxoris loco habere.

Matrimonium duorum duntaxat conjunctione definitur.

c Matt. 19. 9. Marc. 10. 11. Luca 16. 18.

Quid faciendum sit cum infideli ad fidem converso, qui prius plures uxores duxerit vide c. Gaudemus, de divortiis.

20. *Vinculum Matrimonii divortio disrumpi non potest.*

Verum eodem Christi Domini testimonio facile comprobatur, nullo divortio vinculum Matrimonii dissolvi posse. Si enim post libellum repudii mulier a viri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat: (*d*) *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, moechatur.* Quare conjugii vinculum nulla re, nisi morte disrumpi perspicuum est. Quod quidem etiam Apostolus confirmat, cum inquit (*e*) *Mulier alligata est Legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est a Lege: cui vult, nubat, tantum in Domino*, & rursus: (*f*) *His, qui Matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Eam vero optionem Apostolus mulieri, quae justa de causa virum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur. Neque enim sancta Ecclesia

d Matt. 19. 9. Marc. 10. 4. Luca 16. 18.

e 1. Cor. 7. 39. Rom. 7. 1.

f 1. Cor. 7. 10. Conc. Trid. sess. 24. can. 5. & 7. Concil. item Milev. cap. 17. citatum 32. q. 7. c. Placuit.

viro,

viro, & uxori permittit, ut sine gravioribus causis alter ab altero discedat.

21. *Cur nulla ratione dissolvi Matrimonium expediat.*

Ac, ne forte alicui videatur durior Matrimonii lex, quod nulla unquam ratione dissolvi possit, docendum est, quæ sint cum ea utilitates conjunctæ. Primum enim homines in conjungendis matrimoniis virtutem potius, & morum similitudinem, quam divitias, & pulchritudinem spectandam esse hinc intelligent: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si divortio Matrimonium dissolveretur, vix unquam dissidendi causæ hominibus, quæ iis ab antiquo pacis, & pudicitiæ Hoste quotidie objicerentur, deessent. Nunc vero, cum fideles secum cogitant, quamvis etiam Conjugii convictu, & consuetudine careant, se tamen Matrimonii vinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueverint. Quod si interdum etiam divortium faciant, & diutius conjugis desiderium ferre non possint, facile per amicos reconciliati ad ejus convictum redeunt.

Vide D. Thom. in 4. dist. 33. qu. 2. art. 1. & sequent. & Bō. in 4. d. 33. art. 4. q. 1. & 2.

22. *Per libellum repudii separati possunt rursum conjungi.*

Sed hoc loco prætermittenda non est Pastoribus sancti Augustini salutaris admonitio. Is enim, ut ostenderet fidelibus, haud gravate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur, *Cur*, inquit, *vir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor viro adultero, sed pœnitenti, non ignoscet, cui etiam ignovit Christus? Nam quod* (a) *Scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram, de ea sentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, & a cœpta turpitudine desistere recusat.* Ex iis itaque perspicuum est, fidelium Conjugia perfectione, & nobilitate, tum Gentilium, tum Judæorum Matrimoniis longe præstare.

Ob adulterium dimissi, si pœniteant, in gratiam possunt recipi ab altero conjuge.
S. Aug. lib. 2. de adulterinis conjugiis c. 6. & 9.
a Prov. 18. 22.

23. *Quæ sint bona, quæ ex hoc sacramento ad conjugatos redeunt.*

Docendi præterea sunt fideles, tria esse Matrimonii bona; *Prolem*, *Fidem*, & *Sacramentum*: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis: (b) *Tribulationem carnis habebunt hujusmodi*; efficiturque, ut conjunctiones corporum, quæ extra Matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate conjunctæ sint.

Matrimonii triplicia sunt bona. D. Aug. lib. 5. contra Jul. c. 5. & de Gen. ad lit. lib. 9. cap. 7. Mag. in 4. dist. 31. Scot. 4. dist. 31. qu. 1.
b 1 Cor. 7. 28.

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex justa, & legitima suscipiuntur uxore. Id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret: (c) *Salvabitur mulier per filiorum generationem*. Nec vero

Primum Matrimonii bonū est proles.
c 1. Tim. 2. 15.

hoc de

hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. Sic statim subdit Apostolus, (*a*) *Si in fide permanserint*. Monet enim Scriptura: (*b*) *Filii tibi sunt? erudi illos & curva illos a pueritia illorum*. Idem etiam (*c*) Apostolus docet: ejusque institutionis pulcherrima exempla (*d*) Tobias, (*e*) Job, & alii sanctissimi Patres in sacris Literis præbent. Quæ vero sint parentum, & filiorum officia, in quarto Præcepto latius explicabitur.

a *Eccl.* 7. 25.
b *Prov.* 13. 24. *Deuter.* 6. 7.
c *Eph.* 6. 4. *Col.* 3. 20.
d *Tob.* 4.
e *Job* 1. 5.

24. *Fides in Matrimonio quid sit, & quomodo servanda.*

Secundum bonum est fidelitas mutua.

Sequitur fides, quod est alterum Matrimonii bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum Baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuo vir uxori, & uxor viro se ita obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud Conjugii fœdus nunquam se violaturum polliceatur. Id facile colligitur ex illis verbis, quæ a primo Parente enunciata sunt, cum Evam uxorem suam accepit, quæ deinde Christus Dominus in Evangelio comprobavit: (*f*) *Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, item ex eo Apostoli loco (*g*) *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Quare optimo jure gravissimæ animadversiones a (*h*) Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri Lege constitutæ erant.

f *Gen.* 2. 24. *Matth* 19. 5. *Ephes.* 5. 31.
g 1. *Cor.* 7. 4.
h *Lev.* 20 10. *Deu.* 22. 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat. Vide Hier. l. 1. cont. Jovin & ca. Origo 32. qu. 4.

Postulat præterea Matrimonii fides, ut vir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore conjuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. Hanc enim regulam Apostolus præscripsit, cum ait: (*i*) *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est.

i *Eph.* 5. 25. *Col.* 3. 19.

25. *Quid sit Sacramentum, dum inter Matrimonii bona numeratur.*

Tertium Matrimonii bonum est Sacramentum.

Tertium bonum Sacramentum appellatur, vinculum scilicet Matrimonii, quod nunquam dissolvi potest. Nam, ut est apud Apostolum, (*k*) *Dominus præcepit uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: & vir uxorem non dimittat*. Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi conjunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se nunquam ab Ecclesia disjungit, ita uxorem a viro, quod ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse. Verum, ut hæc sancta societas sine querela facilius conservetur, viri, & uxoris offi-

K 1. *Cor.* 7. 10. 11. *vide, quod supra notavimus sect.* 10.

ris officia, quæ a (*a*) S. Paulo, & a (*b*) Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

a Ephes. 5. 22. 25. Col. 3. 18. 1. Tim. 5. 14.
b 1. Pet. 3. 1 2.

26. *Quæ sint præcipua mariti officia.*

Primum mariti officium.

Ergo viri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. Qua in re meminisse oportet, Evam ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit, (*c*) *Mulier, quam dedisti mihi sociam*. Cujus rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri dominam non esse intelligeret, sed viro potius subjectam. Decet præterea virum in alicujus honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tum ne inerti otio languescat, a quo omnia fere vitia fluxerunt: deinde vero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

c Gen. 3 12.
Cur mulier ex viri pedibus, vel capite non sit condita.
Aug. lib 12 de Civ. Dei c. 20. Hug. de S. Vict. in ann. sup. Gen.
Secundum officium, vide c. Si quis dereliquerit, dist. 30.

27. *Uxoris officium quid requirat.*

Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps enumerat, cum inquit: *Mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem, sine verbo lucrifiant: considerantes in timore* † *sanctam conversationem vestram: quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subjectæ propriis viris,* (*d*) *sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans*. Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, & domesticas res diligenter curare. Domi vero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat, idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis conjunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum, magis quam virum, neminem diligendum esse, eove pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non adversantur, morem gerere, & obtemperare summa cum animi alacritate oporteat.

Uxoris quæ sint præcipua officia 1. Pet. 3 1. 2.
Fulg. epist. 2. ad Gallã c. 11. 12. & 3. ad Probam. c. 14.
† Alias castã.
Psal. 44. 14. Omnis gloria ejus, &c.
d Gen. 18. 12.
Adversus mulieres ambitiosius se se ornãtes, & excolentes scribit eleganter Gregor. Naz.

28. *Quid de Matrimonii ritibus sentiendum sit.*

Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo servari debeant: de quibus non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime observanda sint, copiose, & accurate constituta fuerint, neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admo-

Trid. Syn. sess. 24. decr. de reformatione Matrimonii cap. 1.

admonere, ut, quæ ad hanc partem attinent, e sacri Concilii doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

29. *Clandestina Matrimonia rata non sunt.*

Trident. Syn. ibidem c. 1.

In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sæpissime docebunt, ea neque vera, neque rata Matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, certoque testium numero non contrahuntur.

30. *Tradere etiam Matrimonii impedimenta decet.*

Magister sent. 4. dist. 34. & omnes Scholastici ibidem, & Canonistæ.

Concil. Trid. ibidem cap. 2. 3 4.

Sed quæ Matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graves, & doctissimi viri, qui de vitiis & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum præsertim necesse habeant Pastores eos ipsos libros nunquam fere e manibus deponere. Itaque tum illas præceptiones, tum quæ a sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel a cognatione spirituali, vel a justitia publicæ honestatis, vel a fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt.

31. *Quo animo affecti esse debeant, qui ad Matrimonium accedunt.*

Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum Matrimonium contrahunt. Neque enim humanam aliquam rem se aggredi, sed divinam putare debent: in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum veteris Legis exempla satis ostendunt; quorum Matrimonia tametsi Sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen semper maxima cum religione, & sanctimonia colenda esse existimarunt.

32. *Parentum consensus ad Matrimonii soliditatem requirendus.*

Trid. Syn. sess. 24. decr. de reformat. Matrimonii c. 1.

Inter cætera autem maxime hortandi sunt filiifamilias, ut parentibus, & iis, in quorum fide, & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus nedum invitis, & repugnantibus, Matrimonia non ineant. Nam in veteri Testamento licet animadvertere, (*a*) filios a patribus semper in Matrimonium collocatos esse. Qua in re plurimum illorum voluntati deferendum esse, Apostolus videtur etiam iis verbis indicare:

a Gen. 24. per totum, & 28. & 29. & 21. 21.

re:

re: (a) *Qui Matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit, & qui non jungit, melius facit.*

a 1. Cor. 7. 38.

33. *Quidnam de actu conjugali ſit præcipiendum.*

Extrema illa reſtat pars de iis, quæ ad Matrimonii uſum pertinent; de quibus ita agendum eſt à Paſtoribus, ut nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum eſſe videatur, aut pias mentes lædere, aut riſum movere queat. Ut enim (b) *eloquia Domini, eloquia caſta ſunt*; ita etiam maxime decet Chriſtiani populi doctorem ejuſmodi orationis genere uti, quod ſingularem quandam gravitatem, & mentis integritatem præſeferat. Quare duo illa maxime docendi ſunt fideles: primum quidem, non voluptatis, aut libidinis cauſa Matrimonio operam dandam eſſe, ſed eo utendum intra illos fines, qui, ut ſupra demonſtravimus, a Domino præſcripti ſunt. Meminiſſe enim convenit, quod Apoſtolus hortatur: (c) *Qui habent uxores, tanquam non habentes ſint*: tum vero a ſancto Hieronymo dictum eſſe: *Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxorem amare, quaſi adulteram.*

b Pſalm. 11. 7.

Duo in matrimonii uſu ſunt præcipue obſervanda.

c 1. Cor. 7. 29. S. Hier. lib. 1. cont. Jovin. in fin. & habetur in cap. Origo 32. qu. 4.

34. *Conjugibus aliquando ab officio Matrimonii abſtinendum.*

Sed quoniam bona omnia ſanctis precationibus impetranda ſunt a Deo, alterum eſt, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obſecrandi cauſa a Matrimonii officio interdum abſtineant: in primiſque id ſibi obſervandum ſciant tribus ſaltem diebus, antequam ſacram Euchariſtiam percipiant, ſæpius vero, cum ſolemnia Quadrageſimæ jejunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri recte, & ſancte præceperunt. Ita enim fiet, ut ipſa Matrimonii bona majori in dies divinæ gratiæ cumulo augeri ſentiant; & pietatis ſtudia ſectantes, non modo hanc vitam tranquille, & placide traducant, ſed æternæ etiam Dei benignitate conſequendæ vera, & ſtabili ſpe, (d) quæ non confundit, nitantur.

Quibus temporibus a Conjugii actu abſtinendum ſit, vide 33. qu. 4. per totam, & cap. Omnis homo de conſ. diſt. 2. Hier. in Apol. prol. cont. Jov. poſt medium, & in cap. 12. Zach. ſup. illud, In die illa magnus erit planctus.

d Rom. 5. 5.

CATECHISMI ROMANI

PARS TERTIA,

De Decalogo, divinisque Legibus.

CAPUT I.

1. *Decalogum omnium Præceptorum summam esse demonstratur.*

S. Aug. lib. 2. super Exod. quæ. 130. Vide D. Gregor. Naz. orat. 40. in sanctum Baptisma.

a Exod. 31. 18. & 33. 15.

Decem præcepta ex duobus charitatis præceptis pendent.

Ecalogum Legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus literis commendavit. Nam cum multa locutus sit Dominus, duæ tamen (*a*) tantum Tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ Testimonii futuri in Arca. Nimirum cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem Præceptis, quæ duabus Tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur, & recte intelligantur; quomodo hæc ipsa rursus decem Præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, (*b*) in quibus tota Lex pendet, & Prophetæ.

b Matt. 22. 40.

2. *Cur Pastores maxime Decalogum diserte tenere, & explicare conveniat.*

Itaque cum sit totius Legis summa, Pastores oportet in ejus contemplatione (*c*) die, noctuque versari, non ut vitam suam modo ad hanc normam componant, sed etiam ut populum sibi creditum in Lege Domini erudiant. (*d*) Nam *labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*: quod ad Pastores novæ Legis maxime pertinet, qui Deo propiores (*e*) *a claritate in claritatem* transformari debent, *tanquam a Domini spiritu*. Et cum eos (*f*) Lucis nomine nuncuparit Christus Dominus, propriæ sunt illorum partes, (*g*) ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri

c Psalm. 1. 2.
d Mal. 2. 7.
e 2. Cor. 3. 18.
f Matth. 5. 15.
g Rom. 2. 20.

gistri infantium: *(a)* & *si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto*, ipsi, qui spirituales sunt, hujusmodi instruant.

a Gal. 6. 1.

In Confessionibus etiam judicis personam sustinent; ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi suam sibi inscitiam, aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi, & in divinorum Præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc divinam regulam, de quacunque & actione, & officii prætermissione judicium facere possint; &, ut est apud Apostolum, *(b)* sanam doctrinam tradant, idest, quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; ut *(c)* sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Jam vero in hujusmodi tractationibus ea pastor sibi, & aliis proponat, quibus Legi parendum esse persuadeat.

b 2. Tim. 4. 3

c Tit. 2. 14.

Exhortandus populus ad Legis observationem.

3. *Quis Decalogi, & Legis naturæ auctor sit.*

Inter cætera autem, quæ animos hominum possunt ad hujus Legis jussa servanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus Legis auctorem. Quamvis enim *(d)* per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse Legis auctorem. Cujus rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius Legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur, *(e)* sed infinita pene Scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo Legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, justum ab injusto possit secernere: cujus vis, & ratio Legis, cum ab ea, quæ scripta est, diversa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ Legis auctorem Deum negare audeat?

D. Thom. in 2. q. 98. art. 2.

d Gal. 3. 19. Act. 1. 7. 28.

e Exod. 24. 22. Levit. 4. 22. 27 Isa. 33. 22.

Deus Legis naturalis conditor.

Rom. 2. 14. vide D. Th. 1. 2. qu. 91. art. 2.

Hanc igitur divinam lucem, pene jam pravis moribus, & diuturna perversitate obscuratam, cum Deus Moysi Legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam novam tulisse docendum est; ne forte populus, cum audit Legi Moysis derogatum esse, putet his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Præceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt; sed quod omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.

Lex naturæ diuturna perversitate obscurata, per Legem scriptã renovatur, ac illustratur.

D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 6.

4. *Quomodo ad Legem servandam ab ipso Legis Auctore populus excitari possit.*

Juvabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habe-

habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui Legem tulit: de cujus sapientia, & æquitate dubitare non possumus, neque ejus infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus juberet servari Legem: (*a*) dicebat se Dominum Deum esse: & in ipso Decalogi exordio, (*b*) *Ego sum Dominus Deus tuus:* & alibi, (*c*) *Si Dominus ego sum, ubi est timor meus?*

a *Lev.* 18. 5. 2. 19. & 20. 8.
b *Exo.* 20. 2.
c *Malach.* 1. 6.

5. *Quantum sit beneficium Legem a Deo accepisse.*

Non solum autem excitabit fidelium animos ad servanda Dei Præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Dei beneficentiam cognoscat: Veluti in Deuteronomio, (*d*) *Hæc est*, inquit, *vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universi Præcepta hæc, dicant, En populus sapiens, & intelligens, gens magna:* Et rursus in Psalmis, (*e*) *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.*

d *Deut.* 4. 6.
e *Ps.* 147. 20.

6. *Quare tanta majestate Legem suam Israelitis olim Deus tradere voluerit.*

Verum si Parochus præterea rationem latæ Legis ex Scripturæ auctoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie, ac suppliciter acceptam Dei Legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur Lex, Dei jussu dictum est omnibus, (*f*) ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam Legem, ut ad diem tertium adessent. Deinde, cum ad montem essent adducti, unde Dominus illis Legem per Moysen erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet, quo Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cœpit, eique Leges dedit. Quod divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo Legem Domini accipiendam esse: quod si Præcepta negligeremus, paratas nobis a divina justitia pœnas imminere.

f *Exod.* 19. 10. 11.
Hæc paulo post sect. 7. diffusius explicantur.

7. *Quomodo Lex tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit: & quod nihil amore facilius sit.*

Quin etiam Legis jussa difficultatem non habere ostendat Parochus: quod vel una hac ratione ex sancto Augustino docere

Lex observanda non modo possibilis, sed

cere poterit, cum inquit: (*a*) *Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini amare, amare, inquam, Creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis? at vero* (*b*) *qui diligit, Legem implevit*. Quare Joannes Apostolus, (*c*) Præcepta Dei gravia non esse, aperte testatur. Nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summam Dei benignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: *Quid tibi sum ipse, ut amari te a me jubeas? &, nisi faciam, irascaris mihi, & ingentes mineris miserias? parvane ipsa est miseria, si non amem te?*

Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quominus Deum amet infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisivit, (*d*) amoris vim inserere cordibus per Spiritum sanctum suum. Hic autem (*e*) Spiritus bonus petentibus a Patre cœlesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit, *Da, quod jubes, & jube, quod vis*. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi Domini mortem, (*f*) per quam Princeps hujus mundi ejectus est foras, non est, quod quisquam rei difficultate deterreatur. (*g*) Nihil enim est amanti difficile.

8. *Teneanturne omnes homines necessario ad Legis observationem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimum valebit, si explicabitur, necessario Legi obtemperandum esse: præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis Lex sit, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam (*h*) sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, ejusdem maxime Apostoli, cujus illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? (*i*) Non præputium, non circuncisionem quidquam esse, sed observationem mandatorum Dei. Quod vero eandem sententiam alibi repetit, & (*k*) novam creaturam in Christo tantum dicit valere; intelligimus plane eum novam creaturam in Christo dicere, qui Mandata Dei observat. Is enim, (*l*) qui habet Mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. Nam etsi justificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam

etiam facilis est. Trid. Syn. sess. 2. de justificatione c. 11. & can 18. 19. 20.
a *Serm.* 47 *de Tēpore*, & *Ser.* 61. *de Sanctis*.
b *Rom.* 13. 8.
c *Joan.* 5. 3.
Matth. 11. 30.
Bern. lib. de dilig Deo.
Aug. l. 1 *Conf. cap.* 5.

Virtus perficienda Legis per Spiritum sanctum homini etiam imbecilli præstatur.

d *Rom.* 5. 5.
e *Luc.* 11. 13.
S. Aug. lib. 10. *Conf. c.* 29. 31. 37.
f *Joan.* 12. 31.
g *D. Augu. in Psalm.* 121.
Bern. in ser. de Dom. in ram. pal. in ser. de Magdal.
Sess. 6. *Concil. Trid. cap.* 10. & 11. & *cap.* 18. & 19.
h *Rom.* 2. 6. 7. 3. 9.
i 1. *Cor.* 7. 19. & 2. *Tim.* 4. 8. & *Heb.* 5. 9. 1. *Pet.* 1. 10. 1. *Cor.* 7. 10.
K *Gal.* 6. 15.
l *Joan.* 14. 21.

Quæ sit nova in Christo creatura. *Quomodo potest justificari homo etiam sine operibus Legis.* *Ibidem 22.* *Ad Gal. 6.*

tequam singula Legis Præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia Præcepta Dei servanda.

9. *Quos fructus consequantur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum vero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut Legem servet, quam sint ejus uberes, suavesque fructus, demonstrabit. Quod facile poterit ex iis, quæ Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare. In eo enim Legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & majestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cœlestia corpora; quæ ut omnes quamvis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, (*a*) ut rerum omnium Opificis, & Conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac (*b*) Lex quidem Domini convertit animas ad Deum. Agnoscentes enim vias ejus, & Dei sanctissimam voluntatem per Legem, convertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli (*c*) timentes Deum vere sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet parvulis. Hinc veris gaudiis, & mysteriorum divinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & præmiis & in hac vita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei Legem observant.

a Rom. 1. 20. *b Psal. 18. 8.* *c Job. 18. 28.*

10. *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

Nec vero tam nostræ utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est servanda Lex, qui suam hominum generi in Lege voluntatem aperuit: quam cum (*d*) cæteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius.

d Ps. 102. 21. & 148. 8.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maxime Deum suam in nos clementiam, & summæ bonitatis divitias ostendisse, quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ serviremus, cogere, voluit tamen gloriam suam cum utilitate nostra conjungere, ut quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum, & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, (*e*) in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim illæ tantum nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam felicitatem magis specta-

e Ps. 118. 12 *Benedictiones & temporales, & æternas, qui observant Mandata, merentur.*

ſpectare videbantur, (*a*) ut benedicti ſimus in civitate, & benedicti in agro; ſed (*b*) copioſa merces in cœlis, & (*c*) menſura bona, conferta, coagitata, & ſupereffluens propoſita eſt, quam piis, & juſtis actionibus meremur, divinæ miſericordiæ adjumento.

a *Deut.* 28. *per totum.* *Iſa.* 1. 19.
b *Matt.* 5. 12.
c *Luc.* 6. 38.

11. *Quo pacto Lex Moyſis omnium ætatum homines obliget, quaque occaſione Iſraelitis promulgata fuerit.*

Quamvis hæc Lex Judæis in (*d*) Monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam (*e*) natura omnium mentibus multo ante impreſſa, & conſignata erat, atque ob eam rem Deus univerſos homines illi perpetuo parere voluit, plurimum proderit verba illa, (*f*) quibus, Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligenter explicare.

d *Exod.* 19. 20. & 20. 10. *Deut.* 5. 2.
e *Rom.* 2. 15.
f *Deut.* 5. 5. *Gal.* 3. 19.

Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ ſub cœlo erant, (*g*) unam Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham, (*h*) quem peregrinum eſſe voluit in terra Chanaam; (*i*) cujus poſſeſſionem cum ei pollicitus eſſet, tamen & ille, (*k*) & poſteri ejus amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam eorum curam dimiſit. (*l*) Tranſibant quidem illi *de gente in gentem, & de regno ad populum alterum;* ſed nunquam illis injuriam fieri paſſus eſt, (*m*) imo vero in Reges animadvertit. Priuſquam autem in Ægyptum deſcenderent, (*n*) Virum præmiſit, cujus prudentia & illi, & Ægyptii fame liberarentur. In Ægypto vero ea illos benignitate complexus eſt, ut repugnante, & ad illorum perniciem incumbente Pharaone (*o*) mirum in modum augerentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam ſervi duriſſime tractarentur, (*p*) Ducem Moyſen excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipue liberationis initio Legis meminit Dominus, his verbis: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo ſervitutis.*

g *Deut.* 4. 37. & 59. & 26. 18.
h *Gen.* 12.
i *Gen.* 13. 14.
k *Gen.* 15. 13. *Exo.* 12. 36.
l *Pſ.* 104. 1
m *Gen.* 3. 20.
n *Gen.* 37. 30
o *Exod.* 1. 12. 13.
p *Exod.* 3. & 9.

12. *Cur Judæi in populum a Deo delecti fuerint.*

Ex his vero illud Parocho maxime animadvertendum eſt, unam a Deo ex univerſis nationibus delectam eſſe, quam populum vocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colendum præberet; (*q*) non quod cæteras juſtitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit, potius ut gentem inopem, & exiguam augeret, & locupletaret, quo ejus potentia, & bonitas notior apud omnes

q *Deuter.* 7. & 9. *Vide D. Th. in* 1. 2. *qu.* 8. *art.* 4.

a Deut.10.15. omnes esset, & illustrior. Cum (a) ea igitur esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amavit, ita ut, cum esset Dominus cœli, & terræ, non confunderetur vocari Deus

b Deut. 4.5.6. eorum,(b)quo ceteras gentes ad æmulationem provocaret,ut perspecta Israelitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum se converterent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se

c Rom.11.14. (c Gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam provocare.

13. Cur Hebræi diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.

Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexa-

d Jac. 4. 4. rique permisisse ob eam rem,uti doceremur,(d) amicos Dei fieri non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris, itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum vero, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ii, qui Deo, quam qui mundo serviunt. Cujus rei Scriptura nos commonet, inquit enim:

e 2.Par.12.8. (e) *Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.*

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Præterea explicabit, post amplius quadringentis annis,Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi Præcepti explanatione dicetur.

14. Cur tali loco, & tempore Lex data fuerit.

Cur in deserto post Ægyptiacam liberationem potius, quã alias Lex sit tradita.

Quando sit opportunissimum præcepta vivendi populo inculcare.

Postremo locum, ac tempus notabit, quibus hanc Legem populus Israel a Deo accepit;nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit; ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam Legem aptior redderetur. Homines enim iis maxime devinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cœlestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophe-

f Isa. 28.9. tam dictum est: (f) *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.*

DE

DE
PRIMO PRÆCEPTO.
CAPUT II.
Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

1. *Quid sibi istud exordium velit, & quænam in eo contineantur mysteria.*

Nitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc verba semper in animo habeat, *Ego sum Dominus Deus tuus*: ex quibus intelligent, Legislatorem se Creatorem habere, a quo & conditi sunt, & conservantur; jureque illud usurpent, (*a*) *Ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus*. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad Legem colendam fideles promptiores reddantur, & a peccatis abstineant. Quod autem sequitur, *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis*, etsi Judæis tantum videtur convenire Ægyptiorum dominatu liberatis; tamen, si interiorem salutis universæ rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Ægyptiaca servitute, sed e peccati regione, & (*b*) potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suæ translati sunt. Cujus beneficii magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud, (*c*) *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos*, & quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per Filium suum, (*d*) filios, qui erant dispersi, congregavit in unum,

a *Psal.* 94. 7.
b *Col.* 1. 13.
c *Hier.* 16. 14. 15. & 23. 7. 8.
Matth. 4. 19.
d *Joan.* 11.

a Rom. 6. 16. ut jam (*a*) non ut servi peccato, sed justitiæ, (*b*) *serviamus illi in sanctitate, & justitia, coram ipso, omnibus diebus nostris*.
b Luca 1. 74. 75.

2. *Quomodo ex principio hujus Decalogi fideles affici debeant.*

Quare fideles omnibus tentationibus opponent, tanquam clypeum, illud Apostoli, (*c*) *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri*, (*d*) *sed ejus, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos* (*e*) *suo sanguine sibi acquisivit: quomodo* (*f*) *peccare poterimus in Dominum Deum nostrum?* (*g*) *ipsumque iterum cruci affigere?* Ut igitur vere liberi, & (*h*) ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, (*i*) sicut exhibueramus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.

c Rom. 6. 2. d 2. Cor. 5. 15. e Act. 20. 2. f Gen. 39. 9. g Heb. 6. 6. h Gal. 4. 13. i Rom. 6. 19.

Non habebis Deos alienos coram me.

3. *Quid hoc primum Præceptum observandum, fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem vero, quæ ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus; ea vero sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri Præceptum ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis*.

4. *Quomodo hoc Præcepto fides, spes, & charitas contineantur.*

In priori autem continetur Præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cum Deum dicimus, (*k*) immobilem, (*l*) incommutabilem, (*m*) perpetuo eundem manentem (*n*) fidelem, rectum, sine ulla iniquitate confitemur; ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus necesse est. Qui vero omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas in illo non collo-

k Malach. 3. 6. l Jacob. 1. 7. 17. m Ps. 101. 28. n Deut. 32. 5.

collocare? (*a*) At si bonitatis, (*b*) dilectionis & ipsius effusas in nos divitias contempletur, poteritne illum non amare? Hinc est illud procemium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura utitur Deus (*c*) *Ego Dominus*.

5. Præceptum hoc, ut negativum est, exponitur.

Altera autem Præcepti pars illa est, *Non habebis Deos alienos coram me;* qua loquendi formula Legislator usus est, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione Præcepti in hunc modum, *Me unum Deum coles:* si enim Deus est, unus est: sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum Deum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur. Cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, (*d*) ut Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant: quod & (*e*) Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos Gentium colebant.

6. Quomodo hoc Præceptum omnium maximum censendum sit.

His explicatis addendum erit, hoc Præceptum esse omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, & præstantia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus majorem, quam Domini, quam Regis charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti sumus; ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

7. Qui præcipue sint rei violati hujus Præcepti.

Peccant autem in hoc Præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent: quorum peccatum latissime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui somniis, (*f*) auguriis, (*g*) cæterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt, qui divitiis tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur: quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de vitiis, & peccatis conscripserunt.

8. Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.

Verum illud etiam in hujus Præcepti explicatione accurate docendum est, venerationem, & invocationem sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque

Oo 2 cine-

a *Rom. 2. 4.*
b *Rom. 2. 9.*
c *Lev. 4. 5. 6 28. & alibi frequenter.*
Negativa Præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vide D. Tho. in 2. 2. q. 122. art. 2.
d *3. Reg. 18. 21.*
e *1. Reg. 17. 27. 28. 29.*
Quanto amore Deum colere debeamus.
Levit. c. 19. 26.
f *Deut. 18. 10. Isa. 2. 6. Jere. 27. 9.*
g *De his agitur 26. q. 2. c. Illud, quod est.*
Vide Synod. 7. Act. 6. in fin. August. l. 8. de Civ. Dei c. 27. & 10. cap. 1. & lib 21. contra Faust. cap. 21.

CATECHISMI ROMANI

PARS TERTIA,

De Decalogo, diviniſque Legibus.

CAPUT I.

1. Decalogum omnium Præceptorum ſummam eſſe demonſtratur.

S. Aug. lib. 2. ſuper Exod. quæ. 130. Vide D. Gregor. Naz. orat. 40. in ſanctum Baptiſma.
a *Exod. 31. 18. & 33. 15.*
Decem præcepta ex duobus charitatis præceptis pendent.
b *Matt. 22. 40.*

Ecalogum Legum omnium ſummam, & epitomen eſſe, S. Auguſtinus literis commendavit. Nam cum multa locutus ſit Dominus, duæ tamen (*a*) tantum Tabulæ dantur Moyſi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ Teſtimonii futuri in Arca. Nimirum cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem Præceptis, quæ duabus Tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur, & recte intelligantur; quomodo hæc ipſa rurſus decem Præcepta duobus illis nituntur, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, (*b*) in quibus tota Lex pendet, & Prophetæ.

2. Cur Paſtores maxime Decalogum diſerte tenere, & explicare conveniat.

c *Pſalm. 1. 2.*
d *Mal. 2. 7.*
e *2. Cor. 3. 18.*
f *Matth. 5. 15.*
g *Rom. 2. 20.*

Itaque cum ſit totius Legis ſumma, Paſtores oportet in ejus contemplatione (*c*) die, noctuque verſari, non ut vitam ſuam modo ad hanc normam componant, ſed etiam ut populum ſibi creditum in Lege Domini erudiant. (*d*) Nam *labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt*: quod ad Paſtores novæ Legis maxime pertinet, qui Deo propiores (*e*) *a claritate in claritatem* transformari debent, *tanquam a Domini ſpiritu*. Et cum eos (*f*) Lucis nomine nuncuparit Chriſtus Dominus, propriæ ſunt illorum partes, (*g*) ut ſint lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, ma-

gistri infantium: (a) & *si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto*, ipsi, qui spirituales sunt, hujusmodi instruant. a Gal. 6. 1.

In Confessionibus etiam judicis personam sustinent; ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi suam sibi inscitiam, aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi, & in divinorum Præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc divinam regulam, de quacunque & actione, & officii prætermissione judicium facere possint; &, ut est apud Apostolum, (b) sanam doctrinam tradant, idest, quæ nullum continea errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; ut (c) sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Jam vero in hujusmodi tractationibus ea pastor sibi, & aliis proponat, quibus Legi parendum esse persuadeat. b 2. Tim. 4. 3 c Tit. 2. 14. *Exhortandus populus ad Legis observationem.*

3. *Quis Decalogi, & Legis naturæ auctor sit.*

Inter cætera autem, quæ animos hominum possunt ad hujus Legis jussa servanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus Legis auctorem. Quamvis enim (d) per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse Legis auctorem. Cujus rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius Legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur, (e) sed infinita pene Scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo Legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, justum ab injusto possit secernere: cujus vis, & ratio Legis, cum ab ea, quæ scripta est, diversa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ Legis auctorem Deum negare audeat? D. Thom. in 2. q. 98. art. 2. d Gal. 3. 19. Act. 1. 7. 28. e Exod. 24. 12. Levit. 4. 22. 27 Isa. 33. 22. *Deus Legis naturalis conditor.* Rom. 2. 14. vide D. Th. 1. 2. qu. 91. art. 2.

Hanc igitur divinam lucem, pene jam pravis moribus, & diuturna perversitate obscuratam, cum Deus Moysi Legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam novam tulisse docendum est; ne forte populus, cum audit Legi Moysis derogatum esse, putet his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Præceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt; sed quod omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata. *Lex naturæ diuturna perversitate obscurata, per Legem scriptã renovatur, ac illustratur.* D. Thom. 1. 2 q. 98. art. 6.

4. *Quomodo ad Legem servandam ab ipso Legis Auctore populus excitari possit.*

Juvabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum

 habe-

habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui Legem tulit: de cujus sapientia, & æquitate dubitare non possumus, neque ejus infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus juberet servari Legem: *(a)* dicebat se Dominum Deum esse: & in ipso Decalogi exordio, *(b) Ego sum Dominus Deus tuus:* & alibi, *(c) Si Dominus ego sum, ubi est timor meus?*

a *Lev.* 18.5.2. 19. & 20. 8.
b *Exo.* 20. 2.
c *Malach.* 1. 6.

5. *Quantum sit beneficium Legem a Deo accepisse.*

Non solum autem excitabit fidelium animos ad servanda Dei Præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Dei beneficentiam cognoscat: Veluti in Deuteronomio, *(d) Hæc est*, inquit, *vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universi Præcepta hæc, dicant, En populus sapiens, & intelligens, gens magna:* Et rursus in Psalmis, *(e) Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.*

d *Deut.* 4. 6.
e *Ps.* 147. 20.

6. *Quare tanta majestate Legem suam Israelitis olim Deus tradere voluerit.*

Verum si Parochus præterea rationem latæ Legis ex Scripturæ auctoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie, ac suppliciter acceptam Dei Legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur Lex, Dei jussu dictum est omnibus, *(f)* ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam Legem, ut ad diem tertium adessent. Deinde, cum ad montem essent adducti, unde Dominus illis Legem per Moysen erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet, quo Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cœpit, eique Leges dedit. Quod divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo Legem Domini accipiendam esse: quod si Præcepta negligeremus, paratas nobis a divina justitia pœnas imminere.

f *Exod.* 19. 10. 11.
Hæc paulo post sect. 7. diffusius explicantur.

7. *Quomodo Lex tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit: & quod nihil amore facilius sit.*

Quin etiam Legis jussa difficultatem non habere ostendat Parochus: quod vel una hac ratione ex sancto Augustino docere

Lex observanda non modo possibilis, sed

cere poterit, cum inquit: (*a*) *Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini amare, amare, inquam, Creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis? at vero* (*b*) *qui diligit, Legem implevit*. Quare Joannes Apostolus, (*c*) Præcepta Dei gravia non esse, aperte testatur. Nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summam Dei benignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: *Quid tibi sum ipse, ut amari te a me jubeas? &, nisi faciam, irascaris mihi, & ingentes mineris miserias? parvane ipsa est miseria, si non amem te?*

etiam facilis est. Trid. Syn. sess 2. de justificatione c. 11. & can 18. 19. 20.
a *Serm. 47 de Tēpore, & Ser. 61. de Sanctis.*
b *Rom. 13. 8.*
c *Joan. 5. 3.* *Matth. 11. 30.* *Bern. lib. de dilig Deo.* *Aug. l. 1 Conf. cap. 5.*

Virtus perficienda Legis per Spiritum sanctum homini etiam imbecilli præstatur.

Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quominus Deum amet infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisivit, (*d*) amoris vim inserere cordibus per Spiritum sanctum suum. Hic autem (*e*) Spiritus bonus petentibus a Patre cœlesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit, *Da, quod jubes, & jube, quod vis*. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi Domini mortem, (*f*) per quam Princeps hujus mundi ejectus est foras, non est, quod quisquam rei difficultate deterreatur. (*g*) Nihil enim est amanti difficile.

d *Rom. 5. 5.*
e *Luc. 11. 13.* *S. Aug. lib. 10. Conf. c. 29. 31. 37.*
f *Joan. 12. 31.*
g *D. Augu. in Psalm. 121. Bern. in ser. de Dom. in ram. pal. in ser. de Magdal.*

8. *Teneanturne omnes homines necessario ad Legis observationem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimum valebit, si explicabitur, necessario Legi obtemperandum esse: præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis Lex sit, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam (*h*) sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, ejusdem maxime Apostoli, cujus illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? (*i*) Non præputium, non circuncisionem quidquam esse, sed observationem mandatorum Dei. Quod vero eandem sententiam alibi repetit, & (*k*) novam creaturam in Christo tantum dicit valere; intelligimus plane eum novam creaturam in Christo dicere, qui Mandata Dei observat. Is enim, (*l*) qui habet Mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. Nam etsi justificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam

Sess. 6. Concil. Trid. cap 10. & 11. & cap. 18. & 19.
h *Rom. 2. 6. 7. 3. 9.*
i *1. Cor. 7. 19. & 2. Tim. 4. 8. & Heb. 5. 9. 1. Pet. 1. 10. 1. Cor. 7. 10.*
k *Gal. 6. 15.*
l *Joan. 14. 21.*

Quæ sit nova in Christo creatura. *Quomodo potest justificari homo etiam sine operibus Legis.* *Ibidem 22.* *Ad Gal. 6.*

tequam singula Legis Præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia Præcepta Dei servanda.

9. *Quos fructus consequantur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum vero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut Legem servet, quam sint ejus uberes, suavesque fructus, demonstrabit. Quod facile poterit ex iis, quæ Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare. In eo enim Legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & majestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cœlestia corpora; quæ ut omnes quamvis barbaras na-
a Rom. 1. 20. tiones in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, (*a*) ut rerum omnium Opificis, & Conditoris gloriam, sapientiam,
b Psal. 18. 8. ac potentiam agnoscant. Ac (*b*) Lex quidem Domini convertit animas ad Deum. Agnoscentes enim vias ejus, & Dei sanctissimam voluntatem per Legem, convertimus pe-
c Job. 18. 28. des nostros in vias Domini. At quia soli (*c*) timentes Deum vere sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet parvulis. Hinc veris gaudiis, & mysteriorum divinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & præmiis & in hac vita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei Legem observant.

10. *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

Nec vero tam nostræ utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est servanda Lex, qui suam hominum generi in Lege
d Ps. 102. 21. & 148. 8. voluntatem aperuit: quam cum (*d*) ceteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maxime Deum suam in nos clementiam, & summæ bonitatis divitias ostendisse, quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ serviremus, cogere, voluit tamen gloriam suam cum utilitate nostra conjungere, ut quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maxi-
e Ps. 118. 12. *Benedictiones & temporales, & æternas, qui observant Mandata, merentur.* mum, & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, (*e*) in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim illæ tantum nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam felicitatem magis specta-

ſpectare videbantur, (a) ut benedicti ſimus in civitate, & benedicti in agro; ſed (b) copioſa merces in cœlis, & (c) menſura bona, conferta, coagitata, & ſupereffluens propoſita eſt, quam piis, & juſtis actionibus meremur, divinæ miſericordiæ adjumento. a *Deut.* 28. *per totum.* *Iſa.* 1. 19. b *Matt.* 5. 12. c *Luc.* 6. 38.

11. *Quo pacto Lex Moyſis omnium ætatum homines obliget, quaque occaſione Iſraelitis promulgata fuerit.*

Quamvis hæc Lex Judæis in (d) Monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam (e) natura omnium mentibus multo ante impreſſa, & conſignata erat, atque ob eam rem Deus univerſos homines illi perpetuo parere voluit, plurimum proderit verba illa, (f) quibus, Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligenter explicare. d *Exod.* 19. 20. & 20. 20. *Deut* 5. 2. e *Rom.* 2. 15. f *Deut.* 5. 5. *Gal.* 3. 19.

Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ ſub cœlo erant, (g) unam Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham, (h) quem peregrinum eſſe voluit in terra Chanaam; (i) cujus poſſeſſionem cum ei pollicitus eſſet, tamen & ille, (k) & poſteri ejus amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam eorum curam dimiſit. (l) Tranſibant quidem illi *de gente in gentem, & de regno ad populum alterum;* ſed nunquam illis injuriam fieri paſſus eſt, (m) imo vero in Reges animadvertit. Priuſquam autem in Ægyptum deſcenderent, (n) Virum præmiſit, cujus prudentia & illi, & Ægyptii fame liberarentur. In Ægypto vero ea illos benignitate complexus eſt, ut repugnante, & ad illorum perniciem incumbente Pharaone (o) mirum in modum augerentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam ſervi duriſſime tractarentur, (p) Ducem Moyſen excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipue liberationis initio Legis meminit Dominus, his verbis: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægy ti, & de domo ſervitutis.* g *Deut.* 4. 37. & 59. & 26. 18. h *Gen.* 12. i *Gen.* 13. 14. K *Gen* 15. 13. *Exo.* 12. 36. l *Pſ.* 104. 1 m *Gen.* 3. 20. n *Gen.* 37. 30 o *Exod.* 1. 12. 13. p *Exod.* 3. & 9.

12. *Cur Judæi in populum a Deo delecti fuerint.*

Ex his vero illud Parocho maxime animadvertendum eſt, unam a Deo ex univerſis nationibus delectam eſſe, quam populum vocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colendum præberet; (q) non quod cæteras juſtitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit, potius ut gentem inopem, & exiguam augeret, & locupletaret, quo ejus potentia, & bonitas notior apud q *Deuter.* 7. & 9. *Vide D. Th. in* 1. 2. *qu.* 8. *art.* 4.

omnes

a Deut. 10. 15. omnes esset, & illustrior. Cum (a) ea igitur esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amavit, ita ut, cum esset Dominus cœli, & terræ, non confunderetur vocari Deus

b Deut. 4. 5. 6. eorum, (b) quo ceteras gentes ad æmulationem provocaret, ut perspecta Israelitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum se converterent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se

c Rom. 11. 14. (c Gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam provocare.

13. *Cur Hebræi diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.*

Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexa-

d Jac. 4. 4. rique permisisse ob eam rem, uti doceremur, (d) amicos Dei fieri non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris, itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum vero, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ii, qui Deo, quam qui mundo serviunt. Cujus rei Scriptura nos commonet, inquit enim:

e 2. Par. 12. 8. (e) *Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.*

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Præterea explicabit, post amplius quadringentis annis, Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi Præcepti explanatione dicetur.

14. *Cur tali loco, & tempore Lex data fuerit.*

Cur in deserto post Ægyptiacam liberationem potius, quã alias Lex sit tradita. Quando sit opportunissimum præcepta vivendi populo inculcare.

Postremo locum, ac tempus notabit, quibus hanc Legem populus Israel a Deo accepit; nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit; ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam Legem aptior redderetur. Homines enim iis maxime devinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cœlestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophe-

f Isa. 28. 9. tam dictum est: (f) *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.*

DE

DE
PRIMO PRÆCEPTO.

CAPUT II.

Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis.

1. *Quid ſibi iſtud exordium velit, & quænam in eo contineantur myſteria.*

Nitatur itaque Parochus, &, quantum poteſt, efficiat, ut fidelis populus hæc verba ſemper in animo habeat, *Ego ſum Dominus Deus tuus*: ex quibus intelligent, Legislatorem ſe Creatorem habere, a quo & conditi ſunt, & conſervantur; jureque illud uſurpent, (*a*) *Ipſe eſt Dominus Deus noſter*, a Pſal. 94. 7. *& nos populus paſcuæ ejus, & oves manus ejus*. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad Legem colendam fideles promptiores reddantur, & a peccatis abſtineant. Quod autem ſequitur, *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis*, etſi Judæis tantum videtur convenire Ægyptiorum dominatu liberatis; tamen, ſi interiorem ſalutis univerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet, qui non ex Ægyptiaca ſervitute, ſed e peccati regione, & (*b*) poteſtate tenebrarum b Col. 1. 13. a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis ſuæ tranſlati ſunt. Cujus beneficii magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud, (*c*) *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti, ſed, vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de univerſis terris, ad quas ejeci eos, & reducam eos in terram ſuam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos*, & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſſimus per Filium ſuum, (*d*) filios, qui erant diſperſi, congregavit in unum, d Joan. 11.

c Hier. 16. 14. 15. & 23. 7. 8.

Matth. 4. 19.

 ut jam

a Rom. 6. 16. b Luc. 1. 74. 75. ut jam (a) non ut servi peccato, sed justitiæ, (b) *serviamus illi in sanctitate, & justitia, coram ipso, omnibus diebus nostris.*

2. Quomodo ex principio hujus Decalogi fideles affici debeant.

Quare fideles omnibus tentationibus opponent, tanquam clypeum, illud Apostoli, (c) *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri, (d) sed ejus, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos (e) suo sanguine sibi acquisivit: quomodo (f) peccare poterimus in Dominum Deum nostrum? (g) ipsumque iterum cruci affigere?* Ut igitur vere liberi, & (h) ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, (i) sicut exhibueramus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.

c Rom. 6. 2. d 2. Cor. 5. 15. e Act. 20. 2. f Gen. 39. 9. g Heb. 6. 6. h Gal. 4. 13. i Rom. 6. 19.

Non habebis Deos alienos coram me.

3. Quid hoc primum Præceptum observandum, fugiendumve complectatur.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem vero, quæ ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus; ea vero sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri Præceptum ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.*

4. Quomodo hoc Præcepto fides, spes, & charitas contineantur.

In priori autem continetur Præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cum Deum dicimus, (k) immobilem, (l) incommutabilem, (m) perpetuo eundem manentem (n) fidelem, rectum, sine ulla iniquitate confitemur; ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus necesse est. Qui vero omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas in illo non collo-

k Malach. 3. 6. l Jacob. 1. 17. m Ps. 101. 28. n Deut. 32. 5.

collocare? (*a*) At si bonitatis, (*b*) dilectionis & ipsius effusas in nos divitias contempletur, poteritne illum non amare? Hinc est illud procemium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura utitur Deus. (*c*) *Ego Dominus.*

a *Rom.* 2. 4.
b *Rom.* 2. 9.
c *Lev.* 4. 5. 6 28. & *alibi frequenter.*

5. *Præceptum hoc, ut negativum est, exponitur.*

Negativa Præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vide D. Tho. in 2. 2. q. 122. art. 2.

Altera autem Præcepti pars illa est, *Non habebis Deos alienos coram me;* qua loquendi formula Legislator usus est, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione Præcepti in hunc modum, *Me unum Deum coles:* si enim Deus est, unus est: sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum Deum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur. Cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, (*d*) ut Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant: quod & (*e*) Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos Gentium colebant.

d 3. *Reg.* 18. 21.
e 1. *Reg.* 17. 27. 28. 29.

6. *Quomodo hoc Præceptum omnium maximum censendum sit.*

Quanto amore Deum colere debeamus.

His explicatis addendum erit, hoc Præceptum esse omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, & præstantia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus majorem, quam Domini, quam Regis charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti sumus; ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

7. *Qui præcipue sint rei violati hujus Præcepti.*

Peccant autem in hoc Præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent: quorum peccatum latissime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui somniis, (*f*) auguriis, (*g*) cæterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt, qui divitiis tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur: quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de vitiis, & peccatis conscripserunt.

Levit. c. 19. 26.
f *Deut.* 18. 10. *Isa.* 2. 6. *Jere.* 27. 9.
g *De his agitur* 26. *q.* 2. *c. Illud, quod est.*

8. *Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.*

Vide Synod. 7. *Act.* 6. *in fin. August. l.* 8. *de Civ. Dei c.* 27 & 10. *cap.* 1. & *lib* 21. *contra Faust. cap.* 21.

Verum illud etiam in hujus Præcepti explicatione accurate docendum est, venerationem, & invocationem sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque

 cine-

Basil. Hom. 20. in 40. Mar. & 26. de Mar. Maman. Greg. Naz. in Orat. in laud. S. Cyprian. & alios
a *Gen.* 18. & 19. 1. *Num.* 22. 31 *Jos.* 5. 14.
b *Apoc.* 19. 10. & 22. 9.

cinerum cultum, quem semper Catholica Ecclesia adhibuit, huic Legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente Rege, ne se pro Rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle Regem, suis ut Magistratibus honos deferatur? Etsi enim (a) Angelos Christiani adorare dicuntur exemplo Sanctorum veteris Testamenti; non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Quod si legimus interdum Angelos recusasse, (b) ne se homines venerarentur, eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur.

9. *Quomodo sanctos Angelos colere liceat, ex Scripturis ostenditur.*

c 1. *Tim.* 1. 17.
d *Exod.* 20. 12. & *Levit.* 19. *Deut.* 5. 16.
f *Gen.* 23. 12. & 42. 6. 1. *Reg.* 24. 9. & 25. 23. 2. *Reg.* 9. 6. 8.
Quanto Angeli Reges dignitate antecellant. Just. in 2. Apolog. pro Christianis meminit honoris, quem Christiani Angelis tribuebant, & Bas. Orat. in 40. Mar.
g *Dan.* 10. 13.
h *Tob.* 12.

Spiritus enim Sanctus, qui ait, (c) *Soli Deo honor, & gloria*, idem præcepit, ut (d) honore parentes, & (e) seniores afficeremus. Sancti præterea viri, qui Deum unum colebant, (f) Reges tamen, ut est in divinis Literis, adorabant, idest supplices venerabantur. Quod si Reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur; Angelicis Spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiamsi se nobis in conspectum non dent, tanto majorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ Mentes dignitate Regibus ipsis antecellunt? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis provinciis, quibus præsunt, ut ex (g) Scriptura facile intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est; nostras enim (h) preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Dominus pusillos scandalizandos non esse, (i) quod *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris, qui in cœlis est.*

10. *Invocandos esse sanctos Angelos ex Scripturis probatur.*

i *Matt.* 18. 10.
Gen. 32. 27. 28. *Nota, quod hic Angelus erat Filius Dei usque tunc in forma humana visus. Bas. Mag. Gregor. Naz.*

Invocandi itaque sunt, quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum libentissime suscipiunt. Extant divinæ Scripturæ testimonia hujus invocationis. Jacob enim ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, imo etiam cogit, se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta, neque solum eam sibi ab eo tribui voluit, quem intuebatur,

sed ab

ſed ab eo etiam, quem minime videbat, tum cum dixit: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.*

Amb. Leo Papa Epiſt. 13. Conc. Sirmienſe can. 14. Gen. 48. 16. Gloſ. interlin.

11. *Sanctorum invocatione, & reliquiarum veneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque invocandis, & ſacris eorum reliquiis, cineribuſque venerandis, Dei Gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad Sanctorum imitationem cohortatur. Quod officium (a) Nicæno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino Conciliis, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

a Concil. Nic. II. Act. 6. Gangren. can. 20.

12. *Quibus potiſſimum argumentis Sanctorum invocatio ſtabilienda ſit.*

Quo autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic veritati adverſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat. Ad quorum rationem, quod caput eſt, accedit conſuetudo ab Apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta, & conſervata. Cujus rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum divinæ Scripturæ teſtimonio, quæ Sanctorum laudes celebrat admirabiliter? Extant enim quorundam Sanctorum divina præconia; (b) quorum laudes cum ſacris literis celebrentur, quid eſt, quod illis ſingularem honorem non habeant homines? Etſi ob eam etiam cauſam magis colendi, & invocandi ſunt, quod pro ſalute hominum preces aſſidue faciunt, multaque eorum merito, & gratia Deus in nos confert beneficia. (c) Si enim gaudium eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, nonne etiam cœleſtes Cives pœnitentes adjuvabunt? nonne rogati, peccatorum veniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam?

Concil. Trid. ſeſſ. 13. Item Concil. Chalced. ſub fin. Damaſ. l. 4. de Ortho. fide cap. 16.

Sanctorum invocatio ex Apoſtolica traditione manavit.

Dionyſ. lib. de Eccl. Hier. c. 7. Iren. l. 5. contra her. c. 19. Euſe. lib. 13. Præp. Evang. cap. 7.

Sanctorum laudes eſſe celebrandas Scriptura docet.

b Eccl. 44. & ſequentibus uſque ad finem libri.

c Luca 15. 7.

13. *Illam Sanctorum invocationem ex quadam auxilii divini diffidentia, fideique imbecillitate non proficiſci demonſtratur.*

Quod ſi dicatur, ut a nonnullis dicitur, ſupervacaneum eſſe Sanctorum patrocinium, quod Deus ſine interprete precibus noſtris occurrat; has impiorum voces illud ſancti Auguſtini facile convincit, multa Deum non concedere, niſi mediatoris, ac deprecatoris opera, & officium acceſſerit. Quod illuſtribus (d) Abimelech, & (e) Job amicorum exemplis confirmatur: quorum peccata non niſi Abraham, & Job preci-

S. Aug. lib. 2 q. 149. ſuper Exo. & ſer. 1. & 4. de S. Steph. Ambr. lib. 2. de Voc. Gentium cap. 10. Gregor. lib. 1. Dialog. c 8. & habetur 23. q. 4. cap. 21. Hier. ſuper Dan. c. 9. 7. 17.

d Gen. 20.

e Job 42. 8.

precibus condonavit. Si vero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut Sanctos internuncios, & patronos adhibeamus; quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, (*a*) quod ei Dominus impertivit, (*b*) seniores tamen Judæorum ad Salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

a *Matt.* 8. 8.
b *Lucæ* 7. 3.

14. *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit Sanctorum invocationem.*

c 1. *Tim.* 2. 5.
d *Rom.* 5. 10. & 5. 2 *Cor.* 5. 18.
e *Heb.* 9. 12.
f *Heb.* 7. 25.

Quare etsi fatendum est, (*c*) unum nobis mediatorem propositum Christum Dominum, (*d*) qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliavit, & (*e*) qui, æterna redemptione inventa, semel in Sancta ingressus (*f*) pro nobis interpellare non cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad Sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidiis Sanctorum uti non liceat, quod unum patronum habeamus Jesum Christum, nunquam id commisisset Apostolus, ut se Deo, (*g* tanto studio, fratrum viventium precibus commendari vellet. Neque enim minus vivorum preces, quam eorum, qui in cœlis sunt, Sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

g *Rom.* 15. 30. *Eph.* 6. 18. 19. 2. *Theff.* 3. 1. 2. 1. *Theff.* 5. 25.

15. *Unde Reliquiarum virtus confirmetur, & quanta sit earum vis, & efficacia demonstratur.*

Amb. lib. 7. *Ep.* 59. & 60. & *Ser* 91. *de sancta Agnete*, & 92. & 93. *de Sanctis Gervasio*, & *Protasio*. *Aug. l.* 22. *Civ. Dei cap.* 8.

Sed cui fidem non faciant, & honoris, qui Sanctis debetur, & patrocinii, quod nostri causa suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulchra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum ejectis Dæmoniis? Quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus literis tradiderunt. Quid plura? si (*h*) vestes, (*i*) sudaria, si (*k*) umbra Sanctorum, priusquam e vita migrarent, depulit morbos, viresque restituit; quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, cæterasque Sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declaravit id cadaver illud, quod forte illatum in sepulchrum (*l*) Elisæi, ejus tactocorpore, subito revixit.

h 4. *Reg.* 2. 14.
i *Act.* 19. 12.
K *Act.* 5. 15.
l 4. *Reg.* 13. 21.

16. *Verba sequentia non alterum, sed unum cum præcedentibus Præceptum constituunt.*

Quod vero sequitur, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo, & quæ in terra deorsum, neque*

eorum,

eorum, quæ sunt in aquis, sub terra; non adorabis ea, neque coles, quidam hoc alterum Præceptum existimantes, duo postrema ipsa unius Præcepti vi contineri voluerunt. At sanctus Augustinus illa extrema dividens, hæc ipsa verba ad primum Præceptum pertinere voluit, quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur: etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cujusque cum primo Præcepto conjungi.

Sculptilia non sunt absolute prohibita, sed tantum sculptilia Deorum alienorum. Dam. l. 4. c. 17. Imagines fuerunt in Lege naturæ. Gen. 28. 31. & 35. fuerunt in Lege scripta. Ex. 25. Nu. 21. in Lege Evangelica ab Apostolorum temporibus, ut imago Christi fusiliis.

17. *Adversus hoc Præceptum non pugnat receptus in Ecclesia Imaginum usus.*

Nec vero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc Præcepto prohiberi. Nam in Scripturis jussu Dei Simulacra, & Imagines effectas legimus, *(a)* Cherubim, *(b)* ac serpentis ænei. Superest igitur, ut Imagines ob eam rem vetitas interpretemur, ne quid, Simulacris quasi Diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

a *Exod. 25. 18.*
b *3. Reg. 6. 23. 24. 2 Paral. 3. 7. Num. 21. 8. 9.*

18. *Quibus præsertim modis per Imagines divinum Numen violari possit.*

Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc Præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi perspicuum est: altera, si Idola, & Imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse in his aliqua divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis aliquid sit petendum, vel quod fiducia sit in *(c)* Imaginibus figenda; veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ Literæ reprehendunt.

Duplici ratione Imaginibus violari potest divina Majestas.

c *Is. 10. 10. 11. & 40. 15. 19. Sap. 13. 16. 17. 18.*

Altera, si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. *Quis enim Deum*, ut inquit Damascenus, *qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere?* quæ res in altera Nicæna Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, *(d)* eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, ac serpentium dixit. Hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cum illi harum rerum Imagines ponerent. Quocirca Israelitæ, qui ante vituli Simulacrum clamabant, *(e) Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*, Idololatræ sunt appellati, quia *(f) mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.*

Psal. 113. 8. Deut. 4. 16. 17. Isa 40. 18. Act. 17. 25. Dam. lib. 4. de orth fide, c. 17.

d *Rom. 1. 23.*
e *Exo. 32. 4.*
f *Ps. 105. 20.*

19. Quis

19. *Quis sit posterioris istius partis Præcepti sensus.*

Cum igitur Dominus Deos alienos coli prohibuisset, ut penitus Idololatriam tolleret, Imaginem Divinitatis ex ære duci, aut quavis alia materia fieri prohibuit. Quod Isaias declarans inquit: (*a*) *Cui similem fecistis Deum, aut quam Imaginem ponetis ei?* Atque in hoc Præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuteronomii verba satis declarant, ubi Moyses populum ab Idololatria vellet cum avertere, ajebat: (*b*) *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis.* Quod sapientissimus Legislator ideo dixit, ne quo errore ducti Divinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

a Isa. 40. 18. Act. 17. 20. Syn. 7. Act. 2. & 3. vide item Conc. Trid. sess. 25. non procul a principio.

b Deut. 4. 15.

20. *Hoc præceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non violant.*

Nemo tamen propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra religionem, Deique Legem quicquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, (*c*) quæ tam in veteri, quam in (*d*) novo Testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est, ut illa Imagine Divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur. Veluti, cum ex (*e*) Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de iis judicium ferat, intuetur.

c Gen. 18. 2. Exod. 33. 23.

d Matt. 3. 16. & 17. 5.

e Dan. 7. 9.

21. *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria Domini exequenda. (*f*) Omnes enim *administratorii spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.*

f ..... 1. 14 Dion. l. de Cal. Hierar. ca. ult. Concil. Nicænum II.

22. *De columba, in qua Spiritus Sanctus depingitur.*

Columbæ vero species, & (*g*) linguæ tanquam ignis in Evangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus Sancti proprietates significent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari.

g Act. 5. Matth. 3. 16. Marci 1. 10. Luca 3. 21. Joan. 1. 32. Act. 2. 2.

23. *Chri-*

23. *Christi, & Sanctorum Imagines pingi, & honorari debent.*

At vero cum Christus Dominus, ejusque sanctissima, & purissima Mater, cæterique omnes Sancti humana præditi natura humanam speciem gesserint; eorum Imagines pingi, atque honorari, non modo hoc Præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est. Quod & Apostolicorum temporum monumenta, & Œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant.

Imaginum usus est Apostolicæ traditionis. Concil. Nicænum secundum Act. 7.

Basil. libr. de Spiritu Sancto c. 18. Dam l. 4. de orth. fid. cap. 17. Concil. Nicænum II. passim.

24. *Quis sit legitimus in Ecclesia Imaginum usus.*

Non solum autem licere in Ecclesia Imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa: verum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, quem de Imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verum, quia sanctissimum quodque institutum Hostis humani generis suis fraudibus, & fallaciis depravare contendit, si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Tridentini Concilii decretum secutus, quoad ejus fieri poterit, studebit corrigere ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui Imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, Imagines factas ad utriusque Testamenti cognoscendam historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam, qua divinarum rerum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur. Sanctorum quoque Imagines in Templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam, ac mores nos ipsos conformemus.

Trid. Syn. sess. 25. sub principium, c. de invocatione Sãctorum. Quis sit legitimus imaginum usus.

Exod. 20. 5. **Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia iis, qui diligunt me, & cuſtodiunt Præcepta mea.**

25. Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primum Præceptum.

Lex omnis aut pœna, aut præmio res humanas moderatur. Diſt. 3. cap. Omnis autem.

Duo ſunt in extrema parte hujus Præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod, etſi ob ſummum ſcelus prævaricationis primi Præcepti, atque hominum ad id committendum propenſionem, apte hoc loco pœna proponitur; communis tamen eſt omnium appendix Præceptorum. Omnis enim Lex ad præcepta ſervanda homines pœna, & præmio inducit. Hinc illæ tam frequentes in ſacris Literis, & crebræ Dei promiſſiones. Ut enim innumerabilia pene Teſtamenti veteris teſtimonia prætermittamus, in Evangelio ſcriptum eſt: (*a*) *Si vis ad vitam ingredi, ſerva Mandata:* & alibi, (*b*) *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum:* tum illud, (*c*) *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur:* &, (*d*) *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio:* atque alibi, (*e*) *Si non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.*

a Matt. 19. 17. b Matt. 7. 21. c Matt. 3. 10. d Matt. 5. 22. e Matt. 6. 15.

26. An eodem modo pœna prævaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis inculcanda ſit.

f Rom. 8. 14. Perfecti quid in pœna hic propoſita contemplentur. S. Aug. lib. 10. Confeſſ. c. 29.

Alterum eſt, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi ſunt. Perfectis enim, (*f*) qui Spiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, inſtar eſt cujuſdam lætiſſimi nuncii, & magnum argumentum propenſæ in eos divinæ voluntatis. Agnoſcunt enim ſui amantiſſimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad ſui cultum, & venerationem homines prope compellat; agnoſcunt immenſam ejus in ſe benevolentiam, qui ſibi imperare, ſuaque opera ad divini nominis gloriam uti velit: neque ſolum agnoſcunt; ſed magna in ſpe ſunt, illum cum quod vult, jubeat, etiam daturum vires, quibus Legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum (*g*) ſpiritu ſer-

g Rom. 8. 14.

tu servitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore virtutis abstinent a peccatis, ejus appendicis sensus gravis, & acerbus est. Quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi, & quo Lex spectat, quasi manu ducendi. Parochus autem, quoties alicujus explicandi Præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita.

Pœna primo Præcepto subjecta post singula Præcepta est refricanda.

27. *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

Duobus aculeis excitat Deus homines ad Legis observationem.

Primo, cum auditur, quod Legislator sit Deus fortis, carnalis præsumptio frangitur.

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad Legem observandam hac ipsa in appendice positi homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quod caro sæpe, quæ terroribus divinæ comminationis minus commovetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam vitare possit, cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat: (*a*) *Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam?* Eadem quoque divinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet: at firma, & stabilis fides (*b*) nihil titubans, cum divina vi, ac virtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat. Inquit enim: (*c*) *Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?*

a *Psal. 138. 7.*

Carnalis timor retunditur.

b *Jacob. 1. 6.*

c *Psal. 26. 1.*

Secundum ad Legis observationem incitamentum est zelus divinus.

28. *Quid sibi velit, quod Deus se etiam dicat Zelotem.*

Alter vero aculeus, zelus ipse divinus est. Nonnunquam enim homines putant, (*d*) Deum humana non curare, ne illud quidem, Legem ipsius servemus, an negligamus; ex quo sequitur magna vitæ confusio: cum autem Deum zelotem credimus, ejus rei meditatio facile nos in officio continet.

d *Job 22. 13. 14. Psal. 72. 12.*

29. *Cujusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus quid sit, vide D. Thom. in 1. 2. qu. 28. art. 4.

Zelus vero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed divinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari; (*e*) quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima ejus, sincerissimaque justitia, qua anima falsis opinionibus, pravisque cupiditatibus corrupta repudiatur, & a Dei conjugio tanquam adultera removetur. At vero zelum hunc Dei suavissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa ejus, atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut major, arctiorque conjunctio,

e *Psal. 72. 26. Dion. in lib. de divin. nomin. cap. 3. Ambros. in Psal. 118.*

quam eorum, qui conjugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos valde diligat, ostendit Deus, cum crebro se vel sponso, vel marito comparans, Zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic divini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potius, quam amantes, jure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, (*a*) *Zelo*, inquit, *zelatus sum pro Domino Deo exercituum*; imo vero Christum ipsum imitentur, cujus illud est, (*b*) *Zelus domus tuæ comedit me*.

Quanto Zelo divini honoris studiosi homines esse debeãt

a 3. Reg. 19. 14.
b Psal. 68. 10. Joan. 2. 17.

30. *Quæ sit comminationis hic intentata sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquam parentem castigaturum, vel tanquam judicem acriter, ac severe in eos animadversurum. Quod alio in loco significans Moyses, (*c*) *Et scies*, inquit, *quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & iis, qui custodiunt Præcepta ejus, in mille generationes, & reddens odientibus se statim*. Et Josue) (*d*) *Non poteritis*, inquit, *servire Domino; Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, & servieritis Diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet.*

c Deut. 7. 9.
d Josue 24. 19. 20.

31. *Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.*

Docendus autem est populus, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere; non quod posteriores majorum scelerum pœnas semper luant; sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, vel pœnam evitabit (*e*) Quod Josiæ regi accidit, huic enim propter singularem pietatem cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulchrum majorum suorum inferretur, (*f*) ne videret consequentium temporum mala, quæ (*g*) propter Manassis avi impietatem, Judæ, & Jerusalem erant eventura, eo mortuo, posteros ejus est ultio Dei consecuta, sic, (*h*) ut ne filiis quidem Josiæ pepercerit.

e 4. Reg. 28. 19. 2. Paral.
f 4. Reg. 23. 30 2. Paral. 35. 24
g 4. Reg. 28. Jerem. 15. 4.
h 4. Reg. 24. 3.

32. *Quomodo hæc verba cum verbis Ezechielis conveniant.*

Qua autem ratione hæc Legis verba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non adversentur, (*i*) *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*, sancti Gregorii auctoritas cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens aperte ostendit. Inquit enim

Objectionis solutio.
i Ezech. 18. 4.
Greg. lib. 25. Moral. cap. 31. vide item

enim: *Quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto gravatur*. Unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat; cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, suam etiam malitiam adjungere non formidat: & justum est, ut qui sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum (*a*) Dei justitiam superet ejusdem bonitas, ac misericordia: irascitur tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam vero in millia impertit.

D. Th. in 1. 2. q. 87. art. 8. & 2. 2. qu. 108. art. 4.

Dei misericordia longe ejusdem justitiam superat.

a Jacob. 2. 13.

33. *Quomodo divinarum Legum prævaricatores Deum odisse censeantur.*

In eo autem, quod dictum est; *Eorum, qui oderunt me;* peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc vero ad omnes peccatores idcirco pertinet, quod quemadmodum (*b*) *qui habet Mandata Dei, & servat ea, Deum diligit;* ita qui Legem Domini contemnit, & Mandata ejus non servat, Deum odisse merito dicendus est.

Odium Dei omnium est peccatorum maximum. D. Thom. in 1. 2. q. 73. art. 4. & in 2. 2. qu. 34. art. 1.

b Joan. 14. 21.

34. *Quid sit illud, Faciens misericordiam his, qui diligunt me.*

Quod vero extremum est, *Et iis, qui diligunt me*, servandæ Legis modum, ac rationem docet. Necesse est enim, eos, qui Legem Dei servant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad ejus obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis Præceptis commemorabuntur.

Amore, & charitate Lex perficienda. Videatur Synodus Trid. de Justific. sess. 6. cap. 11.

DE

DE
SECUNDO PRÆCEPTO.
CAPUT III.
Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

1. *Cur Deus hanc Legem de suo ipsius Nomine honorando ferre voluerit.*

De hoc Præcepto vide D. Tho. in 2.2. q. 100. art. 5. & 2.2 q. 122. art. 3. vide item Magist. in 3. dist. 39.

Uanquam primo divinæ Legis Præcepto, quo Deum pie, sancteque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur: (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se ut summo verborum honore prosequamur, prohibetque contraria: quod & illa Domini verba apud Malachiam aperte indicant: (*a*) *Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?*) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius divino, & sanctitatis plenissimo Nomine honorando Legem separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis verbis præscribere voluit.

a *Malach. 1. 6.*

2. *Quantum niti Parochi debeant in hujus Præcepti explicatione.*

Quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed ejusmodi locum hunc esse, in quo diutius ipsum commorari, & quæcunque ad hanc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare, necesse sit. Neque vero nimia hæc diligentia censenda est, cum non desint, qui adeo errorum tenebris obcæcati sint, ut (*b*) quem Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. Neque enim Lege semel lata deterrentur, quominus Dei majestatem quotidie imminuere, imo singulis pene horis, ac momentis impudentissime audeant. Quis enim non videat, omnia jurejurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere vel vendat aliquid,

b *Psal. 88. 8. Isa. 6.*

vel

vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non jurisjurandi religionem interponat, Deique sanctissimum Nomen millies vel in re levissima, & inani temere non usurpet. Quo major Parocho cura, & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam grave hoc scelus sit, & detestabile.

3. *Quid secundum istud Præceptum imperet, vel probibeat.*

Jam vero in hujus Præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod Lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem conjunctam esse, quas præstare homines debent. Utrumque autem separatim docendum est; primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid jubeat Lex; mox etiam, quid vetet. Nam, quæ imperat, illa sunt, Nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte jurandum: hæc rursus, quæ prohibet: nemo divinum Nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere juret.

Sub Præcepto negative opposita affirmatio includitur, quia negatio præsupponit affirmationẽ. Arist. lib. 2. de Cœlo tex. 18.

4. *Quid Dei Nomine hic intelligatur.*

In ea itaque parte, qua jubemur divino Nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei Nomen, ipsius inquam literas, & syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendendum non esse, sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, ac sempiternam majestatem unius, & trini Numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Judæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei Nomen, pronunciare non auderent; quasi in quatuor illis literis, non in re divina vis esset. Sed quamvis singulari numero prolatum sit, *Non assumes nomen Dei*, id non de uno aliquo Nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. Multa enim Deo imposita sunt nomina, ut *Domini*, (*a*) *Omnipotentis*, (*b*) *Domini exercituum*, (*c*) *Regis regum*, *Fortis*, & alia id genus, quæ in Scripturis leguntur, quæ parem, eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo divino Nomini debitus honor adhibeatur. Neque enim Christiano populo, cujus ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

Nomen tetragrammaton, ἀνεκφώνητον vocari scribit Hieron. epist. 136. Judæosque in hac parte multi Christiani sequuntur. Vide Geneb. l. 1. Chronol.

a Exo. 15. 3.
b Isa 6. 3.
c Apoc. 19 16.

De his Dei nominibus vide Hier. epist. 136.

De Nomine vere Dei proprie. D. Thom. in 1. p. q. 13. art. 11.

5. *Qua ratione divinum Nomen venerari, aut honorare censeamur.*

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini Nominis;

Divinum Nomen laudatur per ipsius confessionem. nis; tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, vis, & pondus omnium videtur esse.

Matth. 10. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Et cum ejus sermones reverenter tractamus. *2. Cor. 2. 7.* Itemque cum verbo Dei, quo voluntas ejus enunciatur, sancte, & diligenter operam damus, in ejus meditatione assidue versamur, studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cujusque personæ, aut muneri aptum, & consentaneum est.

Et cum ei de omnibus gratias agimus. Deinde divinum Nomen veneramur, & colimus, cum officii, & religionis causa divinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus. Inquit enim Propheta: (*a*) *Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus:* extantque plurimi (*b*) David Psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate divinas illius laudes suavissime decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum (*c*) Job, qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseriis, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri vires convertamus, illud Job dicentes, (*d*) *Sit nomen Domini benedictum.*

a *Psal. 102. 2.*
b *Ps. 9. 30. 34. 65. & plurimi alii.*
c *Job 1. 21. c. 2. 10.*
d *Job. 1. 21.*

6. Quomodo huic item Præcepto alias pareamus.

Item dum fidenter invocatur. Neque vero minus Dei Nomen honoratur, si fidenter opem ejus imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus (*e*) *Invoca*, inquit, *me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me;* cujus implorationis multis in locis illustria reperiuntur exempla.

e *Ps. 49. 15. & præcipue in Psal. 16. 43. & 118.*

Per jusjurandum Dei Nomen laudatur. Præterea Dei Nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus a superioribus valde differt. Nam quæ supra enumeravimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil homini beatius, nihil optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequendis se ipsum dies, noctesque exerceat. (*f*) *Benedicam*, inquit David, *Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo;* at jusjurandum licet bonum sit, ejus tamen frequens usus minime est laudabilis.

f *Psal. 1. 33.*

7. *Quare*

7. *Quare jurisjurandi frequentior usus non sit probandus.*

Hujus autem discriminis ratio in eo posita est, quod jusjurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. (*a*) Ut enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem vero frequentatio omnino perniciosa est: ita etiam, nisi cum gravis, & justa causa subest, † jurejurando uti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclare docet sanctus Chrysostomus, non nascente, sed jam adulto mundo, cum mala longe, lateque propagata universum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, & ordine consisteret, sed perturbata omnia, & permista sursum, deorsumque magna rerum confusione ferrentur, &, quod malorum omnium gravissimum est, mortales fere omnes in fœdam Idolorum servitutem seipsos abjecissent, tum denique longo sane intervallo jusjurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. Nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate, nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem invocabant.

Cui fini jusjurandum serviat, quisve ejus sit legitimus usus.

a Augu. in ser. Dom. in monte, l. 1. cap. 3. & habetur 22. qu. 1. c. Ita ergo. Chrys. hom. 26. ad Popul. Antioch.

†. Jurisjurandi consuetudo salutaris non est, habent quadam exemplaria.

8. *In quo consistat juramenti ratio, quidque proprie sit jurare.*

Verum cum in hac Præcepti parte præcipua illa sit ratio docendi fideles, quomodo jusjurandum pie, sancteque adhibere debeant; primum dicendum est, *jurare* nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacunque id verborum forma, & conceptione fiat. Nam &, *Testis est mihi Deus*, &, *per Deum*, idem sunt. Est etiam illud jusjurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas juramus, ut, *Per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias, & nomen*, & cætera id genus. Neque enim hæc ipsa per se jurijurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt; sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ majestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes, per Deum ipsum jurent, cujus veritas Evangelio continetur, & declaratur: similiter & per Sanctos, (*b*) qui templa Dei sunt, quique Evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime disseminarunt.

Jurare quid valeat apud Scripturas. Au. ser. 28. de verb. Apost.

D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1.

Pondera illud Cant. 2. & 3. Adjuro vos filia Hierusalē per capreas, &c.

Cum per rem creatam juratur, Deus, qui vim rebus addidit non excluditur.

Alex. de Alex 3. par. qu. 63. mem. 2.

b 1. Cor. 3. 16.

9. *De ea jurisjurandi forma, quæ per execrationem fit.*

D. Th. 2.2. qu. 89. art. 1. ad 3. argum.
a 2. Cor. 1. 23.

Eadem eſt ratio illius jurisjurandi, quod per execrationem profertur: quale eſt illud S. Pauli, (*a*) *Ego teſtem Deum invoco in animam meam*. Etenim hoc pacto aliquis Dei judicio tanquam mendacii ultori ſubjicitur. Neque propterea negamus, nonnullas ex hiſce formulis ita accipi poſſe, quaſi jurisjurandi vim non habeant: ſed tamen utile eſt, quæ de jure jurando dicta ſunt, in his etiam ſervare, atque ad eandem prorſus normam, & regulam dirigere.

10. *Quotuplex ſit juramentum.*

b Gal. 1. 20.

Duo ſunt juramentorum genera. D. Th. ibid. & Doct. in tit. de jurejurando.

Duo autem ſunt jurandi genera: Primum quidem, quod aſſertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præſenti, aut præterita religioſe affirmamus, ut Apoſtolus in Epiſtola ad Galatas, (*b*) *Ecce coram Deo, quia non mentior*. Alterum vero promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cujuſmodi eſt illud Davidis, qui Berſabeæ conjugi jurans per Dominum Deum ſuum, promiſit, Salomonem ejus filium regni hæredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum.

11. *Quot ſint ad legitimum juramentum requiſita.*

Jerem. 4. 2. D. Hieron. in eundem locum, ut habetur 22. q. 2. c. animadvertendum, & in 3 Iſ. 39. vide item cap. etſi Chriſtus, de jurejurãdo, & D. Thom. in 2. 2. q. 89. art 3. Aug. ſer. 28. de verb. Apoſt.

Verum enim vero licet ad jusjurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen, ut rectum, ſanctumque ſit, multo plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicanda. Ea vero breviter, teſte Divo Hieronymo, Jeremias enumerat, cum inquit: *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in juſtitia:* quibus ſane verbis illa breviter, ſummatimque complexus eſt, quibus omnis jurisjurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, judicium, & juſtitiam.

12. *Quomodo juramentum præſtetur in veritate.*

Vide 2. 2. qu. 3. ubi multa habes Sanctorum dicta de jurejurando non ſervando male præſtito.

Primum itaque in jurejurando locum veritas habet, nimirum ut quod aſſeritur, & ipſum verum ſit, & qui jurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temere, aut levi conjectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterum vero jurisjurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo veritatem requirit. Nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus advenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exolvat. Neque enim vir probus id unquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei Præceptis, & voluntati adverſari putet; ſed quicquid promittere, & jurare licuerit, id ſemel promiſſum nunquam mutabit; niſi fortaſ-

fortaſſe, commutata rerum conditione, tale eſſe inceperit, ut jam ſi fidem ſervare, & promiſſis ſtare vellet, Dei odium, & offenſionem ſubiret. Veritatem autem jurejurando neceſſariam eſſe, David quoque indicat illis verbis (a) *Qui jurat proximo ſuo, & non decipit.*

a *Pſal.* 14. 4.

13. *Quis dicatur jurare in judicio, quamque ob cauſam pueris juramentum non ſit deferendum.*

Sequitur ſecundo loco judicium. Neque enim jusjurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque juraturus primum quidem conſideret, utrum neceſſitate cogatur, nec ne; remque totam accurate expendat, an ejuſmodi ſit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adjuncta ſunt, circumſpiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei vi, & neceſſitate. Etenim, niſi hæc conſideratio, & diligens animadverſio anteceſſerit, ſane jusjurandum præceps, & temerarium erit: cujuſmodi eſt illorum irreligioſa affirmatio, qui in re leviſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed prava quadam conſuetudine jurant. Id vero paſſim quotidie a venditoribus, & emptoribus fieri videmus. Nam illi, ut quamplurimo vendant, hi rurſus, ut quamminimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant. Cum itaque judicio, & prudentia opus ſit, pueri vero ita acute perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint, idcirco conſtitutum eſt a ſancto Cornelio Pontifice, ne a pueris ante pubertatem, hoc eſt ante decimum quartum annum, jusjurandum exigatur.

Adverſus hãc conditionem peccavit Jephte.

Can. 22. *q.* 5. *c. Honeſtum.*

14. *Quo pacto in juſtitia juretur.*

Reliqua eſt juſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur. Quare ſi quis injuſtum aliquid, vel inhoneſtum promittit, & jurando peccat, & promiſſis faciendis ſcelus ſcelere cumulat. Extat hujus rei in Evangelio exemplum Herodis regis, (b) qui temerario jurejurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Joannis Baptiſtæ, tanquam ſaltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Judæorum jusjurandum, qui ſeipſos, ut eſt in Actis Apoſtolorum, ea conditione devoverunt, nihil guſtaturos, donec Paulum occidiſſent.

b *Marc.* 6. 23

Act. 23. 12.

15. *Quibus præcipue rationibus intelligatur jusjurandum eſſe aliquando licitum.*

His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi

Jurare licitũ eſſe tradunt Patres in Cõcil. Tolet. VIII. c. 2. ut hab. 23. q. 1. cap. 1. Aug. ſup. ep. ad Ga-

lat. c. 1. & in ep. 154. & multis aliis, quæ habentur ead. qu. Item ex c. etsi Christus, de jurejur.

illi tuto jurare liceat, qui hæc omnia servaverit, quique hisce conditionibus, tanquam præsidiis quibusdam, jusjurandum munierit. Sed & argumentis multis id probare facile est. Nam Lex Domini, (*a*) quæ immaculata est, & (*b*) sancta, hoc præcepit. *Dominum*, inquit, *Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis*, & a Davide scriptum est: (*c*) *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.*

a Psal. 18. 8. b Rom. 7. 12. 23. Deut. 6. 13. c Psal. 62. 12.

d Apostoli jurant. Rom. 1. 9. & 1. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1.

Præterea (*d*) sacræ Literæ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina sanctissimos Apostolos jurejurando aliquando usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

Angeli jurant. e Apoc. 10. 3. Dan. 12. 7.

Adde, quod & Angeli ipsi interdum jurant. Nam a sancto Joanne Evangelista in Apocalypsi scriptum est (*e*) Angelum jurasse per Viventem in sæcula.

Deus ipse jurat. f Ad Heb. 16. 17. g Gen. 22. 10. & Psal. 109. 4. Exod. 33. h Ps. 109. 4. & Psal. 12. 11.

Quin etiam & (*f*) Deus ipse jurat Angelorum Dominus: & in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas jurejurando confirmat; ut (*g*) Abrahæ, & (*h*) Davidi, qui illud de Dei jurejurando prodidit; *Juravit*, inquit, *Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

16. *Jusjurandum rite præstitum esse in laude reponendum probatur.*

D. Th. in 2. 2. q. 89. a. 1. & 4. Jurisjurandi usurpandi origo.

Neque vero obscura est ratio ad explicandum cur jusjurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim jusjurandum a fide originem ducit, qua homines credunt, Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere, cujus (*i*) oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui (*k*) denique universis rebus humanis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

i Heb. 4. 13. K Sap. 8. 1. Matth. 6. 26. & 10. 29.

17. *Jurisjurandi finis est controversiarum, & litium finis.*

D. Tho. in 2. 2. q. 98. art. 1.

Quod vero ad finem attinet eo tendit jusjurandum, atque id omnino spectat, ut hominis justitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controversiis imponat: quod etiam (*l*) Apostolus in Epistola ad Hebræos docet.

l Heb. 6. 16.

18. *Quomodo Christus juramentum probibuerit.*

Objectionis tacitæ solutio m Matt. 5. 33. 34.

Neque huic sententiæ verba illa Salvatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: (*m*) *Audistis, quia dictum est antiquis, non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum,*

quia

quia thronus Dei est, neque per terram, quia (a) scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas est Regis magni, neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum (b) Sit autem sermo vester, est, est, non, non; quod autem his abundantius est, a malo est. His enim verbis jusjurandum universe, & generatim damnari non est dicendum; cum jam supra viderimus, Dominum ipsum, Apostolosque frequenter jurasse; sed perversum Judæorum judicium Dominus redarguere voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in jurejurando cavendum esse præter mendacium: itaque de rebus levissimis, & nullius momenti & ipsi jurabant frequentissime, & ab aliis jusjurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat; docetque, omnino a jurejurando abstinendum esse, nisi cogat necessitas.

a Matt. 5. 35. 36.

b Jac. 5. 12.

Falsa Judæorum de jurejurando opinio.

Quomodo juramentum permittat Christus.

19. *Quomodo Christus dixerit, illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse a malo.*

Nam propter humanam imbecillitatem jusjurandum institutum est, & revera a malo provenit: quandoquidem aut jurantis inconstantiam indicat, aut illius, cujus causa juramus, contumaciam, qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Salvator, (c) *Sit sermo vester, est, est, non, non,* hac loquendi formula satis declarat, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, & levium rerum prohibere. Quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimium, & propensi ad jurandum simus; idque sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum. Infinita enim fere mala ex nimia jurandi consuetudine emanare, & sacrarum Literarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: (d) *Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa.* Item, (e) *Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga.* Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de jussis, nunc de vetitis dicatur.

Quomodo juramentum sit a malo, Aug. ita interpretatur l. 1. serm. Dom. c. 30. & habetur 22. qu. 1. c. ita ergo.

c Matt. 5. 37.

Quanta mala jurandi consuetudo secum trahat.

d Ecc. 23. 8. & 27. 15.

e Eccl. 23. 12.

S. Basil. in illud Psal. 54.

20. *Cur juramentum falsum, & temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetamur divinum Nomen in vanum assumere. Apparet enim, eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad jurandum fertur. Gravissimum autem delictum

Qui jurat proximo suo. Vide ca. primum est 22. qu. 2. ex lib. de mend. cap. 14.

lictum hoc esse, illa etiam verba declarant: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum*: quasi rationem afferrent, cur hoc facinus sceleſtum adeo, ac nefarium ſit: nimirum propterea, quod ejus majeſtas minuitur, quem nos Deum, ac Dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur Præcepto prohibetur, ne homines falſum jurent, nam qui a tanto ſcelere non refugit, ut Deum falſo teſtetur, hic inſignem Deo injuriam facit; quippe qui aut illi inſcitiæ notam inurit, dum ipſum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & pravi affectus, qui mendacium teſtimonio velit confirmare.

Peccant graviter adverſus hoc Præceptū illi, qui falſo jurant. Vide D. Tho. in 2.2. q. 98. art. 2.

21. *Quomodo pejerent illi, qui jurant eſſe verum; quod verum eſt.*

Jurat autem falſo, non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, verum eſſe jurando affirmat, ſed ille etiam, qui jurejurando id aſſerit, quod, cum verum ſit, tamen ipſe falſum putat. Nam cum mendacium ea re mendacium ſit, quod contra mentem, & animi ſententiam profertur: perſpicuum eſt, hunc plane mentiri, & perjurum eſſe.

Augu. de verb. Apoſt. ſer. 28. & hab. 22. q. 2. cap. homines. Quid ſit mendacium, Aug. in l. cont mēd cap. 4. & D. Thom. in 2. 2. q. 110. art. 1.

22. *Jurans falſum, quod verum eſſe putat, quomodo peccet.*

Simili quoque ratione pejerat, qui id jurat, quod verum exiſtimat, & tamen revera falſum eſt, niſi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. Quamvis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen hujus Præcepti reus eſt.

23. *Qui non ſervat, quod juravit, aut vovit ſe facturum, qualiter peccet.*

D. Tho. in 2.2. q. 89. art. 7.

Ejuſdem vero peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit, re ipſa non præſtat. Quod etiam ad eos pertinet, * qui cum ſe voti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant.

** Vota ſancte ſervanda traditur. Lev. 27. per tot. & Num. 6. per tot. & Deut. 23. 21. 22 & ſeq. Jud. 11. 3. Pſ. 75. 12 Ecc. 5. 3 & multis in aliis Scripturæ locis.*

24. *Peccatum mortiferum jurans, vel contra conſilium Evangelicum, ut peccet.*

Præterea in hoc præceptum peccatur, ſi deſit juſtitia, quæ ex tribus jurisjurandi comitibus una eſt. Itaque ſi quis juret ſe peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, hujus Præcepti reus eſt, licet ille ſerio, atque ex animo dicat, atque jusjurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declaravimus. His adjungi debent illa jurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiſcuntur, cum

Jusiurandum de re mala prohibitum. 22 q. 4. cap. in malis, & cap. qui Sacramento, &c. non ſemper, & cap. neceſſe eſt.

cum quis jurat se non obtemperaturum consiliis Evangelicis: cujusmodi sunt., quæ ad cœlibatum, & paupertatem hortantur. Quamvis enim nemo ea necessario sequi debeat; si quis tamen juret, nolle se illis parere consiliis, is eo jurejurando divina consilia contemnit, & violat.

Peccat, qui jurat se non obtemperaturum consiliis Evãgelicis.
D. Th. in 2. 2. qu 89. art. 7. ad 2.

25. *Levibus conjecturis adductus jurans peccat.*

Præterea hanc Legem is violat, & judicio peccat, qui, quod verum est, jurat; idque ita se habere existimat, levibus quibusdam conjecturis adductus, & longe petitis. Nam etsi ejusmodi jusjurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum. Nam qui sic negligenter jurat, in magno pejerandi periculo versatur.

Quarto hic peccãt leviter verum jurantes.

26. *Qui per falsos Deo jurat, graviter peccat.*

Falso præterea jurat, qui (*a*) per falsos Deos jurat. Quid enim est a veritate alienius, quam mendaces, & fictitios Deos, tanquam verum Deum testari?

a *Exod.* 23. 13. *D. Augu epist.* 154. & *innuit D. Th. in* 2. 2. *q.* 13. *art.* 1.

27. *Dei verbum inhonorans, vel male interpretando, vel ad vana convertendo, peccat.*

Verum, quoniam Scriptura, cum perjurium interdixit, inquit, (*b*) *Nec pollues Nomen Dei tui*, neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex Præcepti hujus auctoritate honor debetur: quale est verbum Dei, cujus majestatem non solum pii, sed impii interdum etiam reverentur, (*c*) ut in Judicum historia de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summa injuria afficit, quicunque sacram Scripturam a recta, & germana ejus sententia ad impiorum dogmata, & hæreses flectit: cujus sceleris admonet nos Princeps Apostolorum his verbis: (*d*) *Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra Scriptura contaminatur, cum ejus verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si quæ alia sunt id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animadverti jubet.

b *Lev.* 19. 12.

c *Jud.* 3. 20. *Sacras scripturas ad hæresim inflectentes, & quomodocunque deviantes peccant.*
d 2. *Pet.* 3. 16. & 2. *Cor.* 2. 17. & 4. *cap.* 2. *Vide item c. hæresis,* 24. *q.* 3. & *Can Syn. Trul. c.* 19. & *cap exit. de verb. sign. in* 6.

Trid. Syn. sess. 4. *in fine.*

28. *Qui Deum in suis calamitatibus non invocant, ut peccent.*

Deinde, ut ii Deum honorant, qui ejus opem, atque auxilium in suis calamitatibus implorant, ita debitum Deo hono-

honorem ii negant, qui illius subsidium non invocant: quos redarguit David, cum inquit: (*a*) *Deum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

a Psal. 13. 5. & 52. 6.

29. *Gravissima omnium horum peccatorum est in Deum, ejusque Sanctos blasphemia.*

Lev. 24. 15. 16. Num. 16. 30. Isa. 1. 4. & 37. 4.

At vero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei Nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam Sanctorum nomen cum Deo regnantium impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. Quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacræ (*b*) Literæ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur.

b 3. Reg. 21. 13. Job 1. 11. 1. 9.

30. *Cur huic Præcepto suæ quædam minæ sint subjectæ.*

D. Th. in 1. 2. qu. 100. art. 2. ad 3.

Quoniam vero pœnæ, & supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet, idcirco Parochus, ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc Præceptum servandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit: (*c*) *Neque enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustra.* Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic Præcepto minæ adjungerentur: quo quidem & peccati gravitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur, (*d*) qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum, ut illum potius benevolum, quam iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat, & illud detestetur vehementius, & in eo evitando majorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

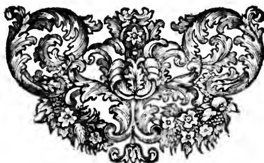
c Exod. 20. 7. Tob. 3. 22. Sap. 1. 13.

d Tob. 3. 22. Sap. 1. 13.

Hominum proclivitas ad hoc peccatum.

Ostendat præterea, quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum, ut non solum satis fuerit Legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum ejus cognitio utilitatis habeat. Nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi securitas; ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum universe minari, quicunque se hoc scelere astrinxerit, non impune laturum. Quapropter diver-

diverſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, hujus peccati nos admonere debent. Hinc enim facile licet conjicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic Præcepto non obtemperent: quibus ſibi propoſitis, cautiores eos in poſterum fore veriſimile eſt. Fideles itaque ſancto timore perterriti omni ſtudio peccatum hoc fugiant. Nam ſi (*a*) omnis verbi otioſi in extremo Judicio reddenda ratio eſt, quid de graviſſimis ſceleribus dicendum, quæ magnam divini Nominis deſpicientiam præſeferunt? a *Matt.* 12. 36.

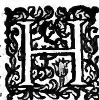
DE
TERTIO PRÆCEPTO.
CAPUT IV.
Memento, ut diem Sabbati sanctifices:

Gen. 2. 2. Deut. 5. 14.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requievit in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum.

1. Quid tertio hoc Præcepto fidelibus imperetur.

Trid. Syn. sub fin ult. sessionis decr. de ciborum delectu, & festis diebus. V. item D. Th. in 1. 2. q. 122. art. 4. de cons. dist. 3. c. pronunciandum, & c. irreligiosa, & c. permovit, & de feriis, c. 1. & 2. & 3.

Hoc Legis Præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. Est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus; quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant.

2. Cur præcipue danda opera sit Parocho, ut, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.

Itaque cum hoc Præceptum hujusmodi sit, ut fructum, & admirabilem utilitatem afferat; maximi interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. Ad ejus autem

autem inflammandum ſtudium magnam vim habet primum illud Præcepti verbum, *Memento*. Nam quemadmodum fideles tale Præceptum meminiſſe debent; ſic Paſtoris eſt, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo ſæpe redigere. Quantum vero fidelium referat, hoc Præceptum colere, ex eo perſpicitur, quod eo diligenter colendo, ad reliqua Legis juſſa ſervanda facilius adducentur. Cum enim inter cætera, quæ diebus feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, verbi Dei audiendi cauſa, ad Eccleſiam convenire; cum edocti fuerint (*a*) divinas juſtificationes, illud etiam conſequentur, ut ex toto corde cuſtodiant Legem Domini. Quamobrem ſæpiſſime Sabbati celebritas, cultuſque præcipitur in ſacris Literis, ut in (*b*) Exodo, (*c*) Levitico, (*d*) Deuteronomio, apud (*e*) Iſaiam, (*f*) Jeremiam item, (*g*) & Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de Sabbati cultu traditum eſt Præceptum.

Feſtis diebus conciones ſacra ſunt audienda.

Conc. Chart. 4. cap. 2. & Trid. ſeſſ. 24. c. 4. de ref. & poteſt colligi ex Act. 13. 27. 42. 44. & 15. 21. & 18. 4.

a *Pſal.* 118. 33. 34.
b *Exo.* 16. 30. 30. & 31. 13. 14. 15. & 35. 2.
c *Lev.* 16. 19. & 19. 3. 30. & 20. 2.
d *Deut.* 5. 12. 13. 4.
e *Iſ.* 56. 2. 4. 5. & 58. 13.
f *Jer.* 17. 21. 22. 24. 27.
g *Ezech.* 20. 13. 16. 20. & 22. 8 20. & 23. 38. & 44. 24.

3. *Quomodo Principes ad Eccleſiæ Præſidibus opitulandum hortandi ſint.*

Monendi vero, & hortandi ſunt Principes, & Magiſtratus, ut in iis maxime, quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, Eccleſiæ Præſides auctoritate ſua juvent, jubeantque, populum Sacerdotum Præceptis obtemperare. Quod autem ad hujus Præcepti explanationem attinet, danda eſt opera, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc Præceptum cum cæteris conveniat, quibuſve differat ab iis. Hoc enim pacto cauſam illi, rationemque cognoſcent, quare non Sabbatum, ſed diem Dominicum colamus, ſanctumque habeamus.

Exod. 16. 20. 31 Trid. Syn. ſeſſ. ult. decr. de ref. c. 4. vide item 20. nos ad fidem, & c. Cum ad verum & c. fin. & multa alia diſt. 96 Inde etiam factum eſt, ut pii Principes legibus fidē tutati ſint, ut patet cod. de ſū. Trin. & fid. Cathol. & cod. de Haret.

4. *Qua ratione hoc Præceptum a cæteris Decalogi Legibus diſcrepet.*

Certa igitur illa differentia videtur, quod reliqua Decalogi Præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque ulla ratione immutari poſſunt. Quo factum eſt, ut, quamvis Lex Moyſis abrogata ſit, omnia tamen Præcepta, quæ duabus Tabulis continentur, populus Chriſtianus ſervet. Quod ideo fit, non quia Moyſes ita juſſerit, ſed quod naturæ conveniunt, cujus vi ad illa ſervanda homines impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu Præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad cæremonias pertinet; neque naturale eſt; quoniam non a natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, ut illo

Decalogi omnia Præcepta ſunt naturalia, excepto Præcepto de Sabbati obſervatione.

D. Aug. ep. 119. ad Jan. c. 12. D. Th. in 2. 2. q. 122. art. 4.

Etiam ante Legem Moyſi datam Præceptum colendi Sabbatum fuit.

die potius, quam alio externum Deo cultum tribuamus; ſed ex eo tempore, quo populus Iſraeliticus a Pharaonis ſervitute eſt liberatus, diem Sabbati coluit.

5. Tempore mortis Chriſti Legis cæremoniis ſublatis, etiam Sabbatum, qua parte fuit cæremoniale, ſublatum eſt.

Rom. 3. 20. 21. 27. 28. & 4. 5. 6. 7. 8. ad Gal. & Heb. fere per totum. Act. 15. 28. 29. D. Th. 1. 2. qu. 103. a. 3. & 4.

Tempus autem, quo Sabbati cultus tollendus erat, illud idem eſt, quo cæteri Hebraici cultus, cæremoniæque antiquandæ erant, morte ſcilicet Chriſti. Nam, cum illæ cæremoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud utique neceſſe erat, ut (*a*) lucis, ac (*b*) veritatis, quæ Jeſus Chriſtus eſt, adventu removerentur. Qua de re S. Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cum Moſaici ritus cultores reprehenderet: (*c*) *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos; timeo vos, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis:* in quam etiam ſententiam ſcripſit ad (*d*) Coloſſenſes. Et hæc de differentia.

a *Jo.* 1. 5. & 3. 12.
b *Jo.* 17. & 14. 6.
c *Gal.* 4. 10. 15.
d *Col.* 2. 16. 17.

6. Quo pacto tertium hoc Præceptum cum reliquis novem conſentiat.

D. Th. in 2. 2. q. 122. art. 4.

Convenit autem hoc Præceptum cum reliquis, non ritu, & cæremoniis, ſed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque jus attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc Præcepto exprimitur, a naturæ jure exiſtit; cum illud natura comparatum ſit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, verſemur, cujus rei argumento eſt, quod apud omnes nationes ſtatas quaſdam ferias, eaſque publicas fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac divinis obeundis erant conſecratæ. Eſt enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus neceſſariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, ſomno, & aliis hujuſmodi rebus: & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſe ſe reficeret. Atque ita, cum aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res divinæ colantur, cultuſque Deo debitus tribuatur, hoc ſane ad morum Præcepta pertinet.

7. Diem Dominicum pro die Sabbati Apoſtoli colendum ordinaverunt.

Quam ob cauſam Apoſtoli ex illis ſeptem diebus, eum, qui primus eſt, ad divinum cultum conſecrare ſtatuerunt, quem & diem Dominicum dixere. Nam & S. Joannes in (*e*) Apocalyſi Dominici diei meminit; & (*f*) Apoſtolus per unam Sabbati, quæ eſt dies Dominicus, ut S. Chryſoſtomus

e *Apoc.* 1. 10.
f 1. *Cor.* 16. 2. *Actor.* 20. 7.

mus interpretatur, Collectas fieri jubet: ut intelligamus, jam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Jam vero, ut sciant Fideles, quid eo die agere, a quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est, ut Parochus totum Præceptum, quod in quatuor partes recte distribui potest; ad verbum diligenter interpretetur.

Chrysost. hom. 13. in 1. Cor. c. Apost. Can. 67. Ignat. epist ad Magnes. Just. apol. 2. Tert. in apol. c. 16. & de cor. mil. c. 3. & de idol. cap. 14. Cypr. ep. 33. & 59. Clem. Alex. l. 2. Strō. Orig. ho. 7. in Exod. & alii. D. Th. in 1. 2. qu. 100. art. 7. ad 5.

8. *Quid verbo, Memento, hic generatim præscribatur.*

Itaque primum generatim proponat, quid iis verbis præscribatur, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Ob eam vero causam initio Præcepti verbum illud, *Memento*, apposite additum est, quod hujus diei cultus ad cæremonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cum naturæ Lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit.

Præterea fideles docendi sunt, ex iis verbis modum, & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus: quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit, ejusmodi opera efficiamus necesse est, quæ neque Dei judicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, (*a*) in singultum sint, & in scrupulum cordis.

Omnes dies piis operibus sunt transigendi.

a 1. Reg. 25. 31.

Postremo id docemur, quod certe animadvertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos hujus Præcepti capiat oblivio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio, quibus plerunque ab hujus diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed jam ad id veniamus, quod Sabbati significatione demonstratur.

Nulla occasione a Sabbati sanctificatione abstinendum est.

9. *Quid* Sabbatum, & Sabbatizare *in sacris Litteris, denotet.*

Sabbatum Hebraicum nomen, si Latine interpretaris, cessatio dicitur: *Sabbatizare* propterea cessare, & requiescere Latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut Sabbati nomine dies septimus diceretur; (*b*) quoniam, absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit: ita hunc diem (*c*) in Exodo Dominus vocat. Postea vero non solum septimus hic dies, sed ob ejus dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est: in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam dixit, (*d*) *jejuno bis in Sabbato*. Atque hoc quidem de Sabbati significatione.

Hier. in interpr. nom. Heb. a verbo Scabbath, id, quievit, vel cessavit.

b *Gen. 2. 3.*

c *Exod. 20. 12. & 31. 7. Deut. 5. 14.*

d *Luca 18. 12*

10. *Quo-*

10. *Quomodo fideles Sabbatum sanctificare dicantur.*

Sanctificatio autem Sabbati sacris in Literis cessatio est, quæ fit a corporis laboribus, & a negotiis; ut aperte ostendunt hæc, quæ sequuntur, Præcepti verba: *Non facies in eo quicquam operis*. Neque vero id solum significat, (aliter enim
Deut. 5. 12. satis fuisset dicere, ut est in Deuteronomio, *Observa diem Sabbati*) sed cum eodem in loco addatur, *Ut sanctifices eum*, hoc verbo ostenditur, Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, ac sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem Sabbati tum plene, & perfecte celebramus, cum pietatis, & religionis officia Deo præstamus: hocque plane
a Is. 58. 6. 13. Sabbatum est, quod (*a*) Isaias delicatum appellat, quoniam dies festi sunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic, sanctoque Sabbati cultui mi-
b Is. 58. 6. 7. sericordiæ adjungantur opera, certe maxima sunt (*b*) & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur.

11. *Quæ sit germana superiorum verborum sententia.*

D. Th. in 2. 2. qu. 122. art. 4. ad. 3. Itaque verus, ac proprius hujus Præcepti sensus eo spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore a negotiis, corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac veneretur.

12. *Quid altera Præcepti parte demonstretur.*

Altera vero Præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dedicatum esse. Nam ita scriptum est: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est*. Quæ verba ad eam sententiam referuntur, ut Sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus signum esse quietis Domini.

13. *Cur Judæis expedierit certum diem, eumque septimum ad religionis officia præscribere.*

Hic vero dies divino cultui dicatus est, quia rudi Populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo deligendi, ne forte Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus
c Exod. 31. 13. d Ezech. 20. 12. est, quæ quidem res plena mysterii est. Quare Dominus (*c*) in Exodo, & apud (*d*) Ezechielem signum vocat. *Videte itaque*, ille inquit, *ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

14. *Qua-*

14. *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

Itaque signum fuit, quod indicabat, homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam videamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem, & religionem homines colere debeant.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ hujus admirandæ universitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Ægyptiacæ servitutis jugo solutos, ac liberatos esse meminissent. Id quod Dominus ostendit illis verbis (a) *Memento, quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati.* Est signum item tum spiritualis, tum cœlestis Sabbati.

Vide Aug. Ep. 119. c. 12. Hieron. l. 15. in Is. c. 56. & l. 16. in cap. 58. & in Ezech. 13. c. 44 D. Th. in 1. 2. q. 110. art. 4. ad secundum, & in 2. 2. q. 122. ar. 4. Dam. l. 4. de orth. fid. cap. 24.

a *Deut. 5. 15.*

15. *Quid sit Spirituale Populi Christiani Sabbatum.*

Spirituale autem Sabbatum in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum cum (b) vetus homo (c) Christo consepultus ad vitam renovatur, atque iis in actionibus, quæ Christianæ pietati conveniunt, studiose se exercet. Debent enim, qui (d) aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis, in omni bonitate, justitia, & veritate ambulare, (e) neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

Aug: sup. Gen. ad lit. lib. 4. c. 12 & Ep. 119. cap. 11.
b *Rom. 6. 6. Ephe. 4. 22.*
c *Rom. 6. 4.*
d *Eph. 5. 7.*
e *Ibidem 11.*

16. *Quod sit Beatis etiam suum Sabbatum.*

Cœleste vero Sabbatum est, ut ait D. Cyrillus eum locum Apostoli tractans, (f) *Relinquitur ergo Sabbatismus Populo Dei*, illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud, (g) *Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, sed erit ibi semita, & via sancta vocabitur: (h)* omnia enim bona mens Sanctorum in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his verbis, & a Pastore incitandi: (i) *Festinemus ingredi in illam requiem.*

Cyril. lib. 4. in Joannem c. 51.
f *Hebr. 4. 9.*
g *Isa. 35. 8. 9.*
h *Sap. 7.*
i *Heb. 4. 11.*

17. *Judæis alii dies, quam septimus, fuere festivi.*

Præter diem septimum habebat Populus Judæus alios etiam festos, & sacros dies (k) Divina Lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur.

18. *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum divino cultui consecrarint.*

Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei Sabbati cultus, & celebri-

K *Exodi 12. 22. & 34.*
Vide Cyril. lib. 17. de Ador. in spir. & verit.

Gregor. Naz. ora. 43. Dam. lib. 4. c. 24. Leo Epist. 81. ad Dioscor. Gen. 1. 3. Marci 16. 2. Apoc. 1. 10. Gen. 1. 3.

celebritas in Dominicum transferretur diem. Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, Resurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem vita nostra revocata est; unde & Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Solemnem præterea hunc diem esse in sacris Literis animadvertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quodque (*a*) Spiritus Sanctus Discipulis datus est.

a *Act.* 2. 2.

19. *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

Vide cap. Pronunciandum. de consf. dist. 3. & c. Conquestus de feriis. Quomodo autem hæc festa a traditione Apostolica emanarint, colligi potest ex Act. 20. 16. & 1. Cor. 16. Can. Apost. Can. 7.

Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus, Apostoli, & sancti Patres nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt: deinde, qui sanctissimæ Virgini Matri, tum vero Apostolis, Martyribus, cæterisque Sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem Fidelis Populus incitatur.

20. *Quomodo ex hoc Præcepto ad otium fugiendum Fideles incitentur.*

Et quoniam ad hoc Præceptum servandum magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est, *Sex diebus operaberis, septimus autem dies Sabbatum Domini Dei tui est;* Parochus debet illam partem diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, Fideles hortandos esse, ne otiosi, & desides vitam traducant; sed potius Apostolicæ vocis memores, (*b*) negotium suum quisque agat, (*c*) & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc Præcepto illud Dominus jubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadæ diebus fieri, agive oporteat, in diem festum rejiciatur; atque ita animus a rerum divinarum cura, studioque avocetur.

b 1. *Thess.* 4. 11.
c *Eph.* 4. 28. 2. *Thess.* 3. 10.

21. *Quid maxime diebus festis agere sit probibitum.*

Aug. Tract. 3. in Joan. & in Psalm. 32. D. Th. 2. 2. qu. 122. art. 4. vide supra Section. 11.

Tertia deinde Præcepti pars explicanda est, quæ quodammodo describit, qua ratione Sabbati diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibeamur. Quare inquit Dominus: *Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.* Quibus verbis ad id primum

mum instituimur, ut, quæcunque divinum cultum impedire possunt, omnino vitemus. Facile enim perspici potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis Præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata Fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum a divinarum rerum studio avocant, sed nos a Dei amore prorsus sejungunt.

22. *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur, Sabbato non interdicuntur.*

Neque tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad divinum cultum attinent, etiamsi servilia sint; ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis. Ideoque a Domino dictum est, (*a*) Sacerdotes in templo Sabbatum violare, & sine crimine esse.

D. Th. loco supra citato.

a *Matt.* 12. 5. *Levit.* 24. 8. *Num.* 18. 9. *Joan.* 7. 22. 23.

23. *Quædam etiam servilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quarum jactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quæ facile Parochus apud sanctos (*b*) Matthæum, & (*c*) Joannem observabit.

Multa licent in diebus festis, vide cap. licet, de feriis, & cap. Conquestus eod. in fin.

b *Matth.* 1. 2. 3. 4. 5. *Marc.* 3. 4. *Luca* 6. 34.

c *Joan.* 5. 8.

24. *Cur jumenta quiescere Dominus voluerit.*

Sed, ut nulla res prætermitteretur, cujus actione hic Sabbati cultus impediretur, facta est jumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quominus Sabbatum diem colant. Si enim die Sabbati alicujus operis actioni jumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui jumentum agat, itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adjuvat. Eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque jumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque hujus Præcepti Lex eo etiam spectat, ut, si jumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eo certe magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eo, quorum opera, atque industria utuntur.

Servi, & ancillæ die festo non sunt a cultu Dei avocandi.

25. *Quibus præcipue in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

Neque vero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero ejusmo-

Missa die festo integre audienda. Conc. Agathen. c. 47. & de cons. dis. 1 cap. Missas. item Concil. Aurel. can 28. ibid. cap. Cum ad celebrãdas.

ejufmodi funt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco fincera, piaque animi attentione facrofanctæ Miffæ facrificio interfimus; divina Ecclefiæ Sacramenta, quæ ad falutem noftram inftituta funt, ad animæ vulnerum curationem crebro adhibeamus.

Pænitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum diebus festis frequentandū. Aug. de Eccle. dogm. cap. 53. & habetur de conf. dist. 2. c. Quotidie.

Nihil vero eft, quod opportunius, aut melius Chriftianis hominibus fieri poffit, quam fi peccata fua Sacerdotibus fæpe confiteantur. Ad quam rem perficiendam poterit Parochus Populum adhortari, fumpta hujus probandæ rei ratione, & copia ex iis, quæ de Pœnitentiæ Sacramento fuo loco tradita, & præcepta funt. Neque folum ad hoc Sacramentum Populum excitabit, fed fedulo etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, ut facrofanctum Euchariftiæ Sacramentum crebro percipiant.

Concio frequentanda. Justin. Apol. 2. ex Act. 20. Indignum est Christi verba contemnere. Aug. lib. 50. Homil. 26. & habetur in qu. 2. c. interroga. Pietatis opera diebus potissimum festis exercenda. a Jacob. 1. 27.

Attente præterea, diligenterque facra Concio Fidelibus audienda eft. Nihil enim minus ferendum eft, neque tam profecto indignum, quam Chrifti verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, & ftudium Fidelium in precibus, divinifque laudibus frequens effe debet, præcipuaque eorundem cura; ut, quæ ad Chriftianæ vitæ inftitutionem pertinent, ea diligenter addifcant, feduloque fe exerceant in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemofynam tribuendo, ægros homines vifitando, mœrentes, quique dolore afflicti jacent, pie confolando. Nam, ut eft apud fanctum Jacobum, (a) *religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eft, vifitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum*. Ex his, quæ dicta funt, facile erit colligere, quæ contra hujus præcepti regulam committuntur.

26. *Cur neceffe fuerit certos quofdam dies divino cultui deputare.*

Legant ad hoc argumentum de conf. dist. 2. & titulum de feriis in Decreto. Ignat. in Epi. ad Philippens. Leo ser. 2. de Quadra. Augu. ser. 25. de Tempore.

Parochi vero officium in eo item effe debet, ut certos quofdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta fumat, quibus Populo illud maxime perfuadeatur, ut hujus Præcepti legem fummo ftudio, accurataque diligentia fervet. Ad hoc plurimum valet, ut populus fcilicet intelligat, ac plane perfpiciat, quam juftum ac rationi confentaneum fit, nos certos quofdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus, Dominumque noftrum, a quo fumma, & innumerabilia beneficia accepimus, agnofcamus, colamus, ac veneremur. Si enim juffiffet, nos quotidie religionis cultum fibi tribuere, nonne pro fuis erga nos beneficiis, quæ maxi-

maxima, & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo ejus dicto audientes essemus? Nunc vero, paucis ad ejus cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in ejus officii functione simus, quod sine gravissima culpa prætermittere non possumus.

27. *Quæ utilitas ad eos redeat, qui sedulo huic Præcepto obtemperaverint.*

Demonstret deinde Parochus, quanta hujus Præcepti virtus sit, cum ii, qui illud recte servaverint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei majestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: &, Exod. 23. 17. & Deut. 16. 16. Concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quæ ad aures nostras eorum opera pervenit, qui de rebus divinis pie, sancteque concionantur: tum in altaris Sacrificio præsentem Christum Dominum adoramus. Et his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc Præceptum servant diligenter.

28. *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc Legem omnino neglexerint.*

Qui vero hanc Legem omnino negligunt, ii, cum Deo; (*a*) & Ecclesiæ non obediant, neque ejus Præceptum audiant, & Dei, & sanctarum Legum hostes sunt. Quod animadverti potest ex eo, quod Præceptum hoc ejusmodi est, ut nullo labore servari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos ejus causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis, a terrenis curis liberos esse jubeat, magnæ temeritatis indicium est, hujus Præcepti Legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, ut ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pretium erit, sæpe illud verbum, *Memento*, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.

a Matt. 18. 17. Luca 10. 16. Joan. 20. 21. Heb. 13. 17.

Num. 15. 32. & seq.

DE
QUARTO PRÆCEPTO.

CAPUT V.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1. *Quæ ſit hujus Præcepti dignitas, & quomodo cum ſuperioribus conveniat.*

In præceptis primæ Tabulæ magna dignitas, ſed in ſecundæ Tabulæ Præceptis eſt magna neceſſitas. vide D. Aug. in Pſ. 32. conc. 1.

Um in ſuperioribus Præceptis ſumma ſit vis, & dignitas, merito quæ nunc perſequimur, quia maxime neceſſaria ſunt, proximum locum obtinent. Nam illa (a) finem, qui Deus eſt, continuo ſpectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etſi longius progreſſa, ad Deum, ideſt, illud extremum (b) cujus gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem (c) Chriſtus Dominus Præcepta illa duo de diligendo Deo, & proximo ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici vix poteſt, quantas habeat utilitates; cum & ſuos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præſtantes, & ſit tanquam ſignum, ex quo primi Præcepti obedientia & cultus elucet. (d) *Qui non diligit*, inquit Divus Joannes, *fratrem ſuum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere?* Ad eundem modum, ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non veneramur, & colimus, cum nobis in conſpectu fere ſemper ſint; Deo, (e) ſummo parenti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? Ex quo perſpicuum eſt, utraque Præcepta inter ſe congruere.

a 1. *Tim.* 1. 5.
b D. *Aug. lib.* 3. *de doctrina Chr. c.* 10. & *lib.* 50. *Hom. Hom.* 38. 39.
c *Matt.* 22. 39. *Mar.* 12. 13.
d 1. *Joan.* 4. 20.
Signum dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.
e *Malach.* 1. 6.

2. *Quam late pateat hujus Præcepti vis, & quantum parentes ex hoc Præcepto adjuventur.*

Parentis nomen cum late pateat, fit ut iſtud Præceptum ad plures extendatur.

Hujus autem Præcepti uſus latiſſime patet; nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, (f) vel poteſtatis, vel (g) dignitatis, vel (h) utilitatis, vel præſtantis alicujus muneris, &

f 4. *Reg.* 5. 13.
g 1. *Cor.* 4. 15.
h *Eccl.* 4. 10.

ris, & officii nomine. Parentum præterea, majorumque omnium laborem levat: cum enim id in primis curent, ut quos habent in sua potestate, ii recte, & divinæ legi convenienter vivant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. Quod ut præstare possimus, necesse est nosse quandam differentiam, quæ est inter Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.

3. *Præceptorum Legis in duas Tabulas quorsum facta sit distinctio.*

Ergo hæc primum a Parocho sunt explicanda, idque in primis moneat, (a) Divina Decalogi Præcepta fuisse in duabus Tabulis incisa: in quarum altera, quemadmodum a sanctis (b) Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ jam sunt exposita: reliqua vero in alteram Tabulam erant inclusa. Atque hæc nobis perapposita fuit descriptio, ut Præceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nam quicquid in sacris Literis Divina Lege jubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero: aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria Præcepta docent: quod vero ad hominum conjunctionem, & societatem pertinet, id reliquis septem Præceptis continetur. Quocirca non sine causa ejusmodi facta est distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram Tabulam Præcepta referantur.

Prima, & secunda Tabula differentia latius exponitur.

a Exod. 24. 12. & 31. 18. Deut. 4. 13. & 5. 22. & 9. 9. 10.

b Clem. Alex. lib. 6. stromatum. Mag. in 3. dist. 37. Alex. de Ales 3. p. q. 29. mem. 2. art. 3.

4. *Quomodo charitas erga Deum tribus primis Præceptis, & charitas erga proximum cæteris contineatur, & quæ sit inter utraque differentia.*

Nam superioribus tribus Præceptis, de quibus dictum est, quasi subjecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum; cæteris vero proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant.

Vide Aug. in Ps. 32. con. 1. & D. Thom. in 2. 2. qu. 122. art. 1. & 2.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet; Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est. Charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reveremur, id ea re maxime faciendum est, quodeorum procreator est Deus, eosque aliis præesse voluit, quorum opera cæteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor

Deus per se amandus Bernard in lib. de Diligendo Deo

Quomodo omnes homines propter Deum diligendi. Aug lib. 3. de doctrina Christi c. 129. & lib. 4. Conf. c. 9. 10. 11. 12.

auctor sit, ut ejusmodi personas vereamur, idcirco id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur. Ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus haberi videatur. Sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de observantia in superiores agitur, (*a*) *Qui recipit vos, me recipit*, & Apostolus in Epistola ad Ephesios, servos instituens, (*b*) *Servi*, inquit, *obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi.*

a Matt. 10. 40.
b Eph. 6. 5. idem habetur 1. Pet. 2. 18.

Augeri charitas in infinitum potest. D. Aug. super Psal. 62. & D. Thom. in 2. 2. q. 24. art. 7. & 8. & confirmatur ex Apost. Phil. 3.

5. *Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas vero proximi suis finibus circumscribatur.*

Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quem amor augeri infinite potest: propterea que nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior necesse est, quem ejus jussu (*c*) ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur (*d*) Jubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos, quod si quis eos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit (*e*) *Si quis venit ad me*, inquit Dominus, *& non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*; in quam sententiam etiam dictum est, (*f*) *Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos*: cum quidam primum humare patrem vellet, postea Christum sequi. Cujus rei dilucidior illa apud sanctum Matthæum explicatio est: (*g*) *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus.*

c Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Marc. 12. 30. Luca 1. 27.
d Lev. 19. 18. Matt. 22. 30.
Deus, & proximus nequaquam pari amore diligendi, vide D. Thom. in 2. 2. q. 26. art. 2.
e Luca 14. 26.
f Matt. 8. 22. Luca 9. 60.
g Matt. 10. 37.

6. *Quomodo parentes sint amandi, quaque ex causa illis subinde non obtemperandum sit.*

Secundum Deum parentes diligendi, & colendi sunt. vide D. Th. in 2. 2. q. 101. a. 4.

Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes vehementer amandi, observandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, (*h*) qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cœlestem, sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur. Quod si interdum parentum jussa Dei præceptis repugnent, non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei voluntatem anteferre debeant, divinæ illius sententiæ memores, (*i*) *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

h Deut. 32. 6. Isa. 63. 16 & 64. 8. Hier. 31. 9. Mach. 2. 10.
Parentibus filii quando teneantur non obedire.
i Act. 5. 19.

7. Quid

7. *Quid in hujus Præcepti sententia proprie Honorandi vox denotet.*

Quibus rebus expositis, Parochus verba Præcepti interpretabitur, atque illud primum, *Honorare* quid sit. Est enim de aliquo honorifice sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia conjuncta sunt, amor, observantia, obedientia, & cultus. Scite autem in Lege posita est *Honoris* vox, non amoris, aut metus, etiamsi valde amandi, ac metuendi parentes sint. Etenim qui amat, non semper observat, & veneratur; qui metuit, non semper diligit: quem vero aliquis ex animo honorat, item amat, & veretur. Hæc cum Parochus explicaverit, tum aget de patribus, quique sint ii, qui vocentur hoc nomine.

Honorare quid sit. Vide D. Th. in 1. 2. qu. 122. art. 5. & quæst. 63. art. 3. Arist. in 1. Eth. ca. 6. Cur hic Honorandi verbum positum sit, D. Th. in 1. 2. q. 122. art. 5. ad 3.

8. *Quinam Patris nomine hic intelligantur.*

Nam, etsi de iis præcipue patribus Lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti Lex videtur, quemadmodum ex pluribus divinæ Scripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris Literis (quod antea attigimus) quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesiæ Præsides & Pastores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat: qui ad Corinthios scribens, (*a*) *Non*, inquit, *ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo; nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui*, & in Ecclesiastico scriptum est: (*b*) *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.*

Primo dicuntur patres secundum carnem.

Secundo Ecclesiæ Præsides & Sacerdotes

a 1. *Cor.* 4. 14. *Jud.* 17. 10. & 18. 19. 4. *Reg.* 2. 12. 13. & 6. 21. 13. 14. *Isa.* 22. 21. *Psal.* 44. 17. b *Eccl.* 44. 1.

Deinde ii, quibus aut Imperium, aut Magistratus, aut potestas commissa est, qui Rempublicam gubernant, Patres appellantur. (*c*) Sic Naaman a famulis Pater vocabatur.

Tertio Magistratus.

c 4. *Reg.* 5. 15. 1. *Reg* 24. 12.

Præterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, sapientiæque alii commendantur: cujusmodi sunt tutores, & curatores, pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Eliisæum filii Prophetarum patrem vocabant.

Quarto tutores, pædagogi, & magistri. 1. *Mach.* 2. 65.

Postremo patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi Præceptis maximum sit, ut doceat, patres, cujuscunque sint generis, præsertim vero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos, de quibus divina Lex præcipue loquitur.

Quinto grandævi. Lev. 19. 32. *Sap.* 2. 10. & 4. 6.

9. *Cur*

9. *Cur parentibus secundum carnem Christianorum filii præcipuum honorem impendere debeant.*

Patres secundum carnem sunt Dei simulacra, quod nostri sint alterũ principium. D.Th. in 2. 2. q.101. art.2. *Matribus quãta filii debeãt, vide Tob. 3. 4. & Eccl. 7. 29. & 2. 30 Malach. 7. 27.*

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in iisque ortus nostri imaginem intuemur, ab iis nobis vita data est, iis Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret, ab iis ad Sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem, & sanctitatem eruditi sumus. Doceat vero Parochus, merito nomen matris in hoc Præcepto expressum, ut ejus beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, quantaque solicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore, & dolore pepererit, ac educarit.

10. *Quibus rationibus bonore afficiantur carnales parentes.*

Primus modus quo parentes debent honorari.

Porro ità observandi parentes sunt, ut, quem eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur: quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos sint ita affecti, ut nullum laborem, nullam contentionem, nulla pericula nostri causa refugiant; nihilque illis accidere possit jucundius, quam ut filiis charos se esse sentiant, quos maxime diligunt. Joseph, (*a*) cum in Ægypto honore, & amplitudine Regi esset proximus, (*b*) patrem, qui in Ægyptum venerat, honorifice excepit: & (*c*) Salomon matri advenienti assurrexit, eamque veneratus in regio solio ad dexteram collocavit.

a *Gen.* 45. 37. b *Gen.* 46. 29. & 47. 7. c 3. *Reg.* 2. 19.

Pro eis Deus orandus.

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. Nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene, & feliciter omnia eveniant, ut in maxima gratia, & honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac Sanctis, qui in cœlis sunt, commendatissimi sint.

Eorum voluntati standum est.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus. Cujus rei suasor Salomon, (*d*) *Audi*, inquit, *fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo*: cujusmodi sunt etiam divi Pauli cohortationes, (*e*) *Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est:* item, (*f*) *Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino*, & sanctissimorum hominum exemplis confirmatur: etenim (*g*) Isaac, cum a patre ad sacrificium vinciretur, modeste ac sine recusatione paruit: & (*h*) Re-

d *Prov.* 1. 8. *vide itẽ Eccl.* 3. *fere per totum.* e *Eph.* 6. 1. f *Col.* 3. 20. g *Gen.* 22. 8.

(*a*) Rechabitæ, ne a patris consilio unquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

a Jer. 35. 6. 7. 8.

Item parentes honoramus, cum eorum recte facta, moresque imitamur: iis enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quam simillimi. Item parentes honoramus, quorum consilia non modo exquirimus, verum etiam sequimur.

Parentes studiose imitãdi.

11. *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subveniendum, & maxime in mortis periculo.*

Item, quibus subvenimus, ea impertientes, quæ victus, cultusque desiderat. Quod Christi testimonio comprobatur, qui (*b*) Pharisæorum impietatem redarguens, *Quare & vos*, inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem: &, qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificavit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

Quomodo subveniendum parentibus, vide apud Bas. in Homil. de Honore parentum. & in Hexam. Ho. 9.

Item Ambros. lib. 5. Hexam. c. 16. Conc. Gang. can. 16. & c. Est probanda. & c. Ceterũ, & c. Pasce, dist. 86. vide item D. Thom 2. 2. qu. 101. art. 2. & 4.

b Matt. 15. 4. 5. Hier. in lib. 2. comment. in Matth. D. Aug. lib. 1. q. Evang. c. 14.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose ægrotant. Danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum Confessionem attinet, vel ad reliqua Sacramenta, quæ a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat; idque nobis curæ sit, ut pii, religiosique homines eos crebro invisant, qui vel imbecillos consilio, & confirment juvent, vel optime animatos ad spem erigant immortalitatis, ut, cum mentem a rebus humanis excitarint, totam conjiciant in Deum. Sic fiet, ut fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modo non pertimescendam, cum necessaria sit, sed cum aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant.

12. *Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

Postremo vel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus, si exequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus, si justa, & sacrificia anniversaria curamus, si quæ ab iis legata sunt, diligenter persolvimus.

Vide Gen. cap. 25. & 35. & 50 per totum.

13. *Quo pacto Episcopi, & Sacerdotes sint honorandi.*

Honorandi autem sunt non modo ii, ex quibus nati sumus, verum etiam alii, qui Patres appellantur, ut Episcopi, & Sacerdotes, ut Reges, ut Principes, ut Magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut se-

Patres honore, & officio sunt Episcopi, Pastores, & Sacerdotes.

nes, & cæteri hujusmodi. Digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & aliis Pastoribus ita scriptum est: (a) *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici bonore digni babeantur, maxime qui laborant in verbo, & doctrina*. Jam vero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud benevolentiæ testimonium tribuit: (b) *Testimonium enim perbibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mibi*.

a 1.*Tim*. 5. 17. *vide Amb. in comm. in eum locum*.

b *Gal*.4.15.

Sacerdotibus suppeditanda sunt ad victum necessaria.

14. *Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant*.

Quin etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur. Quare Apostolus, (c) *Quis*, inquit, *militat suis stipendiis unquam?* & in Ecclesiastico scriptum est; (d) *Honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachiis: da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis*. Illis etiam obtemperandum esse docet Apostolus; (e) *Obedite*, inquit, *Præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Quin potius a Christo Domino præceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat: (f) *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi: omnia ergo, quæcunque dixerint vobis, servate, & facite; secundum opera vero eorum nolite facere; dicunt enim, & non faciunt*.

c 1.*Cor*.9.7.
d *Ecc*.7.33.34 *Math*. 10. 10. & 22. 13. *Luca* 10.1. 1.*Tim*.5.18. *Levit*.27.3.32 *Num*.18.21. *Deut*. 12. 6. & 14.23. *Conc. Aurel. Is c*.17.*Later. cap*. 53. *Trident. Syn. sess*. 25.*c*.13.
e *Heb*.13.17.
f *Matt*.23.2.3.

15. *Magistratibus Politicis bonorem deferendum ostenditur*.

Magistratus Politici.

Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, & reliquis, quorum potestati subjicimur, dicendum est. Iis vero quod honoris, cultus, observantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad (g) Romanos late explicat: (h) pro quibus etiam orandum esse monet: & divus Petrus, (i) *Subjecti*, inquit, *estote omni bumanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis*. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei Providentiam veneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, (k) quibusque utitur tanquam potestatis suæ ministris.

g *Rom*.1.2.13. *Sap*.6.2.3.4. *Tit* 3 1.
h 1.*Tim* 2,2.
i 1. *Pet*.2.13

K *Vide Isa*. 10. 5.6.& 45. 1.2. *Jer*. 27.6 7. *Ezec*.29.18.19

16. *Cur Magistratibus Politicis etiam improbis sit obtemperandum, & quando non sit*.

Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed divinam auctoritatem, quæ in illis est,

eſt, reveremur: ut, quod permirum fortaſſe videtur, quamvis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamvis implacabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non peroffícioſe obſervemus. Nam & (*a*) Davidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei tamen eſſet offenſior: quod innuit illis verbis: (*b*) *Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus.*

a 1. Reg. 17. 18 19.

b Pſ. 119. 7.

At vero, ſi quid improbe, ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex injuſtitia, atque animi perverſitate agant, omnino non ſunt audiendi. Ubi hæc Parochus ſingillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam præmium, quamque conſentaneum iis propoſitum ſit, qui divino huic Præcepto obediunt.

17. *Quod præmium obedientiæ in parentes divinitus ſit propoſitum.*

Nam in eo fructus eſt maximus, ut diu vivant: propterea quod digni ſunt, qui beneficio quam diutiſſime perfruantur, cujus memoriam perpetuo conſervant. Cum igitur qui parentes colunt, iis gratiam referant, a quibus lucis, & vitæ uſuram habent, jure, & merito vitam ad ſummam ſenectutem perducunt. Tum adjungenda eſt divinæ promiſſionis illuſtris explanatio: neque enim ſolum ſempiternæ, ac beatæ, ſed hujus etiam, quam in terris agimus, vitæ uſus promittitur. Cujus ſententiæ interpres eſt D. Paulus, cum inquit: (*c*) *Pietas ad omnia utilis eſt, habens promiſſionem vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.*

Cur filii parentibus morigeri diu vivant. D. Tho. in 2. 2. q. 122. a. 5. ad 4

Utriuſque vitę felix uſus promittitur.

c 1. Tim. 4. 8.

18. *Diuturnæ vitæ promiſſio quanti hic facienda ſit.*

Nec vero hæc merces aut exigua eſt, aut contemnenda, etiam ſi ſanctiſſimis viris, ut (*d*) Job, ut (*e*) Davidi, ut (*f*) Paulo, mors fuerit optabilis; & ærumnoſis, ac miſeris hominibus vitæ propagatio ſit injucunda. Nam illorum verborum adjunctio, *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, non modo temporis diuturnitatem ad vivendum, ſed otium, quietem, incolumitatem ad bene vivendum pollicetur. Nam in Deuteronomio non ſolum inquit, (*g*) *Ut longo vivas tempore;* ſed illud etiam addit, *Ut bene ſit tibi*: quod deinde ab (*h*) Apoſtolo repetitum eſt.

d Job. 3. 3. & 10. 1.

e Pſal. 119. 5.

f Philip. 1. 23.

g Deut. 5. 16.

h Eph. 6. 3.

19. *Quomodo qui parentes honorant, etiamſi cito moriuntur, hujus Præcepti præmium capiant.*

Hæc autem bona iis ſuppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat. Aliter enim divini promiſſi fides, & conſtantia non erit, cum interdum qui majorem pietatem

Pręmium hic promiſſum non tam in diuturnitate, quam in incolumitate vita eſt repoſitum.

 paren-

parentibus præstiterunt, iis vita brevior sit. Quibus id quidem contingit, vel quod iis optime consulitur, qui prius e vita excedunt, quam a virtutis, & officii religione discedant: (a) rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendet, e corporibus evocantur, ut communium temporum acerbitatem evadant. (b) *A facie enim malitiæ*, inquit Propheta, *collectus est justus*. Quod fit ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est majorem in modum, cum bonis viris immatura mors accidit.

Sap.4.11.

b *Isa. 57. 1.*
Cum boni viri immatura morte tolluntur, superstitibus supervenire solent plagæ.

20. *Quibus pœnis ii afficiuntur, qui hujus Præcepti prævaricatores existunt.*

Ingrati filii graviter puniendi.

Ac quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt, officii merces, & fructus est a Deo propositus: sic ingrati, & impii filii gravissimis pœnis reservantur. Scriptum est enim, (c) *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*: &, (d) *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est, & infelix*: & (e) *Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris*: &, (f) *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ*. Qui parentibus injuriam intulerunt, (g) multos fuisse legimus, in quibus ulciscendis Dei iracundia exarsit. Non enim Davidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit (h) Absalon, quem, ob ejus scelus, tribus transfixum hastis punivit.

c *Exod.21.16. Levit.20 9. Matth. 15.4.*
d *Prov. 19.26.*
e *Prov. 20.20.*
f *Prov 30. 17.*
Quali pœna protervi filii digni sint, vide in Deut.21.18 19.
g *Gen.9. 22.& 26.34.& 35. 22.& 49 4.*
h *2.Reg.18.14 15.16.*

De iis vero, qui Sacerdotibus non obtemperant, scriptum est: (i) *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille.*

i *Deut. 17.12.*

21. *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos bonore illo divinitus præscripto reddere possint.*

Quod sit Parentum in filios officiũ, colligi potest ex Gen. 20.19. Exod.12 26.& 13.18. Job 1.5. Prov. 19. 17. Eccle.7.26. Prov.3.24. Eccl. 30. fere per totum.

Et quemadmodum divina Lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi præcepta; ut ad religionem instructi, & parati, Deum sancte,

ſancte, inviolateque venerentur: (*a*) quod a parentibus Suſannæ factum eſſe legimus.

Itaque ſacerdos parentes commoneat, ut ſe liberis magiſtros præbeant virtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis; triaque præſertim declinent, in quibus offendere ſæpe conſueverunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſtolus in Epiſtola ad Coloſſenſes ita præcipit: (*b*) *Patres nolite ad indignationem provocare filios veſtros, ut non puſillo animo fiant.* Nam periculum eſt, ne fracto, abjectoque animo ſint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam ſeveritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulciſci.

a Dan. 13. 3.
Tria parentibus in educatione liberorum vitanda.
Primum.
b Col. 3. 21. Epheſ. 6. 4.

22. *Quomodo parentes erga liberos remiſſi eſſe non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquant, nimis laborare.*

Deinde, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & objurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſæpe enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate depravantur. Quamobrem a diſſoluta indulgentia deterreat exemplo Heli ſummi Sacerdotis, qui, quod in liberos indulgentior fuerat, (*c*) maximo ſupplicio eſt affectus.

Poſtremo, ne, quod fœdiſſimum eſt, in filiorum educatione, ac doctrina, præpoſtera conſilia ineant. Etenim permulti in hac una cogitatione, curaque verſantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, amplumque patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium diſciplinam, ſed ad avaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum exiſtimatione, aut ſalute ſunt ſoliciti, dummodo pecunioſi ſint, & prædivites: quo quid dici, aut cogitari turpius poteſt? Ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam ſua ſcelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad Cœlum ſe duces præbent, ſed ad Inferorum ſupplicia ſempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes inſtituat, eoſque ad (*d*) Tobiæ exemplum, ac ſimilem virtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & ſanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, & obſervantiæ, & obſequii uberrimos fructus capiant.

Secundum.
Heli exemplum nimia parentum indulgentia.
c 1. Reg. 4. 12. & ſeq. ſic & David. 2 Reg. 13. 20. 3 Reg. 1. 6.
Item mater filiorum Zebedæi. Matth. 20. Vide Ambr. l. 5. de fide ad Gratianū c. 3.
Tertium.
Huc referri poſſunt, quæ habentur Eccl. 2. 18. 19. & 5. 12. 14. & 6. 2. 3.
d Tob. 4. per tot.

DE
QUINTO PRÆCEPTO.
CAPUT VI.
Non occides.

1. *Quis sit ejus doctrinæ, quæ hoc Præcepto includitur, fructus, & utilitas.*

a Matt. 5. 9. Homines quãtum ex hoc Præcepto commodi capiant.

Agna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, (*a*) *Quoniam Filii Dei vocabuntur*, Pastores maxime commovere debet, ut hujus Præcepti disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si ejusmodi Præcepti Lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte servetur; quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione conjuncti homines concordiam, & pacem maxime colant.

Deus etiam ante legem homicidium interdixit.
b De quo Gen. 6. & 7 per totum.
c Gen. 9. 5.
d Matt. 5. 22.

Sed quam necesse sit Præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, (*b*) immensa illa universæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. (*c*) *Sanguinem*, inquit, *requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis*. In Evangelio etiam, quo primum veteres Leges a Domino explicatæ sunt, in iis hæc prima est, de qua apud sanctum Matthæum ita scriptum est: (*d*) *Dictum est enim, Non occides:* & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Deus vitæ nostræ hoc Præcepto consuluit.

Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. Si enim ejus vis spectatur, ad vitam cujusque tuendam valet, quoniam iis verbis, *Non occides*, homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, aliisque gravissimis pœnis nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. Ergo ut Præceptum hoc auditu jucundum est: ita ejus peccati cautio, quod Præcepto prohibetur, jucunditatem habere debet.

2. *Quid*

2. Quid hoc Præcepto cum vetetur, tum jubeatur.

Cum autem hujus Legis vim (*a*) Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri vetitum est: alterum, (*b*) quod facere jubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

a Mat. 5. 22. 23. Exod. 21. 12. 13. 14. Levit. 24. 17. b Coloss. 3. 8. 12. Ephe. 4. 16.

3. Licet bestiis vesci, & animalia occidere.

In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint ejusmodi, quæ hac Præcepti Lege non vetentur. Nam (*c*) bestias occidi non est prohibitum; quoniam si illis vesci, a Domino hominibus est concessum, fas item est, illas occidi. Qua de re ita sanctus Augustinus, *Cum audimus*, inquit, *Non occides, non accipimus hoc dictum esse de fructetis, quia nullus est iis sensus, nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.*

Bestiarum cædes non est prohibita. D. Th. in 2. 2. q. 64. a. 1. c Gen. 9. 2. Exod. 12. per tot. & passim. Aug. l. 1. de civ. Dei c. 20. vide eundem de moribus Manich. lib. 2. cap. 13. 14. 15.

4. Licet homines in judicio vel morti adjudicare, vel interimere.

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex Legum præscripto, judicioque in facinorosos homines animadvertunt, & innocentes defendunt. Quo in munere dum juste versantur, non modo ii cædis non sunt rei, sed huic divinæ Legi, qua cædes vetantur, maxime obediunt. Cum enim Legi huic finis is propositus sit, ut hominum vitæ, salutique consulatur; Magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animadversiones eodem spectant, ut, audacia, & injuria suppliciis repressa, tuta sit hominum vita. Quare David, (*d*) *In matutino*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

Aug. epist. 154. ad Public. & habetur 23. qu. 5. cap. De occidend. & in ep. 54. ad Maced. & habetur eadē q. c. Non est iniquitatis; & multa alia ib. Vide item D. Tho. in 2. 2. qu. 64. art. 2. d Ps. 100. 8.

5. Quomodo etiam qui in bello justo occidunt, rei cædis non sint.

Qua ratione ne illi quidem peccant, qui justo bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea ejusmodi cædes, quæ nominatim jussu Dei fiunt. (*e*) Levi filii non peccaverunt, qui uno die tot millia hominum occiderunt: qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: (*f*) *Consecrastis manus vestras hodie Domino.*

Bello justo licere homines occidere, colligitur ex Gen. 14. 15. Exod. 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 15. & 17. 51. Luc 3. 14. e Exod. 32. 29. f Ibid.

6. *Hujus*

6. Hujus præcepti reus non est, qui hominem fortuito casu interimit.

Neque vero hujus Præcepti reus est, qui non sponte, neo meditato, sed fortuito hominem occidit. Qua de re in Deuteronomii libro ita est: *(a) Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri, & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse simpliciter cum eo in sylvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit*, &c. Hæ cædes ejusmodi sunt, quæ, quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur. Quod S. Augustini sententia comprobatur. *Absit enim*, inquit, *ut quæ propter bonum, ac licitum facimus, si quid per hæc præter voluntatem nostram cuiquam mali acciderit, nobis imputetur.*

a Deut. 19.5. *Fortuita cædes culpam nō habet, si in rei honesta, & licita occupatione ea contingat.* Vide dist. 5. ca. Si quid.

Aug. ep. 154. ad Publicol.

7. Quomodo homicidii reus sit, qui casu cædem fecit.

In quo tamen duabus de causis peccari potest: altera, si quis in re injusta occupatus hominem occiderit (exempli causa, si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo gravidam mulierem percutere) *(b)* altera, si non omnibus circumspectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit.

Videatur Trid. Syn. sess. 14. Decr. de Reform. [illegible]

Exod. c. 21. 22.

b *Sicut fuit peccatum Lamech.*

8. Licet etiam salutis suæ tuendæ causa alterum occidere.

Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac Lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemoravimus, cædes sunt, quæ hoc Legis Præcepto non continentur, quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modos, quibus cædes fit.

9. Nemini licet privata auctoritate cædem facere.

Nam, quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur, non divites, non potentes homines, non domini, non parentes: sed delectu omni, & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10. Nemo prorsus est, qui hac Lege tutus esse non possit.

Si vero ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc Lex pertinet: nec quisquam est tam humilis, & abjectæ conditionis homo, quin Legis hujus vi defendatur. Neque vero

seipsum

ſeipſum interficere cuipiam fas eſt; cum vitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, ut ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat: ideoque hujus Legis verbis non ita præſcriptum eſt, *Ne alium occidas;* ſed ſimpliciter, *Ne occidas.*

11. *Quot modis hoc Præceptum violari contingat.*

Sin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus, nemo eſt, qui excipiatur. Non ſolum enim ſuis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet; ſed conſilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione id fieri prorſus vetitum eſt. In quo ſumma tarditas, ſtuporque Judæorum fuit, qui crederent ſe hoc Præceptum ſervare, ſi manus tantum a cæde abſtinerent. Sed homini Chriſtiano, qui interprete Chriſto, didicit hanc Legem ſpiritualem eſſe, nempe quæ non manus ſolum puras, ſed animum etiam caſtum, ſincerumque nos habere jubet, illud non ſatis omnino eſt, quod illi ſatis cumulate ſe præſtare arbitrantur. Nam ne iraſci quidem cuiquam licere in Evangelio traditum eſt, cum dicat Dominus: *Ego autem dico vobis: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri ſuo, racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Judæorum quam ſtupidũ fuerit de homicidio judicium.

Matt. 5. 22.

12. *Quomodo quis iraſcendo peccare, vel non peccare poſſit.*

Ex quibus verbis perſpicuum eſt, eum culpa non carere, qui fratri ſuccenſeat, quamvis iram animo incluſam contineat; qui vero ejus iræ ſignificationem aliquam graviter dederit peccare; ac multo gravius, qui non vereatur dure fratrem accipere, & ei convitium facere. Et quidem hoc verum eſt, ſi nulla ſubſit iraſcendi cauſa: nam iræ cauſa, quæ (*a*) a Deo, (*b*) Legibuſque conceditur, ea eſt, cum in eos animadvertimus, qui noſtro imperio, poteſtatique parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non a carnis ſenſibus, ſed a Spiritu Sancto proficiſci debet; (*c*) cum nos templa Sancti Spiritus, (*d*) in quibus Jeſus Chriſtus habitet, eſſe conveniat.

Interpretati. verborũ Chriſti ex D. Augu. lib. 1. de ſermo Domini in mõte.

Juſta ira.

a *Pſal. 45. Epheſ. 4. 26.*

b *Videtur alludere ad id quod ait lex ff. ad Leg. juliã de advocat.*

c 1 *Cor. 6. 19.*

d *Eph. 3. 17.*

13. *Quomodo homines perfecte hanc Legem obſervent, & quam multi in eam peccent.*

Multa præterea ſunt a Domino tradita, quæ ad perfectam hujus Legis rationem pertinent, qualia illa ſunt. (*e*) *Non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam,*

e *Matt. 5. 39. Luc. 6 ubi non habet: in dexteram, ſed in maxillam.*

Vu *præbe*

præbe illi & alteram: & ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo. Ex his, quæ jam commemorata sunt, animadvertere licet, quam proclives sint homines ad ea peccata, quæ hoc Præcepto vetita sunt; quamque multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt.

D. Augu. ep. 5. ad Marcell.

14. *Quantum in sacris Literis homicidium Deus detestetur.*

Quam grave peccatum sit homicidium.

Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris Literis adhibita sunt, Parochi est officium ea diligenter fidelibus tradere. Præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum hominis cædes: idque vel (*a* plurimis, maximisque sanctarum Literarum testimoniis perspici potest: usque enim adeo homicidium detestatur Deus in sanctis Literis, (*b*) ut a bestiis hominum cædis pœnam se repetiturum dicat; (*c*) ac belluam, quæ hominem læserit, occidi jubeat. Neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret.

a Genes. 4. 10. Exod. 21. 12. Levit. 24. 12.
b Gen. 9.
c Exod. 21. 28.

15. *Quantum sit scelus hominis cædes, ratione demonstratur.*

Sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi; qui, quantum in eis est, universum Dei opus evertunt, cum hominem tollant, cujus causa is omnia, (*d*) quæcunque procreata sunt, se fecisse testatur. Imo vero in Genesi (*e*) cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creavit, insignem Deo injuriam is facit, quasique violentas illi manus inferre videtur, qui ejus imaginem e medio tollit. Hoc divina animi cogitatione meditatus David, gravissime de sanguinariis hominibus conquestus est illis verbis: (*f*) *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*: neque simpliciter dixit, *Occidunt*, sed, *Effundunt sanguinem*: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendendam, protulit: utque declararet in primis, quam præcipites illi Diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.*

D. Th. in 2. 2. q. 64. art. 5.
d Genes. 1. 26. vide D. Tho. in 1. p. q. 96. art. 1. & 2.
e Genes. 9. 6.
f Psal. 13. 3. Prov. 1. 16. Isa. 59. 7. Rom. 3. 15.

16. *Quid in hoc Præcepto Deus faciendum imperet.*

Pax & dilectio mutua servanda

Jam vero, quæ in hoc Præcepto servanda esse Christus Dominus jubet, eo spectant, ut (*g*) pacem cum omnibus

g Rom. 12. 18. Hebr. 12. 14.

bus habeamus. Inquit enim, cum hunc locum interpretaretur: (*a*) *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*; & quæ sequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in hujus Præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit, quod in eo proximi diligendi virtus maxime elucet. Cum enim odium hoc Præcepto aperte vetetur, quoniam, (*b*) *qui fratrem suum odit, homicida est*; certe illud consequitur, ut amoris, & charitatis Præceptum detur.

a Matt. 5.24. Amb. l.1. Offic. c.48.
b 1. Joan. 3.15

17. *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc Præcepto continentur.*

Cumque hac Lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, Præcepta traduntur. (*c*) *Charitas patiens est*, inquit Divus Paulus: patientia igitur nobis præcipitur, (*d*) in qua nos animas nostras possessuros esse Salvator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia; quoniam (*e*) *Charitas benigna est*. Benignitatis autem, atque beneficentiæ virtus late patet; ejusque officium in iis rebus maxime versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus, & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.

c 1. Cor. 13.5. *Quomodo charitas hac omnia sit, vide* D.Th. in 2.2.q. 23. art. 4. ad 2.
d Luce 21.19.
Beneficentia & ejus officiũ. Vide D.Thom. in 2.2.q.3. art 1
e 1. Cor. 13.5.

18. *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

Hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo fient illustriora, si inimicis præstentur. Ait enim Salvator: (*f*) *Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos*: quod etiam Apostolus monet illis verbis: (*g*) *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi; hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus: noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Deinde, si charitatis Legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea Lege præscribi intelligemus.

D.Th. in 2.2.q. 25. art. 8. & 9.
f Matt. 5.44.
g Rom. 12.20. Prov. 25.21. 1. Cor. 13.4.

19. *Qua præcipue re charitas proximi, quæ hic imperatur, elucescat.*

At vero longe omnium præstantissimum officium, quod

Condonandas esse injurias, hæc loca Scripturæ demonstrant.
Deut. 32. 35. 1. Re. 25. 32. 33 26. & 24. 5. 7. 8 2. Reg. 19. 20. Psal. 7. 5. Eccl. 28. per totum. Isa. 58. 6. Matt. 6. 14. 15. Marc. 11. 25. 26 Luce 6. 38. Act. 7. 60.

charitatis pleniſſimum eſt, in quo nos maxime exercere convenit, illud eſt, ut injurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus. Quod ut plane efficiamus, ſæpe nos divinæ Literæ, ut antea dictum eſt, monent, atque hortantur; cum non beatos ſolum eos dicant, qui ita prorſus faciunt, ſed erratorum etiam veniam iiſdem a Deo datam affirment: qui vero hoc ipſum facere negligunt, aut omnino recuſant, illam non conſequuntur. Sed quoniam ulciſcendi libido hominum mentibus fere inſita eſt, Parochus maximam in eo diligentiam ponat neceſſe eſt, ut injuriarum oblivíſci, eaſque remittere Chriſtianum hominem oportere, non doceat ſolum, ſed penitus etiam fidelibus perſuadeat. Cumque hac ipſa de re apud ſacros Scriptores multa fiat mentio, eos conſulat, ad refellendam eorum pertinaciam, qui in ulciſcendi cupiditate animo obſtinato ſunt, atque obfirmato: argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres graviſſima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt.

Vide Tert. in Apolog. cap. 31. & 37. D. Augu. tract. 81. in Joan. & lib. 50. Hom. Hom. 6. & ser. 61. de Temp.

20. *Quibus præſertim rationibus odium reprimendum ſit, inducendique ſint fideles ad injuriarum oblivionem.*

Prim. ratio reprimendi odii. Non poteſt habere concordiã cum Chriſto, qui diſcors voluerit eſſe cum Chriſtiano.

Verum hæc potiſſimum tria explicanda ſunt. Primum eſt, ut, qui ſe injuriam accepiſſe putat, ei maxime perſuadeatur, illum detrimenti, aut injuriæ præcipuam cauſam non fuiſſe, quem ipſe ulciſci cupit. Sic admirabilis ille Job fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a Dæmone graviter læſus, nulla tamen habita eorum ratione, ut vir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque iis verbis uſus eſt: (a) *Dominus dedit, Dominus abſtulit*. Itaque patientiſſimi illius viri oratione, & exemplo, Chriſtiani homines ſibi perſuadeant, quod veriſſimum eſt, omnia, quæcunque in hac vita patimur, a Domino, qui juſtitiæ omnis, miſericordiæque parens eſt, & auctor, proficiſci.

a Job 1. 21. & 2. 10.

21. *Homines nos perſequentes Dei miniſtri, ac ſatellites ſunt, quamvis id ex mala voluntate faciant.*

Pœnas omnes & afflictiones divinitus hominib. immitti ad certã aliquã utilitatẽ omnibus debet eſſe perſuaſiſſimum.
Amos 3. 6.
b Prov. 3. 11.

Neque vero ille nos, quæ ejus eſt immenſa benignitas, ut inimicos punit, ſed (b) uti filios corrigit, & caſtigat. Nec profecto, ſi recte animadvertimus, in hiſce rebus homines aliud omnino ſunt, niſi miniſtri, & quaſi ſatellites

tes Dei: & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere; tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione (*a*) adductus Joseph, fratrum impia consilia; sic (*b*) David injurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod sanctus Chrysostomus graviter, atque erudite pertractavit, neminem scilicet nisi a seipso lædi. Nam qui se injuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient, nullam profecto se ab aliis injuriam, aut damnum accepisse. Etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eveniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, invidia nefarie contaminant.

Hebr. 12. 6. Apoc. 3. 19.
a Gen. 45. 5. 6. 7
b 2. Reg. 16. 10 11. 12.
Chrysost. tom. 5 in Hom. quod nemo læditur, nisi a seipso.

22. *Quæ ad eos commoda proveniant, qui injurias libenter condonant.*

Secunda ratio inducens ad injuriarum oblivionem.

Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad eos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, injurias libenter remittunt. Quorum primum illud est, (*c*) quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent: ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur; quoniam condonandis injuriis, quodammodo Dei similes efficimur, (*d*) qui *solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos.*

c Matt. 6. 14. & 18. 33.
d Matt. 5. 45. Luca 6. 27.

23. *Quæ, & quot incommoda ex odio inimicorum proveniant.*

Tertia ratio. Odii perversitas. Vide D. Tho. in 2. 2. q. 34. art. 3. & 4.

Postremo explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cum injurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solum grave peccatum esse, sed etiam diuturnitate peccandi gravius inhærere. Cum enim is, in cujus animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat, illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut nunquam a cædis, aut nefariæ alicujus rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, ut is vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat,

gnoſcat, aut aliqua ſaltem ex parte injurias remittat: Quare merito vulneri comparatur, cui telum infixum hæret.

24. *Multa peccata ex odio naſci demonſtratur.*

Multa præterea incommoda, & peccata ſunt, quæ hoc uno odii peccato, tanquam vinculo quodam, conjuncta tenentur: ideoque Divus Joannes in hanc ſententiam ita dixit: (*a*) *Qui fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit, quo eat; quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus*: itaque ſæpius labatur neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? Hinc temeraria, & iniqua judicia exiſtunt, iræ, invidiæ, obtrectationes, & alia ejuſmodi, quibus illi quoque implicari ſolent, qui aut cognatione, aut amicitia juncti ſunt. Itaque ſæpe fit, ut ex uno peccato multa exiſtant. Neque injuria dicitur (*b*) hoc peccatum eſſe Diaboli; quandoquidem (*c*) ipſe ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei Filius Dominus noſter Jeſus Chriſtus, cum ſibi mortem Phariſæi afferre cuperent, (*d*) illos a patre Diabolo genitos eſſe dixit.

a 1. *Joan.* 2. 11

b 1 *Joan* 3. 10, 11.

c *Joan.* 8. 44.

Diabolus homicidii, & odii verus parens.

d *Joan.* 8. 44.

25. *Remedia adverſus peccatum odii.*

Sed præter hæc, quæ dicta ſunt, unde ſceleris hujus deteſtandi rationes peti poſſunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, ſanctarum Literarum monumentis tradita ſunt. Ac primum omnium remedium, & maximum eſt Salvatoris noſtri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum (*e*) ne minima quidem peccati ſuſpicio in eum cadere poſſet, virgis cæſus, ſpinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſſimam pietatis: (*f*) *Pater dimitte illis; non enim ſciunt, quid faciunt*: cujus aſperſionem ſanguinis teſtatur (*g*) Apoſtolus melius loquentem, quam Abel.

Chriſti exemplum valet ad reprimendum odium.

e *Iſa.* 53. 9. *Joan* 8. 46. 1. *Petr.* c 2. 2 1 *Joan.* 3. 5

f *Luc.* 23. 34

g *Heb.* 12. 24.

Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, ut mortem, atque illum Judicii diem recordemur: (*h*) *Memorare, inquit ille, noviſſima tua, & in æternum non peccabis*. Quæ ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat: Illud ſæpe etiam atque etiam cogita, brevi fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſſimum erit, & maxime neceſſarium ſummam Dei miſericordiam impetrare,

Noviſſimorum memoria valet ad odium reprimendum.

h *Eccleſ.* 7. 40

trare, eam tibi ob oculos jam nunc, perpetuoque proponas necesse est; ita enim fiet, ut immanis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur; cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, majusve remedium invenias, quam oblivionem injuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

DE

DE
SEXTO PRÆCEPTO.

CAPUT VII.

Non mœchaberis.

1. *Quo pertineat istud Præceptum, quaque ratione a Parochis tractandum sit.*

Quare post Preceptum de homicidio illud ponatur, quod ad adulterium spectat.

Uoniam viri, & uxoris vinculum arctissimum est, & nihil utrique jucundius accidere potest, quam intelligere, se mutuo quodam, & singulari amore diligi, contra nihil molestius, quam sentire, a se debitum, & legitimum amorem alio transferri; recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis vitam a cæde tuetur, Legem, hæc, quæ de mœchia, sive adulterio est, consequitur; ut sanctam illam, & honorabilem Matrimonii conjunctionem, unde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterii scelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. Verendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab hujus Legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ potius libidinis materia, quam restinguendæ illius ratio emanare solet.

De adulterio recte, & moderate est loquendum.

2. *Quæ in hoc Præcepto jussa comprehendantur.*

Sed quoniam hoc Præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Ejus igitur duplex vis est: altera, qua disertis verbis adulterium vetatur: altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus.

3. *Quid sub nomine Mœchiæ, seu adulterii hic prohibeatur.*

Quid sit adulterium. Grat. 36. q. 1. cap. 2. §. Cum vero.

Ut autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur: Adulterium est legitimi tori injuria, sive alienus, sive proprius ille sit. Etenim si maritus cum muliere soluta

rem

rem habet, suum ipse torum violat: si vero solutus vir alienam uxorem cognoscat, adulterii labe torus alienus inquinatur. Hoc vero adulterii interdicto omnia prohiberi, Divus Ambrosius, & Augustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex sacris Literis tum veteris, tum novi Testamenti licet colligere: nam præter adulterium alia libidinis genera apud Moysen puniuntur.

Hoc Precepto omnem impuram libidinem probiberi.

D. Amb. lib. 1. offic. cap. 50. in fine.

D. Augu. q. 71. super Exo.

4. *Variæ libidinum species, quæ in Scripturis numerantur.*

Est Judæ in (*a*) Genesi judicium in nurum suam: est præclara illa in (*b*) Deuteronomio Moysis Lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix: extat præterea Tobiæ ad filium ejusmodi adhortatio: (*c*) *Attende tibi fili mi ab omni fornicatione*. Ecclesiasticus item, (*d*) *Erubescite*, inquit, *a respectu mulieris fornicariæ*: in Evangelio etiam Christus Dominus inquit, (*e*) de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus vero Paulus hoc vitium sæpe multis, gravissimisque verbis detestatur. (*f*) *Hæc est*, ait, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione*: &, (*g*) *Fugite fornicationem*: &, (*h*) *Ne commisceamini fornicariis*: &, (*i*) *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis*: &, (*k*) *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores Regnum Dei possidebunt*.

D. Tho. in 2. 2. qu. 154. art. 1.
a *Gen.* 38. 24.
b *Deut.* 23. 16.
c *Tob.* 4. 13.
d *Eccl.* 41. 25.
e *Matt.* 15. 19
f 1. *Thes.* 4. 3.
g 1. *Cor.* 6. 18.
h 1. *Cor.* 5. 9.
i *Eph.* 5. 3.
k 1. *Cor.* 6. 9.

5. *Cur præcipue in hoc Præcepto adulterii sit facta mentio.*

Præcipue vero ob eam rem adulterium diserte vetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, injustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in civilem societatem adjunctum habet. Est illud item certum, qui se a libidinum cæterarum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelligimus omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi. Imo vero omnem intimam animi libidinem hoc Præcepto vetitam esse, tum ipsius Legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: (*l*) *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quod omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Hæc sunt, quæ Fidelibus publice tradenda duximus, si tamen ea addantur, quæ a sacra Triden-

Cur Legislator omnem impuram libidinem probibiturus peculiariter adulterii meminerit.

Voluntas pro facto hic habetur.

l *Matth.* 5. 28. 29.

Trid. Syn. sess. 24. c. 8. de Refor.

tina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta sunt, prætermissis multis aliis, ac variis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ jubendi vim habent.

Castitas unicuique pro diversitate status necessario servanda.

a 1. Cor. 7. 1.

Castitas in triplici hominum genere invenitur. Vide Trid. Synx. sess. 24. de Matrimon. can. 9. & sess. 25. de Regularibus cap. 1.

6. *Quid præter ea, quæ probibentur, hic necessario observandum præscribatur.*

Docendi igitur sunt Fideles, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, (*a*) mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane divinum virginitatis propositum sancte, & religiose colunt, tamen iis etiam convenire, qui vel cælibem vitam agunt, vel Matrimonio juncti, a vetita libidine se puros, & integros servant.

Castitatis ratio in eo consistit, ut quis a vetita libidine se purum, & integrum servet.

Quibus cogitationibus remediũ adversus libidines sit quærendum quamque perniciosa sit libido.

Prima ratio.

b 1. Cor. 6. 9. Apoc. 22. 15. Gal. 5. 19. 20

7. *Quæ sint potissimum cogitanda volenti libidines suas edomare.*

Quoniam vero multa a sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime versetur. Hæc autem ejusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime versatur, ut intelligamus, quanta sit hujus peccati turpitudo, & pernicies, qua cognita facilior fiet ejus detestandi ratio. Perniciosum vero scelus esse, intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc (*b*) peccatum e Dei Regno pelluntur, atque exterminantur homines: quod malorum omnium ultimum est.

Secunda.

c 1. Cor. 6. 18.

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est. Illud autem hujus peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribentis: (*c*) *Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud injuriose tractat, cum ejus violat sanctitatem.

d 1. Thes. 4. 3.

Qua de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus: (*d*) *Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione,*

nicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & bonore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.

Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ea meretricis facit. Ita enim Divus Paulus ait: (*a*) *Nescitis, quoniam cor ora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. An nescitis, quoniam qui adbæret meretrici, unum corpus efficitur?*

Tertia ratio.
a 1. *Cor.* 6. 15.

Est præterea homo Christianus, ut idem testatur. (*b*) Templum Spiritus Sancti: quod violare, nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum ejicere.

Quarta ratio
b 1. *Cor.* 6. 17.

8. *Quibus rationibus adulterii enormitatem intelligere liceat.*

In adulterii autem scelere magna inest iniquitas. Si enim, ut vult Apostolus, (*c*) qui Matrimonio juncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, jusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi servitutis vinculo ita devincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contraque uxor ad viri nutum, voluntatemque se accommodare debeat; certe si alteruter corpus suum, quod est alieni juris, ab eo, cui illud adstrictum est, disjungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniam infamiæ metus & ad ea, quæ jussa sunt, vehementer incitat homines, & a vetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere. Nam sacris Literis ita proditum est: (*d*) *Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam: turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Verum hujus sceleris magnitudo ex supplicii severitate facile perspici potest. Adulteri enim, (*e*) Lege a Domino in veteri Testamento præscripta, obruebantur lapidibus.

c 1. *Cor.* 7. 4.
Quod suum nō est, alteri tradit adulter.
Turpitudinis notam inurit adulterium.
d *Prov.* 6. 32. 33.
Joan. 8. 5.
Adulteri lapidibus obruē di.
Trid. Syn. sess. 24. *decret. de Reform. Matr. cap.* 8.
e *Levit.* 20. 10

9. *Cujusmodi pœnæ impuras libidines fere consequi soleant.*

Quin etiam ob unius libidinem, non solum qui scelus admisit, sed universa interdum civitas (*f*) ut de Sichimitis legimus, deleta est. Multa divinæ animadversionis exempla in sacris Literis prodita sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine homines Parochus colligere poterit; (*g*) ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium interitus; (*h*) Israelitarum qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, supplicium; (*i*) Beniamitarum deletio. Qui vero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe ple-

Ob libidinem integra civitas deletur.
f *Gen.* 34. 25. 26 27.
Pētapoleos regia absorbetur.
g *Gen.* 19. 24.
h *Num.* 25. 4.
i *Judic.* 20. *per totum.*
Israelitę in deserto trucidantur.
Beniamitæ prope delentur.

Homines mente obcæcantur, & ad omnia inepti efficiuntur.

ctuntur, non effugiunt. Nam mente cæci, quæ pœna gravissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil grave committi eis debeat, & ad nullum fere officii munus idonei sint. Hujus rei exempla a Davide, & Salomone petere nobis licet: (*a*) quorum alter, postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Uriam optime de se meritum morti obtulerit: (*b*) alter cumse totum in mulierum libidinem profudisset, ita a vera Dei religione sese avertit, ut alienos Deos sequeretur. (*c*) Aufert igitur, ut Oseas dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeque excæcat. Nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

a 2. *Reg.* 11. & 12. *per tot.*
b 3 *Reg.* 11. *per totum.*
c *Ose.* 4. 11.

10. *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi evitare præcipue debent.*

De remediis libidinum in actione consistentibus.
Otia fugienda
Crapula vitanda.

Quorum primum illud est, ut otium maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, (*d*) ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt.

Deinde crapula magnopere est vitanda. (*e*) *Saturavi eos*, inquit Propheta, *& mœchati sunt*; quoniam venter expletus ac saturatus libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis Dominus significavit: (*f*) *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate:* hoc item Apostolus, (*g*) *Nolite*, inquit, *inebriari vino, in quo est luxuria.*

d *Ezech.* 16. 49
e *Jer.* 5. 7.
Vide Hier. de custodia virg. ep. 22. 34.
f *Luc.* 21. 34.
Rom. 13. 13
g *Eph.* 5. 18.

Obtutus.

Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi Domini sententia: (*h*) *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Multæ præterea sunt Prophetarum de eadem re voces, ut est apud Job: (*i*) *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. Sic (*k*) David, (*l*) sic Rex Sichem peccavit, (*m*) hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt.

h *Matt* 5. 20. & 18. 9. *Marc.* 9. 47.
i *Job* 31. 1. *Thren.* 3. 5. *Eccle.* 9. 5.
k 2 *Reg.* 11.
l *Gen.* 34. 2.
m *Dan.* 13 8.

11. *Mulierum exquisitus ornatus, sermonesque obscœni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

Ornatus elegans, & exquisitus.
Isa 3.

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valde excitatur, occasionem libidini non parvam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: (*n*) *Averte faciem tuam a muliere compta.* Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur,

n *Eccles.* 9. 8.

non

non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, objurgetque verbis, quæ hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit (*a*) *Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. Divus Paulus item, (*b*) *Non in tortis*, inquit, *crinibus*, *aut auro*, *aut margaritis*, *vel veste pretiosa*. Multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt. a 1. Petr. 3.3. b 2. Tim. 2. 9

Hoc autem libidinis incitamentum quod e vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis, obscœnique sermonis. Nam verborum obscœnitate, quasi face quadam subjecta, adolescentum animi accenduntur. (*c*) *Corrumpunt* enim *mores bonos colloquia mala*, inquit Apostolus. *Obscænus sermo.* c 1.Cor.15.33.

Hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cavendum est. *Saltationes, & cantus molles.*

Quo in genere numerantur item libri obscœne, & amatorie scripti: qui ita vitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt; cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut quæ de iis a sacrosancto Tridentino Concilio pie, religioseque constituta sunt, ea sanctissime serventur. Hæc vero omnia, quæ commemorata jam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. *Libri obsceni. Imagines fædæ.* *Trid. Synod. sess. 25. in decret. de sanctis Imaginibus.*

12. *Confessionis, & Eucharistiæ, & piarum rerum usus ad castitatem consequendam est necessarius.*

Sed ad illius vim opprimendam maxime valet frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quædam ad Deum preces, cum eleemosynis, atque jejunio conjunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat; nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. *Castitas recte petentibus non negatur.* Matth. 19.12. Gregor. Naz. orat. 31. cap. 8. in fine. 1. Cor. 10. 13.

13. *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non jejuniis modo, & iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ. In his enim, atque

atque aliis hujusmodi rebus, maxime cernitur temperantiæ virtus. In quam sententiam ad Corinthios ita Divus Paulus

a 1. Cor. 9. 25. ita ait: (*a*) *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*: & paulo post, *Castigo*, inquit, *corpus meum,*

Ibid. 27. *& in servitutem redigo; ne forte cum aliis prædicaverim, ipse*

b Rom. 13. 14. *reprobus efficiar*; & alio loco: (*b*) *Carnis curam ne feceritis in desideriis.*

D E

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

CAPUT VIII.

Non furtum facies.

1. *Quanta sit hujus Præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

Eterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut hujus Præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum objurgatio eorum, qui cæteros ab iis vitiis maxime deterrerent, quibus ipsi cumulati reperiebantur (*a*) *Qui enim*, inquit, *alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?* Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant; sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ Furto commoveri solent. In iis & delictis, & delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere versetur, ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ Magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter hujus Præcepti vim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarandum infinitum Dei amorem erga genus humanum, qui non modo illis duobus interdictis, *Non occides*, *Non mœchaberis*, quasi præsidiis, & vitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque nostram tueatur; sed etiam hoc Præcepto, *Non furtum facies*, tanquam custodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat.

a *Rom.* 2. 21.

Utilitas hujus doctrinæ.

2. *Quæ sit huic Præcepto subjecta sententia.*

Quam enim hæc verba subjectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de aliis Præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc nostra, quæ in ejus tutela sint, a quoquam auferri, aut violari. Quod divinæ Legis beneficium quo majus est, eo nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, &

D. Th. in 1. 2. q. 100. *art.* 5. & *in* 2. 2. *qu.* 122. *art.* 6.

dæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio propoſita eſt; ut non tantum Præcepta libenter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus; ad hoc colendum Præcepti officium Fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autem hoc Præceptum, quemadmodum ſuperiora, diviſum in duas partes, quarum altera, quæ Furtum vetat, aperte eſt enunciata; alterius ſententia, & vis, qua jubemur benigni, & liberales eſſe in proximos, in priore occulta eſt, & involuta. De priore igitur prius dicetur, *Non Furtum facies*.

Hoc preceptum ut alia, in duas partes dividitur.

3. *Quid* Furti *vocabulo hic Legislator ſignificatum velit*.

In quo illud animadvertendum eſt, *Furti* nomine non id modo intelligi, cum occulte ab invito domino aliquid aufertur, ſed etiam, cum aliquid alienum contra voluntatem ſcientis domini poſſidetur. Niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui Furtum prohibeat, Rapinas factas per vim, & injuriam non improbare; cum extet illud Apoſtoli, (*a*) *Rapaces Regnum Dei non poſſidebunt*; quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugiendam eſſe, idem ſcribit (*b*) Apoſtolus. Quanquam vero majus peccatum Rapinæ ſint, quam Furtum, quæ præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & majorem imponunt ignominiam.

D. Aug. qu. 71. in Exod. & 32. qu. 4. cap. Meretrices.

a *1. Cor. 6. 10. 2. Cor. 5. 10.*

b *Rapina Furto eſt deterior. vide D. Th. in 2. 2. qu. 66 art. 4. & 9.*

4. *Cum omnem injuſtam rei alienæ uſurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius Furti quam Rapinæ meminerit*.

Mirandum tamen non eſt, quod leviori hoc *Furti* nomine notatum ſit divinæ Legis Præceptum, non Rapinæ. Id enim ſumma ratione factum eſt, quia Furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam Rapinæ, quas tantummodo illi facere poſſunt, qui potentia, & viribus præſtant. Quanquam nemo non videt, excluſis ejuſdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

Furtum latius patet, quam Rapina, vide ff. 1. & inſtit. de furtis l. de obligationibus, quæ ex delict. naſc.

Qui leviora prohibet, proculdubio graviora non admittit.

5. *Enumerantur Furti latius ſumpti ſpecies*.

Variis autem nominibus notatur injuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & invitis, & inſciis dominis auferuntur. Nam ſi privatum quid privato adimitur, *Furtum* dicitur: ſi ſurripitur publico, *Peculatus* appellatur: *Plagium* vocant, ſi homo liber, vel ſervus alienus in ſervitutem abducitur: ſi vero ſacra res eripitur, nominatur *Sacrilegium*, quod facinus maxime nefarium, ac ſceleſtum adeo in mores inductum eſt, ut bona, quæ neceſſario & ſacrorum cultui, & Eccleſiæ miniſtris, & pauperum uſui pie,

pie, ac sapienter fuerant attributa, in privatas cupiditates, perniciosasque libidines convertantur.

6. *Non illi dumtaxat hoc Præceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident, sed etiam animo.*

Furandi voluntas etiam prohibetur. Lex, quæ Christianis est proposita, etiam cogitationum rationem habet.

Sed præter ipsum Furtum, ideſt, externam actionem, furandi etiam animus, & voluntas Dei lege prohibetur. Eſt enim spiritualis Lex, quæ animum, fontem cogitationum, & consiliorum inspicit: (*a*) *De corde enim*, inquit Dominus apud sanctum Matthæum, *exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, Furta, falsa testimonia.* a Matt.15.19.

7. *Unde potissimum Furti gravitatem metiri possimus.*

Sed quam grave scelus Furtum sit ipsa naturæ vis, & ratio satis ostendit. Eſt enim justitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & assignationes jam inde ab initio jure gentium constitutas, divinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere velimus, ea teneat, quæ ei jure obtigerunt. Nam, ut Apostolus ait, (*b*) *neque Fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque Rapaces Regnum Dei possidebunt.* Etsi hujus sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ Furtum consequuntur. Fiunt enim judicia temere, & inconsulto multa de multis; erumpunt odia; suscipiuntur inimicitiæ; existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes.

Bonorum distributio jure gentium introducta est, dist. 1. c. Jus gentium.

b 1.Cor.6.10.

Mala, quæ Furtum consequuntur.

8. *Quomodo sint ablata necessario restituenda.*

Quid dicemus de ea necessitate, quæ divinitus imposita eſt omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? *Non enim*, inquit Augustinus, *remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Quæ restitutio, cum quis assueverit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, præter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu judicare poteſt, ex testimonio Abacuch Prophetæ licet intelligere. Inquit enim: (*c*) *Væ ei, qui multiplicat non sua, usquequo & aggravat contra se densum lutum!* Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. Quare de his duobus, Furto, & Rapinis, dixisse satis erit: ad quæ, tanquam ad caput reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad Fidelem Populum a

S. Aug. ep. 54. ad Maced. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de usuris cap. Cum & eo, & de reg. jur. ca. Peccatum.

c Abac.2.6.

scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. Verum hujus generis partes persequamur.

9. *Quæ sint præcipua Furtorum genera, quique Furibus sint annumerandi.*

Res Furto sublatas emere non licet. Nec inventas retinere. D. Aug. lib. 50. Hom. 9. & de verbis Apo. ser. 19. Inventa merito pauperibus danda.

Sunt igitur Fures etiam, qui Furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut ademptas retinent. Ait enim Sanctus Augustinus: *Si invenisti, & non reddidisti, rapuisti*. Quod si rerum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda; quæ ut restituat qui adduci non potest, ea re facile probat, se undique ablaturum omnia, si possit.

cap. Cum tu, de usuris. Mercatores, qui fraude, & dolo utuntur, sunt Fures.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis: horum fraudes vindicabit Dominus. Graviores, & iniquiores in hoc Furtorum genere sunt ii, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris, & integris; quive pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: (*a*) *Non habebis in sacculo diversa pondera*, & in Levitico, (*b*) *Nolite facere iniquum aliquid, in judicio, in regula, in pondere, in mensura; statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius:* est & alio loco, (*c*) *Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona.*

a *Deut.* 15. 13.
b *Levit.* 19. 36.
c *Prov.* 20. 23. *Prov.* 11. 21. & 20. 10.

Operarii, qui non operantur, quantum debent, sunt fures, & servi Infidi.

Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam, & integram mercedem ab iis exigunt, quibus ipsi justam, ac debitam operam non dederunt. Nec vero distinguuntur a Furibus servi dominorum, rerumque custodes infidi: quin etiam eo sunt detestabiliores, quam reliqui Fures, qui clavibus excluduntur, quod furaci servo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest.

Fures etiam sunt ficti mendici.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis, quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo gravius est peccatum, quod Furtum mendacio cumulant. *Et qui muneri suo non satisfaciunt.* Illi quoque in Furum numero reponendi sunt, qui cum ad privatum aliquod, publicumve officium conducti sunt, nullam, vel parvam operam navantes, munus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquam Furtorum multitudinem a solerti avaritia, quæ omnes pecuniæ vias novit, excogitatam, persequi longum est, &, ut diximus, difficillimum.

10. *Quæ*

10. *Quæ sint Rapinarum genera, quique Raptores dicendi.*

Itaque de Rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur; si prius monuerit Parochus Christianum Populum, ut meminerit illius Apostoli sententiæ, (a) *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli:* nec ullo loco sibi patiatur excidere Præceptum hoc, (b) *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis:* & illud cogitet perpetuo, (c) *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide, ne tu aliquando alteri facias.*

a 1. *Tim.* 6. 9.
b *Matth.* 7. 12.
c *Tob.* 4. 16. *Luc.* 6. 31.

Rapinæ igitur patent latius: nam qui debitam operariis mercedem non persolvunt, sunt Rapaces. Quos sanctus Jacobus ad pœnitentiam invitat his verbis: (d) *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis:* cujus pœnitentiæ causam subjungit: (e) *Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Quod genus Rapinarum in (f) Levitico, in (g) Deuteronomio, apud (h) Malachiam, & apud (i) Tobiam vehementer improbatur. In hoc crimine Rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua hujus generis non dissolvunt, vel intervertunt, & ad se transferunt.

De rapinarum, & raptorum generibus.
Primum genus.
d *Jacob.* 5. 1.
e *Ibid.* 4.
f *Levit.* 19. 13.
g *Deut.* 24. 14.
h *Malach.* 3. 5.
i *Tob.* 4. 15.

11. *Fœnerari est Rapinam committere, & quam grave scelus illud sit.*

Huc etiam referuntur Fœneratores, in Rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quicquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, sive pecunia sit, sive aliquid aliud, quod emi, aut æstimari possit pecunia. Sic enim apud Ezechielem scriptum est: (k) *Ad usuram non commodaverit, & † superabundantiam non acceperit,* & Dominus apud Lucam, (l) *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Gravissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odiosum. Hinc illud, *Quid fœnerari? quid hominem, inquit, occidere?* Nam qui fœnerantur, bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est.

Quid usura. *Vide c. Plerique & c. Usura 14. q. 3. & tot. q. & sequent.*
k *Ezech.* 18. 8. *Exod.* 22. 25. *Levit.* 25. *Deut.* 23. 19. *Psal.* 14. 5. *Prov.* 22. 16. *Hier.* 15. 10.
† *al. leg. amplius.*
l *Luc.* 6. 34.
Catonis Censorii sententia, quam refert M. T. in 2. Offic. extremo.

12. *Judices venales, & creditorum fraudatores Rapinas committunt.*

Item Rapinas faciunt nummarii Judices, qui venalia habent Judicia; & pretio, muneribusque deliniti, optimas tenuiorum, & egentium causas evertunt. Fraudatores cre-

Vide item D. Ambros. lib. de Tob. c. 14.

ditorum, & inficiatores, quique ſumpto temporis ſpatio ad ſolvendum, ſua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine Rapinarum. Quorum etiam delictum gravius eſt, quod mercatores, illorum deſtitutionis, & fraudationis occaſione, magno detrimento civitatis carius vendunt omnia: in quos illa (a) Davidis ſententia videtur convenire: *Mutuabitur peccator, & non ſolvet.*

a *Pſal. 36. 23.*

13. *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter Raptores numerantur.*

Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui ſolvendo non ſunt, quod commodarunt, exigunt acerbius; & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum ſunt neceſſaria? Inquit enim Deus (b) *Si pignus a proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddas ei; ipſum enim eſt ſolum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat: ſi clamaverit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.* Horum exactionis acerbitatem, jure rapacitatem, atque adeo Rapinas, appellabimus.

b *Exod. 22. 26. Deut. 24. 6. De pignoribus multa habes in Decret. tit. de pignoribus, & aliis Canonibus. Ambr. lib. 3. Offic. cap. 6.*

14. *Frumenta neceſſitatis tempore comprimentes ſunt Raptores:*

Ex numero eorum, qui Raptores dicuntur a ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum; faciuntque, ut ſua culpa carior, ac durior ſit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum, & ad vitam neceſſariis. Ad quos illa Salomonis pertinet execratio: (c) *Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis.* Quos ſuorum ſcelerum admonitos Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de vetitis: nunc ad juſſa veniamus, in quibus ſatisfactio, vel reſtitutio primum locum habet. *Peccatum enim non remittitur, niſi reſtituatur ablatum.*

c *Prov. 11. 26.*

15. *Quoſnam ad reſtitutionem obligari judicandum ſit.*

Quæ jubeat hoc Preceptum de reſtitutione & qui ad illam teneantur.

Sed quoniam non is ſolum, qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere, ſed omnes præterea, qui Furti participes fuerunt, hac Lege reſtitutionis tenentur; aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, vel reſtituendi neceſſitatem effugere non poſſint.

Aug. ep. 54. ad Maced. De reſtitutione vide D. Th. in 2. 2. qu. 62. per toc.

Imperantes.

Sunt autem plura hominum genera: ac primum eſt eorum, qui

qui furari imperant: qui non modo sunt ipsi furtorum socii, & auctores, sed etiam in illo Furum genere deterrimi.

Alterum genus, par voluntate primis, potestate dispar, in eodem tamen Furum gradu ponendum, eorum est, qui cum jubere non possint, suasores sunt, atque impulsores Furtorum. *Suadentes.*

Tertium genus est eorum, qui cum Furibus consentiunt. *Consentientes*

Quartum genus est eorum, qui participes Furtorum, inde ipsi etiam lucrum faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur David: *Si videbas Furem, currebas cum eo.* *Participantes* *Psal. 49. 18.*

Quintum genus est Furum, qui cum Furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistant; ut eorum licentiam permittant, atque concedant. *Non obstantes.*

Sextum genus est eorum, qui, cum & Furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. *Non manifestantes.*

Postremum genus est, quod omnes complectitur Furtorum adjutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt. *Recipientes, & alii.*

Ne hujus quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores Furtorum, & laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filiifamilias, & uxores, qui pecunias a patribus, & viris surripiunt. *Laudantes, & probantes.*

16. *Quid de eleemosynis, quæ involute hic etiam præscribuntur, sentiendum.*

Jam vero huic Præcepto & illa subjecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumque difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis sublevemus. Quod argumentum quia sæpissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum (a) Cypriani, (b) Joannis Chrysostomi, (c) Gregorii Nazianzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi iis, quibus aliena misericordia vivendum est. Sunt vero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re, & opera nostra in egentes simus liberales; verissimo illo argumento, (d) quod summo illo Judicii die detestaturus sit eos Deus, & sempi-

De operibus Misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

a Cypr. in lib. de opere, & eleem.
b Chrys. hom. 32. ad Pop. Antiochen.
c Gregor. Naz. in orat. 16. de pauperum amore.
d Matt. 25. 41. 94. 2.

ſempiternis ignibus addicturus, qui eleemoſynæ officia prætermiſerint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in cœleſtem patriam introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. Eſt utraque Chriſti Domini ore pronunciata ſententia: (*a*) *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum*, &, *diſcedite a me maledicti in ignem æternum*.

a *Ibid.* 34.

17. *Quibus modis Populi ad eleemoſynam excitandi.*

Utentur præterea Sacerdotes accommodatis illis ad perſuadendum locis, (*b*) *Date, & dabitur vobis*; proferent Dei promiſſum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt: (*c* *Nemo eſt, qui reliquerit domum* &c. *qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro vitam æternam*; adjicient illud, quod a Chriſto Domino dictum eſt: (*d*) *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Hujus vero neceſſarii muneris partes exponent, ut qui largiri non poſſunt indigentibus, quo vitam ſuſtentent, ſaltem commodent pauperi, juxta Chriſti Domini præſcriptum, (*e*) *Mutuum date, nihil inde ſperantes*. Atque hujus rei felicitatem beatus David expreſſit: (*f*) *Jucundus homo, qui miſeretur, & commodat*.

b *Luc.* 6. 38. c *Marc.* 10. 29. 30. d *Luc.* 16. 9.

Variæ ſunt rationes eleemoſynæ exercendæ.

e *Luc.* 6. 35. f *Pſal.* 111. 5.

18. *Ad largiendas eleemoſynas, otiique vitandi cauſa, laborandum eſt.*

Pium eſt laborare, ut habeas, unde tribuas neceſſitatem patienti.

Eſt autem Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliunde facultas bene merendi de iis, quibus ad victum aliena miſericordia opus eſt, vitandi etiam otii cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam levare poſſint. Ad id omnes ſuo exemplo hortatur in Epiſtola ad Theſſalonicenſes Apoſtolus illis verbis: (*g*) *Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imitari nos*. Item ad eoſdem: (*h*) *Operam detis, ut quieti ſitis, & ut veſtrum negotium agatis, & operemini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis*: & ad Epheſios: *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, ut habeat, unde tribuat neceſſitatem patienti*.

g 2. *Theſ.* 3. 7. h *Eph.* 4. 28.

19. *Parce vivendum eſt ad aliorum ſublevandam inopiam.*

Nimio ſumptu aliis non oportet eſſe graves.

Eſt etiam frugalitati conſulendum, parcendumque bonis alienis, ne cæteris graves, aut moleſti ſimus. Quæ temperantia ſane quam elucet in omnibus Apoſtolis, ſed maxime eminet in Divo Paulo, cujus illud eſt ad Theſſalonicenſes:

(*a*) Me-

(*a*) *Memores estis, fratres, laboris nostri, & defatigationis; nocte, ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei;* atque idem alio in loco Apostolus: (*b*) *In labore, & in fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.*

a 1. *Thess.* 2. 9. *Act* 21. 34. 1. *Cor.* 4. 13.

b 2. *Thess.* 3. 8.

20. *Quibus rationibus Populus Christianus in detestationem Furtorum, & studium benignitatis adducendus sit.*

Sed ut ab universo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat Fidelis populus, Parochis a Prophetis petere, & a reliquis divinis Libris sumere par erit detestationem Furtorum, & Rapinarum, & horribiles minas a Deo propositas iis, qui illa scelera committunt. Clamat Amos Propheta: (*c*) *Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes: quando transibit* † *messis, & venundabimus merces, & Sabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas?* Sunt in eadem sententia multa apud (*d*) Hieremiam, in (*e*) Proverbiis, & apud (*f*) Ecclesiasticum.

c *Amos* 8. 4.

† *Alias leg. mensis.*

d *Hier.* 5. 21. & 22. *Isa.* 3. 12.

e *Prov.* 21. 6. & 22. 16.

f *Eccles.* 10. 9. 10. 31. & 35. 17. 18.

Nec vero dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum, ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alteram hujus Præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis & in hac, & in futura vita daturum se Deus pollicetur.

21. *Quid de illis sentiendum sit, qui vano prætextu sua Furta, & sacrilegia excusant.*

Sed quia non desunt, qui etiam se in Furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus; imo vero futurum, ut illa purgatione non modo non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce Nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate, aut avaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & majorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est; simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi, & amplificandi copias, & opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus Præcepta servarint: quibus con-

Primum genus est Nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentium.

Trid. Syn. sess. 22. *Decret. de Refor. cap.* 11.

Mandatorum divinorum observatione opes conservantur, & augentur, neglectu habita etiam evertuntur.

contemptis, fundatæ, & optime constitutæ opes evertuntur; Reges ex Regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo illis in odio fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est, quantopere his succenseat Deus: cujus rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba: *(a) Principes tui infideles, socii Furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis, & convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam.*

a Isa. 1. 23.

22. *Quomodo iis respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi affirmant.*

Non desunt, qui non jam illam afferant causam splendoris; & gloriæ, sed victus, & vitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. Qui refellendi sunt, docendique, quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei voluntati, & gloriæ, quam negligendo ejus Præcepta offendimus mirandum in modum. Etsi quæ potest esse in Furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? *(b) Super Furem enim*, inquit Ecclesiasticus, *est confusio, & pœnitentia.* Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat Fur Divinum Nomen; repugnat ejus sanctissimæ voluntati; salutaria ipsius Præcepta contemnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

b Eccl. 5. 17.

23. *Quid dicendum sit iis, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua Furta obtegunt.*

Quid? quod audire licet interdum Fures, qui nihil se eo peccare contendant, quod detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem. Misera sane, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quod eam furandi consuetudinem cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, *(c) Qui furabatur, jam non furetur*, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

c Ephes. 4. 28.

24. *Quid rursus illis dicendum sit, qui vel occasione, vel ulciscendi libidine ad furandum induci causantur.*

Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. Est enim illud tritum sermone proverbium, *Fures,*

Fures, qui non sint, fieri occasione; qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi: resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, vel summæ potius intemperantiæ, & injustitiæ confessio. Nam qui dicit se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur, se semper oblata occasione peccaturum. Sunt qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab aliis eadem injuria sint affecti. Quibus ita respondendum est: primum nemini licere injurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ judicem esse: tum multo minus concedi, ut pœnas ab aliis repetat eorum, quæ alii in eum peccaverunt.

25. *Quid illis dicendum, qui, ut ære alieno liberentur, furantur.*

Postremo quidam Furtum illa ratione satis defensum, tectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud Furto dissolvant. Quibuscum ita agendum est: nullum esse gravius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cujus in divina precatione quotidie meminimus, (*a*) *Dimitte nobis debita nostra*, quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissolvat; multoque præstare conjici in carcerem, quam mandari suppliciis Inferorum sempiternis: longe etiam esse gravius Dei, quam hominum judicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant (*b*) Populum *sectatorem bonorum operum*.

a *Matth. 6. 12.*

b *Tit. 2. 14.*

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

CAPUT IX.

Non loqueris contra Proximum tuum falſum teſtimonium.

1. *Quam utilitatem hoc Præceptum comprehendat.*

a Jacob. 3. 2.
b Ibid. 5.

Uantam non modo utilitatem, ſed etiam neceſſitatem habeat aſſidua hujus & Præcepti explicatio, & officii admonitio, nos Divi Jacobi monet auctoritas illis verbis: (*a*) *Si quis in verbo non offendit, bic perfectus eſt vir*; & idem: (*b*) *Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat: ecce quantus ignis quam magnam ſilvam incendit!* & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. Quibus duo monemur: primum latiſſime patere hoc linguæ vitium: quod etiam illa Prophetæ ſententia confirmatur, (*c*) *Omnis bomo mendax*, ut propemodum unum hoc ſit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum eſt, inde proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animæ ſalus amittatur, vel ejus qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; vel ejus qui lædit, quod pravo pudore, & falſa cujuſdam exiſtimationis opinione deterritus adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monendi Fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari Præcepto non dicendi falſi Teſtimonii, quo non ſolum ipſi aliis injuriam facere vetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum injuria prohibemur.

Linguæ vitiū quam late pateat, & perniciosum ſit.
c Pſal. 115. 11. Rom. 3. 4. Vide item Prov. 18. 21. Eccl. 19. 16. & 20. 8. 41. 22. & 28. 27.

2. *Quæ ſit huic Præcepto ſubjecta ſententia.*

Duæ leges una hoc Præcepto, ut in aliis, comprehendū-tur.

Verum in hoc Præcepto eadem ratione, & via progrediendum eſt, qua in cæteris progreſſi ſumus; ut videlicet animadvertantur in eo duæ leges: altera prohibens, ne falſum dicatur Teſtimonium; jubens altera, ut ſimulatione, fallaciiſque

ciiſque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici veritate metiamur. Cujus officii Apoſtolus Epheſios illis verbis admonuit: (a) *Veritatem facientes in charitate, in illo creſcamus per omnia.*

a *Epheſ.* 4. 15. *Zach.* 8. 16.

3. *Quid maxime hoc Præcepto caveatur.*

Sed prior hujus Præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamvis nomine falſi Teſtimonii ſignificetur quicquid in bonam, vel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſive in Judicio, ſive extra Judicium; tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in Judicio falſo dicitur a jurato. Jurat enim per Deum teſtis: quod ita teſtificantis, & Divinum Nomen interponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. Itaque quia periculoſum eſt hoc Teſtimonium, idcirco præcipue prohibetur. Juratos enim teſtes, niſi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta ſit improbitas, atque perverſitas, ne Judex quidem ipſe poteſt rejicere; præſertim cum extet juſſum divinæ Legis, (b) ut in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. Sed, ut Præceptum plane Fideles intelligant, docendi erunt, quid ſignificet hoc Proximi vocabulum, in quem falſum Teſtimonium dicere minime licet.

Vide D. Th. in 1. 2. *qu.* 10. *art.* 5. *&* 2. 2. *q.* 1. 2. *art.* 6.

Teſtis jurisjurandi religione interpoſita teſtatur, c. de teſtib. leg. jurisjurãdi, &c. Quoties, de teſtibus, & atteſtation. Jurati teſtes non poſſunt in judicio reprobari.

b *Deut.* 19. 15. *Matth.* 18. 16. *Joan.* 8. 17. 2. *Cor.* 13. 2. *Hebr.* 10. 28.

4. *Quis* Proximi *nomine hic deſignetur.*

Eſt autem *Proximus*, ut ex Chriſti Domini doctrina colligitur, (c) quicunque eget opera noſtra, ſive ille propinquus ſit, ſive alienus, ſive civis, ſive advena, ſive amicus, ſive inimicus. Nefas enim eſt exiſtimare, contra hoſtes licere falſum aliquid dicere pro Teſtimonio, (d) quos juſſu Dei, ac Domini noſtri diligere oporteat. Quin etiam, quia ſibi quiſque quadam ratione Proximus eſt, nemini fas eſt falſum in ſe Teſtimonium dicere: quod qui committant, ſibi ipſi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & ſeipſos, & Eccleſiam lædunt, cujus ſunt membra: quo modo etiam qui ſibi mortem conſciſcunt, nocent civitati. Ita enim eſt apud ſanctum Auguſtinum: *Nec recte intelligentibus poterat videri, non eſſe prohibitum, ut adverſus ſeipſum quiſque falſus teſtis aſſiſteret, eo, quod in Præcepto additum fuit, Contra Proximum tuum. Sed non ideo, ſi adverſus ſeipſum quiſquam falſum Teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putet alienum: quandoquidem regulam diligendi Proximi a ſemetipſo dilector accepit.*

c *Luca* 10. 36. 37. *Vide D. Aug. ep.* 52. *ad Maced. & lib.* 1. *de doct. Chriſt. cap.* 30.

d *Matt.* 5. 44.

S. Auguſt. lib. 2. *de civ. Dei. c.* 20 *& habetur* 23. *q.* 5. *c. Si non licet.*

5. *In utilitatem Proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Vide D.Tho. in 2.2. q.7. art.1. & 110. art. 2. & 3.

Verum, quia prohibemur Proximum lædere falso Testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut pejerando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione conjunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multo minus perjurio studendum est. Quare sanctus Augustinus *de Mendacio* ad Consentium docet, ex Apostoli sententia, Mendacium in falsis testimoniis numerandum esse, etiam si in cujusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, (*a*) *Invenimur autem & falsi testes Dei, si Testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt: Falsum*, inquit, *testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad ejus laudem videtur pertinere, mentiatur.*

S. Aug. lib. de mendacio cap. 12. 13.

a 1.Cor.15.15.

6. *Quot mala falsum Testimonium in gratiam alterius prolatum consequantur.*

Judex falsis testibus adductis contra jus judicare compellitur. capit. Pastoralis de offi. & potest. jud. deleg.

D.Thom. 2. 2. q 67. art.2. Oppositum habetur.

Exod. 23. Matth. 7. Marc. 15. Pilatus sciebat, quod per invidiam &c. Vide Nicolaũ de Lyra cum omnibus Scotistis.

Sæpissime vero etiam contingit, ut, qui alteri favet, obsit alteri. Certe errandi causa affertur Judici, qui interdum falsis testibus adductus, contra jus secundum injuriam statuit, & judicare cogitur. Nonnunquam etiam fit, ut qui ob falsum alicujus Testimonium causam Judicio vicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera speret se posse ad id, quodcunque concupierit, pervenire. Est vero id & ipsi testi gravissimum; quod & ab eo, quem jurejurando sublevarit, & adjuverit, falsus, & perjurus agnoscitur; & ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie majorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

7. *Peccata eorum omnium, qui Judicia tractant, & in universum omne Mendacium hoc Præcepto prohibetur.*

Advocatorum, & Procuratorum iniqua actio prohibetur.

Ut igitur testium vanitas, mendacia, & perjuria prohibentur, sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorum, & procuratorum, & advocatorum, & omnium denique, qui Judicia constituunt. Postremo vetat Deus omne Testimonium non modo in Judicio, sed etiam extra Judicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo loco hæc Præcepta iterantur, his verbis: (*b*) *Non facietis Furtum, non mentie-*

b Levit.19.11.

mentiemini, nec decipiet unusquisque Proximum suum. Ut nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc Præcepto ejectum condemnetur: quod apertissime testatur David in hunc modum: (*a*) *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*.

Omne mendacium hoc Præcepto vetatur.

a Psal. 5. 7.

8. *Hoc Præceptum ad detractionis vitium etiam extenditur*.

Prohibetur autem hoc Præcepto non modo falsum Testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste incredibile est, quam multa, & quam gravia & incommoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledice, & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbant divinæ Literæ (*b*) *Cum hoc*, inquit David, *non edebam*, & S. Jacobus: (*c*) *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei*. Nec vero Præcepta solum sacræ Literæ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam & (*d*) Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Judæos Assuerum, ut is omnes ejus gentis homines imperarit occidi. Referta est hujusmodi exemplis sacra Historia: quorum commemoratione Sacerdotes operam dabunt, ut Fideles a rei improbitate deterreant.

Detractionis vitium quam detestabile, vide D. Tho. in 2. 2. q. 73. art. 1. & 2.

b Psal. 100. 5.
c Jacob. 4. 11. Item Exo. 22. Prov. 4. 24. Sap. 1. 11.
d Esther 13. per tot.

9. *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi*.

Ut autem peccati hujus vis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus. Et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem, qui ubi, quando, quibus necesse non sit, promulgarit, is obtrectator, & maledicus jure dicitur.

Detractores sunt, qui peccata aliorum vel augent, vel publicant.

Verum totius Obtrectationis nulla est capitalior, quam eorum, qui Catholicæ Doctrinæ, ejusque Prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum Doctrinarum, & errorum Magistros extollunt laudibus.

Hæretici obtrectatorum genus pessimum.

10. *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt Detractores*.

Nec vero ab horum hominum numero, & culpa sejunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, (scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus) utrum damnabilius sit, non facile constat; non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

S. Hier. in epist. ad Nepo. circa finem. S. Bern. lib. 2. de consider. ad Eug. in fine.

In eo-

Hac parte nostri temporis Heretici excellunt.

In eodem genere sunt, qui suis artificiis distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordiis delectantur, ut summas conjunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: (*a*) *Non eris criminator, neque susurro in populo*. Tales erant multi ex consiliariis Saulis, (*b*) qui ejus voluntatem a Davide alienare, & in illum Regem concitare conabantur.

a Lev. 19. 16.
b 1. Reg. 24. 10.

11. *Assentatio hac Lege etiam interdicta est.*

Assentatores quam sint reprehendendi, ac fugiendi.

Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditiis, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, (*c*) *Malum bonum, & bonum malum*. Quos ut arceamus, & pellamus a consuetudine nostra, monuit nos David oratione illa: (*d*) *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Quanquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui vel laudandis ejus peccatis afferunt ipsi causam perseverandi in vitiis, quandiu vixerit. Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. Sic Saul, cum Davidem furori, & ferro Philistæorum objicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis: (*e*) *Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini*; sic Judæi insidiosa oratione sunt affati Christum Dominum: (*f*) *Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces*.

c Isa. 5. 20.
d Psal. 140. 5.
Genus Assentationis perniciosissimum.
e 1. Reg. 18. 17.
f Matt. 22. 16. Marc. 12. 14. Luc. 20. 21.

12. *Amici quomodo amico periculose ægrotanti perniciose assententur.*

Longe autem perniciosior est oratio amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie, qui mortifero morbo affecti jam sint extremo spiritu; dum affirmant, nullum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse jubent, eumque a peccatorum Confessione, tanquam a tristissima cogitatione deterrent; dum denique ejus animum avertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime versatur. Quare fugiendum est omne Mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit. Plenissimum vero,

Mentiri de Religionis rebus perniciosissimum.
D. Th. in 2. 2. q. 100. art. 4.

vero impietatis est Mendacium, cum quis in Religionem, vel de Religione mentitur.

Libelli famosi probibiti vide Bullam Pii V. quæ incipit, Romani, & Greg. XIII. quæ incipit, Ea est rerum.

13. *Impingunt etiam in hoc Præceptum libellorum famosorum auctores joco, vel officii causa mentientes, & hypocritæ.*

Sed illis etiam maledictis, & probris graviter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos *Famosos* vocant, & aliis hujus generis contumeliis.

Mendacium jocosum, & officiosum prohibetur. Vide D. Th. in 2. 2. qu. 110. art. 3. & 4.

Præterea joco, vel officii causa fallere Mendacio, etsi nemo in illo vel damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est. Ita enim nos Apostolus admonet: (*a*) *Deponentes Mendacium, loquimini veritatem*. Nam in eo est ad frequens, graviusque Mendacium magna proclivitas; & ex jocosis Mendaciis capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde veniunt in opinionem, non esse veraces: quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent jurare perpetuo.

a *Eph.* 4. 25.

De simulatione, seu hypocrisi, vide D. Tho. in 2. 2. q. 122. per totam. Arist. l. 1. Perih. cap. 1.

Postremo priore parte hujus Præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere conjuncta sunt. Tam enim verba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cujusque, ob eamque causam Dominus sæpe Pharisæos arguens, (*b*) Hypocritas appellat. Et hæc de priore Præcepti Lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus, quid in altera jubeat Dominus.

b *Matth.* 15. 7. & 23. & *alibi sæpe.*

14. *Quidnam in altera Legis hujus parte verbis involuta de Judiciis Forensibus præscribatur.*

Pertinet autem hæc Præcepti vis, & ratio ad id, ut juste, & ex legibus Forensia Judicia exerceantur; neve occupent homines, & usurpent Judicia. (*c*) Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus: ne re, & causa incognita, sententiam ferant. Quo in vitio fuit Sacerdotum, & Scribarum consilium, (*d*) qui de S. Stephano judicarunt: quod item peccatum fuit Magistratus Philippensium, de quibus inquit Apostolus: (*e*) *Cæsos nos publice, indemnatos homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt*. Ne (*f*) condemnent innocentes, & nocentes absolvant, ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moveantur. Sic enim Moyses senioresadmonet, quos populi Judices constituerat. (*g*) *Quod justum est, judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita*

c *Rom.* 14. 4.

Forensia Judicia juste, & secundum præscriptas Leges exercenda.

d *Act.* 7.

e *Act.* 16. 37.

f *Exod.* 23. 4. *Dan.* 13. 35.

Judices non debent moveri pravis ad judicandum affectibus.

g *Deut.* 1. 16. 17. *Joan.* 7. 24.

parvum

parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusque personam; quia Dei judicium est.

15. *Rei per legitimum Magistratum interrogati non possunt mentiri.*

D. Th. in 2. 2. q. 69. art. 2.

a Jos. 7. 19.

De reis autem, & sontibus, vult eos Deus verum confiteri, cum ex Judicii formula interrogantur. Est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio, laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Josue sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus inquit (*a*) *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.*

16. *Quodnam sit Testium officium.*

Testimonia falsa prohibenda.

Testimonii veri maximus usus.

S. Aug. in Ep. ad Casulan. & habet 11 q. 3. c. Quisquis. Vide D. Th. in 2. 2. quæst. 70. art. 1.

Extra judicium licet interdum tacere verum.

Sed quoniam hoc Præceptum Testes potissimum attingit, de his etiam diligenter a Parocho agendum erit. Nam Præcepti vis ea est, ut non solum prohibeat falsum Testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri Testimonii, quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex Testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam Testimoniorum veritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa Sancti Augustini sententia: *Qui veritatem occultat, & qui dicit Mendacium, uterque reus est: ille, quia prodesse non vult; hic, quia nocere desiderat.* Licet vero interdum verum tacere, sed extra Judicium. Nam in Judicio, ubi testis legitime interrogatur a Judice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cavendum tamen est Testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt Patroni causarum, & Advocati, Actores deinceps, & Petitores.

17. *Qua ratione Advocati, & causarum Procuratores suum officium explere poterunt.*

Advocatus tempore necessitatis pauperi debet patrocinari 86. d. c. Pasce.

D. Th. 2. 2. q. 71. art. 1.

Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benigne subvenient: tum injustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent avaritia.

Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa jure, & æquo metiantur.

18. *Petitores, & Accusatores quo pacto suo officio non recte fungentur.*

Petitores vero, & Accusatores monendi sunt, ne cuiquam

quam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Jussum hoc denique divinitus præscriptum est piis omnibus, ut in congressibus, & colloquiis vere semper, atque ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, ut membra sint ejusdem corporis.

Petitores non debent malo animo reum in jus vocare. c. Cum minister. 23. q. 5.

19. *Quibus rationibus Christiani ad agnitionem fœditatis, quæ Mendacio inest, perduci poterunt.*

Ut autem libentius hoc Mendacii vitium caveant Fideles, proponet eis Parochus summam hujus sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in sacris Literis Mendacii pater Dæmon dicitur: (*a*) quod enim Dæmon in veritate non stetit, Mendax est, & Mendacii parens.

a Joan. 8. 44.

Adjunget ad ejiciendum tantum flagitium ea mala, quæ Mendacium consequuntur: & quoniam ea innumerabilia sunt, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum demonstrabit. Ac primum, in quantam cadat Dei offensionem, quantumve ejus odium incurrat homo vanus, & Mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco (*b*) *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus: oculos sublimes, linguam Mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem Mendacia, Testem fallacem*, & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quo minus gravissimis afficiatur suppliciis?

Vide Aug. tra 42. in Joan.

Deus odit Mendacium.

b Prov. 6. 16. 17. 18.

20. *Quæ incommoda Mendacia humanæ societati inferant.*

Deinde, quid impurius, aut fœdius, ut inquit Sanctus Jacobus, (*c*) quam in eadem lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat; postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo.

c Jacob. 3. 9.

Chrys. Homil. 14. epist. ad Ephes.

Quare fit, ut a cœlestis beatitudinis possessione Mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo David, (*d*) *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondit

Mendaces cœlesti beatitudine excludũtur

d Ps. 14. 1. 2.

 Spiri-

Spiritus Sanctus : *Qui loquitur veritatem in corde suo , qui non egit dolum in lingua sua .*

Mendacium morbus insanabilis . Restituenda est fama, quæ per detractionem diminuta est. Gregor. lib. 5. ep. 30.

Maximum vero etiam illud in Mendacio incommodum est , quod fere insanabilis est is animi morbus . Cum enim peccatum , quod inferendo falso crimine , aut Proximi famæ, & existimationi obtrectando , commissum sit , non remittatur , nisi calumniator ei , quem criminatus fuerit , satisfaciat injuriam ; id autem difficile fiat ab hominibus , primo , ut antea monuimus , pudore , & inani quadam dignitatis opinione deterritis : qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis Inferorum pœnis , dubitare non possumus . Neque enim quisquam speret , se calumniarum , vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat , de cujus dignitate , & fama , aut publice in Judicio , aut etiam in privatis , & familiaribus congressibus , aliquid detraxerit .

Mendacia rebus humanis magnum detrimentum afferunt .

Præterea latissime patet hoc detrimentum , & in cæteros diffunditur ; quia vanitate , ac Mendacio fides , ac veritas tolluntur , arctissima vincula societatis humanæ ; quibus sublatis , sequitur summa vitæ confusio , ut homines nihil a Dæmonibus differre videantur .

Loquacitas fugienda

Docebit porro , vitandam esse loquacitatem , Parochus : cujus vitatione & reliqua peccata fugiuntur , & est magna cautio Mendacii : a quo vitio loquaces sibi haud facile temperare possunt .

21. *Vanæ Mendaciorum excusationes diluuntur .*

Ob nullam mentiendum est commoditatem .

a Rom. 8. 6.

Postremo iis illum errorem eripiet Parochus , qui se in vanitate orationis excusant , & Mendacium prudentium exemplo defendunt , quorum esse ajunt , mentiri in tempore . Dicet id , quod verissimum est , (*a*) prudentiam carnis mortem esse : hortabitur auditores , ut in difficultatibus , & angustiis Deo confidant , neque ad artificium mentiendi confugiant . Nam illo qui utuntur perfugio , facile declarant , se sua magis niti prudentia , quam in Dei Providentia spem ponere .

b Rom. 12. 17. & 1. Pet. 3. 9.

c Rom. 12. 21.

Qui causam sui Mendacii conferunt in eos , a quibus sunt Mendacio decepti , hi docendi sunt , non licere hominibus seipsos ulcisci , (*b*) neque malum malo compensandum esse , (*c*) sed potius vincendum in bono malum ; quod si etiam fas esset hanc referre gratiam , nemini tamen utile , se suo ulcisci detrimento ; est autem id gravissimum detrimentum , quod Mendacio dicendo facimus .

His ,

His, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut divinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri consueverunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant vere loquendi: præsertim cum qui usu, & consuetudine peccant, gravius delinquant, quam cæteri.

Contra eos, qui humanam fragilitatem opponunt, vel consuetudinē. Qui consuetudine peccant, gravius delinquunt, quam cateri.

22. *Propter aliorum Mendacium non est mentiendum.*

Vide Aug. l. 1. de serm. Domin. in monte cap. 23.

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mentiri & pejerare contendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos: cum autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quod, vera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent Sacerdotes, eam esse accusationem, non defensionem; cum sit officium Christiani hominis, quamvis potius facere jacturam, quam mentiri.

23. *Mendacium neque jocosum, neque utile admittendum.*

Restant duo genera eorum, qui se in Mendacio excusent: alteri, qui dicant, se joci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec venderent, nisi Mendacium adhiberent. Utrosque a suo errore Parochi avertere studebunt; ac superiores quidem illos a vitio abducent, & docendo, quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi, & illud inculcando, (*a*) omnis otiosi verbi reddendam esse rationem; proximos autem hos acerbius etiam objurgabunt, quorum in excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui præ se ferant, se minime illis Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere: (*b*) *Quærite primum Regnum Dei, & justitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis.*

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 110. art. 2. & 3.

a Matt. 12. 36.

b Matt. 6. 33.

DE
IX. ET X. PRÆCEPTO.
CAPUT X.

Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

1. *Quo pacto nonum hoc, & decimum Præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

Quomodo ex concupiscentia oriatur transgressio omnium Mandatorum, indicat Paulus Rom. 7. 7. 8. 9. Non licet videre, quod non licet concupiscere, nec concupiscere, quod non licet habere. Gregor. lib. 21. Mor. cap. 4.

N his duobus Præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua cætera Præcepta serventur. Nam quod his verbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora Legis Jussa servare, hoc maxime faciat, *Ne concupiscat*: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbatum colet, id est, quiete perpetua fruetur, majoresque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam (a) stirps, ac semen malorum omnium est prava concupiscentia, qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animadversis, & Parochus in iis, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & ad audiendum Fideles erunt attentiores.

a 1. Tim. 6. 10. Jacob. 4. 1. 2. Semen omnium scelerum est prava concupiscentia.

2. *Quo pacto duo illa Præcepta inter se differant.*

Nono Præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur. Decimo autem cupiditas impuræ voluptatis vetatur.

Sed quanquam hæc duo præcepta conjunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, vel separatim, ut commodius sibi videbitur, ea tractare. Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum Præceptorum dissimilitudo, quidve una concupiscentia ab altera differat: quam differentiam libro quæstionum in Exodum

dum Divus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod utile est, consectatur, quam voluptatem: si vero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

Augu. qu. 77. in Exo. Vide item D. Thom. in 2. 2. qu. 122. art. 6. ad 3. & 4.

3. *Num sexto, & septimo Præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.*

Verum horum Præceptorum duplex fuit necessitas: Altera, ut sexti, septimique Præcepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio (nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri) tamen plerique ex Judæis peccato obcæcati in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id a Deo prohibitum esse: imo vero lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se Legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id quod animadvertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum: (a) *Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis, ego autem dico vobis*, & quæ sequuntur. Altera est horum Præceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque vetantur, quæ sexto, & septimo explicate non prohibebantur. Nam, exempli causa, septimum Præceptum prohibuit, ne quis injuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi jure, Legeque assequi id possit, ex cujus adeptione Proximo damnum importari videat.

Nonum, & decimum Præceptum illustrant sextum, & septimum.

Legis Moysi quidam interpretes sexti Præcepti sententiam perverterunt.

a Matth. 5. 27.

Nono, & decimo Præcepto quædam explicite vetantur, quæ sexto, & septimo aperte non vetabantur.

Vide aliam rationem apud D. Tho. in 1. 2. qu. 100. art. 5. ad 5. & 6.

4. *Quale, quantumque sit Dei beneficium, quod nobis Legis hujus mandato est collatum.*

Sed illud in primis, antequam ad Præcepti explicationem veniamus, docendi sunt Fideles, nos hac lege non solum ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus. Nam cum superioribus Legis Præceptis nos quibusdam quasi præsidiis munivisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret; hoc adjuncto Præcepto, illud maxime providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi Lege præscripta, illud a Deo provisum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari solemus, hujus Legis vi

Quomodo concupiscentia sit infinita, declarat D. Tho. in 1. 2. qu. 30. art. 4.

quod-

quodammodo excussi, nos minus urgeant; majusque propterea temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa, maximaque debemus.

5. *Quod discrimen hæc duo Præcepta inter Leges divinas, & humanas esse insinuent.*

Lex Dei est spiritualis. Leges humanę internos animi motus non reprimunt.

Neque id solum hæc Lex nos docet, verum etiam illud ostendit: Legem Dei ejusmodi esse, quæ non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu servanda sit. Hocque inter divinas, & humanas Leges interest, quod hæ rebus tantum externis contentæ sunt; illæ vero, (*a*) quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur divina Lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ vitia intuemur. Quamobrem dixit Apostolus: (*b*) *Concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret: Non concupisces.* Cum enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat, ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

a 1. *Reg* 16. 17. *Psal.* 7. 10. *Jerem* 11. 20. & 17. 10.

Lex divina speculum est tum benefactorum, tum vitiosarum actionum.

b *Rom.* 7. 7.

6. *Quæ concupiscentia hic non probibeatur, quidve sit Concupiscentia,*

Habent autem hæc singula Præcepta illud cum cæteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne quis forte arbitretur, Concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, (*c*) ut concupiscere spiritum adversus carnem, vel (*d*) expetere justificationes Dei in omni tempore, id quod David summopere cupiebat; Parochus doceat, quæ Concupiscentia illa sit, quam hujus Legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, *Concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res jucundas appetunt.* Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt; ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus, aut, cum frigemus, si calescere, aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, a natura nobis insita est: sed primorum Parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens usque adeo depra-

c *Gal.* 5. 17.
d *Ps.* 118. 20.

Quid sit concupiscentia, ex Aris. l. 1. Rhet. cap. 21. & D. Th. in 1. 2. q. 30. art. 1.

vata

vata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

7. *Quas præcipue utilitates concupiscentia rectæ rationi conformis homini præstet.*

Quin etiam hæc vis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. Nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. Oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. Quod si recta hæc concupiscendi vis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei. *Prima utilitas.*

Efficit præterea, ut chariora sint nobis Dei munera. Quo enim vehementiori alicujus rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est, atque jucundior, cum eam adepti sumus. *Secunda.*

Tum vero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut majore pietate gratias Deo agamus. Itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse. *Tertia.*

8. *Quomodo Apostolus Concupiscentiam peccatum vocet.*

Et quanquam Divus Paulus (*a*) Concupiscentiam peccatum esse dixit, id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam (*b*) Moyses locutus est, cujus ille testimonium affert, id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. Nam illam carnis Concupiscentiam vocat in Epistola ad Galatas, (*c*) *Spiritu*, inquit, *ambulate, & desideria carnis non perficietis.*

a *Rom. 7. 20.*
b *Exod. 20.16. Trid. Syno. sess. 5. sub finem Decreti de peccato originali.*
c *Gal. 5. 16.*

9. *Quæ Concupiscentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem habeat.*

Naturalis igitur illa Cupiditatis vis, & moderata, quæ fines suos non egreditur, non vetatur, multoque minus spiritualis illa rectæ mentis Cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Ad hanc enim ipsam sacræ Literæ nos adhortantur: (*d*) *Concupiscite sermones meos*, &, (*e*) *Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.*

d *Sap. 6. 12.*
e *Eccl. 24.26.*

10. *Quæ sit Concupiscentia hic interdicta.*

Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi vis, quatum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus pravæ cupiditatis, quæ carnis Concupiscentia, & peccati fomes vocatur, ac, si animi assensionem adjunctam habeat, semper in vitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido vetita est, quam *carnis Concupiscentiam*

a Galat. 5. 16. 19. 1. Petr. 2. 11. 1. Joan. 2. 16. *tiam* vocat (*a*) Apostolus; illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo constitutis continentur.

11. *Quibus ex caussis agnoscatur, Concupiscentiam esse peccatum.*

Concupiscentia est mala, primo ob ea quæ appetuntur. Hæc Cupiditas damnata est: Vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia ejusmodi nefaria scelera: de quibus ita Apostolus, (*b*) *Non simus*, inquit, *concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt.* b 1. Cor. 10. 6.

Secundo, quia est rerum prohibitarum. Vel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, caussa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. Quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. Non enim ea appetere nobis licet, quæ possidere omnino nefas sit; qualia olim in veteri Lege fuerunt aurum, & argentum, ex quibus Idola conflata erant, quæ (*c*) Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea caussam hæc Cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat divina Lex; rerumque ejusmodi Cupiditas nefaria est, & in peccatis gravissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus. c Deut. 7. 25. 2. Mach. 12. 41. *Tertio, quia est rerum alienarum.*

12. *Concupiscentiæ peccatum ubi maxime consistat.*

Quomodo consensus in peccatum sit peccatum mortale, vide D. Th. in 1. 2. qu. 74. art. 7. 8. D. Aug. lib. 12. de Trin. c. 12. Nam tum peccatum natura existit, cum post malarum Cupiditatum impulsum animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat. Id quod D. Jacob., cum peccati originem, & progressionem ostendit, illis verbis docet: (*d*) *Unusquisque tentatur a Concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.* d Jacob. 1. 14. 15.

13 *Quæ sit duorum extremorum Præceptorum sententia.*

Greg. Hom. 16. in Evang. & 4. Moral. c. 27. Cum igitur Lege ita caveatur, *Non concupisces*, hæc verba ad eum sensum referuntur, ut nostras Cupiditates a rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerum Cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque unquam satiatur, ut scriptum est: (*e*) *Avarus non implebitur pecunia*: de quo ita est apud Isaiam: (*f*) *Væ, qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis*. Sed ex singularum vocum explicatione facilius intelligetur hujus peccati fœditas, & magnitudo. e Eccl. 5. 9. f Isa. 5. 8.

14. *Quid*

14. *Quid* Domus *vocabulo in hujus Præcepti formula intelligendum sit.*

Noni, & decimi Præcepti singula verba declarantur.

Quare Parochus docebit, *Domus* vocabulo non locum modo, quem incolimus, sed universam hæreditatem significari, ut ex divinorum Scriptorum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est, (*a*) Obstetricibus a Domino domus esse ædificatas; sententia eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animadvertimus, hac Præcepti Lege vetitum nobis esse, ne divitias avide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati invideamus, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, sive humilis, sive excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vetitam esse intelligere debemus; nam hoc item ad Domum pertinet.

a *Exod.* 1.21.

Quod uni Danieli præcipitur, hoc idem unicuique nostrum dicitur, Sta in gradu tuo. *Dan.* 10.

15. *Quid* Bovis, *&* Asini *vocibus contineatur.*

Quod vero sequitur, *Non Bovem, non Asinum*, id ostendit, non solum quæ magna sunt, ut Domus, nobilitas, & gloria, ea, cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parva, qualiacunque illa sint, sive animata, sive inanimata.

16. *De quibus Servis in hoc Præcepto sit sermo.*

Servi aliorum per Cupiditatem non solicitandi.

Sequitur deinceps, *Non Servum, non Ancillam*, quod intelligendum est tam de captivis, quam de reliquo genere Servorum: quos, ut cætera alterius bona, concupiscere non debemus. Liberos vero homines, qui voluntate serviunt, vel mercede conducti, vel amore, observantiaque impulsi, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationibus; neque præmiis quis corrumpere, aut solicitare debet, ut eos deserant, quibus seipsi sponte addixerunt: imo vero, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, hujus Præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino revertantur.

17. *Cur etiam in hoc Præcepto mentio Proximi fiat.*

Quod autem in Præcepto mentio fit Proximi, id eo pertinet, ut hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem ejusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18. *Non prævaricantur istam Legem, qui res venales Proximi justo pretio emere cupiunt.*

Hoc vero Præceptum ii minime violant, qui res, quas Proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut justo pretio emunt. Ii enim non modo Proximum non lædunt, sed valde adjuvant; cum ei pecunia majori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse venditat.

19. *Quomodo decimum Præceptum de non concupiscenda uxore Proximi intelligendum sit.*

Explicatur decimum Præceptum de non concupiscenda uxore proximi. Libellus repudii tempore Moysis permissus:

a Deut. 24. 1. 2.

Hanc de re aliena non concupiscenda Legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. Qua Lege concupiscendi libido non ea quidem tantum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam qua affectus aliquis alterius uxorem in Matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore, *(a)* cum repudii permittebatur libellus, illud facile evenire poterat, ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. At hoc Dominus vetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas solicitarentur, aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quasi quædam necessitas viris imponeretur illas repudiandi. Nunc vero gravius est peccatum, cum mulierem, etiamsi a viro repudiata sit, alteri in Matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Uxorem etiam repudiatam ab alio ducere non licet.

Matth. 5. 28. & 19. 7. Mar. 10. 17. 12. Luc. 16. 18. Rom. 7. 3. 1. Cor. 7. 10. 11. Concil. Milev. c. 17. Concil. Trid. sess. 24. can. 7. de doctrina Matrim.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. Neque enim has item concupiscere licet; cum ii, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Fœminam alteri desponsatam concupiscere nō licet.

Et quemadmodum quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic quæ ad Dei cultum, religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20. *In hanc Legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, solicitat ad Matrimonium.*

b Gen. 12. 15. c Gen. 20. 2. 3.

Si vero quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in Matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet (id quod *(b)* Pharaoni, & *(c)* Abimelech contigisse legimus, qui Saram in Matrimonium habere con-

concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem arbitrarentur) ille certe, qui eo animo est, ejusmodi Præcepti Legem violare non videtur.

21. *Quæ præter ea, quæ prohibentur hoc Præcepto, facienda imperentur.*

Sed, ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc Cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram Præcepti rationem debet, quæ in eo consistit, ut, (*a*) si divitiæ affluant, cor non apponamus, (*b*) easque pietatis, & divinarum rerum studio abjicere parati simus, & in sublevandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientia (*c*) in sacris Literis, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item Lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut singulari nos quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conservemus, & exerceamus nos in iis mentis, ac spiritus officiis, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus; quive præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum vim maxime reprimamus.

Remedia adversus noxias Concupiscentias.

a *Psal.* 61. 11.
b *Matt.* 19. 21.

c *Matth.* 5. 3. *Mar.* 4. 18. *Luc.* 6. 16. 19. 20. 21. 22. & 18. 22. 23. 24. *Actor.* 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. *Vide de laudibus Paupertatis voluntariæ Hieron. ep. 1. ad Heliod. Greg. Hom.* 18. *in Ezech. Ambr. lib.* 5. *Com. in Luc. c.* 6. *Et lib.* 3. *ep.* 10. *Gregor. Naz. or.* 16. *de Pauperum amore. Leo Magnus inter omnium Sanctor.*

22. *Quæ sint potissimum Christianis meditanda, ut vim concupiscentiæ refrænent.*

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum vero illud incommodum est, quod, quoniam ejusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccatis vis, ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus: (*d*) *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident; ita si iisdem succumbimus, (*e*) Dominum a regno suo expellimus, & in ejus locum peccatum introducimus.

Matth. 6. 10. *Rom.* 12. 2. 1. *Thess.* 4. 3.

Primum est peccati in anima nostra regnum.

d *Rom.* 6. 12.

e 1. *Cor.* 5. 15. 16.

Secundum est, quod omnia mala a cupiditate manant.
a Jac. 1. 14. 15.
b 1. Joan. 2. 16.

Alterum præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant; ut (*a*) Divus Jacobus docet. Divus item Joannes, (*b*) *Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Tertium est, quod per eam judicium obscuratur.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi judicium his cupiditatibus obscuratur. Homines enim iis cupiditatum tenebris obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcunque ipsi concupiscunt.

Quartum est, quod verbum Dei per eam opprimitur.
c Mar. 4. 18.

Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris a magno illo Agricola Deo insitum est. Sic enim apud Divum Marcum scriptum est: (*c*) *Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.*

23. *Qui cupiditatum laqueis maxime implicentur.*

Lusibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Jam vero, qui præ cæteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc Præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresque item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt; atque id ægre ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint: qua in re item peccant qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites, Medici, & Causidici in hoc peccant.

Peccant etiam *Milites*, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: *Medici* item, qui morbos desiderant: *Jurisconsulti*, qui causarum, litiumque vim, copiamque concupiscunt: tum *Artifices*, qui quæstus avidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis, gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione: idque præsertim, si qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt. Fama enim, & gloria virtutis, atque industriæ, non ignaviæ, aut inertiæ præmium est.

C A.

CATECHISMI ROMANI

PARS QUARTA,

De Oratione, ejuſque in primis neceſſitate.

CAPUT I.

1. *Quomodo Deus ſit orandus.*

IN officio, & munere Paſtorali cum primis neceſſaria eſt ad ſalutem Fidelis populi præceptio Chriſtianæ Precationis; cujus vim, ac rationem neceſſe eſt multos ignorare, niſi pia, & fideli Paſtoris diligentia tradita ſit. Quamobrem præcipua Parochi cura verſari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid a Deo, & quomodo orandum ſit. Omnes autem neceſſariæ Precationis numeros continet divina illa formula, quam Chriſtus Dominus Apoſtolis, & per illos, eorumque ſucceſſores omnibus deinceps, qui Chriſtianam Religionem ſuſciperent, notam eſſe voluit; cujus verba, & ſententias ſic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut autem in hac orandi ratione ſuppeditet Parochis facultas inſtituendi fideles auditores, quæ magis opportuna viſa ſunt, hic propoſuimus, ſumpta ab iis Scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur. Nam reliqua, ſi opus fuerit, Paſtores ex iiſdem fontibus haurire poterunt.

Dominica oratio inter omnes precandi formulas eſt perfectiſſima.

De Oratione ſcripſerunt Amb. l. 5 & 6. de Sacrament. Cyprianus in hanc luculenter. Dam. l. 2. Paral. c. 15. Et de orth. fide lib. 3. cap. 24. Petrus Chryſ. ſer. 67. & conſequenter. Alex. de Ales 4. p. q. 88.

2. *Uſus orandi ad ſalutem neceſſarius eſt.*

Primum igitur docendum eſt, quam ſit Oratio neceſſaria, cujus Præceptum non ſolum conſilii cauſa traditum eſt, ſed etiam neceſſarii juſſi vim habet: quod a Chriſto Domino declaratum eſt illis verbis: *Oportet ſemper orare*. Hanc orandi neceſſitatem ipſa etiam, illo Dominicæ Precationis quaſi procemio, oſtendit Eccleſia: *Præceptis ſalutaribus moniti, &*

Luc. 18. 1.

Orare ex Præcepto Domini tenemur.

Præfatio Orationis Dominicæ in Miſſa.

divina institutione formati, audemus dicere. Itaque, cum esset necessaria Precatio Christianis hominibus, & illud a Discipulis ipse rogatus esset, (a) *Domine, doce nos orare*: præscripsit eis orandi formam Dei Filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit Precationis, qua non solum utebatur assidue, sed (b) in ea etiam pernoctabat; cujus deinde officii iis, qui se ad Jesu Christi Fidem contulissent, Apostoli præcepta tradere non destiterunt. Nam (c) Sancti & Petrus, & (d) Joannes de ea re diligentissime pios admonent: & ejus rationis memor (e) Apostolus pluribus locis hortatur Christianos ad salutarem orandi necessitatem.

a *Luca* 11. 1. *Eccl.* 18. 22. 1. *Thes.* 5. 17. *Ephes.* 6. 18. *Coloss.* 4. 2.

b *Luc.* 11. 17. *Christi exemplo orandum, & Apostolorum praescripto.* *Luc.* 6. 12.

c 1. *Pet.* 3. 7.

d 1. *Mach.* 3. & 5.

e *Rom.* 12. 13. *Phil.* 4. 6. 1. *Tim.* 2. 5. & 5. 5. *Hebr.* 4. 16.

3. *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarii hujus officii.*

Præterea tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad Precationem confugere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, (f) cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profecto est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo Precibus expetamus; quas Preces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum.

f *Rom.* 11. 35. *Oratione necessaria consequimur.*

4. *Non alia via omni indigentiæ nostræ satisfacere licet, quam per orationem.*

Præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non licet impetrare. Habent enim sacræ Preces præstantem illam virtutem, qua maxime Dæmones ejiciuntur. (g) Est enim quoddam Dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi in jejunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent pie, ac diligenter orandi. Petitione enim non solum honesta, sed etiam (h) assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit Sanctus Hieronymus, scriptum est: *Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis*. (i) *Petite ergo, & accipietis*.

Oratione Dæmones fugamus.

g *Matth.* 17. 21. *Donorum singularium facultatem sibi adimunt, qui Orationi non vacant.*

h *Jac.* 5. 16. *Hier. in cap.* 7 *Matth*

i *Matt.* 7. 8. & 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 11. 9 *Joan* 14. 13. & 16. 23. 24.

De

De utilitate Orationis.

CAPUT II.

1. *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

HAbet autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris Scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam Religionis argumentum Oratio, quæ in Divinis Literis thymiamati comparatur: (*a*) *Dirigatur* enim, inquit Propheta, *Oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo*. Quare nos hac ratione Deo subjectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque perfugium habemus. Hujus fructus illis etiam verbis admonemur: (*b*) *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me*.

Has Orationis utilitates persequitur Isid. lib. de summo bono c. 7.

Primus fructus.

Per Orationem Deum primo honoramus.

a *Psal.* 140.2.

b *Psal.* 49.15.

2. *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Sequitur fructus amplissimus, & jucundissimus Orationis, cum a Deo preces audiuntur. Est enim, ex Sancti Augustini sententia, Oratio justi clavis cœli; nam *ascendit*, inquit, *Precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat concientiam*. Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re cœlestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adjutorem adhibeat Spiritum Sanctum; & Fidei assequimur conservationem, & incolumitatem, & vitationem pœnarum, & divinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo victoriam. Omnino inest in Precatione singularis gaudii cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: (*c*) *Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum*.

Secunda utilitas.

Augu. ser. 226. de Temp.

Oratione amplissima dona consequimur.

Pacem secundum Deum parit Oratio.

c *Joan.* 16.24.

3. *Semper pias preces exaudit Divina Majestas.*

Nec vero quin huic Petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. Quod multa comprobant Divinæ Scripturæ testimonia, quæ quia sunt in prom-

promptu, illa solummodo apud Isaiam exempli causa attingemus. (*a*) *Tunc enim*, inquit, *invocabis*, *& Dominus exaudiet : clamabis*, *& dicet : Ecce adsum* : & rursus : (*b*) *Eritque*, *antequam clament*, *ego exaudiam ; adhuc illis loquentibus*, *ego audiam*. Exempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos, omittimus.

a Isa. 58. 9. b Isa. 65. 24: Item Psal. 90. & 144. 18. Prov. 15. 29. Eccl. 3. 4. 6.

4. *Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.*

At interdum fit, ut quæ petimus a Deo, non impetremus. Ita est : sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus; vel quod alia nobis majora, & ampliora bona impertitur; vel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; imo vero fortasse supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quædam enim*, inquit Sanctus Augustinus, *negat propitius Deus*, *quæ concedit iratus*. Nonnunquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit Oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere Precationis verba funduntur; quomodo inanem hujus Orationis sonitum, Christianam Precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati; cum vel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus nostræ negligentia, & ignoratione Precationis; vel postulemus ea, quæ nobis sunt obsutura.

S. Aug. ser. 33. de verbis Domini, & tr. 73. in Joan. Quid sit Oratio. Damasc. lib. 3. de fid. Orthod. cap. 24. Augu. lib. 2. de ser. Domini in monte cap. 7. Et ser. 230. de temp.

5. *Digne postulantes plus impetrant, quam postulent.*

Sedulo orantibus Deus fere majora præstat, quam petant.

Contra vero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulaverint. Quod & (*c*) Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, & (*d*) illa Prodigi filii similitudine declaratur, qui præclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. Quod ostendunt Divinæ Literæ, cum illa utuntur loquendi formula : (*e*) *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*. Intimis enim, & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce, Deus occurrit.

c Ephes. 13. d Luc. 15.

Deus cogitationes non expectata voce sæpe exaudit.

e Ps. 9. 37. idẽ fere habes Ps. 20. & 202. Prov. 10. 24.

6. *Quis*

6. *Quis sit tertius Orationis fructus.*

Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi virtutes & exercemus, & augemus, maxime vero Fidem. Ut enim rite illi non orant, qui Fidem Deo non habent: (*a*) *Quomodo enim*, inquit, *invocabunt, in quem non crediderunt?* sic Fideles, quo studiosius orant, eo majorem, ac certiorem Fidem habent Divinæ curæ, & providentiæ, quæ potissimum id requirit a nobis, ut ad se de iis, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus.

Tertius Orationis fructus. Ex Fide debet procedere Oratio.

a Rom. 10. vide itē Matth. 4. 21. Marc. 11. 22. Jac. 5. 6.

7. *Cur Deus, cum sciat, quibus indigeamus, Oratione nostra velit solicitari.*

Posset vero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri; quomodo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios. Sed beneficentissimus Parens vult a filiis invocari: vult nos quotidie rite petendo petere fidentius: vult, impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum charitas per Orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas. Nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quo sæpius Deo facientes Preces, & ejus implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo majori in singulas Preces affecti lætitia ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius.

9. *Precationis assiduitate tum digni Divina Gratia evadimus, tum humilitatem, & arma contra Diabolum comparamus.*

Præterea nos hac uti vult exercitatione Precationis, ut flagrantes petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunus, & angustus noster animus capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si cælestis Gratiæ auxilio deferamur, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tanquam Orationis arma contra naturæ nostræ hostes

Aug. epist. 121. cap. 8.

 stes

Hilar. in Psal. 63. stes acerrimos. Inquit enim S. Hilarius: *Adversus Diabolum, armaque ejus Orationum nostrarum sonitu certandum est.*

10. *Quæ sit quarta utilitas ex Oratione in homines profluens.*

Quartus Orationis fructus. Præclarum præterea illum Orationis fructum consequimur, quod, cum proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus se nostris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri ejus contendimus munera, accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

11. *Quis sit postremus Orationis fructus.*

Quintus Orationis fructus. Hier. in cap. 7. Jerem super il lud, Non obsistas mihi. a Exod. 32. 10. Postremo, ex Sancti Hieronymi sententia, iræ Divinæ resistit Oratio. Itaque sic ad Moysen locutus est Deus, (*a*) *Dimitte me*, cum quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem Precibus impediret. Nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas æque retardet, & revocet a furore, ac Preces piorum hominum.

De Partibus, & Gradibus Orationis.

CAPUT III.

1. *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

Quid sit Obsecratio, &c. Amb. lib. 6. de Sacram. c. 5. Exposita necessitate, & utilitate Christianæ Precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet Oratio. Id enim ad hujus officii perfectionem pertinere testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad pie, sancteque orandum, Orationis partes diligenter enumerat. (*b*) *Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Quod vero subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent inter cæteros Sanctum Hilarium, & Augustinum.

b 1. Tim. 2. 1.

Hilar. in Psal. 140. super illud. Dirigatur Oratio mea.

2. *De postulatione, & gratiarum actione.*

De Duabus precipuis Orationis formis vide Basil. l. constit. Monast. c. 2. Sed, quoniam duæ sunt præcipuæ partes Orationis, postulatio, & gratiarum actio, a quibus, tanquam a capite, manant reliquæ, minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei, ac venerationem adhi-

adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assidue ab ejus benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Utramque hanc maxime necessariam partem Orationis Deus ipse pronunciavit ore Davidis, illis verbis: (*a*) *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me*. Quantum autem egeamus Divinæ Bonitatis, ac liberalitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatem, & miseriam intueatur?

a Psal. 49. 15.

3. *Dei in omnes homines Benignitas, & Liberalitas prædicatur.*

Quam liberalis sit in genus humanum Deus.

Quam vero sit propensa Dei Voluntas in genus humanum, quam effusa in nos Benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocunque oculos conjicimus, quocunque nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux Divinæ Beneficentiæ, ac Benignitatis oboritur. Quid enim (*b*) habent homines, quod a Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt ejus dona, ac munera Bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus; quorum alius alio est altior, atque perfectior. Ut igitur Fidelis Populus non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere Orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quam diligentissime poterunt, hortabuntur.

b 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi modus alio est perfectior.

4. *Quinam sit optimus orandi modus, summusque Precationis gradus.*

Quidnam orantes ad præcipuam contemplationis arcem evehat, vide Bern. ser. 4. de Quadrag. & in serm. de quatuor modis orãdi. & Bas. ubi supra.

Sed quinam est optimus orandi modus, & summus Precationis gradus? nempe is, quo pii, & justi homines utuntur, qui freti veræ Fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis, Orationisque gradibus in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei Potentiam, immensam Benignitatem, ac Sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se iis, qui divinum auxilium pie, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cœlum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficiis affecta sit: tum vero singulari.

gulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi filius unicus chariſſimo Parenti, quid ſibi ſit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum *Effundendi* voce exprimunt Divinæ Literæ; inquit enim Propheta: (*a*) *Effundo in conſpectu ejus Orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio*. Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, ſed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in ſinum amantiſſimi Parentis Dei. Ad id enim nos Doctrina cœleſtis hortatur illis verbis: (*b*) *Effundite coram illo corda veſtra*, &, (*c*) *Jacta ſuper Dominum curam tuam*. Hunc autem Precationis gradum ſignificat Sanctus Auguſtinus, cum inquit in eo libro, qui inſcriptus eſt Enchiridion: *Quod fides credit, ſpes, & charitas orat*.

a *Pſal.* 141.3. 1. *Reg.* 1.15. *Pſal.* 100.1.
b *Pſal.* 61.9.
c *Pſal.* 54.23.
S. Aug. Enchi. c. 7.

5. *Quæ ſit altera orandi ratio.*

Secundus Orationis gradus. Alius eſt eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppreſſi, fide tamen ea, (*d*) quæ mortua dicitur, nituntur ſe ſe erigere, & ad Deum aſcendere; ſed propter intermortuas vires, ſummamque fidei imbecillitatem, ſe altius a terra tollere non poſſunt: veruntamen ſua peccata recognoſcentes, & eorum conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſſe, ex illo maxime longinquo loco pœnitentes, ſcelerum a Deo veniam, & pacem implorant. Horum Oratio ſuum obtinet locum apud Deum; nam eorum Preces audiuntur: imo vero hujuſmodi homines liberaliſſime miſericors Deus invitat: (*e*) *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam vos*. Ex horum hominum numero fuit ille (*f*) Publicanus, qui cum oculos ad cœlum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, e Templo magis juſtificatus, quam Phariſæus.

d *Jac.* 2.
Peccatores quomodo exaudiantur, vide D. Auguſt. tra. 44. in Joan. & D. Th. in 2. 2. q. 83. *art.* 16.
e *Matt.* 11.28.
f *Luc.* 18.9.10.

6. *Quo in gradu tertium genus deprecatorum conſiſtat.*

Tertius gradus. Eſt præterea eorum gradus, qui nondum Fidei lucem acceperunt, veruntamen divina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad ſtudium, cupiditatemque veritatis, quam ut doceantur, ſummis Precibus petunt; qui ſi manent in voluntate, a Dei clementia eorum ſtudium non repudiatur, quod exemplo (*g*) Cornelii Centurionis comprobatum videmus; nemini enim id ex animo petenti clauſæ ſunt fores Divinæ Benignitatis.

g *Actor.* 10.2.3.
Quomodo Deus petenti ex animo gratiã conferat. Vide D. Th. in 2. 2. q. 112. a. 3.

7. *Quinam inter Deprecatores extremo in gradu hæreant.*

Quartus gradus. Poſtremus eſt gradus eorum, quos non modo facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, ſed etiam ſceleribus ſcelera

cumu-

cumulantes, tamen non pudet ſæpe a Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perſeverare: qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut ſibi ignoſcerent, poſtulare. Horum Oratio a Deo non auditur, ſic enim de Antiocho ſcriptum eſt: *Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*. Quare vehementer hortandi ſunt, qui in gravi illa miſeria verſantur, ut abjecta peccandi voluntate, vere, & ex animo ſe convertant ad Deum.

2. Mach. 9. 13.

De iis, quæ petenda ſunt.

C A P U T IV.

1. *Quænam a Deo petere liceat.*

Quod juſtum, & honeſtum eſt peti debet. Vide inter alios D. Th. 2. 2. q. 83. art. 5.

SEd quoniam, in ſingulis Petitionibus quid poſtulandum, quid non, ſuo loco dicetur; ſatis hic erit Fideles univerſe illud admonere, ut quæ juſta, quæve honeſta ſint, a Deo petant homines; ne, ſi contra, quam deceat, aliquid poſtularint, illo reſponſo repellantur: (*a*) *Neſcitis, quid petatis*. Quicquid autem recte optari poteſt, petere licet: quod illa Domini uberrima promiſſa teſtantur: (*b*) *Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis*; omnia enim ſe conceſſurum pollicetur.

a Matt. 20. 22. Marc. 10. 38. Jac. 3. 3.
b Joan. 15. 7. & 16. 23.

2. *Quæ res primo, & per ſe a Deo petendæ ſint.*

Summa, & præcipua Oratio noſtra pro ſummi boni conſecutione eſſe debet. Deinde pro iis, quæ nos eo deducunt.

Quare primum optatum, ac deſiderium noſtrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui ſummum eſt bonum, ſummum ſtudium, deſideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maxime conjungant; quæ vero nos inde ſejungant, aut cauſam aliquam afferant disjunctionis, ab omni ſtudio, & cupiditate noſtra removenda ſunt. Hinc licet colligere, ſecundum illud ſummum, & perfectum bonum, quomodo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda ſint, & a Parente Deo poſtulanda.

3. *Corporis, & externa bona quatenus a Deo petenda ſint.*

Nam hæc corporis, quæ vocant, & externa bona, ut ſanitas, robur, pulchritudo, divitiæ, honores, & gloria, quia facultatem, ac materiam ſæpe dant peccato, (quare fit, ut non omnino pie, aut ſalutariter petantur) erit illorum petitio his præſcribenda finibus, ut hæc vitæ commoda poſtu-

postulentur necessitatis causa: precandi quæ ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea Precibus petere, quæ & Jacob, & Salomon postularunt. Ille enim in hunc modum: *(a) Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum*: Salomon his verbis: *(b) Tribue tantum victui meo necessaria.*

a Gen. 28. 20.
b Prov. 30. 8.

4. Divitiis, & aliis bonis corporis quomodo utendum sit, quando ea Dei Benignitate possidemus.

Ad divitias cor non apponendum.

Cum vero nobis Dei Benignitate suppeditetur ad victum, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: *(c) Qui emunt, tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi*: item, *(d) Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*: quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum cæteris communicemus, *(e)* ab ipso doctore Deo didicimus. Si valemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inservire possimus, & Proximo omnia ejus generis commodare.

c 1. Cor. 6. 30.
d Psal. 61. 11.
e Lev. 25. 35. 36. & Deut. 15. 7. 8. Prov. 19. 17. & 21. & 28. 27. Matt. 1. 18. 19. Luc. 14. & 16. a 3. 4.

5. Ingenii, & doctrinæ bona quomodo petenda sint.

Ingenii autem bona, & ornamenta, cujus generis sunt artes, atque doctrinæ, petere etiam licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adjunctione, aut conditione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est; & deinceps omnia, quæ summo illi bono conjungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione Petitionum.

Pro quibus orandum sit.

CAPUT V.

1. Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.

Jacob. 5. 16. 1. Tim. 2. 1. Vide D. Th. in 2. 2. q. 83. ar. 7.

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est Fidelis Populus, pro quibus orare debeat. Continet autem Oratio Petitionem, & Gratiarum actionem: quare prius de Petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine

ſine ulla exceptione, vel inimicitiarum, vel religionis, vel gentis. Nam ſive hoſtis ſit, ſive alienus, ſive infidelis, Proximus eſt: quem quia Dei juſſu amare debemus, ſequitur, ut Preces quoque, quod amoris officium eſt, pro eo facere oporteat. Nam eo pertinet illa Apoſtoli cohortatio (*a*) *Obſecro fieri Orationes pro omnibus hominibus*. Qua in Oratione primum petenda ſunt, quæ ſalutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis.

a 1. Tim. 2. 2.

2. Pro quibus præcipue orandum ſit.

Debemus autem hoc Precationis officium primum Paſtoribus animarum tribuere: quod ab Apoſtolo ejus exemplo monemur. Scribit enim is ad (*b*) Coloſſenſes, ut orent pro ſe, ut ſibi Deus aperiat oſtium ſermonis: quod item facit ad (*c*) Theſſalonicenſes. Eſt præterea in Actis Apoſtolorum: (*d*) *Oratio fiebat ab Eccleſia ſine intermiſſione pro Petro*. Cujus etiam officii a Divo Baſilio in lib. *de moribus* admonemur; pro iis enim orandum eſſe inquit, qui præſunt verbo veritatis.

Primo pro Paſtoribus animarum orandum eſt.
b Coloſ. 4. 3.
c 1. Theſſ. 5. 25.
d Act. 12. 5.
Baſ. lib. mor. Reg. 56. c. 5.

Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex ejuſdem (*e*) Apoſtoli ſententia. Quanto enim publico bono Principibus piis, & juſtis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandus eſt Deus, ut tales ſint, quales eſſe oportet, qui reliquis hominibus præſint.

Secundo pro Principibus.
e 1. Tim. 2.

Extant (*f*) exempla ſanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, piiſque deprecemur. Egent enim & illi Precibus aliorum: quod divinitus factum eſt, ne ſuperbia efferantur, dum intelligunt ſe inferiorum ſuffragiis indigere.

Tertio pro bonis, & piis viris orandum.
f 4. Reg. 19. & 22. 13. 14.

3. Pro inimicis noſtris, & hoſtibus Eccleſiæ idem præſtandum eſſe monſtratur.

Juſſit præterea Dominus (*g*) precari pro perſequentibus, & calumniantibus nos.

g Matth. 5. 44. Luc. 23. 24. Act. 7. 6. 1. Cor. 4. 12.

Illud etiam S. Auguſtini teſtimonio celebratum eſt, hanc eſſe conſuetudinem acceptam ab Apoſtolis, pro iis, qui ab Eccleſia ſunt alieni, Preces, & vota faciendi, ut infidelibus donetur Fides, ut Idolorum cultores ab impietatis errore liberentur, ut Judæi, diſcuſſa animorum caligine, lucem veritatis accipiant, ut Hæretici redeuntes ad ſanitatem Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur, ut Schiſmatici, a qua deſciverunt ſanctiſſimæ parentis Eccleſiæ communione, cum ea iterum veræ charitatis nodo juncti copulentur. Quantam autem vim habeant Preces pro hujuſmodi hominibus factæ

Quarto pro hoſtibus noſtris.
Quinto pro Eccleſiæ hoſtibus.
D. Augu. epiſt. 10. ad Vitalem.

ex ani-

Vide interim Precum antiquitatem, quæ in die Parasceves fieri in Ecclesia solet.
a Col. 1. 13.
b Rom. 9. 23. 25.

ex animo, constat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie (*a*) ereptos a potestate tenebrarum transfert Deus in Regnum filii dilectionis suæ, & (*b*) ex vasis iræ facit vasa misericordiæ: in quo plurimum valere piorum Obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest.

4. *Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.*

Sexto pro Mortuis.
S. Dion. Areop. lib. de Eccl. Hier. c. 7.

Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt: qua de re satis dictum est, cum de Sacrificio Missæ loqueremur.

5. *Non prodest illis aliena Oratio, qui peccant ad mortem.*

c 1. Joan. 5. 16.

In iis autem, qui (*c*) peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam precibus, votisque proficitur. Veruntamen est Christianæ charitatis & precari pro illis, & lacrymis contendere, an eis possint reddere placatum Deum.

6. *Quomodo execrationes, quæ in Scripturis leguntur, sint accipiendæ.*

Psal. 6. 78. & 108. per totũ: Is. 2. & alibi sæpe. Jer. 10.

Execrationes vero sanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex Patrum sententia, constat esse vel prædictiones eorum, quæ illis eventura sunt, vel adhibitas contra peccatum, ut, salvis hominibus, peccati vis intereat.

7. *Quis sit usus Gratiarum actionis.*

D. Aug. de ser. Dom. in mont. lib. 1. sub fin. Gratiarum actionis maximo locus in honoribus Sãctorum, unde D. August. Sacrificia pro defunctis valde bonis Gratiarum actiones vocat in Enchi. ad Lauren. c. 110.

In altera autem parte Orationis maximas Deo gratias agimus pro divinis ejus, immortalibusque beneficiis, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maxime autem fungimur hoc munere Gratiarum actionis, Sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus & eorum victoriæ, & triumphi, quem de omnibus & intimis, & externis hostibus ejus benignitate reportarunt.

8. *Inter eas gratulationes, quæ Sanctorum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtineat.*

D. August. ser. 18. de sanctis, Ambr. l. 2. com. in Luc. Bern. Hom. 2. super Missus est, & serm. 4. de Assumpt. Mariæ, & alibi frequenter.
Cur Ecclesia salutationi Angelicæ pre-

Huc pertinet prima illa pars Angelicæ Salutationis, cum ea ad precandum utimur: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Nam Deum summis & habendis laudibus, & gratiis agendis celebramus, quod sanctissimam Virginem omni cœlestium donorum munere cumulavit: ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. Jure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni Preces etiam, & implorationem sanctissimæ Dei Matris adjunxit; qua pie, atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum; bonaque

naque tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules filii Evæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assidue misericordiæ Matrem, ac Fidelis Populi Advocatam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus; ab eaque hac Prece opem, & auxilium implorare, cujus & præstantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem juvandi humanum genus, nemo nisi impie, & nefarie dubitare potest.

ces adjungat, quam ab omni antiquitate invocatam esse constat ex Irenæo lib. 5. advor. hæresei c. 19. Athan. in Evang. de S. Deipara. Gregor. Naz. orat. 18. in laudem S. Cypriani. Joan. Dam. Orat. 1. de Nativ. Virg. & Orat. 2. de Assumpt. ejusdem

Quis orandus sit.

CAPUT VI.

1. *Ad quem dirigenda sit præcipue Oratio.*

DEum autem orandum esse, & ejus Nomen invocandum, ipsa loquitur naturæ vis insita in hominum mentibus: non solum tradunt Divinæ Literæ, in quibus licet audire imperantem Deum: (*a*) *Invoca me in die tribulationis:* sed Dei nomine tres Personas intelligi oportet.

a Psal 49 15. Tres Personæ invocari debent.

2. *Sintne etiam Sancti cum Christo regnantes invocandi.*

Secundo loco confugimus ad auxilia Sanctorum, qui in cœlo sunt: quibus etiam Preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere. Quæ res quia separatim suo loco est explicata, eo & Parochos, & cæteros transmittimus. Sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæ pretium erit docere Fidelem Populum, quid intersit inter hanc invocandi rationem.

3. *Aliter Deum, & aliter Sanctos imploramus.*

Non enim eodem modo Deum, & Sanctos ejus imploramus. Nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet a malis: a Sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim proprie dicimus: ***Miserere nobis*, *Audi nos*:** ad Sanctos: ***Orate pro nobis*.**

4. *Quomodo a Sanctis petere possimus, ut nostri misereantur.*

Quanquam licet etiam alia quadam ratione petere a Sanctis ipsis, ut nostri misereantur; sunt enim maxime misericordes. Itaque precari possumus eos, ut conditionis nostræ mi-

Sic Job 19. 21. & 33. teste ipso August. Angeli, ut misereantur hominum, rogantur.

seria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione juvent. Quo loco illud maxime cavendum est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant: imo vero cum ad imaginem Sancti alicujus quis Dominicam Orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ Orationis formula continentur; & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. Nam eos hoc fungi officio, (*a*) docuit Sanctus Joannes Apostolus in Apocalypsi.

Quo affectu Oratio Dominica ad imaginem Sancti alicujus sit recitanda.

a Apoc. 8. 3.

De præparatione adhibenda.

CAPUT VII.

1. *Quibus maxime virtutibus animus ad Orationem sit præparandus.*

b Eccl. 18. 23.

Est in Divinis Literis: (*b*) *Ante Orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a Precibus animus ejus aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo Preces faciat, tradent Parochi vias Precationum piis auditoribus. Primus igitur gradus ad Orationem erit vere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio; quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quicquam impetret a Deo, sed qui ne in ejus quidem conspectum veniat oraturus. Hujus præparationis sæpissime faciunt mentionem Divinæ Literæ, quæ & illud loquuntur: (*c*) *Respexit in Orationem humilium, & non sprevit Preces eorum:* item, (*d*) *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* Sed occurrent Pastoribus eruditis (*e*) loci innumerabiles, qui in eam sententiam conveniant. Quamobrem plurium non necessaria commemoratione supersedemus; tantum vero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. (*f*) Publicanus est ille notissimus, qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat: (*g*) est etiam mulier illa Peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes Christi Domini perfudit: uterque, quantum afferat Orationi pondus humilitas Christiana declaravit.

Tentare Deum quid sit, vide D.Th. in 2. 2. q. 97. art. 7.

Primum requiritur, ut sit humilis Oratio.

c Ps. 101. 18.
d Eccl. 35. 21.
e Jud. 9. 16. Ps. 17. & 33. Isa. 57. & 66. 2.
f Luc. 18. 13
g Luc. 7. 37. vide aliud de Achab. 3. Reg. 21. 27. 28.

Sequi-

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus; quorum utrumque, vel certe alterum nisi a pœnitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

Secundo Orationem præeat dolor commissorum peccatorum.

2. *Quæ potissimum scelera volenti cum fructu orare sint cavenda.*

Sed quia sunt quædam scelera, quæ maxime obstant, quominus in Precatione Deus postulationi nostræ concedat, ut cædes, & illata vis; manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate, & violentia. De quo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: (*a*) *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis: & cum multiplicaveritis Orationem non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.*

Tertio abstinendum cædibus, & violentia.

a *Isa. 1. 15. vide plura apud eundem Proph. c. 59. 2. 3.*

Fugienda est ira, ac dissidium, quæ magnopere etiam impediunt, ne Preces audiantur. De quibus est illud Apostoli (*b*) *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.*

Quarto ira fugienda.

b 2. *Tim.* 2. 8.

Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in injuria: nam sic affecti Deum Precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. (*c*) *Cum enim stabitis*, inquit ipse, *ad orandum, dimittite, si quid habetis*: &, (*d*) *si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

Quinto injuriarum adsit oblivio.

c *Marc.* 11. 25.
d *Matt.* 6. 15.
Eccl. 28. 7.

Cavendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. Nam in ejusmodi homines illud dictum est: (*e*) *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

Sexto misericordiæ affectus inducendus.

e *Prov.* 21. 13.

Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa vox: (*f*) *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Septimo superbia evellenda.

f *Jacob.* 4. 6.
1. *Petr.* 5. 5.
Prov. 3. 34.

Quid de contemptione Divinorum Oraculorum? in quam extat illud Salomonis: (*g*) *Qui declinat aures suas, ne audiat Legem, Oratio ejus erit execrabilis.* Quo tamen loco non excluditur Deprecatio factæ injuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ Divinæ Orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petatur.

Octavo contemptus verbi divini corrigendus.

g *Prov.* 28. 9.

3. *De Fide in Deum, quæ ad Orationem necessaria censetur.*

Est vero ad hanc quoque præparationem animi Fides necessaria, quæ si desit, neque de summi patris omnipotentia,

Fiducia adhibenda.

neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipse Christus Dominus (*a*) *Omnia*, inquit, *quæcunque petieritis in Oratione credentes, accipietis*. De hujusmodi Fide scribit Sanctus Augustinus de verbis Domini: ***Si Fides deficit, Oratio periit***. Caput igitur est ad rite orandum, quod jam dictum est, ut Fide firmi, ac fixi simus: quod Apostolus ex contrario ostendit: (*b*) ***Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?*** Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos Fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ Preces fundit: Preces faciunt, ut omni dubitatione sublata, stabilis ac firma sit Fides. In hanc sententiam Sanctus Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: ***Noli dubio esse animo in Oratione: beatus est, qui non dubitaverit***. Quare ad impetrandum, quod velimus a Deo, maximum pondus affert fides, & certa spes impetrandi: quod monet Sanctus Jacobus: (*c*) ***Postulet in Fide, nihil hæsitans***.

a *Matth.* 21. 22.
S. Aug. ser. 36. *de verb. Domini.*
b *Rom.* 10. 14.
S. Ignatius ep. 10. *ad Heronem.*
c *Jacob.* 1. 6.

4. *Quæ nos ad Fidem impetrandi ea, quæ in Oratione petimus, inducere possint.*

Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio Precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta Voluntas, ac Benignitas, cum jubet nos se (*d*) Patrem appellare, ut ejus nos esse filios intelligamus: est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exoraverunt: est summus ille Deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus Dominus. De quo sic est apud Sanctum Joannem: (*e*) ***Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris***; item Paulus Apostolus: (*f*) ***Christus Jesus, qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis***; item ad Timotheum: (*g*) ***Unus enim Deus, unus & Mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus***; tum ad Hebræos: (*h*) ***Unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum***. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus; tamen optimi dignitate Interpretis, ac Deprecatoris Jesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum.

d *Matth.* 23. 9.
Christus pro nobis orat.
e 1. *Joan.* 2. 1.
f *Rom.* 8. 34.
Christus noster mediator.
g 1. *Tim.* 2. 5.
h *Hebr.* 2. 17.

5. *Spiritus Sanctus nostrarum Orationum auctor est.*

Denique nostræ auctor est Precationis Spiritus Sanctus: quo duce Preces nostras audiri necesse est. (*i*) Accepimus enim Spiri-

i *Rom.* 8. 15. *Gal.* 4. 5.

Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba, Pater: (*a*) qui quidem Spiritus infirmitatem, & inscitiam nostram adjuvat in hoc orandi munere: imo vero, (*b*) inquit Apostolus, *ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

a *Rom.* 8. 26.
b *Ibidem.*

6. *Quomodo in Fide juvari ad impetranda Dei beneficia debeamus.*

Quod si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in Fide sentiunt, utantur illa voce Apostolorum: (*c*) *Domine adauge nobis fidem:* & cæci illius: (*d*) *Adjuva incredulitatem meam.* Sed tum maxime & Fide, & Spe vigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei Legem, ac Voluntatem omnem mentem, actionem, & Orationem nostram conformabimus; (*e*) *Si manseritis*, inquit, *in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.*

c *Luc.* 17. 5.
d *Marc.* 9. 23.
Bona intentio est necessaria, & conformitas voluntatis nostra cum divina.
e *Joan.* 15. 7.

Quanquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, oblivio injuriarum, & benevolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Quæ ratio in orando requiratur.

CAPUT VIII.

1. *De optima orandi ratione docendum esse Populum, & quid sit orare in spiritu, & veritate.*

Maxime autem refert, quomodo sacris Precibus utamur: nam etsi Precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest. Quod (*f*) enim petimus, sæpe non assequimur, ut Sanctus inquit Jacobus, ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi Fidelem Populum, quæ sit optima ratio bene petendi, & privatim, ac publice orandi: quæ Præcepta Christianæ Orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina.

f *Jacob.* 4. 3.

Est igitur orandum in spiritu, & veritate. (*g*) Nam cœlestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. A qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: veruntamen principatum jure tribuendum ducimus illi, quæ a vehementi animo proficiscitur, Obse-

g *Joan.* 4. 23.
De adoratione in spiritu, & veritate decem, & septem libros scripsit D. Cyril. Alexandrinus, qui nuper la-

tinitate donati in lucem prodierunt. Duplex orandi ratio, mentalis, & vocalis, quarum mentalis est potior

a Deut. 31. 21. 1. Reg. 2. 16. 7. Job 22. 12. 13. b 1. Reg. 1. 16. 17. c Ibid. 13. d Psal. 26. 8.

Obsecrationi; quam Deus, cui (*a*) patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamsi ore non proferatur. Audivit (*b*) Annæ ejus, quæ mater fuit Samuelis, intimas Preces: de qua illud legimus, (*c*) flentem orasse, & tantum labia moventem. Oravit hoc modo David: inquit enim: (*d*) *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea*. Hujusmodi exempla in divinis Libris passim legentibus occurrent.

2. *Quis sit usus vocalis Orationis præcipuus.*

S. Aug. ep. 121. cap. 9. Quomodo ex redundantia cordis os loquatur, vide Psal. 15. 9.

e Joel. 14. 3. f Act. 4. 10. 11. 12. & 16. g 1. Cor. 14. Eph. 5. 15. Col. 3. 16.

Habet autem vocalis oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. Quod ad Probam Sanctus Augustinus scripsit hoc modo: *Nonnunquam verbis, & aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis efferre sententiam. Nam exultante animo lætitia, par etiam est linguam exultare: & (e) decet nos vere cumulatum illud Sacrificium facere & animæ, & corporis: quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex (f) Actis, & ex (g) Apostolo multis locis cognoscimus.*

3. *Vocis officium perinde in privata Oratione, ac in publica necessarium non est.*

Sed quoniam duplex precandi ratio est, privata, & publica; privatæ Orationis pronunciatione utimur, ut intimum studium, ac pietatem adjuvet; in publica, quæ ad incitandam Fidelis Populi religionem instituta est, certis, statisque temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest.

4. *Soli Christiani in spiritu orant, & longas Orationes non debent refugere.*

h Matth. 6. 7.

Hanc vero spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, Infideles minime colunt: de quibus ita licet Christum Dominum loquentem audire: (*h*) *Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt; putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis; scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.*

i Luc. 6. 12. K Matth. 26. 41. 42.

Cum autem prohibeat loquacitatem, longas tamen Preces, quæ a vehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest ut rejiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur; qui (*i*) non modo noctes in Precatione consumpsit, sed (*k*) ter eundem sermonem repetiit, Tantum igitur statuendum est, inani verborum sono minime exorari Deum.

5. Ora-

5. *Orationes hypocritarum rejicit Dominus.*

Nec vero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos consuetudine deterret Christus Dominus in hanc sententiam: (*a*) *Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & (b) clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo Precationis integritas violari possit. Tum enim cœlestis Pater, (*c*) qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perspicit, orantis postulationi concedit.

a *Matth.* 6. 5.
b *Sicut Helisæus fecit.* 4. *Reg.* 4. 33.
Quid sit intra cubiculum orare.
c *Isa.* 29.

6. *Si diutius, quod postulamus, differtur, non tamen ab hoc pietatis exercitio cessandum est.*

Requirit præterea Oratio assiduitatem: quæ quantam vim habeat, (*d*) judicis illius exemplo Dei Filius ostendit, qui cum nec timeret Deum, nec hominem revereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduæ, ejus postulationi concessit. Itaque assidue Deo Preces faciendæ sunt, nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi quod petunt, impetrarint, in Oratione defatigantur. Nulla enim officii hujus lassitudo esse debet; (*e*) quod nos Christi Domini, & (*f*) Apostoli docet auctoritas. Quod si interdum in eo voluntas defecerit, Precibus a Deo petamus perseverandi vim.

d *Luc.* 18. 2. 3.
Eccl. 18. 1.
e *Luc.* 18. 1.
f 1. *Thess.* 5. 7. 17.

7. *Christus, si quid a cœlesti Patre postulare velimus, illud in suo Nomine postulandum jussit.*

Vult etiam Dei Filius, Orationem nostram ad Patrem suo Nomine pervenire: quæ ejus merito, & gratia Deprecatoris id pondus assequitur, ut a cœlesti Patre audiatur. Est enim ejus illa vox apud Sanctum Joannem: (*g*) *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quicquam in Nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum*, & iterum, (*h*) *Quodcunque petieritis Patrem in Nomine meo, hoc faciam.*

g *Joan.* 16. 23. 24.
h *Joan.* 14. 13.

8. *Fervor Sanctorum in Oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda.*

Imitemur ardens Sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum Preca-

tione

tione jungamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuo servaverunt, quemadmodum apud (a) Apostolum licet videre.

a 1. Cor. 14. 17. Eph. 5. 19. 20. Colos. 3. 17. 1. Tim. 2. 1.

9. *Ut fervens, & efficax sit Oratio, jejunium est adhibendum, & eleemosyna.*

Jejunium vero, & eleemosynam ad orationem adhibeamus. Jejunium (b) certe maxime est cum Oratione sociatum. Nam qui cibo, & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque, quid sibi velit Oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam & ipsa cum Oratione societatem habet. Quis enim, cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena misericordia vivat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit, nisi cum peccati veniam precatur, simul & a Deo suppliciter postulat charitatem? Quare divinitus factum est, ut saluti hominum triplici hoc remedio subveniretur, cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus; sacris Precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, jejunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quanquam singula prosint ad omnium scelerum genera; tamen proprie singulis iis peccatis, quæ diximus, apposita, & accommodata sunt.

b Tob. 12. 8. D. August. in Ps. 42. Leo ser. 1. de Jejun. sept. Mens. Petr. Chrysol. in serm. 43. Bern. in sent. sen. 11.

Oratione, jejunio, & eleemosyna placanda est ira divina. Vide D. Th. in 1. 2. q. 108. ar. 3. ad 4. & 5.

DE

DE ORATIONIS DOMINICÆ

PROOEMIO.

CAPUT IX.

Pater noster qui es in Cœlis.

1. ***Cur in hujus Precationis initio Christus Patris nomen potius; quam Domini, aut Judicis nos usurpare voluerit.***

Um hæc formula Christianæ Precationis, a Jesu Christo tradita, eam habeat vim, ut, antequam ad preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco procemii nobis utendum sit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius Populus ad Preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, si spectes verba, brevissimum est; si res æstimes, gravissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei jussu, & institutione utimur, in hac Precatione est, *Pater*. Nam etsi Salvator noster divinam hanc Orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus majestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus amorem, fiduciamque conciliat. Quid enim jucundius est Patris nomine, quod indulgentiam sonat, & charitatem?

Orationem Dominicam explicarunt Cyp. serm. 6. de Oratio Domin. Amb. lib. 4. de Sacramen. c. 4. D. Aug. epist. 121.

Procemium orationis Dominicæ quam sit jucundum.

Cur in Dominica Oratione primum verbum sit Pater, vide Leo. ser. 6. de Nativit. Domini post supra citat.

2. ***Quæ sit prima ratio, ob quam homines Deum merito Patrem hic appellant.***

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi Fidelem Populum ex locis crea-

Per creationē Deus omnium est Pater.

 tionis,

tionis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cum Deus creaverit hominem ad imaginem suam, nec illam cæteris animantibus impertiverit; ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, jure omnium hominum, nec Fidelium modo, sed etiam Infidelium Pater (*a*) in Divinis Scripturis appellatur.

a Deut. 32.6. Isa. 63. 16. Malac. 1 & in novo Testamẽto passim.

3. *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

Per gubernationem Patrem etiam agit Deus. Matt. 6. 7. 23.

A gubernatione vero sumere poterit argumentum, quod prospiciendo, & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & providentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in hujus explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4. *Dei Providentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

Singulis hominibus datũ esse Angelum custodẽ, Scriptura aperte demonstrat. Gen. 48. 16. Tob. 5. 21. Psal. 90. 11. Matth. 18. 10. Act. 12. 15. Hebr. 1. 14.

Est enim Dei Providentia datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præsto sint, ne gravius aliquod detrimentum accipiant. Nam ut parentes, si infesta, & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adjutores: sic cœlestis Parens in hoc itinere, quo ad cœlestem Patriam contendimus, singulis nobis præposuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, iisque ducibus rectum iter teneremus, ne objectus aliquis error a fallaci Adversario, nos de via posset deducere, quæ ducit in Cœlum.

5. *Quibus argumentis clare intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

Quam vero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac providentia singularis, cujus munus, & administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interjecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppeditant Divinæ Literæ, quæ testantur sæpe Dei benignitate factum esse, (*b*) ut, inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur, innumerabilia ejus generis, quæ sub oculos non caderent, a custodibus nostræ salutis Angelis effici utiliter, ac salubriter.

b Genes. 19. 21. 22. & sic sæpissime.

(*c*) Ra-

(*a*) Raphael Angelus Tobiæ comes, & dux itineris divinitus adjunctus illum duxit, & reduxit incolumem: (*b*) cui & adjumento fuit, ne ab immani pisce devoraretur; & quanta esset in ejus piscis (*c*) jecore, felle, & corde vis, demonstravit: ille (*d*) Dæmonium expulit, ejusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit: ille (*e*) verum, & legitimum matrimonii jus, & usum adolescentem edocuit: ille (*f*) Tobiæ patri oculis capto lumina restituit.

a *Tob. 5. & per totum librum.*
b *Tob. 6. 2. 3.*
c *Ibid. 8.*
d *Tob. 8. 3.*
e *Tob. 6. 17.*
f *Tob. 11. 8. 15.*

6. De Angelo, per quem divus Petrus e carcere liberatus est.

Angelus item ille Principis (*g*) Apostolorum liberator uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque Angelorum, cum demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto ejus latere ex somno excitantem, solventem catenas, disrumpentem vincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo vestitu sequeretur: cum docebunt, ab eodem Angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique janua, in tuto collocatum.

g *Act. 12. 7. 8. 9.*
Act. 5. 27. 23. & 24.

Hujus generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est Sanctarum Literarum historia, quibus intelligimus, quanta sit vis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internunciis, nec solum certa aliqua, & privata de re missis, sed a primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac providentiam excitentur.

Deus quantumvis offensus nunquam hominum obliviscitur: quantaque sit illius in nos misericordia, ac providentia, vide Genes. 6. 7. 8. 12. 28. 31. 32. 39. & 45. 5. 6. 7.

7. Qua præterea ratione agnoscant homines Fideles paternam Dei de hominibus curam.

Commendabit autem hoc loco Parochus, & in primis prædicabit divitias Benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo (*h*) Parente nostri generis, & peccati usque ad hanc diem offenderimus flagitiis, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum oblivisci, amens est, & in Deum jacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter ejus gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cælesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: *Tentaverunt Dominum, dicentes, Est ne* (*i*) *Deus in nobis, an non?* & apud Ezechielem succenset eidem populo

Exo. 6. & 9. Num. 20. 8. 9. 10. Deut. 4. 5. & sic sæpe.
h *Gen. 3. 6.*
Conferantur hæc cum 19. sect. a. 1. Symboli, & cum sect. 7. cap. 1. Decal.
i *Exo. 17. 7.*

a Ezech. 8. 12. Vide item Ps. 93 & Ps. 13. & 52. integros. Job 22. Eccl. 5. 5.

populo Deus, quod dixerat: (*a*) *Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus Deus terram*. Ergo Fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum oblivio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum Populum, contraque Deum stultam ejus querimoniam benigna similitudine refellentem. Est enim ibi: (*b*) *Dixit Sion, Dereliquit me Dominus: & Dominus oblitus est mei*. Cui Deus, *Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.*

b Isa. 49. 14. 15. 16.

Primorum parentum lucutento exemplo declaratur, Deū nullo unquam tempore hominibus deesse. Exemplum justa in peccatores indignationis.

8. *Exemplo primi Parentis Dei in nos benignitas demonstratur.*

Quibus locis quanquam id liquido confirmatur, tamen ut penitus Fideli Populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt. Quos, post neglectum, violatumque Dei jussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa sententia condemnatos audis: (*c*) *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ*: (*d*) cum vides e Paradiso expulsos: & ut omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem, & versatilem gladium: cum ab ulciscente suam injuriam Deo illos intimis, & externis molestiis conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas non modo Divino illum auxilio nudatum, sed etiam cuivis injuriæ propositum? Veruntamen in tantis Divinæ iræ, & ultionis indiciis, oborta est lux quædam Dei in eos charitatis; (*e*) *Fecit enim*, inquit, *Dominus Deus Adæ, & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos*: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo unquam tempore defuturum Deum.

c Gen. 3. 17. 18.

d Ibid. 23.

Exemplum divina in homines etiam peccantes Benignitatis.

e Gen. 3. 21.

9. *Nullis quantumvis magnis hominum sceleribus Dei Benignitatem exhauriri posse probatur.*

Hujus etiam sententiæ vim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum injuria, David expressit illis verbis: (*f*) *Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?* hanc Abacuch Deum affatus, exposuit, dum inquit: (*g*) *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis*: hanc sic Michæas aperuit:

f Psal. 76. 10. Vide item versus præcedentes, & Tob. 3. 22.

g Abac. 3. 2

(*a*) *Quis*

(a) *Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est.* Omnino res ita se habet, cum nos maxime perditos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maxime pro immensa sua bonitate nos quærit, & curat Deus. Sustinet enim in ira gladium justitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros.

a *Mich. 7. 18.*

10. ***Quæ sit tertia ratio, qua patriæ charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulate ostendit.***

Magnam igitur vim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, Parensque noster summam in nos benignitatem (b) tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assidue eorum auribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga nos charitatem; ut intelligant, se, quia redempti sunt, admirabilem in modum Dei filios evasisse; (c) *Dedit enim*, inquit Joannes, *eis potestatem filios Dei fieri*: &, *Ex Deo nati sunt*. Quamobrem Baptismus, quod primum redemptionis pignus, & monumentum habemus, (d) Sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filii; nam inquit ipse Dominus: (e) *Quod natum est ex spiritu spiritus est*: &, *Oportet vos nasci denuo*. Item Petrus Apostolus: (f) *Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi.*

Tertio per redemptionem Deus est hominum Parens.

b *Vide Joan. 3. 10. & 15. Rom. 5. 7. 8. Gal. 4. & 1. Joan. 4. 9 10.*

c *Joan. 1 12.*

Baptismus redemptionis nostræ est pignus.

d *Tit. 3. 5.*

e *Joan. 3. 6. 7.*

f *1. Pet. 1. 23.*

11. ***Singulari Dei beneficio per redemptionem filii Dei effecti sumus.***

Hujus pondere redemptionis & Spiritum Sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus: (g) *Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater*. Cujus vim, & efficaciam adoptionis explanat Sanctus Joannes ad hunc modum: (h) *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.*

g *Rom. 8. 15. Gal. 4. 5. 2. Tim. 1. 15.*

h *1. Joan. 3. 1.*

12. ***Quid Christiani, filii Dei jam effecti, post tot accepta paternæ charitatis officia, vicissim Patri præstare debeant.***

His expositis, admonendus est Fidelis Populus, quid ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo; ut intelligat, quem amo-

Non tantum ex secundis rebus, verum

etiam ex calamitatibus immissis metiendam esse Patris cælestis benignitatem. amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum invocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ perversitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum, rebus autem adversis, & calamitatibus, cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ a nobis Divinæ voluntatis; demonstrandum erit, cum

a *Job* 19. 21. (*a*) tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere
b *Deut.* 32. 39 Dominum, (*b*) verum percutiendo sanare, & plagam a
Quo fine adhibeatur castigatio. Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & præsenti animadversione
c *Psal.* 88. 34. 35. redimat ab exitio sempiterno. Nam (*c*) visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra; misericordiam autem suam non aufert a nobis. Quare monendi sunt Fideles, ut in ejusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, & illud apud patientissimum Job in
Job 5. 18. memoria, & in ore habeant: (*d*) *Ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus sanabunt:* ut illud usurpent, quod sub
e *Hier.* 31. 18. persona Israelitici populi scripsit Hieremias: (*e*) *Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus: converte me, & convertar, quia tu Dominus Deus meus:* ut Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei ma-
f *Tob.* 11. 17. 5. 6. 7 8. 11. 12. *Reg.* 2. 6. *Job* 13. 15. *Sap.* 16. 13. num cædentem sensisset, clamavit: (*f*) *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me.*

13. *Deum nunquam nostri oblitum esse, Fidelibus inculcandum.*

Deus clare omnium afflictiones intuetur. In quo maxime cavendum est Fidelibus, ne, etiam si quovis incommodo affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: (*g*) *Capillus de capite*
g *Luc.* 21. 18. *vestro non peribit.* Imo vero se ipsi illo Divini Oraculi solatio
h *Apoc.* 3. 19. *Prov.* 3. 11. consolentur, quo in Apocalypsi dictum est: (*h*) *Ego, quos amo, arguo, & castigo:* Conquiescant in Apostoli cohortatio-
i *Heb.* 12. 5. 6. 7. 8. ne ad Hebræos: (*i*) *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filii. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reverebamur eos: num multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?*

Noster-

Noster.

14. *Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare jubeamur.*

Cum Patrem invocamus singuli, & Nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac jure Divinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint Fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant. (*a*) *Omnes enim*, inquit, *vos fratres estis; unus est enim Pater vester, qui in cœlis est*. Quare etiam in epistolis Fideles omnes (*b*) Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se Fideles universi fraterna necessitudine conjungantur, sed quia homo est unigenitus Dei Filius, fratres etiam ejus & nominentur, & sint. Nam in epistola ad Hebræos, cum de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus: (*c*) *Non confunditur fratres eos vocare*, *dicens*: (*d*) *Nunciabo nomen tuum fratribus meis*; quod tanto ante David de Christo Domino prædixerat. Ipse vero etiam Christus sic apud Evangelistam loquitur ad mulieres: (*e*) *Ite*, *nunciate fratribus meis*, *ut eant in Galilæam: ibi me videbunt*. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum jam excitatus a mortuis immortalitatem esset consecutus; ne quis existimet, fraternam hanc cognationem ejus resurrectione, & in cœlum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, ut hanc conjunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, (*f*) ut ex illa majestatis, & gloriæ sede, tum, cum de omnibus omnis memoriæ hominibus judicabit, (*g*) Fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

Christiani proprie Deum suum Patrem appellant nostrum: primum ut donum adoptionis, quo beneficio Christi Fidelibus contigit, ab omnibus agnoscatur.

a Matt. 23. 8. 9
b Rom. 1. 17. 10. & 12. 1.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

c Heb. 2. 11.
d Psal. 21. 23.
e Matt. 28. 10.

Sic Joan. 20. Fraterna cum Christo cognatio ejus resurrectione non est dissoluta.

f Matth. 25. 31.
g Ibid. 42.

15. *Qua ratione inter Christi fratres Fideles censeantur.*

Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cujus (*h*) cohæredes dicimur? Est enim (*i*) primogenitus ipse, (*k*) constitutus hæres universorum; nos vero secundo loco geniti, cohæredes ejus pro modo cælestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & (*l*) coadjutores Spiritus Sancti, quo auctore ad virtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut ejus freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus, quo sapienter, constanterque confecto, (*m*) decursoque hujus vitæ spatio, justum coronæ præmium capimus a cælesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum.

Quomodo Christiani sint Christi cohæredes.

h Rom. 8. 17.
i Col. 1. 18.
k Heb. 1. 2.
l 1. Cor. 3. 9. Græc. habent συνεργοί, id est, cooperatores.
m 1. Cor. 9. 16.

(*a*) *Non*

a *Heb.* 6. 10.

(*a*) *Non enim*, ut ait Apostolus, *injustus est Deus, ut oblivi- scatur operis nostri, & dilectionis.*

16. *Quomodo alii pro aliis orare, & omnes invicem fratres æstimare debeamus.*

Quam vero hanc ex animo vocem *Noster* proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur: qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod per se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. Quibus illa subjunxit: *Jucundior est Deo illa Oratio, quam fraterna charitas commendat, quam ea, quam necessitas rei pronunciat.* In hac tanta materia salutaris Orationis monere, & hortari debet Parochus omnes, cujuscunque ætatis, generis, ordinis, ut communis hujus fraternæ necessitudinis memores comiter, & fraterne se gerant, neque aliis alii se præferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diversi sunt officiorum gradus; tamen illa varietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis conjunctionem minime tollit: (*b*) quemadmodum in hominis corpore varius usus, & functio diversa membrorum nihil agit, quamobrem hæc, vel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat.

b *Rom.* 12. 4. 1. *Cor.* 12. 12. *Ephes.* 4. 7.

17. *Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis conjunctione copulati.*

Deus unus, & idem est divitum, & inopum conditor. Sap. 6. & 7. 8. *Malach.* 2. 10

Nobilitas spiritualis omnium Christianorum una est.

Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si Fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ Fidei communione continentur? Maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo divites, & reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, qui in regum potestate sunt, exstiterunt; sed unus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaque una est spiritualis ortus omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes (*c*) ex eodem Spiritu, ex eodem Fidei Sacramento nati simus filii Dei, & ejusdem hæreditatis cohæredes. Nec vero alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi: non aliis Sacramentis sunt initiati, nec aliam hæreditatem Regni cœlestis expectant. Fratres sumus omnes, &, ut inquit Apostolus ad Ephesios, (*d*) *membra sumus corporis Christi, de carne ejus, & de ossibus ejus.* Quod item in Epistola ad Galatas significat Apostolus: (*e*) *Omnes filii Dei estis per Fidem in Christo Jesu: quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus, neque Græcus, non est servus, neque*

c *Joan.* 3. 5. *Rom.* 6. 3. *Col.* 2. 38.

d *Eph.* 5. 30.

e *Gal.* 3. 26. *Vide item Joan.* 17. 2. *Act.* 4. 32. 1. *Cor.* 10. 17. *Col.* 3. 11.

neque liber , non masculus , neque fœmina . Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu . Hæc autem accurate versanda res est Pastoribus animarum , & scienter illis in hac sententia commorandum . Est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos , & excitandos inopes , & abjectos homines , quam ad coercendam , comprimendamque arrogantiam locupletum , atque potentium . Cui hominum incommodo uti mederetur , urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem , & inculcabat Fidelium auribus. *Locis supra citatis , & alibi passim.*

18. *Quid Christianus , ubi exordium Precationis illud ,* Pater noster , *pronunciabit , meditari debeat .*

Cum igitur has Deo Preces facturus es , Christiane , memineris , te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cum Precationem ordiris , & illud , *Pater noster* , pronuncias , cogita , quem in locum te summa Dei benignitas extulerit , qui non ut servum ad dominum adire , invitum , ac timidum , sed ut ad patrem filium , voluntarium , securumque confugere jusserit . Qua in memoria , & cogitatione quo vicissim studio , & pietate tibi orandum sit , considera. Danda enim tibi est opera , te ut talem præbeas , qualem esse decet Dei filium ; idest , ut oratio , & actiones tuæ indignæ non sint (*a*) Divino genere , quo te dignari voluit beneficentissimus Deus . Ad hanc officii rationem cohortatur nos Apostolus , cum ait : (*b*) *Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi :* ut vere de nobis dici possit , quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses : (*c*) *Omnes vos filii lucis estis , & filii diei .*

a *Act.* 17 28. 29.
b *Eph.* 5. 1.
c 1. *Thess.* 5. 5.

Qui es in Cœlis .

19. *Cum Deus sit ubique præsens , quomodo domicilium suum peculiariter in Cœlo habere dicatur .*

Constat inter omnes , qui recte de Deo sentiunt , ubique locorum & gentium esse Deum . Quod non ita intelligendum est , quasi ipse distributus in partes una parte locum unum , alia alium occupet , ac tueatur ; nam Deus spiritus est omnis expers divisionis . Quis enim audeat Deum , tanquam in vestigio positum , loci alicujus finibus circumscribere , cum ipse de se dicat : (*d*) *Nunquid non Cælum , & terram ego impleo ?* Quod rursum sic accipiendum est , Deum cœlum , ac terram , quæque Cœlo , ac terra comprehensa sunt , vi sua , ac virtute

Deus est totus ubique . & totus in singulis mundi partib. Ambr lib. 1. de Spiritu Sanct. cap. 7. Dam. l. 1. c. 16. Scot. 2. dist. 2. q. 5 & 4. dist. 10. q. 2.
d *Jerem.* 23. 24. *Deus est in rebus omnibus*

Act. 17. 28. Greg. in Ezec. Homil. 8. D. Th 1. p. q. 8. art. 1.

virtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri. Adest enim omnibus rebus Deus, vel creans ipsas, vel conservans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus, vel ita definitus, quominus & naturam, & potestatem suam præsens ubique constituat. Quod beatus David expressit illis verbis: (*a*) *Si ascendero in Cœlum, tu illic es.* Verum etsi præsens adsit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus; tamen in Divinis Scripturis sæpe dicitur habere domicilium suum in Cœlo. Quod ideo factum videmus, quod Cœli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemque manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine, ac pulchritudine cæteris corporibus, certisque, ac stabilibus motibus prædití. Ergo, ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac Majestatem, quæ maxime elucet in opere Cœlorum, se in Divinis Scripturis habitare dicit in Cœlis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit.

a Ps. 138. 8. Amos 9. 2. Deus in divinis Scripturis in Cœlo sæpe esse dicitur, ut Ps. 2. 10. 113. & alibi frequenter.

Deus in Cœlo esse dicitur, quia illud uberioris ipsius operationis, & gratiæ est particeps. Dam. lib. 1. de Fide Orth. cap. 16. Gregor. Naz. Ora. 34. quæ est 2. de Theol.

20. *Quid Fidelibus meditandum exhibeat illa particula,*
Qui es in Cœlis.

Quanquam in hac cogitatione Cœlestis domicilii Divinæ Majestatis Fideles non solum communis omnium Parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in Cœlo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumque referendum esse ad Cœlum: quantumque spei, ac fiduciæ affert eis Patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adjungat præstans illa natura, ac Divina Majestas Patris nostri, *qui est in Cœlis*. Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: omnis enim postulatio nostra, quæ ad hujus vitæ usum ac necessitatem pertineat, nisi cum Cælestibus sit conjuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione Precationis, & admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt: (*b*) *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

A Patre Cœlesti cœlestia duntaxat bona, aut quæ his conjuncta sūt exoptanda.

b Colos. 3. 2.

DE

DE
PRIMA PETITIONE.
CAPUT X.
Sanctificetur Nomen tuum.

1. *Cur a Nominis Divini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

Uid a Deo petendum, quove ordine id agendum sit, Magister ipse, ac Dominus omnium docuit, & imperavit. Nam cum studii, & desiderii nostri nuncia sit, & interpres Oratio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui, quoniam solus est in seipso summum bonum, jure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo, & unice potest amari Deus, nisi rebus omnibus, ac naturis ejus honor, & gloria præponatur. Bona enim & nostra, & aliena, & omnino omnia, quæcunque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare, ut ordine procederet Oratio, Salvator Petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit Petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium ejus rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis, qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde quæ nobis optemus.

Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum. D. Th. 2. 2. q. 82. art. 9.

2. *Cum divina natura nulla re augeri, aut carere possit, cur necesse fuerit sanctificationem Nominis Dei hic postulare.*

Et quoniam desiderium, & petitio sunt earum rerum, quibus caremus, (nec vero Deo, idest ejus naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re divina substantia, quæ inexpli-

Nihil petimus Deo intrinsecus accedere, quod antea nō

habuerit; sed exterius aliquid fieri, quo ejus gloria innotescat ad hominum utilitatem optamus.

inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata) intelligendum est, extra hæc esse, quæ a Deo ipsi Deo petimus, & ad externam ejus gloriam pertinere. Cupimus enim, & petimus, ut Dei Nomen notius sit gentibus, ut ejus regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant Divino Numini; quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus.

3. *Verba illa*, Sicut in Cœlo, & in Terra, *ad tres primas Petitiones referri posse, & quomodo hic intelligantur.*

Quid sibi velit prima Petitio.

Verum, ut hæ Petitiones quam vim habeant, & quid valeant, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere Fidelem Populum, verba illa, *Sicut in Cœlo, & in Terra*, ad singulas referri posse primarum trium Postulationum: ut *Sanctificetur nomen tuum, sicut in Cœlo, & in Terra*: item, *Adveniat Regnum tuum, sicut in Cœlo, & in Terra*: similiter, *Fiat voluntas tua, sicut in Cœlo, & in Terra*. Cum autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur Sanctitas, & Gloria Divini Nominis. Quo loco Parochus animadvertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Salvatorem, ut eodem modo sanctificetur in Terra, quo & in Cœlo, idest, ut amplitudine Terrestris sanctificatio Cœlestem exæquet (hoc enim fieri nullo pacto potest) sed ut ex charitate, & intimo animi studio id agatur.

4. *Quomodo Dei Nomen per se Sanctum sanctificari a nobis possit.*

a *Psal.* 110. 9. & 137. 2.
b *Lev.* 11 44. & 19. & 20. 7. 1. *Pet.* 1. 16. *Josue* 24. 19. 1. *Reg.* 2. 2.

Etsi verissimum illud est, sicuti est, Divinum Nomen per se sanctificatione non egere; cum (a) Sanctum, & terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura (b) Sanctus est; neque ei ulla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in Terris longe minori honore afficitur, quam par est, nonnunquam etiam maledictis, & nefariis vocibus violatur; propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur, ad exemplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in Cœlo tribuuntur: idest ut sic honor, & cultus in mente, in animo, in ore versetur, ut omni veneratione & intima, & externa prosequamur, omnique celebritate excelsum, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, ac Cœlestium Civium complectamur. Ut enim Cœlites summa consensione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, ut omnes gentes Deum cognoscant,

Beati omnes Deum perpetuo laudant. Psal. 83. 5. Apoc. 4. 8.

gnoscant, colant, & venerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam Religionem, & se totos Deo dicantes credant, ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quicquam esse purum, aut sanctum, quod non a sanctitate Divini Nominis oriatur.

5. *Quomodo fieri possit, ut Dei Nomen in Infidelibus Sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus (*a*) mundatam esse Ecclesiam in lavacro aquæ, in verbo vitæ: significat autem *Verbum vitæ* (*b*) Nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cujusquam expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit invocatum Divinum Nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ Infidelitatis tenebris, ac radiis Divini Luminis illustratum, hujus vim Nominis agnoscat sic, ut in eo veram quærat sanctitatem; & in nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis Baptismi Sacramentum suscipiens, ipsius Dei dextera, perfectam vim sanctitatis consequatur.

a *Eph.* 5. 26.

b *Matth.* 28. 19.

Secundo speciatim petitur, ut Infideles per fidem, & fidei Sacramenta Deo se adjungant.

6. *Qua ratione Dei Nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet vero optatum, & Postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitiis, & sceleribus contaminati, puram Baptismi integritatem, & (*c*) Innocentiæ stolam amiserunt: qua re factum est, ut in illis miserrimis suam iterum sedem impurissimus Spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur Nomen ejus: (*d*) ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, Sacramento Pœnitentiæ rediment pristinam Sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo Templum, ac domicilium præbeant.

Tertio petitur ut Christiani in vitia relapsi resipiscant.

c *Matt.* 22. 12.

d *Isa.* 46. 8.

7. *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei Nomen poterunt.*

Oramus denique, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint, (*e*) *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens a Patre luminum*, ad nos divinitus esse delatum: quo temperantiam, justitiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta referant, a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt. Nam si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominum generi, si circumfuso hoc alimur spiritu, si terra frugum, & fructuum ubertate vitam sustinet omnium, si opera magi-

Quarto petitur, ut gratiæ suæ lumine corda tenebricosa perfundat.

e *Jacob.* 1. 17.

Omnia bona tum animi, tum externa Deo referri debent accepta.

In Oratione Dominica V. post Pascha.

magiſtratuum quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & hujus generis bona innumerabilia nobis ſuppeditat immenſa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philoſophi ſecundas Cauſas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quaſdam, & ad uſum noſtrum accommodatas Dei manus, quibus nobis ſua bona diſtribuit, ac longe, lateque diffundit.

8. *Quomodo maxime per agnitionem, & venerationem Eccleſiæ Catholicæ Dei Nomen ſanctificetur.*

Quinto optatur, ut Catholica Eccleſia ab omnibus agnoſcatur.
a *Zach.* 13. 1. *Ezech.* 36. 25.
Eccleſiæ prærogativa.
Ad ſolam Eccleſiam pertinet Divini Nominis imploratio.
b *Act.* 4. 12.

Quod autem maxime rem continet in hac Petitione, illud eſt, ut omnes agnoſcant, ac venerentur ſanctiſſimam Jeſu Chriſti Sponſam, & Parentem noſtram Eccleſiam: in qua una eſt (*a*) fons ille ampliſſimus, atque perpetuus ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum ſordes, unde hauriuntur univerſa ſalutis, & ſanctificationis Sacramenta; quibus quaſi Cœleſtibus quibuſdam fiſtulis in nos a Deo ille ſanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam ſolam, & ad eos, quos ſuo ſinu, & gremio complexa eſt, pertinet Divini illius imploratio Nominis, (*b*) *quod unum ſub Cœlo datum eſt hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.*

9. *Qua ratione Nomen Dei a Chriſtianis hodie polluatur.*

Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni eſſe filii, non ſolum Patrem Deum orare verbis, ſed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipſo ſanctificatio Divini Nominis. Utinam non eſſent, qui, cum oratione hanc Dei Nominis ſanctificationem aſſidue poſtulent, factis, quantum in ipſis eſt, illud violant, atque contaminant, quorum culpa interdum ipſi etiam Deo maledicitur. In quos dictum eſt ab Apoſtolo: (*c*) *Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes:* & apud Ezechielem legimus: (*d*). *Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum: cum diceretur de eis, populus Domini iſte eſt, & de terra ejus egreſſi ſunt.* Qualis enim eſt vita, & ut ſunt eorum mores, qui religionem profitentur, ſic de Religione ipſa, deque ejus auctore Religionis multitudo imperita judicare ſolet.

c *Rom.* 2. 24.
d *Ezec.* 36. 20. *Iſa.* 52. 5. *Tit.* 1. 10.

Quomodo ex Fidelium ſanctitate populi ad laudandũ Deum excitẽtur, vide Deut. 4. 5. 6. 7.
Virtutibus ſũt excitandi homines ad Dei Nominis ſanctificationem.

Quare qui vivunt ex Chriſtiana Religione, quam ſuſceperunt, & ad ejus regulam orationem, & actiones dirigunt ſuas, magnam facultatem præbent aliis laudandi Nomen Cœleſtis Parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, ut illuſtribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem Divini Nominis. Ad quos loquitur in hunc modum

apud

apud Evangelistam (*a*) *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cœlis est*, & Princeps Apostolorum: (*b*) *Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum.*

a Matt. 5. 17. Marc. 4. 21. Luc. 7. 16. b 1. Pet 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECUNDA PETITIONE.

CAPUT XI.

Adveniat Regnum tuum.

1. *Regni Dei prædicatio in Scripturis quam sæpe commendata.*

Egnum Cœleste, quod altera hac Petitione postulamus, ejusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis Evangelii prædicatio. Nam & inde exorsus est ad pœnitentiam hortari Sanctus Joannes Baptista, dum, (*c*) *Pœnitentiam*, inquit, *agite: appropinquavit enim Regnum Cœlorum:* Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis (*d*) Salvator humani generis; & in illo salutari sermone, (*e*) quo beatitudinis vias Discipulis in monte monstravit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit a Regno Cœlorum: nam, (*f*) *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Cœlorum*. Quin etiam eum retinere cupientibus attulit illam causam necessariæ profectionis: (*g*) *Et aliis civitatibus oportet me evangelizare Regnum Dei, quia ideo missus sum*. Hoc idem (*h*) postea Regnum prædicare jussit Apostolos: & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit: (*i*) *Tu vade, annuncia Regnum Dei*. Cum vero resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, (*k*) loquebatur de Regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ Postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac Petitione vis, ac necessitas, intelligant.

Conjunctum est hujus Petitionis argumentum cum ultimo Symboli articulo.

c Matth 3. 2. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.
d Matth. 4. 17. Marc. 1. 15.
e Matth. 5. & 6. 7. per totum.
f Matth. 5. Luc. 6. 20.
g Luc. 4. 43.
h Matth. 10. 1.
i Luc. 9. 60.
k Act. 1. 3.

2. *Quid*

2. *Quid hæc secunda Petitio comprehendat.*

Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc Petitio conjuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi jusserit a cæteris, ut quod petimus, summo studio quæramus. Inquit enim: *(a) Quærite primum Regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et quidem tanta vis, & copia Cœlestium munerum hac Postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem vitam tuendam sint necessaria. Quem autem Regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ Regni salutem contineant? Quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti, quanta Regem Regum omnium cura, & providentia tueri credendum est & vitam, & salutem hominum? Hac igitur Regni Dei Petitione comprehensa sunt omnia, quibuscunque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus: quæ concessurum se Deus benigne pollicetur; nam statim illa subjunxit: *(b) Et hæc omnia adjicientur vobis.* Quibus omnino declaravit, se eum esse Regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat: in cujus infinitæ benignitatis cogitatione infixus David cecinit: *(c) Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*

a Matth. 6. 33.

Quomodo omnia, quæ ad spiritualem, & corporalem vitam pertinent Deus sub regno provideat, declarat sub parabola vineæ Isa. 5. 1. 2. 3. Hierem. 2. 2. Matth. 21. 33

b Matt. 6. 33.

Deus rex est ditissimus, valens omnia necessaria nobis præstare.

c Psal. 22. 1.

3. *Quid his faciendum sit, qui hujus Petitionis fructum consequi cupiunt.*

Verum minime satis est, vehementer petere Dei Regnum, nisi ad Petitionem nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumenta, quibus illud quæritur, & invenitur. Nam & quinque fatuæ virgines studiose illæ quidem petierunt ad hunc modum: *(d) Domine, Domine aperi nobis:* verumtamen, quod illius Postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt. Nec injuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia *(e) Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum.*

Quomodo petendum Dei Regnum.

d Matt. 25. 11

e Matth. 7. 21.

4. *Quibus rationibus Regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis Divinarum Literarum fontibus ea, quæ Fidelibus desiderium, studiumque commoveant Regni Cœlorum; quæ calamitosam status nostri conditionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bono-

Quam calamitosa sit præsentis vitæ conditio.

bonorum, quibus redundat æterna Parentis Dei domus: (*a*) Exules enim ſumus, & plane ejus loci incolæ (*b*) in quo habitant Dæmones, quorum odium in nos nulla ratione mitigari poteſt: nam ſunt infeſtiſſimi, & implacabiles in genus humanum. Quid domeſtica, (*c*) inteſtinaque prælia, quæ inter ſe corpus, & anima, caro, & ſpiritus aſſidue gerunt? quibus perpetuo timendum eſt, ne concidamus: timendum autem? imo vero ſtatim conciderenmus, niſi propugnaculo Divinæ dexteræ defenderemur. Quam vim miſeriarum cum ſentiret Apoſtolus, (*d*) *Infelix*, inquit, *ego homo*, *quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

a *Omnes Patres ſe exules, hoſpites, & peregrinos eſſe confeſſi ſunt.* b *Heb.* 11. 13. *Dæmones ſic in terris agere indicat Paulus Epheſ.* 6. 12. c *Prælia carnis, & ſpiritus.* *Matth.* 26. 41. *Rom.* 7. 18. *Gal.* 5. 17. d *Rom.* 7. 24.

5. *Quanta ſit hominis miſeria, per aliarum rerum cum homine collationem demonſtratur.*

Hæc infelicitas noſtri generis quanquam per ſe cognoſcitur, tamen ex contentione reliquarum naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi poteſt. In illis, ſive rationis, ſive etiam ſenſus expertibus, raro fieri videmus, ut aliqua natura a propriis actionibus, a ſenſu, vel motu inſito declinet ſic, ut a propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtiis agreſtibus, natantibus, volucribus, ut res declaratione non egeat. Quod ſi Cœlum ſuſpexeris, nonne veriſſimum id eſſe intelligis, quod a Davide dictum eſt: (*e*) *In æternum*, *Domine*, *verbum tuum permanet in Cœlo?* Nempe illud continenti motu, & perpetua converſione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita divinitus lege diſcedat. Si Terram, & reliquam univerſitatem conſideres, facile videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimum hominum genus ſæpiſſime labitur; raro, quæ recte ſunt cogitata, perſequitur; plerunque ſuſceptas bonas actiones abjicit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima ſententia, ſubito diſplicet, & illa rejecta, ad turpia conſilia, ſibique pernicioſa dilabitur.

Omnes res creatæ inſitam ſibi a Deo vim retinent. *Pſal.* 143. 6. 7. *Omnia ad nutum Deo ſerviunt præter hominem.* *Pſal.* 118. 89. *Gen.* 3. 19. *Reg.* 14. 14. *Paral.* 29. 15. *Pſal.* 38. 6. e *Pſal.* 118. 89. *Sap. c.* 2. 5. *Eccl c.* 15. 18. *Iſa c.* 40. 6. *& alibi.*

6. *Quæ ſit omnium miſeriarum cauſa potiſſima.*

Quænam igitur eſt hujus inconſtantiæ, miſeriæque cauſa? contemptio plane divini afflatus; (*f*) claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina divinitus præferuntur, nec Cœleſtem Patrem ſalutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miſerias oculis ſubjiciant Fidelis Populi, & commemorent cauſas miſeriarum, & remediorum vim oſtendant, quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex ſan-

f *Prov.* 1. 24. *Iſa.* 65. & 66. 4. *Hier.* 7. & 35. 15.

Chrysost. Hom. 62. ad populum Antioc. *D. Aug. lib. 10. Conf. cap. 28.* *a Luc. 15. 18. 19.*

ctissimis viris, Joanne Chrysostomo, & Augustino, maxime vero ex iis, quæ in Symboli expositione posuimus. Nam, illis cognitis, quis erit e facinorosorum hominum numero, quin adjumento Dei gratiæ præeuntis, Evangelico illo (*a*) Prodigi filii exemplo conetur exurgere, & erigere se, atque in Cœlestis Regis, Patrisque conspectum venire?

7. *Quidnam Dei Regnum in sacris Literis designet.*

His explicatis, quæ sit Fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his verbis a Deo postulemus: præsertim cum vocabulum Regni Dei multa significet: quorum declaratio & ad reliquam Scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad hujus loci cognitionem necessaria.

Dei Regnum primo generalem in res universas potestatem, & providentiæ curam significat. *b Psal. 94. 4.*

Communis igitur quædam Regni Dei significatio, quæ frequens est in Divinis Literis, est non solum ejus Potestatis, quam habet in omnem hominum, rerumque universitatem, sed etiam Providentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. (*b*) *In manu enim ejus*, inquit Propheta, *sunt omnes fines terræ*. Quibus finibus etiam intelliguntur, quæ occulta sunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis verbis: (*c*) *Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati: Deus universorum tu es: nec est qui resistat Majestati tuæ.*

c Esth. cap. 13. 9.

8. *Christi Regnum in pios quale.*

Secundo peculiarem illam beneficentiam, qua pios gubernat, & dirigit, denotat. *d Psal. 22. 1.* *e Isa. 33. 22.* *Quomodo Regnum Christi non sit ex hoc mundo.*

Item Dei Regno declaratur præcipua illa, ac singularis Providentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. De qua propria, & eximia quadam Dei cura dictum est illud a Davide: (*d*) *Dominus regit me, & nihil mihi deerit*; tum ab Isaia: (*e*) *Dominus rex noster ipse salvabit nos*. In qua Dei Regia Potestate etsi præcipua ratione sunt in hac vita ii, quos diximus, sancti ac pii homines; tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, Regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. Nam eo, quem diximus, modo dominantur Imperatores, Reges, Respublicæ, Duces, omnesque ii, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt civitatibus, atque provinciis, vel per vim, & injuriam Dominatum occupaverunt: Christus autem Dominus (*f*) constitutus est Rex a Deo, ut ait Propheta, cujus Regnum ex Apostoli sententia, justitia est;

f Psal. 2. 6.

inquit

inquit enim: (a) *Regnum Dei est justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto*. a Rom. 14. 15.

9. *Qua ratione Christus in suis regnet Fidelibus*.

Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus Regni quodammodo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione subjecti, ad ejus cultum, ac venerationem consecramur: ut, quemadmodum dixit Apostolus: (b) *Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus*; ita nobis dicere liceat: *Regno ego, jam non ego, regnat vero in me Christus*. Id autem Regnum justitia dicitur, quia Christi Domini justitia constitutum est. Ac de hoc Regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: (c) *Regnum Dei intra vos est*. Nam etsi Jesus Christus per Fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur; præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate prædíti, se tanquam pura quædam, & viva membra Deo præbuerunt. Et in his Regnum gratiæ esse dicitur.

b Gal. 2. 20.

Quomodo Regnum Dei sit justitia.

c Luc. 17. 21.

In quibus præcipue regnet Christus.

10. *De Regno gloriæ Christi Domini nostri*.

Tertio gloriã, & majestatem designat, quam Deus in Cælo obtinet.

Est vero etiam Dei gloriæ Regnum illud, de quo Christum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus: (d) *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum a constitutione mundi*. Quod idem ab eo Regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter sua scelera recognoscens expetebat, in hunc modum: (e) *Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. Sanctus etiam Joannes meminit hujus Regni: (f) *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Meminit item Apostolus ad Ephesios: (g) *Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in Regno Christi, & Dei*. Eodem (h) pertinent aliquot similitudines Christi Domini loquentis de Regno Cœlorum.

d Matth. 1. 25. 34.

e Luc. 23. 42.

f Joan. 3. 5.

g Ephes. 5. 5.

h Matth. 13. 31. 32. 44. & cap. 22. 1.

11. *De Regni gratiæ, & gloriæ Christi natura, & diversitate*.

Necesse est autem prius ponere Regnum gratiæ: neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi ejusdem gratia in illo regnarit. Est vero gratia, ipsius sententia Salvatoris, (i) *fons aquæ salientis in vitam æternam*. Gloriam autem quid esse dicemus, (k) nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? Quandiu enim fragili hoc, & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exi-

i Joan. 4. 14.

Quid gratia

k Sic Apost. Rom. 6. 23. vitam æternam gratiam vocat

Regno gratiæ frequenter excidimus.

& exilio vagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abjecto Regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem Regni gloriæ, (*a*) quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. Omne enim & vitium, & incommodum exhaurietur, omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus, quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de Resurrectione carnis ageretur.

a 1. Cor. 13. 15.

Regnum gloria si semel ab homine possideatur, numquam amittitur.

12. *Quid in primis hac Petitione Deum oremus.*

Quomodo maxime hic in terris Regnum Dei adveniat.

His igitur expositis, quæ communem Regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc Petitio proprie velit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut Regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, ut se ad Fidem Christi Domini; & ad accipiendam veri Dei cognitionem convertant Infideles; & Judæi; & Schismatici, ac Hæretici redeant ad sanitatem, & Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciverunt, revertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: (*b*) *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende; ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida; ad dexteram enim, & ad lævam penetrabis: quia dominabitur tui, qui fecit te*. Et idem: (*c*) *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.*

b Isa. 54. 2. ib. 5.

c Isa. 60. 3. Ibid. 4. & cap. 49. 28.

13. *Secundo quidnam hic postuletur.*

d Tit. 1. 16.

In Christianis perperam viventibus dominatur etiā Diabolus.

Verum quia sunt in Ecclesia, (*d*) qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam Fidem præseferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tanquam in propriis domiciliis; petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radiis divinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut omnibus e suo regno, cælestis Parens, sublatis Hæreticis, atque Schismaticis, ejectisque offensionibus, ac scelerum causis, (*e*) aream purget Ecclesiæ, quæ Deo cultum pie, sancteque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur.

e Matth. 3. 12.

14. *Quid tertio loco eadem Petitione quæramus.*

Petimus denique, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus, sed ut illa (*f*) absorbeatur in

f 1. Cor. 15. 53.

tur in victoria Christi Domini nostri, qui, (*a*) disjecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & virtute, suo omnia subjiciat imperio.

a 1. Cor. 15. 24. 25. Coloss. 2. 15.

15. *Quæ Christianis hujus petitionis occasione præcipue agenda, & contemplanda offerantur.*

Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat hujus ratio Petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut vim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Salvatore introductæ: (*b*) *Simile est Regnum Cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum*. Nam qui noverit Christi Domini divitias, is præ illis omnia contemnet; huic facultates, opes, potentia sordescent: nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, imo vero quod in conspectu ejus stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit; exclamabunt illi, ut Apostolus: (*c*) *Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. Hæc est illa insignis Evangelii (*d*) margarita, in quam qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

b Matth. 13. 44.
Christi Regnū ut consequamur, omnia terrena sunt contemnenda: Huc pertinere possunt, quæ de Sapientia scripsit Job 28. 15. Salom. Prov. 8. 10. Sap. 7. 8. 9. 10.
c Philip. 3. 8.
d Matth. 13. 45.

16. *Quam sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam, & in futuro per gloriam.*

O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Jesus Christus, ut illam videre possemus Divinæ Gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis! Nam & nostra omnia, & nos ipsos venundaremus, ut emptam illam tueremur; tum enim denique nobis id non dubitanter dicere liberet: (*e*) *Quis nos separabit a charitate Christi?* Præstantem vero Regni Gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire volumus, eandem de illa & (*f*) Prophetæ, & (*g*) Apostoli vocem, atque sententiam audiamus. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

e Rom. 8. 35.
f Isa. 64. 4.
g 1. Cor. 2. 9.

17. *De humilitate, quam in hac Petitione, & aliis præ nobis ferre debemus.*

Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest, Adam progenies, (*h*) jure e Paradiso ejecti, & exules: quorum indignitas, ac perversitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abjecto animo

h Gen. 3. 23.
Humiliter Regnum Dei petendum.

simus

ſimus oportet. Noſtra etiam erit plena Chriſtianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipſi diffidentes, (*a*) illius more Publicani confugiemus in Dei miſericordiam; totumque ejus benignitati tribuentes, ipſi gratias agemus immortales, qui nobis ſuum ſpiritum ſit elargitus, (*b*) quo freti clamare audeamus: ***Abba*, *Pater*.**

a *Luc.* 18.13.

b *Rom.* 8.15.

18. *Quanto ſtudio nobis incumbendum ſit, ut tandem Cœlorum Regno potiamur.*

Quid ſequi, vel fugere debeamus, ut ſimus beati, ſæpe cogitandum.

Suſcipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra vitandum ſit, ut ad Cœleſte Regnum pervenire poſſimus. Non enim a Deo (*c*) ad otium, & inertiam vocati ſumus: quinimo inquit: (*d*) *Regnum Cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*, &, (*e*) *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Itaque non eſt ſatis petere Regnum Dei, niſi ſuum ipſi etiam ſtudium, & operam adhibeant homines. Nam (*f*) adjutores ſint oportet, & adminiſtri Dei gratiæ in eo tenendo curſu, quo pervenitur in Cœlum. Nunquam nos deſerit Deus, (*g*) qui nobiſcum ſe futurum perpetuo pollicitus eſt: unum ut nobis videndum ſit, ne Deum, & nos ipſos deſeramus. Ac Dei quidem ſunt in hoc Eccleſiæ Regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & ſalutem perficit ſempiternam, & quæ ſub aſpectum non cadunt Angelorum copiæ, & pleniſſimum virtutis Cœleſtis viſibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis præſidii eſt divinitus conſtitutum, ut non modo ab acerrimorum hoſtium Regno tuti eſſe, ſed ipſum etiam Tyrannum, ejuſque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſſimus.

c *Hoc docet parabola Evangelica de vinea. Matth.* 10. 1.
d *Matth.* 11.12.
e *Matth.* 19.17.
Diligentia adhibenda.
f 1. *Cor.* 9. 3.
Quomodo ſimus divinæ gratiæ adjutores.
g *Matth.* 28. 20.

Quantis præſidiis homines inſtruxerit Deus ad Cœleſtis Regni conſecutionem.

19. *Concluſio hujus Petitionis, & brevis illius alia expoſitio.*

Quare vehementer ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia jubeat e ſua voluntate facere: Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat: ut vincat, & triumphet Chriſtus: ut vigeant ejus Leges toto orbe terrarum: ut decreta ſerventur: nullus ut proditor, aut deſertor ejus ſit, ſed tales ſe præbeant omnes, ut in Regis Dei conſpectum non dubitanter veniant, & (*b*) conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant Regni Cœlorum, ubi beati cum Chriſto ſempiterno ævo fruantur.

b *Matth.* 25. 34.

D E

DE TERTIA PETITIONE.

CAPUT XIII.

Fiat voluntas tua.

1. *Quare postulato Dei Regno, statim subjiciatur, ut ejusdem Voluntas fiat.*

Um a Christo Domino dictum sit: (*a*) *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in Cœlis est, ipse intrabit in Regnum Cœlorum*: quicunque in illud cœleste Regnum pervenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat voluntas ejus. Quamobrem hoc loco posita hæc Petitio est, statim post Regni Cœlestis Postulationem.

a Matth 7.21.

2. *Qua methodo ad veram hujus Petitionis intelligentiam perveniendum sit.*

Ut autem intelligant Fideles, quam necessarium id nobis sit, quod hac Prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex ejus impetratione consequamur; demonstrabunt Parochi, quibus miseriis, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi Parentis.

3. *Quæ mala prævaricatio primi Parentis in humanum genus invexerit.*

Nam a principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit, ut naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ nunquam, nisi objecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo præclarior, & præstantior vis, quod is compos esset rationis, atque consilii. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum cum reliquæ naturæ rationis expertes conservassent, quæ, ut initio procreatæ fuerunt, natura bonæ, sic in eo statu, & conditione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit.

Homo in initio suæ creationis in Deũ tanquam suæ beatitudinis auctorem recta ferebatur. Eccl. 7.29.

Non

Peccato originali & amissa justitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.
a *Psal.* 52. 4.
b *Gen.* 8. 21. *item* 6. 5.
Omnes ab adolescentia ad malum sunt proclives.
Concil. Trid. sess. 5. *de peccato originali.*
c *Rom.* 7. 21. 22. 23.

Non enim solum bona justitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat; sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscuravit: (*a*) *Omnes*, inquit, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Nam (*b*) *sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua*; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates, (*c*) dum proclives sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus.

4. *Homo, etsi multis miseriis obrutus sit, suum tamen statum ignorat.*

d *Isa.* 5. 28.

Quibus in malis quanquam assidue versemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala videantur. Quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus, ac libidinibus obcæcati non videant, quæ salutaria opinantur, plerunque esse pestifera; imo vero ad illa perniciosa mala, tanquam ad optabile, & expetendum bonum, rapiantur præcipites, ab iis, quæ vere bona sunt, & honesta, tanquam a contrariis rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque judicium detestatur Deus illis verbis: (*d*) *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

5. *Quomodo nostram banc miseriam sacræ Literæ nobis ob oculos subjiciant.*

Gustum spiritualem amisit homo.
e *Isa.* 24. 9. *Hiere* 4. 31. 29. *Ezech.* 18. 2.
Homines omn. post peccatum sunt ægrotis similes.
f *Psal.* 6. 26. & 106. *Isa.* 24. & 53. 4.

Itaque, nostris ut subjiciant oculis nostras miserias, comparant nos Divinæ Literæ iis, (*e*) qui verum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut a salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. (*f*) Cum ægrotis præterea nos conferunt: ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominum officia, ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratæ sunt, suscipere sine Divinæ Gratiæ adjumento nequimus.

6. *In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

Virtutes Cœlo dignas homo sibi relictus perficere non potest.

Quod si quædam sic affecti assequimur, levia illa sunt, & quæ ad consequendam Cœlestem Beatitudinem parum, vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & cole-

& colere, quod majus quiddam, & altius est, quam ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo Divinæ Gratiæ sublevemur.

7. *In rebus Divinis nos omnino pueris esse persimiles.*

Quanquam aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere moventur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si a Divino præsidio deseramur. Sic enim nos objurgat Sapientia, (*a*) *Usquequo parvuli diligitis infantiam; & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient?* Et in hunc modum hortatur Apostolus: (*b*) *Nolite pueri effici sensibus*. Etsi in majori inanitate, & errore versamur, quam illa puerilis ætas, cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest pervenire: cum ad divinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos, nisi Deo auctore, & adjutore, adspirare non possimus. Nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, rejectis iis, quæ vere sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

Homines per Adæ peccatum nunc sunt ipsis pueris insipientiores.

a Prov. 1. 22.

b 1. Cor. 14. 20.

Prudentiam saluti necessariam nisi Deo adjutore consequi non possumus.

8. *Quodnam hac Petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

Ac si quis, discussa divinitus animi caligine, has videat hominum miserias & sublato stupore, sentiat (*c*) legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque despiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum; *Fiat Voluntas tua*. Cum enim, (*d*) abjecta obedientia, & Dei Voluntate neglecta, in has miserias inciderimus; unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando vivamus, omnesque cogitationes, & actiones nostras ea regula metiamur. Quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus: *Fiat Voluntas tua*.

c Rom. 7. 23.

Omnium actionum, & cogitationum humanarum bonitas ex consensu, quem habent cum Divina Voluntate, est metienda. Suam autem Voluntatem Deus manifestavit hominibus per Decalogum.

d Rom. 5. 9.

9. *Etiam a justificatis, qui jam Deo parent, usurpanda hæc Precatio est.*

Id vero illis etiam vehementer petendum est, in quorum

Justificati propter pronitatem ad malum vita hac durante semper periclitantur. Conc. Trid. sess. 6. c. 12. & 13. vide Ezech. 8. 25. Hier. 36. 2.
a *Jacob.* 4. 1.
b *Matth.* 26. 41.

animis jam regnat Deus, quique jam sunt radiis Divini Luminis illustrati, cujus gratiæ beneficio Dei obtemperent Voluntati. Quibus, licet ita comparatis, propriæ tamen cupiditates adversantur, propter proclivitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne (*a*) abstracti, & illecti a concupiscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus. De quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis: (*b*) *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

10. *In justificatis adhuc viget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Justitia originalis fuit tanquam frænum, quo carnis cupiditates regebantur, eoque semel amisso, nunquam ita regi potuerunt quin identidem noxia appeterent.
c *Rom.* 7. 18.
Fomes peccati, seu concupiscentia perpetuo in membris nostris latitat: unde etiam perpetuo adversus illam quærenda sunt auxilia.
d *Rom.* 7. 20.

Non enim est in hominis potestate, ne in ejus quidem, qui per Dei Gratiam est justificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut nunquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui justificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem, de qua illud scripsit Apostolus: (*c*) *Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea; bonum.* Nam ut semel primus Homo Justitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte (*d*) Peccatum, idest, peccati fomitem habitare, scribit Apostolus, ut intelligamus, eum non ad tempus, quasi hospitem, diversari apud nos, sed quamdiu vivimus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis, & intestinis hostibus assidue oppugnati facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis Voluntas ejus. Jam vero faciendum est, ut sciant Fideles, quæ sit hujus Petitionis vis.

11. *Quomodo voluntas Dei in hac Petitione accipiatur.*

Vide Magistrū in 1. dist. 45. lit G. H, & I. & D. Th. in 1. p. q. 19. & ipsum, & alios in 3. dist. 45.

Quo loco multis omissis, quæ a Doctoribus Scholasticis de Dei Voluntate utiliter, & copiose disputantur, Voluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam *Signi* appellare solent, hoc est, pro eo, quod Deus a nobis fieri, aut caveri jusserit, aut monuerit. Quare *Voluntatis* nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quæ nobis ad Cælestem Beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad Fidem, sive ad Mores pertineant: omnia denique, quæcunque nos Christus Domi-

Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit. De qua voluntate ita scribit Apostolus: (*a*) *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit Voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta.*

a *Ephes.* 5. 17. 1. *Thess.* 4. 3. *Rom.* 12. 2. 1. *Petri* 2. 15.

12. *Quam includat tertia Petitio sententiam.*

Cum igitur illud precamur, *Fiat Voluntas tua*, petimus in primis nobis, ut Pater Cælestis facultatem concedat obtemperandi Divinis jussis, & (*b*) inserviendi ei in sanctitate, & justitia omnibus diebus nostris: ut ad nutum, & Voluntatem ejus omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in sacris Literis admonemur: ut ipso duce, & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, (*c*) *qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt*, exemplum Christi Domini secuti, (*d*) qui *factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis:* ut parati simus omnia perpeti potius, quam vel minimum ab ejus Voluntate discedere.

b *Luc.* 1. 74. 75.
c *Joan.* 1. 13.
d *Phil.* 2. 8.

13. *Quibus potissimum datum sit eorum, quæ hic petuntur, studio, & amore ardentissime flagrare.*

Nec vero quisquam est, qui hujus studio, & amore Petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissime dici intelligit, servire Deo, & illi obedire, regnare esse: (*e*) *Quicunque*, inquit Dominus, *fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est:* hoc est: *cum illo sum omnibus amoris, & benevolentiæ vinculis conjunctissimus*. Nemo fere est ex viris Sanctis, quin præcipuum hujus Petitionis munus vehementer a Deo postularit: ac præclara quidem omnes, sed varia persæpe oratione usi sunt. In quibus mirificum, & suavissimum Davidem videmus illud varie postulantem: modo enim inquit: (*f*) *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas Justificationes tuas:* interdum, (*g*) *Deduc me in semitam Mandatorum tuorum:* nonnunquam, (*h*) *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, ut non dominetur mei omnis injustitia*. Huc pertinent illa: (*i*) *Da mihi intellectum, ut discam Mandata tua:* (*k*) *Judicia tua doce me:* (*l*) *Da mihi intellectum, ut sciam Testimonia tua:* Sæpe aliis verbis eandem tractat, versatque sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, & Fidelibus explicandi, ut, quanta sit in prima hujus Petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant.

Parere Deo, libertas est, inquit Seneca libro de beata vita c. 15. ex quo D. Bern. ser. 3. de S. Andrea hæc sumpsisse videtur, servire Deo regnare est.
e *Matt.* 12. 50. *Marci* 3. 35. *Luc.* 8. 21.
Omnes Sancti Divinam Voluntatem semper fieri optarunt, ut Christus. *Matth.* 26. 42. *Paulus Act.* 21. 14.
3. *Reg.* 3. 18.
f *Psal.* 118. 5.
g *Ibid.* 35.
h *Ibidem* 133.
i *Ibidem* 73.
K *Ibidem* 108.
l *Ibidem* 125.

 14. *Quid*

14. *Quid præterea hac Petitione significemus.*

Secundo loco, cum illud precamur, *Fiat Voluntas tua*, detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: (*a*) *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, &c.* &, *Si secundum carnem vixeritis, moriemini:* petimusque, ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac Voluntate voluptarii homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu pravæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcunque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, (*b*) ne carnis curam faciamus in desideriis, sed ut fiat Voluntas ejus.

a Gal. 5. 19. 20. 21. 1. Rom. 8. 13.

Voluptarii, terrenisque affectibus implicati, nisi illam cupiditatem eruant, non vere istud precantur.

b Rom. 13. 14.

15. *Melius est id optare fieri, quod Deus vult, quam id, quod cupimus.*

Etsi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat; habet enim difficultatem hæc animi inductio, quod ipsi quodammodo id petentes nos videmur odisse. Quod etiam stultitiæ tribuunt ii, qui toti hærent in corpore. Sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa; cujus est illa sententia: (*c*) *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Præsertim cum sciamus multo præstare, id optare, quod rectum, justumque sit, quam id assequi quod a ratione, a virtute, a Dei Legibus sit alienum. Et certe deteriore loco is est, quicunque ad id pervenit, quod temere, ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optavit, non assequitur.

Difficile est adversus propriam cupiditatem precari, sed tamen salutare, & gloriosum.

c Matth. 16. 24. Luca 9. 23. Marc. 8. 34.

16. *Etiam ea, quæ pietatis speciem non habent, a Deo petenda non sunt.*

Quanquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum depravatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod suasore, & impulsore Dæmone (*d*) simulato lucis Angelo, tanquam bonum interdum postulamus. Rectissimum illud Principis (*e*) Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscendi ad mortem avoca-

d 2. Cor. 11. 14.

e Matth. 16. 22.

avocare conabatur; & tamen eum, qui humanis sensibus, non divina ratione ducebatur, Dominus acriter objurgavit. Quid amantius in Dominum videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri (*a*) Jacobus, & Joannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti juberet ignem e cœlo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At a Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: *Nescitis, cujus spiritus estis: (b) Filius enim hominis non venit animas perdere, sed salvare.*

a *Luca* 9. 54.
b *Luca* 9. 56. *Joan.* 3. 16.

18. *Cum quæ cupimus, ad naturæ conservationem spectant, ea maxime ut fiant, si Deus velit, petendum est.*

Neque vero solum, cum quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas ejus; sed etiam, cum revera malum non est; veluti cum voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conservant, & rejiciat, quæ ei contraria videantur. Quocirca, cum in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus hujus generis, tum vero dicamus ex animo: FIAT VOLUNTAS TUA; imitemur illum ipsum, a quo salutem, & salutis disciplinam accepimus: (*c*) qui cum naturaliter insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore commoveretur, tamen in illo horrore summi doloris suam ad Dei Patris retulit voluntatem. (*d*) *Non mea*, inquit, *voluntas, sed tua fiat.*

c *Matth.* 26. 36. 31. 38 *Marci* 14. 33. *Qualis autem in Christo fuerit tristitia, & timor, v. de D. Thom.* 3. p. qu. 15.
d *Luca* 22. 42.

18. *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac Petitione postulamus.*

Sed mirabiliter depravatum est hominum genus, qui, cum vim suæ etiam attulerint cupiditati, eamque divinæ voluntati subjecerint, tamen sine Dei auxilio, quo a malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc Precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut (*e*) Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo (*f*) divinum mysterium absconditum a sæculis, & generationibus, notum, ac pervulgatum sit apud omnes.

e *Tim.* 2. 4.
f *Col.* 1. 26.

Sicut

Sicut in Cœlo, & in Terra.

19. *Quid sibi ista clausula velit.*

Formam præterea, & præscriptionem illius obedientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in Cœlo & servant beati Angeli, & colit reliquus cœlestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt divino numini; sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissime pareamus.

20. *Deo non pretii alicujus causa, sed amore ipsius parendum est.*

Vide D. Bern. in lib. de diligendo Deo. Voluntas Dei in Cælo fit ex amore, & charitate.

Et vero in opera, & studio, quod Deo navamus, summum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe cœlestium præmiorum totos nos ei dicaverimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinæ majestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen pretii causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate, & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem, cujus cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare possint.

21. *Aliæ item ejus clausulæ expositiones.*

Et hanc habet sententiam illa appositio, SICUT IN COELO, ET IN TERRA. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus; quarum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo eo Psalmo persequitur David: (a) *Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.* Quod si quis sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat: *In Cælo, in bonis, & piis; In Terra, in malis, & impiis*: nos vero etiam ejus sententiam comprobamus; ut pro Cælo spiritus, pro Terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei voluntati obediant.

a Psal. 102. 21.

S. Cypr. in ser. de Orat. Dom.

22. *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc Petitio.*

Gratiarum item actionem continet hæc Petitio: veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi

fusi gaudio, summis laudibus, & gratulationibus omnia ejus opera celebramus, qui certo sciamus, (a) eum omnia bene fecisse. Cum enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, ut omnia ejus nutu facta esse intelligamus. Cum vero etiam ipsum, sicut est, summum bonum esse affirmemus, nihil ex ejus operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiverit bonitatem, confitemur. Quod si in omnibus divinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & rejecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur, (b) investigabiles esse vias ejus. Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quod ab eo cœlesti lumine dignati sumus. (c) Ereptos enim de potestate tenebrarum transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

a Matt. 7. 37. Eccl. 39. 21.

b Rom. 11. 33.

c Coloss. 1. 13.

23. *Quid ex hac Petitione ad contemplationem referendum sit.*

Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet hujus Petitionis, redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere Fidelem Populum in hujus pronunciatione Petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum vim divinæ voluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio vinci a naturis omnibus: de quibus ita scriptum est: (d) *Omnia serviunt tibi:* maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, (e) sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adjumento sublevetur. Quoniam vero nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo servire, & vitam ex ejus Lege, ac Præceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam (f) ambulare in viis Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod a Divina Voluntate abhorreat? Ut vero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex Divinis Libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei Voluntatem, omnia male ceciderunt.

d Psal. 118. 91.

e Joan. 16. 6. & 2. Cor. 3. 5.

f Psal. 118. 1. *Infelices, qui sua cõsilia Divinæ voluntati non accommodant. Exemplum vide in Pharaone. Exo. 4. 5. 6. & seq.*

24. *Quantum commodi ad vitam tranquille agendam ex hujus Petitionis meditatione consequi possimus.*

Moneantur postremo Fideles, ut in simplici, & absoluta Dei Voluntate acquiescant; ferat æquo animo conditionem

suam,

ſuam, qui ſibi inferiori loco videtur eſſe, quam ejus dignitas poſtulet: ne deſerat ordinem ſuum: ſed (*a*) in ea vocatione maneat, in qua vocatus eſt: & proprium judicium ſubjiciat Dei voluntati, qui nobis melius conſulit, quam ipſi optare poſſimus. Si anguſtia rei familiaris, ſi corporis valetudine, ſi perſecutionibus, ſi aliis moleſtiis, & angoribus premimur, certo ſtatuendum eſt, nihil horum ſine Dei Voluntate, quæ ſumma omnium ratio eſt, nobis accidere poſſe; ideoque non debere nos gravius commoveri, ſed invicto animo ferre, ſemper illud in ore habentes, (*b*) *Domini Voluntas fiat:* & illud beati Job, (*c*) *Sicut Domino placuit, ita factum eſt; ſit Nomen Domini benedictum.*

a 1. *Cor.* 7. 20. *Epheſ.* 4. 1.

Voluntas Dei eſt ratio ſumma omnium, quæ ſunt.

D. *Th. in* 1. *p. q.* 19. *art.* 4.

b *Act.* 21. 14.

c *Job.* 1. 21.

D E

DE QUARTA PETITIONE.

CAPUT XIII.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

1. *Quænam in hac Oratione Dominica ratio ordinis ſervata ſit.*

Uarta Petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis ſubſidia proprie, ac nominatim poſtulamus, ad ſuperiores Petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem Precatio Dominica, ut Poſtulationem rerum divinarum conſequatur earum Petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem, referuntur homines; ſic humanæ vitæ bona ad Divina eadem ratione diriguntur.

2. *Cur humanæ vitæ bona a Deo licite optentur, & petantur.*

Quæ quidem ideo optanda, ac petenda ſunt, vel quod ita Divinus ordo poſtulat, vel quod illis adjumentis ad Divinorum bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminiculis propoſitum finem conſequamur, qui Regno, & Gloria Cœleſtis Patris, atque iis Præceptis colendis, ſervandiſque continetur, quæ Dei Voluntatis eſſe, non ignoramus. Quare omnem vim, & rationem hujus Petitionis ad Deum, ejuſque Gloriam referre debemus.

3. *Quo fine, & modo temporalia bona ſint poſtulanda.*

Præſtabunt igitur ſuum officium Parochi Fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iis petendis, quæ ad uſum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, eſſe intendendum animum, ac ſtudium noſtrum ad Dei præſcriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod ſcribit Apoſtolus, (a) *Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus*, maxime peccatur his poſtulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc, ut oportet, ne perpe-

Temporalia bona juxta Dei præſcriptũ ſũt poſtulãda. Vide D. Thom. in 2. 2. qu. 83. art. 6.

a Rom. 8. 26.

a Matth. 20. 22. ram aliquid postulantes responsum illud a Deo feramus, (a) *Nescitis, quid petatis*. Erit autem certa judicandi nota, quæ prava sit, quæve recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet: *Non enim*, inquit S. Augustinus, *petimus temporalia hæc, tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra*. Apostolus etiam in Epistola ad Corinthios docet, omnia, quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere: (b) *Sive enim manducatis*, inquit, *sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in Gloriam Dei facite*.

In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis est metienda.

S. August. l. 2. de ser. Dom in mon. cap. 16.

b 1. Cor. 10. 31. Coloss. 3. 17.

4. *Quot, quantisque commoditatibus in statu innocentiæ homo sit potitus.*

Sed, ut videant Fideles, quantam habeat hæc Petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victum, & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum. Quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quæ primo illi Parenti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo Innocentiæ statu, unde & ipse, & ejus culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires; tamen inter illius, & nostræ vitæ necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo ejus, aut posterum labore præbuisset. Neque vero futurus erat homo in tantis Paradisi deliciis otiosus, (c) quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullum officii munus non jucundum fuisset: tulisset ille perpetuo suavissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera, aut spes fefellisset.

Primi parentes si in statu innocentiæ perseverassent, necessario cibo uti debuissent.

Vide D. Thom. in 1. p. qu. 97. art. 3.

c Gen. 2. 15.

5. *Quanta mala Adæ prævaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solum fructu privata vitalis arboris, verum etiam horribili illa sententia condemnata est; (d) *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec re-*

d Gen. 3. 17. 18.

nec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Nobis igitur contra evenerunt omnia, atque illi, & posteris contigissent, si Dei dicto audiens fuisset Adam; itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus consequitur: cum fruges datæ in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cœli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum. Quod accidit immanitate nostrorum scelerum, a quibus aversus Deus nostris minime benedicit operibus: sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronunciavit: (a) *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

Opera nostra, & omnis labor sæpe inanis, propter scelerum immanitatem, Vide Levit. 26. 16. Deut. 28. 22. Psal. 106. 34.

a Gen. 3. 17. 18.

6. *Homines, ut succurrant suis necessitatibus, laborare tenentur; qui tamen, nisi Deus faveat, frustra laborant.*

Ergo Pastores in hujus loci tractationem incumbent, ut sciat Fidelis Populus, sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere: & ut intelligat, desudandum quidem, & elaborandum esse in parandis iis, quæ ad vivendum sunt necessaria; verumtamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnem contentionem. Nam (b) *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus:* &, (c) *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.*

Curandum est, ut laboribus nostris Deus benedicat.

b 1. Cor. 3. 7.

c Ps. 126. 1.

7. *Deus rogandus, ut ea, quibus indigemus, suppeditet; quod prolixe facit.*

Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturæque imbecillitate, Christianus Populus Cœlestem Patrem adire cogetur, & ab eo Terrena, & Cœlestia bona suppliciter petere. Imitabitur (d) Prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cæpisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi a patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandum Fidelis Populus, si in cogitatione Divinæ Benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum vocibus. Nam dum

d Luca 15. 16. 17.

Deus filios suos fidenter necessaria petentes exaudit. Vide Matth. 7. 9. 10. 11.

hortatur nos, ut Panem petamus, ea se recte petentibus abunde largiturum pollicetur. Docendo enim, quomodo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissimæ impetrationis inducit.

8. *Quid* Panis *nomine intelligatur, quæque hujus Petitionis sit sententia.*

Excitatis igitur, & inflammatis animis Fidelis Populi, sequitur, ut, quid hac Petitione postuletur, declarandum sit: primum, quid sit ille Panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in Divinis Literis hoc (*a*) Panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipue; primum quidquid in victu, cæterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus; deinde quicquid nobis ad spiritus, & animæ vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco hujus, quam in terris agimus, vitæ subsidia, Sanctorum (*b*) Patrum ita sentientium auctoritate.

a *Gen.* 18.24. 31.37 43 & *alibi* 10.*Eccl.* 15. *doctrinam salutarem. Luca* 14. 15.

b *Cypr. lib. de Orat. Dom. Basil. in reg. brev. inter.* 252.

9. *Temporalia a Deo beneficia peti posse demonstratur.*

Quod terrena petere liceat.

Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus a Deo petere terrena hujus vitæ bona. Nam huic adversantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi Testamenti. Jacob enim vovens sic orabat: (*c*) *Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum; reversusque prospere fuero ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorum, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Salomon etiam certum petebat hujus vitæ subsidium, cum illud precabatur: (*d*) *Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Quid quod Salvator humani generis illa jubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? (*e*) *Orate*, inquit, *ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.* Quid dicemus de sancto Jacobo? cujus illa sunt verba: (*f*) *Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est? psallat.* Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: (*g*) *Obsecro vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa.* Quare, cum & divinitus concessum sit Fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Christo Domino tradita sit orandi formula;

c *Genes.* 28. 20.

d *Prov.* 30.8.

e *Matth.* 24. 20.

f *Jacob.* 5.13

g *Rom.* 15.30.

mula ; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex ſeptem hanc eſſe Petitionem.

10. Panis *nomine quid hic ad corporis neceſſitatem pertinere intelligatur.*

Petimus præterea *Panem quotidianum*, id eſt, victui neceſſaria ; ut panis nomine, quod ſatis ſit & veſtium ad tegendum, & cibi ad veſcendum, ſive panis is ſit, ſive caro, ſive piſcis, ſive quodcunque aliud, intelligamus. Videmus enim uſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeum, cum regem moneret, *(a)* ut præberet panem militibus Aſſyriis, quibus magna ciborum copia data eſt. Illud etiam de Chriſto Domino ſcriptum ſcimus : *(b) Ingreſſus eſt in domum cujuſdam Principis Phariſæorum Sabbato manducare panem :* qua voce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, ſignificari videmus. Ad hujus Petitionis abſolutam ſignificationem præterea animadvertendum eſt, hoc panis vocabulo non abundantem, & exquiſitam ciborum, ac veſtium copiam, ſed neceſſariam, ac ſimplicem intelligi debere : quemadmodum Apoſtolus ſcripſit : *(c) Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus :* & Salomon, ut diximus, *(d) Tribue tantum victui meo neceſſaria.*

Petitionis ſententia illuſtratur.
Panis nomen interdum victum, & amictum ſignificat.
a 4. Reg. 6. 23.
b Luc. 14. 1.
Panis ſubinde cibum, & potum ſignificat.
Panis nomen non delicias, ſed neceſſaria vitæ includit.
c 1. Tim. 6. 8.
d Prov. 30. 8.

11. *Cur non ſimpliciter panem, ſed panem* noſtrum *hic petamus.*

Hujus quoque frugalitatis, & parſimoniæ illa voce, quæ proxime ſequitur, admonemur. Cum enim *noſtrum* dicimus, Panem illum ad neceſſitatem noſtram, non ad luxuriam petimus : non enim noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus : eſt enim apud Davidem : *(e) Omnia a te expectant, ut des illis eſcam in tempore : dante te illis, colligent : aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate :* & alio loco : *(f) Oculi omnium in te ſperant, Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno :* ſed quia neceſſarius eſt, & a parente omnium Deo, *(g)* qui omnes ſua providentia alit animantes, nobis attributus.

Quem primo Panem noſtrum hic dicamus.
e Pſal. 103. 27. 28. 29.
f Pſal. 144. 15.
g Pſ. 146. 10.

12. *Labore noſtro parandus eſt nobis panis, quem eſſe volumus, ſi noſtrum Panem poſtulamus.*

Ob eam quoque cauſam Panis noſter appellatur, quod jure eſt a nobis acquirendus, non injuria, fraude, aut furto parandus, quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena ; ſæpiuſque illorum calamitoſa eſt vel adeptio, vel poſſeſſio, vel certe jactura. Contra vero hone-

Secundo panis noſter dicitur juſto labore paratus.

ſtis,

ſtis, ac laborioſis piorum hominum lucris ex Prophetæ ſententia tranquillitas ineſt, & magna felicitas. (*a*) *Labores enim*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis*, *beatus es*, & *bene tibi erit*. Jam vero iis, qui juſto labore victum quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus. *Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua*, & *ſuper omnia opera manuum tuarum*, *benedicetque tibi*.

a *Pſal.* 127. 2.
Deut. 28. 8.

Poſtulatur etiam hic, ut noſtro pane recte utamur.

Neque ſolum petimus a Deo nobis, ut illo uti liceat, quod noſtro ſudore, ac virtute peperimus, ejus adjumento benignitatis, (id enim vere dicitur noſtrum) ſed etiam bonam mentem poſtulamus, ut recte partis recte item, ac prudenter uti poſſimus.

13. *Quare & hæc particula*, Quotidianum, *adjiciatur*.

Prima ratio, ob quam Panem quotidianum poſtulare jubeamur.
Deliciæ, & habendi cupiditas reprehēſa.

Quotidianum. Huic etiam voci ſubjecta eſt ea notio frugalitatis, ac parſimoniæ, quam proxime diximus. Non enim multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum, qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui faſtidio communis cibi, & potionis, conquiſitiſſima eſcarum, ac vinorum genera perſequuntur. Nec minus hac voce, *Quotidianum*, improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Iſaias: (*b*) *Væ*, *qui conjungitis domum ad domum*, & *agrum agro copulatis uſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ?* Etenim eſt inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus illud ſcriptum eſt a Salomone: (*c*) *Avarus non implebitur pecunia*. Ad quos dictum etiam illud pertinet Apoſtoli: (*d*) *Qui volunt divites fieri*, *incidunt in tentationem*, & *in laqueum Diaboli*.

b *Iſa.* 5. 8.
c *Eccl.* 5. 9. 10.
d 1. *Tim.* 6. 9.

Quotidianum præterea Panem appellamus, quod veſcimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie conſumitur vi naturalis caloris. Eſt denique illa hujus ratio nominis, quod aſſidue petendus eſt, ut in hac conſuetudine amandi, & colendi Deum retineamur, nobiſque omnino perſuadeamus, id quod eſt, vitam, ac ſalutem noſtram ex Deo pendere.

14. *Quid hæc duo verba*; Da nobis, *ſibi velint*.

e *Pſal.* 23. 49. & 94. 4. *Eſther* 13. 9.
f *Luca* 4. 6.
Dei nutu cuncta diſtribuũtur, & conſervantur.

Da nobis. Quantam hæ duæ voces materiam præbeant ad cohortandos Fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, ſancteque colant, ac venerentur, in (*e*) cujus manu ſunt omnia; & ut nefariam illam Satanæ ſententiam deteſtentur, (*f*) *Mihi tradita ſunt omnia*, & *cui volo*, *do illa*, nemo

non

non videt. Nam unius nutu Dei diſtributa cuncta & conſervantur, & augentur.

15. *Cur divites, etiamſi rebus omnibus abundent, his verbis uti debeant.*

Sed quæ divitibus hæc eſt impoſita neceſſitas, dixerit quiſpiam, petendi quotidianum Panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis neceſſitas eſt orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam; ſed ne, quæ abunde illis adſunt, amittant. Quamobrem, ut ſcribit Apoſtolus, (*a*) hinc diſcant divites non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum. Hujus autem neceſſariæ Petitionis affert hanc cauſam ſanctus Chryſoſtomus, non ſolum ut nobis ſuppetat cibus, ſed ut eum ſuppeditet nobis Domini manus, quæ ſalubrem, atque adeo ſalutarem vim inferens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori proſit, & corpus animæ ſerviat.

a 1.Tim.6.17.

Cur petimus, ut Deus det nobis Panem? Chryſ. Homil. 14. oper. imperf. in Matth.

16. *Cur, da nobis, non, Da mihi, dicamus.*

Sed quid eſt, quamobrem, *Da nobis*, numero multitudinis dicimus, non autem, *mihi*? quia proprium illud eſt Chriſtianæ charitatis, non (*b*) ut quiſque de ſe uno ſollicitus ſit, ſed ut præterea de proximo laboret, & in cura ſuæ utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod quæ alicui munera divinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut ſolus ea poſſideat, vel in illis luxurioſe vivat, ſed ut cum aliis communicet, quæ neceſſitati ſuperfuerint. Nam inquiunt ſancti Baſilius, & Ambroſius: *Eſurientium panis eſt, quem tu detines; nudorum indumentum eſt, quod tu recludis; miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo ſcias invadere bona, quot poſſis præſtare, & nolis.*

b 1.Cor.13.5. *Vide item Cypr. in lib. de Ora. & D. Th. in 2. 2. qu. 83. art. 7. ad 1.*

Baſil. Hom. 6. variorum argument. quam deinde D. Ambroſius latinã fecit, eſtque inter ejus ſerm. 81. in fine.

16. *Quid vocula, Hodie, hic appoſita inſinuet.*

Hodie. Admonet nos hæc vox communis infirmitatis. Quis enim eſt, qui, ſi minus ſua unius opera providere ſe poſſe ſperat in longinquum tempus neceſſarios vitæ ſumptus, ſaltem in diem victus ſubſidia paraturum non confidat? Sed ne hujus quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiam dierum cibum a ſe petere juſſit. Quæ ſententia habet neceſſariam illam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione ſingulis utendum eſſe. Hæc de pane, qui ore perceptus corpus

Vocula Hodie duo inſinuat.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

pus alit, atque sustentat; qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, (a) *Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos*, omnibus impertitur.

a Matth. 5. 45. Luc. 6. 27.

18. *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine hujus petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus; quo significantur omnia, quæcunque in hac vita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. Ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam continet: nam & verbum Dei cibus est animæ. Sapientia enim inquit: (b) *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis*. Hujus autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos: (c) *Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini*. Ut autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possunt homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum vel non quærunt verbum Dei, vel, si adsit, non sustinent, & eam impietatis vocem in Deum effundunt: (d) *Recede a nobis: scientiam viarum tuarum nolumus*. In hoc furore animi, & mentis cæcitate versantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis præsunt, Catholicis & Episcopis, & Sacerdotibus, a Sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

Cibus animæ, ut & corporis, est multiplex. Verbum Dei Panis.

b Prov. 9. 5.

Quomodo Deus fame verbi sui homines premat.

c Amos 8. 11.

Desperata est reipublicæ salus, in qua verbum Dei rejicitur.

d Job 21. 14.

19. *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus.*

Jam vero panis est Christus Dominus, animæ cibus. Inquit enim ipse de se: (e) *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi*. Incredibile est, quanta voluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum cum maxime terrenis molestiis, & incommodis conflictantur. Exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorum, de quibus extat: (f) *Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Referti sunt hujusmodi exemplis libri de vita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus: (g) *Vincenti dabo manna absconditum*.

e Joan. 6. 41.

f Act. 5. 41.

g Apoc. 2. 17.

20. Chri-

20. *Chriſtus in Eucharistiæ ſacramento vere continetur, atque ideo proprie* panis noſter *dicitur*.

Præcipue autem *panis noſter* eſt ipſe Chriſtus Dominus, qui in Sacramento Euchariſtiæ ſubſtantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: (*a*) *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* (*b*) *Accipite, & manducate, Hoc eſt corpus meum.* Ea petent Parochi, quæ ad Fidelis Populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo ſeparatim hujus Sacramenti vis, ac ratio continetur. Et vero dicitur hic Panis noſter, quia Fidelium modo hominum eſt, ideſt eorum, qui charitatem cum fide conjungentes, Pœnitentiæ Sacramento ſordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, ſe Dei filios eſſe, Divinum Sacramentum ſumunt, & colunt, quanta maxima poſſunt ſanctitate, ac veneratione.

Sacramentum corporis Chriſti panis eſt animæ. Sic hanc Petitionem interpretatur Tertull. lib. de Orat. Cypr. item, & Aug. & alii.
a *Joan.* 6. 56.
b *Matth.* 26. 26. 1. *Cor.* 11. 24. *Marci* 14. 22. *Lucæ* 22. 19.

21. *Cur Euchariſtia* quotidianus noſter Panis *dicatur*.

Quotidianus vero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio eſt: altera, quod in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ Myſteriis quotidie & offertur Deo, & datur pie, ſancteque poſtulantibus: altera, quod quotidie ſumendus eſt, vel certe ita vivendum, ut quotidie, quoad ejus fieri poſſit, digne ſumere queamus. Audiant, qui contra ſentiunt, niſi longo intervallo ſalutaribus his epulis animæ veſci non oportere, quid ſanctus dicat Ambroſius: *Si quotidianus eſt Panis, cur poſt annum illum ſumis? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic vive, ut quotidie merearis accipere.*

Frequenter communicandum.
S. Ambr. in l. 5. *de Sacram. cap.* 4.

22. *Quomodo affecti eſſe debeamus, ſi petitum Panem mox non impetremus*.

Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi ſunt fideles, ut, cum recte & conſilium, & induſtriam ſuam poſuerint in comparandis rebus vitæ neceſſariis, rei exitum Deo permittant, ſuumque deſiderium ad ejus referant voluntatem, (*c*) *Qui non dabit in æternum fluctuationem juſto*; nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita ſuum optatum conſequentur; vel non concedet, & id erit certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec utile, quod piis a Deo negatur, cui magis curæ eſt de eorum ſalute, quam illis ipſis. Quem locum inſtruere poterunt, explicandis iis rationibus, Parochi, quæ a Sancto Auguſtino in Epiſtola ad Probam præclare colliguntur.

c *Pſal.* 54. 23.
S. Aug. in ep. 121. *ad Probam c.* 14.

23. *Cujus rei meditandæ occasio se hic exhibeat.*

Extremum illud erit in hujus tractatione Petitionis, ut meminerint divites facultates suas, & copias Deo acceptas referre, cogitentque, se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quæ in (a) prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur, unde magnam vim Parochis petere licebit Divinorum Præceptorum, ad hunc locum utiliter, & salutariter illustrandum.

a 1. *Tim.* 6. 17. 18. 19.

DE QUINTA PETITIONE.

CAPUT XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1. *Ex Passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanavit.*

Nihil magis charitatem Dei erga hominem declarat, quam Dei passio. Vide Jo. c. 3. 15. Rom. 5. 5. 8. 7. Hebr. 9. 9. 15. 1. Jo. 4. 9. Apoc. 1. 5.

CUm ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate conjunctam significent, ut quocunque oculos, cogitationemque converteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum ejus amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile Mysterium Jesu Christi Passionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit, quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus: *Dimitte nobis debita nostra.*

2. *Quid hæc quinta Petitio contineat.*

Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Jesum Christum cumulatum est humanum genus. Id enim docuit Isaias: (b) *Dimittetur*, inquit, *iniquitas domui Jacob; & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum*

b *Isa.* 27. 9. *Vide eundem* 5. 7. 4. 5. 6. *Rom.* 4. 26. 1. *Cor.* 15. 5.

tum ejus. Quod David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: (*a*) *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates*. Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus hujus postulationis animadvertenda, & exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam consequendam tantum valere intelligimus.

a Psal. 32. 1. Rom. 4. 7.

Quomodo ante Christi adventum passio sit operata remissionem nostrorum peccatorum. Vide D. Th. 3. p. qu. 49 art. 1.

D. Th. 2. 2. q. 85. art. 9.

3. *Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, quæ in superioribus fuit.*

Ingredimur autem novam precandi rationem. Nam hactenus a Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petivimus: nunc vero mala deprecamur & animæ, & corporis, & hujus, & sempiternæ vitæ.

4. *Quæ in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requirantur.*

Sed, quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quomodo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc modo orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat: deinde, ut ejus sensu, ac dolore commoveatur: tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut iis, qui peccaverunt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis ignoscat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim (*b*) Cain, & (*c*) Judæ animum occupavit, qui Deum modo vindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad judicem confugiamus, a quo, non ut ex justitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

Agnitio peccati est primus ad pœnitentiam gradus. Bern. ser. 3. de S. Andrea.

Secundo dolor de peccatis est ad peccati remissionem necessarius. Aug. ep. 48. ad Vinc. & habetur de pœn. d. 1. cap. Neminem.

Tertius gradus spes veniæ

b *Gen. 4. 13.*
c *Matth. 27. 4. Act. 1. 18.*

5. *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris Literis hujus rationis admonentem; est enim illud apud Davidem: (*d*) *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. In eandem sententiam loquitur Salomon: (*e*) *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*. Quo illud etiam pertinet: (*f*) *Quis potest dicere*,

Nemo est, qui, se peccatorem esse, agnoscere non debeat, & egere Dei gratia.

d *Psal. 13. 3. Rom. 3. 10.*
e *Eccl. 7. 21. 3. Reg. 8. 46. 2. Paral. 6. 36.*
f *Prov. 20. 9.*

mundum est cor meum, purus sum a pecccato? Quod idem a Sancto Joanne ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est: (*a*) *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*. Et a Hieremia: (*b*) *Dixisti: absque peccato, & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus a me; ecce ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris, non peccavi*. Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat, Christus Dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo jubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Milevitani Concilii, in hunc modum: *Placuit, ut, quicunque verba ipsa Dominicæ Orationis, ubi dicimus*, Dimitte nobis debita nostra, *ita vult a Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit*. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere?

a 1. Joan. 1. 8. Job 14. 4. Nemo mundus a sorde, &c. juxta versionem LXX. interpretum. b Hier. 2. 35. Sed legat Parochus totum hoc caput, ex quo multa ad concionandum argumenta desumet. Milevitanum Conc. can. 8. & 9. Item Conc. Trid. sess. 6. de Justificatione cap. 11.

6. *Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & vera ejusdem Pœnitentia in animo excitetur.*

Verum in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leviter recordari. Nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut moleste, dolenterque meminerint; ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, a quo, ut inhærentes evellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec vero solum erratorum turpitudinem studebunt subjicere oculis fidelis populi, verum etiam indignitatem, ac sordes hominum; qui, cum nihil simus, nisi putida caro, nisi summa fæditas, incomprehensibilem illam Dei majestatem, & inexplicabilem præstantiam incredibilem in modum audeamus offendere; præsertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficiis aucti sumus.

De hominum vanitate lege Isa. 40. 6. 7. Eccl. 14. 18. Jacob 1. 10. 1. Petr. 1. 24. Job 7. 10. De Dei incomprehensibili majestate vide Job 9. & 12. Hier. 10.

7. *Quomodo per peccatum gravissimæ Diaboli servituti nos tradamus.*

Ut quid? Ut (*c*) abalienati a Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, (*d*) Diabolo nos addicamus in miserrimam servitutem, neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, re-

c Hier. 3. per totum, & 5. per totum. d Diabolo sese per peccatum homines addicant.

pulsa

pulso suavi jugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo Spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt, qui eo nomine (*a*) *Princeps*, & (*b*) *Rector mundi*, & *Princeps tenebrarum*, & (*c*) *Rex super universos filios superbiæ* dicitur in divinis Literis. In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, vere convenit illa vox Isaiæ: (*d*) *Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te*.

a *Joan.* 12. 32. & 14. 30.
b *Ephe.* 6. 12.
c *Job* 41. 25.
d *Isa.* 26. 13.

8. *Quanta mala peccatum in animam invehat.*

Hæc si nos minus movent rupta fœdera charitatis, moveant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim Sanctitas animæ, quam (*e*) Christo desponsam esse scimus: profanum fit illud idem (*f*) Templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus: (*g*) *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum invehit in hominem: quam pene infinitam pestem David his verbis expressit: (*h*) *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*. Nimirum norat hanc plagæ vim, cum nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Pervaserat enim in ossa peccati virus, id est, rationem, & voluntatem, quæ maxime solidæ sunt animi partes, infecerat. Hanc late patentem pestem indicant Sacræ Literæ, cum peccatores (*i*) claudos, (*k*) surdos, (*l*) mutos, (*m*) cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur David ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur; inquit enim Apostolus: (*n*) *Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum*. Nam, etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula, & reatu permanet, cui semper imminens ira Dei illud in sequitur, tanquam umbra corpus.

e *Anima est sponsa Christi.* *Hier.* 2. 2. *Osea* 2. 19. 2. *Cor.* 11. 2. *Corinth.* 3.
f *Est templum Domini Spiritus Sancti.* 1. *Cor.* 6. 19.
g 1. *Cor.* 3. 17.
h *Psal.* 37. 4.
i *Prov.* 26. 6. *Isa.* 33. 23. *Hier.* 31. 8. *Luc.* 14. 13.
K *Isa.* 42. & 43. 8.
l *Psal.* 37. 5. *Isa.* 56. 10.
m *Isa.* 42. 43. 56. & 59. 10.
Bellum est sceleratis cũ Deo. *Isa.* 59.
n *Rom.* 2. 2 8. 9.
Peccato commisso, remanet macula, & reatus.

9. *Quomodo perspecta peccatorum calamitate, ad Pœnitentiam converti debeamus.*

Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur: cujus & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo ejus Psalmo deprompta, proponent Parochi fidelibus auditoribus; ut Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est ad veram pœniten-

Exemplo Davidis excitandus est animus ad pœnitentiam.
Utilitas veræ pœnitentiæ, & contritionis.

nitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui, cum Israelem ad Pœnitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur. (a) *Vide enim*, inquit, *quia malum, & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem ejus apud te, dicit Dominus Deus exercituum*. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ii apud Prophetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, (b) cor durum, (c) lapideum, & (d) adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, idest salutaris recognitionis sensum habentes.

a *Hier.* 2. 16.
b *Isa* 46. 12. *Ezech.* 3. 7.
c *Ezech.* 36. 26.
d *Zach.* 7. 12.

10. *Quibus meditationibus post peccati agnitionem, & detestationem spes impetrandæ veniæ concipienda sit.*

Quomodo spes sit peccatoribus excitãda.

Sed, ne peccatorum gravitate deterritus se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Ecclesiæ Christus Dominus (e) potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur; & hac petitione docuit, quanta esset Dei Bonitas, ac liberalitas in genus humanum; nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset: *Dimitte nobis debita nostra*. Quamobrem illud fixum in animis nostris tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus jussit exposcere.

e *Matth.* 16. & 18. 19. & *Joan.* 20. 23.
Promptus est Deus ad ignoscendum, si nobis ipsi non desimus, vide Hier. 31. *Ezech.* 18. 23. *Joel* 2. 13 14. *Joan.* 3. & *in novo Testamẽto passim.*

11. *Quomodo, si nos pœniteat, Deus facile peccatis nostris indulgeat.*

Nam omnino sub hac petitione illa est subjecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut vere pœnitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus, in quem, abjecta obedientia, peccatur; cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus; quem factis, dictisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id velle declaravit, sed etiam impulit homines, ut a se veniam peterent, &, quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et, quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum Divinæ voluntatis fidem auget, spem alit,

Peccatũ proprie adversus Deum pugnat.

Pœnitentiæ vera exempla sunt jud. 10 & 4. *Reg.* 7. & 2.

alit, charitatem inflammat; operæ pretium eſt ornare hunc locum nonnullis divinis teſtimoniis, & hominum exemplis, quibus maximorum ſcelerum pœnitentibus Deus veniam conceſſerit. Quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in procemio hujus Precationis, & in ea Symboli parte, quæ eſt *de Remiſſione peccatorum*; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere videbuntur: reliqua haurient ex Divinarum Literarum fontibus.

Reg. 12. 24. & 2. Paralip. 12. 33. & Jonæ 3. per totum. Jud. 7. Novi Teſtamenti exempla notiora ſunt.

12. *Quid in illa petitionis ſententia* debitorum *nomine intelligendum ſit.*

Tum vero eodem utantur inſtituto, quo in cæteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles, quid hic *Debita* ſignificent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum ſit, poſtulent.

Deo debemus amorem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente.

Primum autem ſcire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra, quem omnino Deo debemus, & cujus debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria.

Deut. 6. Matth. 22. 31. Marc. 12. 29. Rom. 13. 8. Gal. 5. 3.

Neque vero, quia *debiti* nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera hujus generis officia continentur, poſtulamus, ut non amplius ea debeamus.

Sed precamur, ut liberet a peccatis; ſic enim ſanctus (*a*) Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quod illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti, quas vel ſatisfaciendo, vel patiendo pendimus. Hujus generis debitum fuit, quod Chriſtus Dominus loquutus eſt ore Prophetæ: (*b*) *Quæ non rapui, tunc exolvebam*. Qua Dei verbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam non eſſe ſolvendo, (*c*) cum peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit.

a *Luc. 7. 41. Luc. 11. 4.*

b *Pſal. 68. 5.*

c *Luc. 7. 41.*

Chriſti implorandum patrocinium, ut ex theſauro paſſionis ejus præſtetur, quo contracta per peccatum debita noſtra diſſolvantur.

13. *Cum peccator per ſe non ſit ſolvendo, unde debito per peccatum contracto ſatisfieri poſſit.*

Quare confugiendum nobis eſt ad Dei miſericordiam: cui quia (*d*) par juſtitia reſpondet, cujus eſt retinentiſſimus Deus, utendum erit (*e*) deprecatione, & patrocinio Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſine qua nemo unquam veniam delictorum impetravit, a qua omnis ſatisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte, profluxit. Nam pretium illud in cruce a Chriſto Domino perſolutum, & nobiſcum per Sacramenta, re, vel ſtudio, ac deſiderio adhibita communica-

d *Pſal. 100. 1.*

e *1. Joan. 2.*

Chriſti paſſio eſt fons omnis noſtræ ſatisfactionis.

nicatum, tanti eſt, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, ut peccata noſtra remittantur.

14. *Hic pro indulgentia, ac remiſſione culpæ venialis, & mortiferæ oratur.*

Pro remiſſione peccatorum venialium, & capitalium fit hac oratio.

Quo loco non id modo pro levibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, ſed pro gravibus, & mortiferis peccatis deprecamur: quæ precatio in ſcelerum gravitate pondus non habebit, niſi id a Pœnitentiæ Sacramento, re, vel certe deſiderio ſuſcepto, ut jam dictum eſt, aſſumpſerit.

15. *Non eadem ratio*, *cur* debita noſtra *hic dicamus*, *quæ fuit*, *dum* Panem noſtrum *peteremus*.

Aliter Panem noſtrum, aliter debita noſtra dicimus.

Peccatū omne voluntarium. Aug. lib. 1. retract. c. 13. & 15. & l. de vera rel. c. 14. & alibi ſæpe, vide Mag. in 2. d. 41. lit. c. & f.

Dicimus autem *Debita noſtra* longe aliter, atque *Panem noſtrum* antea diximus. Noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: nam noſtra voluntate ſuſcipiuntur, quæ peccati vim non haberent, niſi eſſent voluntaria. Nos igitur eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excuſatione cujuſquam, nec cauſam in quenquam transferimus, ut primi homines (*a*) Adam, & Eva fecerunt: ipſi nos judicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem adhibentes: (*b*) *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

a Gen. 3. 12. 13.
b Pſal. 140. 4.

16. *Cur in numero multitudinis*, dimitte nobis debita, *poſtulemus.*

Alii pro aliis orare debemus.

Nec vero dicimus, *Dimitte mihi*, ſed, *nobis*: quod fraterna neceſſitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis ſingulis poſtulat, ut de communi proximorum ſalute ſoliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem a Chriſto Domino traditum, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſervatum, (*c*) ipſi & maxime tenuerunt Apoſtoli, &, ut cæteri adhiberent, auctores fuerunt. Hujus autem flagrantis ſtudii, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum habemus in utroque teſtamento ſanctorum Moyſis, & Pauli præclarum exemplum: Quorum alter ſic Deum precabatur: (*d*) *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti:* Alter in hunc modum: (*e*) *Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis.*

c Rom. 1. 9. 2. Cor. 11. 28. 2. Pet. 1. 15.
d Exod. 32. 32.
e Rom. 9. 3.

17. Quo-

17. ***Quomodo hæc verba*, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, *ſint intelligenda*.**

Illud, *Sicut*, dupliciter intelligi poteſt: nam & ſimilitudinis vim habet, cum videlicet a Deo petimus, ut, quemadmodum nos injurias, & contumelias remittimus iis, a quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata condonet. Eſt præterea conditionis nota: in quam ſententiam Chriſtus Dominus eam formulam interpretatur. (*a*) *Si enim dimiſeritis hominibus*, inquit, *peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter Cœleſtis delicta veſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra*. Verum habet uterque ſenſus eandem ignoſcendi neceſſitatem: ut, ſi volumus nobis Deum veniam concedere delictorum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, a quibus injuriam accepimus. Sic enim Deus oblivionem injuriarum, mutuumque ſtudium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, (*b*) qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia rejiciat, & aſpernetur.

Duplex acceptio particulæ, ſicut.
Primo.
Greg. lib. 17. Moral. c. 6.
Secundo.
a *Matth. 6. 14. 15.*
Marc. 11. 25. 26.
Eccl. 28. 3.
b *Matth. 10. 24. 25.*

18. ***Remiſſio omnium injuriarum probatur eſſe & naturæ præceptis, & Chriſti mandatis conſentanea*.**

Eſt etiam naturæ lege ſancitum, (*c*) ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos eſſe cupimus; vere ut impudentiſſimus ille ſit, qui poſtulet a Deo, ut ſui ſceleris pœnam prætermittat, cum ipſe in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debent ii, quibus impoſitæ ſunt injuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula, & apud Sanctum Lucam id jubeat Deus: (*d*) *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; &, ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi; &, ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties in die converſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi*: & in Evangelio S. Matthæi ſit: (*e*) *Diligite inimicos veſtros*: (*f*) & Apoſtolus, & ante eum (*g*) Salomon ſcripſerit: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitierit, potum da illi*: & ſit apud S. Marcum Evangeliſtam: (*h*) *Cum ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis adverſus aliquem; ut & Pater veſter, qui in cœlis eſt, dimittat vobis peccata veſtra*.

c *Matth. 7. 12. Luca 6. 31. Tobiæ 4. 16.*
d *Luca 17. 3.*
e *Matth. 5. 44.*
f *Rom. 12. 20.*
g *Prov. 25. 21.*
h *Marci 11. 25.*

19. ***Quibus rationibus flectendi ſint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit*.**

Sed, quoniam depravatæ naturæ vitio nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet injurias; omnem conferant Parochi animi, & ingenii vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & miſericor-

diam, Christiano homini necessariam. Commorentur in traditione (*a*) divinorum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant injurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, (*b*) qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, Filii sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliavit. Sit autem hujus cohortationis, & præcepti clausula illud imperium Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie: (*c*) *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in Cœlis est.*

a Præter superiora hæc illis indicãda duximus. Exod. 23. 4. 5. Lev. 19. 17. 18. Deut. 22. 1. 1. Reg. 24. 5. & 26. 10. 11. Job 31. 29. Psal. 7. & 9. Prov. 30. 24. Exod. 25. 12.

b Rom. 5. 8. 9. 10.

c Matth. 5. 44.

20. *Quomodo cum iis agendum sit, qui ex animo omnem injuriarum memoriam delere nequeunt.*

Verum hoc loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita hujus difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant conterere injurias oblivione voluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed universam memoriam injuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magis agitantur conscientiæ fluctibus, verentes, ne parum simpliciter, & candide positis inimicitiis, Dei jusso non obediant. Hic igitur Pastores (*d*) contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationem proclivis, hujus ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere, quare saluti minime diffidendum esse demonstrabunt, reclamantibus, & adversantibus rationi corruptæ naturæ appetitionibus, modo spiritus perstet in officio, & voluntate remittendi injurias, proximumque diligendi.

Quanta oblivio injuriarũ requiratur a Christianis. Vide D. Thom. in 2. 2. qu. 25. art. 9.

d Matth. 26. 4. Rom. 8. 18. 19. Gal. 5. 14.

21. *Qui appetitum vindictæ adhuc retinent, possunt, & debent orationem Dominicam absque culpa recitare.*

Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum animum inducere possint, ut obliti injurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, conditione hujus petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis unus e fidelium numero preces has facit totius Ecclesiæ nomine, in qua pios aliquot esse necesse est,

Orant Christiani nomine totius Ecclesiæ. D. Thom. in 2. 2. qu. 83. art. 16.

est, qui debitoribus ea, quæ huic commemorantur, debita remiserunt.

Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem a nobis necessario conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ; petimus facultatem intimi doloris; postulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa Sacerdoti vere, ac pie confiteri possimus. Itaque, cum necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malum aliquod dederint; cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani illo, & pravo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem orationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant.

Cum petitur aliquid a Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud, quod homini alioqui esse videtur impossibile.

22. *Quid illis sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed, ut precatio omnino fructuosa sit, primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conveniat: convenire autem maxime iis, subjecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione conjungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cum diceret: (*a*) *Et peccatum meum contra me est semper*. Et alio loco: (*b*) *Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo*. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui a Deo precibus impetraverunt veniam delictorum: (*c*) Ut publicani illius, qui longe consistens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem: *Deus propitius esto mihi peccatori*. Tum (*d*) illius peccatricis mulieris, quæ Christo Domino, retro stans, rigatos a se ejus pedes, & capillis etiam abstersos osculabatur: (*e*) Petri denique Principis Apostolorum, *qui egressus foras flevit amare*.

Occasiones peccatorum evitandæ.

a *Psal.* 50. 5.
b *Psal.* 6 7.
Exempla eorum proponenda, qui precibus veniam impetrarunt.
c *Luc.* 18. 13.
d *Luc.* 7. 38.
e *Matth.* 26. 75.

23. *Quæ ſint præcipua ad ſananda animæ vulnera remedia.*

Remedia præcipua ægrotantis animæ ſunt Pœnitentia, & Euchariſtia.

Deinde cogitandum eſt, quo infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſſime adhibeat Fidelis Populus. Deinde Eleemoſyna, quemadmodum tradunt (*a*) divinæ Literæ, medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus. Quare qui pie hac prece uti cupiunt, pro viribus benigne faciant egentibus. Quantam enim vim habeat ad delendas ſcelerum maculas, teſtis eſt in Tobia Angelus Domini Sanctus Raphael, cujus eſt illa vox: (*b*) *Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit invenire miſericordiam, & vitam æternam*: teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor Regem ſic admonebat: (*c*) *Peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.*

Eleemoſyna virtus.

a *Vide Deut.* 15. 5. 7. 8. *Tobiæ* 4. 7. *Pſal.* 40. 12. *Prov.* 14. 19. *Eccl.* 3. 33. *Lucæ* 11. 12. *& alibi ſæpe.*

b *Tob.* 12. 9.

c *Dan.* 4. 24.

Optima eleemoſyna etiam injuriarum oblivio.

Optima autem largitio, & impertiendæ miſericordiæ ratio eſt oblivio injuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rem, vel exiſtimationem, vel corpus tuum, tuorumve violaverint. Quicunque igitur cupit in ſe eſſe maxime miſericordem Deum, is ipſi Deo ſuas donet inimicitias, remittatque omnem offenſionem, & pro hoſtibus libentiſſime deprecetur, omnem captans occaſionem de illis ipſis bene promerendi. Sed, quoniam hoc argumentum explicatum eſt, cum homicidii locum tractavimus, eo rejicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil injuſtius eſſe, aut fingi poſſe, quam eum, qui, cum hominibus durus ſit, ut nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, ut in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

DE

DE
SEXTA PETITIONE.
CAPUT XV.
Et ne nos inducas in tentationem.

1. *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

On dubium est, quin filii Dei post impetratam delictorum veniam cum incensi studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, Cœleste Regnum exoptant, & omnia divino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna ejus voluntate, ac providentia; tum eo magis humani generis hostis omnes adversus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur, sic, ut verendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in vitia delabantur, longeque deteriores evadant, quam antea fuerint: de quibus illud Principis Apostolorum jure dici possit: (a) *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.*

Bern. serm 4. de Assumpt. Quomodo Dæmon eos maxime impugnet, qui ab eo defecerunt. Vide Luc. 11. 24.25.25.

a 2. Petr. 2. 21.

2. *Quomodo Christus nos hac oratione adversus vaferrimi hostis insidias munire voluerit.*

Quare nobis a Christo Domino datum est hujus petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, ejusque patriam curam, & præsidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, si deseramur divino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque vero solum in hac orandi regula jussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem; sed in illa etiam oratione, quam ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cum quidem (b) ipsos mundos esse dixisset, eos hujus officii his verbis admonuit: (c) *Orate, ut non intretis in tentationem*. Quæ iterum a Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem hujus usum precationis, ut, cum tanta hominibus ab hoste

Fortis est, quem adversa non frãgunt, fortior, quem prospera non abjiciunt, fortissimus, qui hac rerum vicissitudine nõ commovetur.

b Jo. 13. 10.
c Matt. 26. 41. Marc. 14. 38. Luc. 22. 40.

Docuit, ut vigilemus, ne incidamus in peccatum, &c. Ambr. l. 5. ep. 33. in medio.

hoste Diabolo in singulas horas pericula hujus generis intendantur, a Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue: *Ne nos inducas in tentationem.*

3. *Quibus præcipue rationibus homines hujus petitionis necessitatem intelligere possint.*

Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat divini hujus adjumenti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque meminerit: si recordabitur illam Christi Domini sententiam: *(a) Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma;* si ei venerit in mentem, quam graves sint, & exitiales hominum casus, impellente Dæmone, nisi sustineantur dexteræ cælestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quam sacer ille Chorus Apostolorum, (*b*) qui magno antea animo cum essent, primo quoque objecto terrore, relicto Salvatore, diffugerunt? Etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita dixisset: (*c*) *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo:* statim unius voce mulierculæ perterritus, se Dominum non nosse jurejurando affirmavit. Nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quod si viri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, graviter peccaverunt; quid non timendum est cæteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissime?

a Matt. 20. 41. Marci 14. 33.

b Matth. 26. 35. 36.

Humanæ imbecillitatis exemplum in Apostolis.

c Matth. 26. 35. 70. 71. Marc. 14. 19. 68. 69.

4. *Quot, quantisque tentationum periculis hominum vita sit exposita.*

Quare proponat fideli populo Parochus prælia, & pericula, in quibus assidue versamur, (*d*) dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subjectis non uritur ardentibus facibus? Et quidem tam varii sunt ictus, tam diversæ petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, (*e*) qui habitant, & vivunt nobiscum, sunt præterea hostes illi acerrimi, de quibus scriptum est: (*f*) *Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus Principes, & Potestates, adversus mundi Rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ in cælestibus.*

A minori ad majus.

Pericula, inter quæ fideles versantur, sæpius ad memoriam sunt revocanda.

d Job 7. 2. juxta 70. Matt. 1. 3. 5. 9. Joan. 2. 16.

e Matth. 10. 16.

f ad Eph. 6. 12.

5. *Quam*

5. *Quam graves sint Dæmonum in nos insultus, ex sententia Divi Pauli exponitur.*

Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones Dæmonum, qui & aperte nos petunt, & per cuniculos in animas nostras, vix ut ab illis cavere possimus. Illos & *Principes* Apostolus appellat propter naturæ excellentiam (nam natura hominibus, & cæteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & *Potestates* vocat, quod non solum naturæ vi, sed potestate etiam superant, & *Rectores* nominat *mundi tenebrarum*: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, id est bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ, & facinorosæ vitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam Dæmones *spiritualia nequitiæ*: est enim Carnis, & Spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & pravæ cupiditates, quæ ad superiorem pertinent animæ partem; quæ tanto pejores sunt, quam reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime spectat illuc, ut cœlesti nos hæreditate privet, propterea dixit (*a*) Apostolus *in cœlestibus*. Ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vires, invictum animum, immane in nos, & infinitum odium, bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cum illis, nullæ induciæ fieri possint.

Dæmonum potestas reliquis rebus antecellit.
Job 41. vide Greg. lib. 34. mor c. 17.
Rectores mundi tenebrarum cur dicantur Dæmones. D. Aug. in Ps. 5.
Carnalis, & spiritualis nequitia quæ sint.
a *Ephes.* 6. 13. Ly. in, *accipitur causative, hoc est propter cœlestia sua, facta nostra.*

6. *Quanta sit diaboli ad tentandum audacia, & perversitas.*

Quantum vero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam vox: (*b*) *in cœlum conscendam*. (*c*) Aggressus est primos homines in Paradiso, (*d*) adortus est Prophetas, appetivit Apostolos, ut, quemadmodum apud Evangelistam loquitur Dominus, (*e*) *cribraret eos, sicut triticum*. (*f*) Ne ipsum quidem Christi Domini os erubuit, itaque ejus inexplebilem cupiditatem, & immensam diligentiam Sanctus Petrus expressit, cum dixit: (*g*) *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret*. Quanquam non unus modo tentat homines Satan, sed gregatim interdum Dæmones in singulos impetum faciunt: quod ille confessus est Dæmon, (*h*) qui rogatus à Christo Domino, quod sibi nomen esset, respondit: *Legio mihi nomen est*, nempe Dæmonum multitudo, quæ miserum illum divexarat; & de alio scri-

Quanta dæmonum sit audacia, & invidia.
b *Isa.* 14. 13.
c *Gen.* 3. 12.
d *Job* 1. 1. 1. *Paral.* 21. 1.
e *Luc.* 22. 31.
f *Matth.* 4. 3.
g 1. *Pet.* 5. 8.
Dæmones non singuli, sed plures infestant interdum homines.
h *Matth.* 8. 18. 19. *Marci* 1. 9. *Luc.* 8. 30.

a Matth. 12. 45. Luc. 11. 26.

scriptum est: (*a*) *Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.*

7. *Cur perversi minus, pii autem magis a dæmonibus infestentur.*

Dæmones improbis infesti non sunt. Judith. 11. Ego nunquam nocui viro, &c. Et Luca 11. In pace sunt omnia, quæ possidet. Joan. 15. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret, & hoc est, quia vir bonus est Cæli, malus est telluris alumnus, quos igitur Cælum diligit, odit humus. Ab exemplo Sanctorum. b Gen. 3. 2. c 2 Reg. 11. 2. 3. d 3. Reg. 11. e Sampson. Jud. 16. 4. Saul 1. Reg. 15. Ezech. 4. Reg. 20. 13. f 1. Cor. 10. 13. 2. Pet. 2. 9.

Multi sunt, qui, quod impulsus, atque impetus Dæmonum in se minime sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos a Dæmonibus non impugnari mirum non est, quibus se sponte tradiderunt: non est in illis pietas, non charitas, non virtus ulla Christiano homine digna, quare fit, ut toti sint in potestate Diaboli: nec ullis tentationibus opus est ad eos evertendos, in quorum jam animis, ipsis libentibus, commoratur. At vero qui se Deo dicaverunt, in terris cœlestem vitam agentes, ii maxime omnium Satanæ incursibus petuntur, hos acerbissime odit, his in singula temporis momenta struit insidias. Plena est historia divinarum Literarum Sanctorum hominum, quos præsenti etiam animo stantes vel vi, vel fraude pervertit. (*b*) Adam, (*c*) David, (*d*) Salomon, (*e*) aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dæmonum violentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pie, casteque petendum a Deo est, (*f*) ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione proventum, ut possimus sustinere.

8. *Dæmones, quantum, aut quandiu volunt, homines tentare non possunt.*

Dæmonum in nos potentia limitata est. Apoc. 2. & 20. Vide Cassian. coll. 8. cap. 18. Aug. in Psal. 61. g Job 1. 12. h Ibidem 16.

Verum hic fideles confirmandi sunt, si quis animi imbecillitate, aut rei ignoratione Dæmonum vim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati in hunc precationis portum confugiant; non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tentare nos, aut vexare potest; sed omnis ejus potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. Notissimum est exemplum Job, de quo nisi Diabolo dixisset Deus, (*g*) *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt*, nihil ejus Satanas attigisset: contra vero, nisi addidisset Dominus, (*h*) *Tantum in eum ne extendas manum tuam*, uno Diaboli ictu cum filiis ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est Dæmonum vis, ut ne (*i*) in porcos quidem illos, de quibus scribunt Evangelistæ, non permittente Deo, invadere potuissent.

i Matth. 8. Mar. 5. 11. Luca 8. 32.

9. *Quid*

9. *Quid* tentandi *vox nobis deſignet, quaque ratione à Deo tentemur.*

Sed ad intelligendam hujus petitionis vim dicendum eſt, quid hic *tentatio* ſignificet, quid item induci in tentationem. *Eſt autem tentare, periculum facere de eo, qui tentatur, ut ab ipſo, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus.* Qui tentandi modus in Deum minime cadit; quid enim eſt, quod neſciat Deus? (*a*) *Omnia enim*, inquit, *nuda, & aperta ſunt oculis ejus.*

Tentare quid ſit. D. Th. in 1. p. q. 114. a. 2. & 2. 2. q. 97. a. 1.

a *Heb.* 4. 13. *Pſal.* 33. 16. *Eccl.* 15. 20.

Eſt alterum tentandi genus, cum longius progrediendo aliud quæri ſolet, vel in bonam, vel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicujus virtus, ut, illa perſpecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, ejuſque exemplum cæteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipſum ad Dei laudes excitentur: quæ tentandi ratio ſola convenit in Deum. Hujus exemplum tentationis eſt illud in Deuteronomio: *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non.* Quo modo etiam tentare ſuos dicitur Deus, cum inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ cauſa facit, & ut aliis documentum ſint Chriſtiani officii. In hanc partem (*b*) legimus Abraham eſſe tentatum, ut filium immolaret; quo facto fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum ſingulare ad memoriam hominum ſempiternam. In eandem ſententiam dictum eſt de Tobia: (*c*) *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te.*

Quomodo Deus hominem tentet, vide item Aug. ep. 146. & in exp. q. 58. & 74.

Deut. 13. 3. *Vide Aug. in Pſal.* 5. & 6.

b *Gen.* 22. 1. *Vide Aug. lib.* 16. *de civ. Dei, c.* 32.

c *Tob.* 12. 13.

10. *Quomodo Dæmon homines tentet.*

In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium eſt. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites: quamobrem (*d*) *Tentator* in divinis Literis appellatur. In iis vero tentationibus modo intimos nobis admovens ſtimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet adminiſtras; modo nos exagitans extrinſecus, externis rebus utitur, vel proſperis ad efferendos, vel ad frangendos adverſis; nonnunquam habet emiſſarios, & excurſores, perditos homines, in primiſque hæreticos, qui (*e*) ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut diſcrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per ſe proclives ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant.

Tentatio deceptionis cauſa diaboli eſt propria. Aug. ep. 146. & alibi frequenter.

d *Matth.* 4. 3.

e *Pſal.* 1.

11. *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

Quid sit induci in tentationem, quodque multipliciter fieri possit, vide D. Aug. l. 1. de serm. Dom. in monte, c. 14. Deus peccati non est auctor, sed illud odit. a Exod. 23. 7. & 2. Paralip. 19. 7. Job 24. Psalm. 5. 44. Prov. 15. Sap. 14. 9. Eccl. 15. 21. Osee 13. & alibi sæpe. Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum. b Jacob 1. 13.

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur vero in tentationem dupliciter; primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus; immo vero (*a*) *Odit omnes, qui operantur iniquitatem*. Sic vero etiam est apud Sanctum Jacobum: (*b*) *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.*

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui, etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, & bonos tentari quidem sinit, verumtamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec vero non interdum justo, & occulto Dei judicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti concidimus.

Quomodo a Deo in tentationem inducamur. De hac hominum nequitia, vide Deut. 32. 15. & 1. Reg. 2. & 2. Reg. 12. 9. c Luc. 15. 12. 13. 14. d Rom. 7. 10. e Ezech. 16. 14.

12. *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum ejus beneficiis, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem; & (*c*) patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus vivendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: (*d*) *Inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem*. Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele: quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut ejus ore Prophetæ diceret Deus: (*e*) *Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te*: & tamen illa civitas divinis cumulata bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cœlestibus beneficiis ad beatitudinem consequendam, cujus gratia ea acceperat, uteretur; ut ingratissima in parentem Deum, abjecta spe, & cogitatione cœlestium fructuum, tantum præsenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur: quod (*f*) Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo divinitus uberem materiam recte factorum, ad vitia, illo permittente, convertunt.

f Ibid. 19. 20. Ingrati in Deum homines reprehenduntur.

13. *Quo-*

13. *Quomodo Scripturæ verba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per verba operationem significantia loquuntur.*

Sed oportet hunc divinæ Scripturæ morem diligenter attendere, quæ Dei permissionem iis interdum verbis significat, quæ proprie si accipiantur, tanquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: *(a) Indurabo cor Pharaonis*, & apud Isaiam: *(b) Excæca cor populi hujus*, & ad Romanos scribit Apostolus: *(c) Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, & in reprobum sensum*. Quibus in locis, aliisque similibus, non id omnino esse actum a Deo, sed permissum intelligendum est.

Mos loquendi Scripturarum improprius, quando verbis activis Dei permissio significatur.

a *Exod. 4. 7. 3.* b *Isa. 6. 10.* c *Rom. 1. 26. 28.* *Concil. Trid. sess. 6. can. 6.*

14. *In hac precationis parte non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus, sed ne in tentationibus a Deo deseramur.*

His vero positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec vero petimus, ne omnino tentemur. *(d) Est enim † tentatio vita hominis super terram*. Est autem ea res utilis, & fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, idest vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam *(e)* humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, *(f)* expectamus immarcescibilem coronam gloriæ. Nam & *(g)* qui in agone contendit, non coronatur, nisi legitime certaverit: &, ut inquit Sanctus Jacobus: *(h) Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se*. Quod si urgemur nonnunquam hostium tentationibus, magnæ nobis erit levationi illa cogitatio, *habere nos adjutorem Pontificem*, *(i) qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum & ipsum per omnia*. Quid hic igitur petimus? ne divino præsidio deserti tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti: ut præsto sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat.

Tentationum utilitas.

d *Job 7. secundum LXX.* † *al. leg. militia.* e *1. Pet. 5. 6.* f *Ibidem 4.* g *2. Tim. 2. 5.* h *Job 1. 12.* i *Hebr. 4. 15.*

15. *Quomodo a Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet. Quod a Davide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere. Nam in mendacio sic precabatur: *(k) Ne auferas de ore meo verbum*

Non modo generatim, sed speciatim postulandum Dei auxilium in tentationibus.

k *Ps. 118. 43.*

a Ibid. 36. *veritatis usquequaque*. In avaritia ad hunc modum: (*a*) *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam*. In rebus vero inanibus hujus vitæ, & illecebris cupiditatum, hac

b Ibid. 37. prece utebatur: (*b*) *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve

c Hebr. 12.3. d Deut. 31.29. (*c*) defatigemur in tentationibus sustinendis, ne (*d*) declinemus de via Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis, æquitatem animi, constantiamque servemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela vacuam relinquat.

e Rom. 16.20. (*e*) Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.

16. *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

Victoriam ex tentatione possumus referre per fiduciam in Deum.

Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat; in qua erit illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, &, omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ fau-

f Gen. 39.7.8. 9. Psal. 140.18. g Gen. 41.38. & sequ. h Dan. 13.61. 62. cibus liberarit Deus. An non (*f*) Joseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus e summo ereptum periculo, (*g*) ad gloriam extulit? an non (*h*) Susannam, a Satanæ ministris obsessam, tum, cum nihil propius esset, quam ut nefariis sententiis interficeretur, servavit incolu-

i Ibidem. mem? neque mirum: (*i*) *Erat enim*, inquit, *cor ejus fiduciam habens in Domino*. Insignis est laus, & gloria Job, qui de Mundo, de Carne, de Satana triumphavit. Plurima sunt ejus generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debebit.

17. *Nostri certaminis antesignanus Christus est, socii Sancti omnes, quos qui non sequuntur, vecordes sunt.*

Cogitent etiam Fideles, quem in hostium tentationibus

k Matt. 14.4. Col. 2. 15. ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui (*k*) victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. Est

l Luc. 11.22. (*l*) is ille fortior, qui superveniens fortem superavit armatum, quem & armis nudavit, & spoliis. De ejus victoria, quam de Mundo reportavit, est apud Sanctum Joannem:

m Joan. 16.33. (*m*) *Confidite, ego vici mundum*. Et in Apocalypsi dicitur

n Apoc. 5. 5. o Apoc. 6. 2. (*n*) *ipse Leo vincens*, & (*o*) *exisse vincens, ut vinceret*, qua

in vi-

in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos Epistola plena victoriis Sanctorum hominum, *qui* (*a*) *per fidem vicerunt regna, obturaverunt ora Leonum:* & quæ sequuntur. Ex his vero, quæ sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum præliis homines fide, spe, & charitate præstantes; quæ tam multæ sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere judicaremus, nihil gloriosius, de quorum hostium clade his verbis scripsit Sanctus Joannes: (*b*) *Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.*

a *Hebr. 11. per totum.*

Quomodo Christus nobis prostrato diabolo, vincendi facultatē dederit, & exemplū præbuerit. Vide D. Augu. l. 4. de Trin. c. 12. Greg. hom. 16. in Evang. D. Th. in 3. p. q. 41. art. 1.

b 1. *Jo.* 2. 14.

18. *Quomodo diabolus a nobis superari possit.*

Vincitur autem Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate: (*c*) *Vigilate, & orate*, inquit, ut jam diximus, *ut non intretis in tentationem:* qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios: qui enim resistunt diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen Sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis viribus hostiles dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat: non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis, sed solius divinæ potestatis.

Labore, virtutibus, & vigilantia dæmones superātur.

c *Matt.* 26. 41. *Luca* 22. 46. *Jacob* 4. 7. *Mar.* 14. 38.

Et si propriam infirmitatem in certamine agnoscemus.

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires a Deo dentur.*

Hæ vires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur a Deo, (*d*) qui ponit, ut arcum æreum, brachia nostra, (*e*) cujus beneficio *arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore*, qui (*f*) dat nobis protectionem salutis, (*g*) cujus nos dextera suscipit, (*h*) qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum: ut uni Deo pro victoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adjutore vincere possumus: quod fecit Apostolus; inquit enim: (*i*) *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Eundem auctorem victoriæ prædicat illa cœlestis vox in Apocalypsi: (*k*) *Facta est salus, & virtus, & Regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni.* Testatur idem liber Christi Domini partam

Citra Dei auxilium nihil possumus.

d *Psal.* 17. 35.
e 1. *Reg.* 2. 4.
f *Psal.* 17. 36.
g *Psal.* 62. 9.
h *Ps.* 143. 1.

i 1. *Cor.* 15. 17.

K *Apoc.* 12. 10. 11.

a Apoc. 17. 14. tam ex mundo, carneque victoriam, eo loco: (*a*) *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos*. Hæc de causa, & de modo vincendi.

20. *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia*.

His expositis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam præmiorum amplitudinem: quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia: (*b*) *Qui vicerit, non lædetur a morte secunda*. Et alio loco: (*c*) *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus*: & paulo post Deus ipse, ac Dominus noster ita loquitur ad Joannem: (*d*) *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius*. Tum inquit: (*e*) *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus*. Denique, cum Sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim, quibus in Cœlo fruuntur, exposuisset, adjunxit: (*f*) *Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius*.

b Apoc. 2. 11.
c Apoc. 3. 5.
d Apoc. 3. 12.
e Apoc. 3. 21.
f Apoc. 21. 7.

D E

DE SEPTIMA PETITIONE,

CAPUT XVI.

Sed libera nos a malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

Ostrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei Filius Divinam hanc Orationem conclusit; cujus etiam vim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur: *(a) Rogo enim* inquit, *ut serves eos a malo*. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmavit, quasi quadam epitome, summatim complexus est vim, & rationem cæterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetraverimus, nihil, auctore Sancto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem Dei adversus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus, & Mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa vitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

a *Jo. 17. 16.*

Cypr. ser. 6. de Orat. Domin.

2. *Quid nos urgeat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quare non jam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis, & calamitatibus, & cœlestis egeat adjumenti. Nam quot, & quantis miseriis proposita sit hominum vita, præterquam quod sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, qui non intelligat & suo, & alieno periculo. Persuasum enim est omnibus, quod exemplum patientiæ Job memoriæ prodidit: *(b) Homo natus de muliere, brevi vivens* *tempo-*

b *Job 14. 1. 2.*

tempore, repletur multis miseriis; qui quasi flos egreditur, & conteritur, & (a) fugit, velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Nec vero ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox: (b) *Sufficit diei malitia sua*. Etsi conditionem humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitum illud, (c) quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque sentit, quam laboriosa sit, & periculosa hæc vivendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo, malorum liberationem a Deo implorandam esse: præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendent. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: (d) *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine*: &, (e) *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt*.

a *Job* 8. 9. *Ps*. 143. 4.
b *Matth*. 6. 34.
c *Luc*. 9. 23.
In calamitatibus propensiores sunt homines ad Deũ invocandum.
d *Psal*. 82. 17.
e *Psal*. 49. 15.

3. *Quanam ratione periculorum, & calamitatum depulsio a Deo postulanda sit*.

Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis, & calamitatibus invocent Deum; certe, quomodo id recte facere possint, ab iis, quorum fidei, ac prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini jussum, præpostero utantur ordine precationis. Nam (f) qui jussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit voluit enim, ut prius quam precaremur, ut nos liberaret a malo, peteremus, uti nomen Dei sanctificaretur, & adveniret Regnum ejus, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum pervenitur. Sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris jacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis; at huic consuetudini repugnat Christi Domini jussum: (g) *Quærite primum Regnum Dei*. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi, (h) *Domine, ne in furore tuo arguas me*, subjecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: (i) *Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in*

Quod non recte precetur, qui primis, & mediis Dominicæ Orationis gradibus omissis, calamitatum depulsionem postulat.
f *Psal* 49. 15.
g *Matth*. 6. 33.
h *Psal*. 6. 2.
i *Ibid*. 6.

Inferno

Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, (*a*) sibi ut misericordiam impertiret, subjecit illud: (*b*) *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores; & simul docendi, quantum intersit inter Infidelium, & Christianorum hominum preces.

a *Psal.* 50. 2.
b *Ibid.* 15.

4. *Infideles se liberari a malo, ac Christiani non perinde petunt.*

Petunt vehementer illi quidem a Deo, ut possint ex morbis, vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus, vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quovis medicamentum, etiam si cantionibus, si veneficiis, si dæmonum opera confectum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostendatur. Longe alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus adversis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur; remediis vero quæ inest ad sanandum vis, insitam a Deo esse pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: (*c*) *Altissimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam.* Itaque qui Jesu Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt.

Quod in morbis, & rebus adversis præcipua spes in externis remediis non sit ponenda, exemplo tibi sit Asa Rex Juda, qui ob id 2 Paralip. 16. 22. reprehenditur.

c *Eccl.* 38. 4.

5. *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos a præsentissimis periculis liberavit.*

Quare etiam in (*d*) divinis Literis reprehenduntur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imo vero qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinent omnibus remediis, (*e*) quæcunque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. Quod si etiam eorum usu medicamentorum illis explorata sit spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus, & dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant. Ea enim re jussit nos beneficentissimus Parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod jussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris Literis hujus rei exempla, ut qui minus rationi-

d *Asa, sicut dictum est, 2. Paral.* 16.22. *Sine Deo nullam opem afferre medicamina, indicat Jer.* 9. & 46. 11.
e *Non est utendum remediis a Deo non constitutis ad sanitatem recuperandam. Lev.* 20. 6. 1. *Reg.* 28. 7. 8. 4. *Reg.* 12. 3.

tionibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. (*a*) Abraham, (*b*) Jacob, (*c*) Loth, (*d*) Joseph, (*e*) David sunt in oculis locupletissimi testes divinæ benignitatis. Sacræ novi Testamenti Literæ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. Una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quemque confirmare potest: (*f*) *Clamaverunt enim*, inquit, *justi*, *& Dominus exaudivit eos*, *& ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos*.

a *Gen.* 12.12. 15. & 17.2.
b *Gen.* 28.14. 33. & 35. 5.
c *Gen.* 14 12. & 16. 17. 18.
d *Gen.* 36.23. & 41. 14.
e 1. *Reg.* 21. 14. 15.
f 2. *Reg.* 7. 17. 18. 19. & 20.
Psal. 33. 18.

6. *Quid* mali *nomine hic intelligatur*, *& quæ hujus petitionis sit sententia*.

Sequitur hujus vis, & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur; (*g*) ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut, Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur; hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum eá mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt: reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat.

g 2. *Cor.* 12. 7. 8. 9.

7. *Quot*, *& quanta sint malorum genera*, *a quibus liberari cupimus*.

Mala, a quibus liberari cupimus, quæ, & qualia sint.

Psal. 118.
Cant. 8.
Psal. 26.

Omnino igitur huic voci ea subjecta vis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat; vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cæteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum, & facinorum causas avertat: neque hæc solum, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur; sed illa etiam, quæ pene omnes bona confitentur, divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam: petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostræ exitium hæc convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne quæ impios manent, supplicia subeamus, ne igne Purgatorii torqueamur, a quo ut alii liberentur, pie, & sancte precamur. Hanc

peti-

petitionem & in Missa, & in Litaniis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

8. *Deus & impendentia mala arcet, & a præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates; quomodo legimus magnum illum Jacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes: extat enim illud: (*a*) *Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes*. Et quidem Beati omnes, qui cum Christo Domino in cœlis regnant, (*b*) omnibus malis Dei ope liberati sunt: nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime vult, sed eripit a quibusdam: etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat Deus interdum iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: (*c*) *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ letificaverunt animam meam*. Præterea a malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimen adductos integros servat, & incolumes: quod & (*d*) pueris illis in ardentem Fornacem conjectis, & (*e*) Danieli contigisse legimus, quem Leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violavit.

a *Gen.* 35.
b *Isa.* 25. 8. *Apoc.* 7. & 21. 4.
c *Ps.* 93. 19.
d *Dan:* 3. 22.
e *Dan.* 6. 22. & 14. 39.
Diabolus est malitiæ invẽtor, & auctor.

9. *Diabolus hic* malus *dicitur, quod mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus vero etiam ex sententia sanctorum (*f*) Basilii Magni, (*g*) Chrysostomi, & (*h*) Augustini, præcipue dicitur dæmon, quod hominum culpæ, id est sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis a sceleratis, & facinorosis: (*i*) *Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur*. In quam sententiam loquuntur divinæ Literæ illis verbis: (*k*) *Si erit malum in Civitate, quod Dominus non fecerit?* item: (*l*) *Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.*

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod, etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. Quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, &, quacunque potest ratione, divexandi. Quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare velit.

f *Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum.*
g *Chrysost. ho.* 20. *in Matth.*
h *D. August. de Eccl. dogm. c.* 57
i *Dam. lib.* 4. *de orth. fide, c.* 20.
K *Amos* 3. 6.
l *Isa.* 45. 7. *Vide item Deut.* 32. 23. & 3. *Reg.* 9. 21. & 29. & *Hier.* 11 & 32. 42.
Deus est auctor mali pœnę non culpæ,
Dæmon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo. D. August. in Psal. 96.

10. *Cur*

10. *Cur ſingulari, non autem multitudinis voce* a malo *liberari petamus.*

Dicimus autem, *a Malo*, non, *a malis*, ob id, quod mala, quæ in nos a proximis proficiſcuntur, illi aſſignamus tanquam auctori, & impulſori, quominus etiam proximis iraſci debemus; quin odium, & iracundiam in ipſum Satanam convertere oportet, a quo homines ad injuriam inferendam impelluntur. Itaque, ſi te aliqua re læſerit Proximus, cum preces facis Parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, id eſt ab iis, quas tibi proximus imponit, injuriis; ſed illum ipſum eripiat proximum ex diaboli manu, cujus impulſu homines in fraudem inducuntur.

Omnia mala, quæ nobis inferunt proximi, a dæmone proficiſcuntur Vide D. Augu. ſer. 85. de tēp.

11. *Quomodo in malis affecti eſſe debeamus, etiamſi continuo non liberemur.*

Illud denique ſciendum eſt, ſi in precibus, & votis non liberamur a malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere divino Numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quod preces noſtras non audiat Deus; ſed omnia ad ejus nutum, ac voluntatem referre oportet, exiſtimantes, id utile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet, ut ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis videatur.

Cum a malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda ſunt.

12. *Quot, & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proveniant.*

Docendi etiam ſunt pii Auditores, dum in hoc vitæ curriculo verſantur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. (*a*) *Omnes enim*, inquit, *qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur*. Item: (*b*) *Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei*. Rurſum: (*c*) *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Non enim æquum eſt, (*d*) ſervum eſſe majorem Domino ſuo; ſicuti turpe eſt, e ſententia S. Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Uriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Davide, domi ut ſe contineret, inquit: (*e*) *Arca Dei, & Iſrael, & Juda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam?* His inſtructi rationibus, ac meditationibus ſi ad orandum veniemus, illud aſſequemur, ut, ſi minus undique cincti, maliſque circumdati, (*f*) quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inviolati ſervemur;

D. Aug. ſerm. 85. de temp. Dam. lib. 2. de orth. fide, c. 4.
a 2. *Tim.* 3. 11.
b *Act.* 14. 21.
c *Luc.* 24. 25.
d *Matt.* 10. 24. *Luca* 6. 40. *Joan.* 13. 16. & 15. 20.
Bern. ſerm. 5. de omnibus Sanctis.
e 2. *Reg.* 11. 11.
f *Dan.* 3. 49.

mur; certe, ut (a) Machabæi, casus adversos constanter, ac fortiter feramus. In contumeliis, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, (b) qui cæsi verberibus vehementer lætabantur, quod digni habiti essent, qui pro Christo Jesu contumelias paterentur; sic nos ita comparati canemus illa summa cum animi voluptate: (c) *Principes persecuti sunt me gratis, & a verbis tuis formidavit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

a 1. Mach. 2.
b Act. 5. 41.
c Ps. 118. 161. 162.

De extrema Orationis Dominicæ Particula, quæ est, *Amen.*

CAPUT XVII.

1. *Quis usus, & fructus sit hujus particulæ.*

HAnc vocem, sicuti est, signaculum Orationis Dominicæ appellat Sanctus Hieronymus *in Commentariis* in Matthæum. Quare, ut admonuimus antea Fideles de præparatione, quæ adhibenda sit prius, quam aggrediantur ad divinam precationem: sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ, ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim (d) pluris est divinas preces diligenter ordiri, quam religiose absolvere. Sciat igitur fidelis populus, multos esse, & eos uberes fructus, quos ex Orationis Dominicæ fine percipimus; sed omnium uberrimus, ac lætissimus fructus est eorum impetratio, quæ postulavimus: de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces audiantur, sed quædam etiam majora, ac præclariora, quam ut verbis explicari possint.

S. Hieron. in c. 6. Matth.
Curandum est, ut preces & recte inchoentur, & recte absolvantur.
d *Immo melior est Orationis finis, quam principium.* Eccl. 7. 9.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam, cum orando homines cum Deo colloquantur, ut Sanctus Cyprianus ait, *fit quodam inexplicabili modo oranti divina majestas propior, quam cæteris:* quem præterea singularibus ornat muneribus; ut qui pie Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui, si algent, calescunt, si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores evadunt: inflam-

Orationis virtus & utilitas Cypr. circa fin serm. de Or. Do. & Chrys. Or. 1. de orando Deo.

inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur divinis muneribus: est enim illud proditum sanctis Literis: *a*) *Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, (*b*) qui a Dei congressu, & colloquio digrediens divino quodam fulgore collucebat, sic, ut (*c*) Israelitæ ejus oculos, & os intueri non possent. Omnino qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate, ac majestate admirabiliter perfruuntur. (*d*) *Mane astabo*, inquit Propheta, *& videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Hæc quo magis noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu, ac pietate venerantur: eo etiam sentiunt jucundius, (*e*) quam suavis sit Dominus, & quam vere beati sint omnes, qui sperant in eo: tum vero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei majestas, considerant. Est enim illa sancti Augustini regula: *Noverim te, noverim me*. Itaque fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, quæ sint ad vitam, & salutem necessaria: hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti, quod magnum Davidem fecisse legimus, qui, cum ita precationem instituisset, (*f*) *Salvum me fac ex omnibus persequentibus me*, sic eam absolvit: (*g*) *Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi*.

a Psal. 20. 4.
b Exod. 34. 35.
c Cor. 3. 13.
d Psal. 5. 5.
e Psal. 33. 9.
D. Aug. lib. 2. Soliloq. cap. 1. Psal. 138. Mirabilis, &c.
f Psal. 7. 1.
g Ibid. 18.

3. *Qua ratione fiat, ut Sanctorum preces a timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

Fiducia, & spei virtute efficitur, ut Sanctorum preces a timore inchoatæ lætitia concludantur.

Sunt ejusmodi Sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ, lætitiæque referta: sed mirabile est, quam eo in genere eniteant Davidis ipsius precationes. Nam, cum metu perturbatus sic orare esset exorsus: (*h*) *multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo ejus*: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus subjunxit paulo post: (*i*) *Non timebo millia populi circumdantis me*. Alio etiam (*k*) Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis. (*l*) *In pace in idipsum*, inquit, *dormiam, & requiescam*. Quid illa?

h Psal. 3. 3.
i Ibid. 7.
k Psal. 4.
l Psal. 4. 9.

Domi-

(*a*) *Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me:* quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti, ac lætanti animo? (*b*) *Discedite a me*, inquit, *omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Cum vero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter, ac demisse Dei opem implorabat! (*c*) *Deus, in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me*, & tamen hilare, ac fidenter in eodem Psalmo subjecit: (*d*) *Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ*. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

a *Psal.* 6. 2.
b *Ibid.* 9.
c *Psal.* 53. 8
d *Ibid.* 7.

4. *Quo sensu illa vocula*, Amen, *in fine hic usurpetur, & in Missa Sacerdoti pronuncianda reservetur.*

Quanta sit virtus, & dignitas vocis Amen.

Sunt autem in extremo hoc divinæ precationis verbo, *Amen*, multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus, & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Salvatoris, ut Spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur; cui voci illa quodammodo subjecta sententia est: *Scito, tuas auditas esse preces:* habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in Sacrificio Missæ, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei sacræ Ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos a malo*, attribuit hanc vocem, *Amen;* sed ipsi sacerdoti accommodatam reservavit, qui, cum Dei, & hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet.

Amen *in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima.*

Cur in Missa peculiari ter pronunciatio particula Amen, *sacerdoti, non autem ministro, ut fit in aliis orationibus, reservetur.*

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac vere sacerdos,* Amen, *respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in cæteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen:* sed proprius Dominicæ orationis. Nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

6. *Quo-*

6. *Quomodo dictio*, Amen, *varie exponatur*.

Non una est interpretatio vocis Amen. *Septuaginta reddiderunt* γένοιτο, *idest* fiat, *ut Psalm.* 40.14. *Aquila vere*, πιστῶς, *idest*, fideliter, *Isa. vero* 65.16. *ubi nos habemus*. Jurabit in Deo Amen *LXX. legunt*, ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν *Vide Hier. ep.* 174. *ad Marc.* & *in Isa.*
a 2. *Cor.* 1.20.
Psalm. 53.6.
b Amen, *attentionem etiam excitat*.
c *Heb.* 5.7.

Ac varie quidem a multis est interpretatum hoc verbum, *Amen*. Septuaginta Interpretes verterunt, *fiat*; alii reddiderunt, *vere*; Aquila, *fideliter*, convertit, sed parvi refert, hoc, an illo modo sit redditum, modo habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis sacerdotis, concessum id esse, quod petebatur, cujus sententiæ testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. (*a*) *Quotquot enim*, inquit, *promissiones Dei sunt, in illo Est, ideo & per ipsum dicimus Amen Deo ad gloriam per nos*. Est etiam hæc nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus; quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim sæpe, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus alio traducantur. Imo vero summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, idest concedantur, quæ antea petivimus; vel potius intelligentes, nos jam impetrasse omnia, ac sentientes præsentem vim divini auxilii, illud una cum Propheta canimus: (*b*) *Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ*. Nec est quod quisquam dubitet, quin & nomine Filii sui, & verbo, quo sæpissime is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, (*c*) *Exauditus est pro sua reverentia*, cujus est *Regnum, & potestas, & imperium in sæcula sæculorum*.

F I N I S.

BUL-

BULLA
S. D. N. D. PII

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ QUARTI

Super forma juramenti professionis fidei.

Pius Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

INJUNCTUM nobis Apostolicæ servitutis officium requirit, ut ea, quæ Dominus omnipotens, ad providam Ecclesiæ suæ directionem, sanctis Patribus, in nomine suo congregatis, divinitus inspirare dignatus est, ad ejus laudem, & gloriam incunctanter exequi properemus. Cum itaque juxta Concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps Cathedralibus, & superioribus Ecclesiis præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & aliis quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis curam animarum habentibus provideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros spondere, & jurare teneantur; Nos volentes, etiam per quoscunque, quibus de monasteriis, conventibus, domibus, & aliis quibuscunque locis Regularium quorumcunque Ordinum, etiam Militarium, *quocunque nomine, vel titulo providebitur, idem servari, & ad hoc, ut unius, & ejusdem fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, unicaque, & certa illius forma cunctis innotescat, nostræ solicitudinis partes in hoc alicui minime desiderari, formam ipsam præsentibus annotatam publicari, & ubique gentium per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilii, & alios prædictos spectat, recipi, & observari, ac sub pœnis per Concilium ipsum in contravenientes latis, juxta hanc, & non aliam formam, professionem prædictam solemniter fieri, auctoritate Apostolica tenore præ-*

sentium districte præcipiendo mandamus, hujusmodi sub tenore.

Ego N. firma fide credo, & profiteor omnia, & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet. Credo in unum Deum, Patrem Omnipotentem, factore Cœli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium, & in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo Vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de Cœlis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum Scripturas, & ascendit in Cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria judicare vivos, & mortuos; cujus regni non erit finis: & in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas: & unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen. Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissime admitto, & amplector. Item sacram Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque, septem esse vere, & proprie sacramenta novæ legis a Jesu Christo, Domino nostro, instituta, atque ad salutem humani generi, licet non omnia singulis, necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus,

in supra-

in supradictorum omnium sacramentorum solemni administratione recipio, & admitto. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de justificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter, in Mißa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium sacrificium, pro vivis, & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento eße vere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem, una cum anima, & divinitate Domini nostri Jesu Christi, fierique conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam, sub altera tantum specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo, Purgatorium esse, Animasque ibi detentas Fidelium suffragiis juvari. Similiter & Sanctos una cum Christo regnantes venerandos, atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem, & magistram agnosco, Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro. Cætera item omnia a sacris Canonibus, & OEcumenicis Conciliis, ac præcipue a sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia damnatas, rejectas, & anathematizatas ego pariter damno, rejicio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inviolatam, usque ad extremum vitæ spiritum, constantissime (Deo adjuvante) re-

tinere , & confiteri , atque a meis subditis , vel illis , quorum cura ad me in munere meo spectabit , teneri , doceri , & prædicari , quantum in me erit , curaturum , Ego idem N. spondeo , voveo , ac juro : Sic me Deus adjuvet , & hæc sancta Dei Evangelia .

Volumus autem , quod præsentes Literæ in Cancellaria nostra Apostolica de more legantur : & , ut omnibus facilius pateant , in ejus Quinterno describantur , ac etiam imprimantur . Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis , & mandati infringere , vel ei ausu temerario contraire . Si quis autem hoc attentare præsumpserit , indignationem omnipotentis Dei , ac Beatorum Petri , & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum .

Dat. Romæ , apud S.Petrum , anno Incar. Dominicæ M.D.LXIV. Id. Novembr. Pontificatus nostri anno V.

Fed. Card. Cæsius.

Cæs. Glorierius.

Lectæ , & publicatæ fuerunt suprascriptæ Literæ Romæ in Cancell. Apostol. anno Incarnationis Dom. M. D. LXIV. Die vero Sabbati , 9. Mensis Decemb. Pontificatus Sanctiss. in Christo Patris , & D. N. D. Pii Papæ IV. Anno V.

A. Lomellinus Custos.

INDEX IN CATECHISMUM

Melior, & omni cura emendatus.

Ange-

B.

Bla-

Cultus

F

Feli-

G

Gra-

I

L

Locum

Oratio

Paren-

Quæ

Pote-

R

S

T

Tran-

V

Z

FINIS.

